

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ
В ГОСПОДАРСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ

Навчальний посібник

Львів

2018

УДК 35.01:65.012.1:519К49
Е50

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 27 червня 2018 року № 11)*

Рецензенти:

***Т. З. Гарасимів**, доктор юридичних наук, професор
(Національний університет «Львівська політехніка»);
С. П. Рабінович, доктор юридичних наук, професор
(Львівський національний університет імені Івана Франка);
М. В. Ковалів, кандидат юридичних наук, професор
(Львівський державний університет внутрішніх справ)*

Електронні сервіси в господарській діяльності: навч. посібник / за заг. ред.
Е50 М. С. Долинської. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 268 с.

Навчальний посібник підготовлено колективом науково-педагогічних працівників кафедри господарсько-правових дисциплін на основі сучасного законодавства, що регулює застосування електронних сервісів у різних сферах господарської діяльності, й відповідно до програми навчальної дисципліни «Електронні сервіси в господарській діяльності».

Для здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Право», науковців, представників громадських організацій та працівників правничих установ. А також для всіх, хто цікавиться питаннями правового регулювання надання електронних послуг у сфері господарської діяльності, впровадження у правову систему порталів як інформаційно-технологічної платформи для надання електронних послуг громадянам і суб'єктам господарювання.

УДК 35.01:65.012.1:519К49

© Долинська М. С. та ін., 2018
© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Поняття та зміст електронних сервісів. Етапи запровадження електронних сервісів.....	7
1.2. Поняття та зміст електронної послуги в господарській діяльності	13
<i>Питання для самоконтролю</i>	14
<i>Список рекомендованих джерел</i>	14
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	16
2.1. Державне регулювання інформаційно-комунікаційного забезпечення господарської діяльності в Україні.....	16
2.2. Правове регулювання єдиних державних реєстрів, державних реєстрів і реєстрів.....	21
2.3. Єдиний державний веб-портал відкритих даних.....	23
2.4. Правове регулювання реалізації принципу єдиного вікна («one-stop-shop»).....	26
<i>Питання для самоконтролю</i>	30
<i>Список рекомендованих джерел</i>	30
Розділ 3. ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. ЕЛЕКТРОННА ВЗАЄМОДІЯ. ЕЛЕКТРОННА ІДЕНТИФІКАЦІЯ.....	31
3.1. Електронний документообіг у господарській діяльності.....	31
3.2. Електронна ідентифікація й автентифікація. Засоби та схеми електронної ідентифікації.....	38
3.3. Електронний цифровий підпис: правове регулювання, юридична значущість, механізм.....	43
3.4. Реєстр суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом.....	49
3.5. Електронний реєстр чинних, блокованих і скасованих посилених сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів.....	55
<i>Питання для самоконтролю</i>	60
<i>Список рекомендованих джерел</i>	60
Розділ 4. ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	62
4.1. Державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань. Порядок формування і перелік відомостей про суб'єкта підприємництва й їх легітимність.....	62
4.2. Електронні сервіси у сфері капітального будівництва	72
4.3. Електронні сервіси у галузі зовнішньоекономічної діяльності...	76
<i>Питання для самоконтролю</i>	82
<i>Список рекомендованих джерел</i>	83
Розділ 5. ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ.....	85
5.1. Електронні публічні закупівлі.....	85
5.2. Функціонування та правове забезпечення електронної системи «PROZORRO».....	87
<i>Питання для самоконтролю</i>	101
<i>Список рекомендованих джерел</i>	102

Розділ 6. ОБЛКОВО-СЕРВІСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	103
6.1. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.....	103
6.2. Державний реєстр обтяжень рухомого майна.....	119
6.3. Єдиний реєстр довіреностей.....	125
6.4. Єдиний реєстр спеціальних бланків документів інформаційної системи Мін'юсту.....	129
6.5. Електронні сервіси у сфері фінансової та бюджетної політики....	136
6.6. Електронні сервіси у галузі соціального захисту.....	142
6.6.1. Реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.....	142
6.6.2. Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності.....	152
6.6.3. Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. Електронна пенсійна справа.....	158
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	179
<i>Список рекомендованих джерел.....</i>	179
Розділ 7. ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ, ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	180
7.1. Державні автоматизовані інформаційні системи, спрямовані на облік природних ресурсів та інших об'єктів навколишнього природного середовища і ведення державних кадастрів.....	180
7.1.1. Електронні сервіси в галузі земельних відносин: значення та види. Державний земельний кадастр як єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі/земельні ділянки. Правовий режим відомостей державного земельного кадастру. Електронний кабінет «Е-сервіси Державного земельного кадастру» (реєстрація та авторизація). Публічна кадастрова карта.....	187
7.1.2. Державний водний кадастр.....	207
7.1.3. Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин..	212
7.1.4. Державний лісовий кадастр.....	214
7.1.5. Державний кадастр рослинного світу.....	218
7.1.6. Державний кадастр тваринного світу.....	220
7.1.7. Державний кадастр територій та об'єктів природно- заповідного фонду.....	223
7.1.8. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів.....	226
7.1.9. Державний кадастр природних територій курортів України	228
7.2. Єдиний реєстр із оцінки впливу на довкілля.....	230
7.3. Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні.....	234
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	236
<i>Список рекомендованих джерел.....</i>	237
Розділ 8. ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО.....	238
8.1. Принципи формування електронних інформаційних ресурсів у господарському суді.....	238
8.2. Портал електронних сервісів «Електронний суд».....	244
8.2.1. Електронний суд: поняття та правові засади.....	244
8.2.2. Електронний суд: принципи та механізм роботи.....	250
8.3. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, її функції.....	253
8.4. Поняття та класифікація електронних доказів у судовій практиці	259
<i>Питання для самоконтролю.....</i>	263
<i>Список рекомендованих джерел.....</i>	263
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....	265

ПЕРЕДМОВА

Реформа будь-якої галузі в сучасних умовах неможлива без широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій. Їхній розвиток і поширення створює нові можливості для забезпечення взаємодії та співпраці органів влади, громадян і бізнесу, високоякісного обслуговування фізичних та юридичних осіб державою. Такою важливою технологією є портали електронних сервісів як інформаційно-технологічна платформа для надання електронних послуг громадянам і суб'єктам господарювання.

Активне впровадження електронних сервісів у сферу господарської діяльності вимагає підготовка фахівця, який володіє сучасними знаннями, вміннями та навиками користування електронними сервісами, налагодження ефективних комунікацій із метою підготовки до співробітництва та взаємодії в інформаційному суспільстві.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Електронні сервіси в господарській діяльності» є система національного законодавства та міжнародно-правових актів, які регулюють здійснення юридично значущих дій щодо отримання електронних послуг фізичними й юридичними особами відповідно до європейських вимог, електронної ідентифікації, автоматизованого обміну даними між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади, розміщення й отримання інформації в сфері дозвільної діяльності, користування наборами відкритих даних, реєстраційних дій у процесі здійснення господарської діяльності, реєстрації прав, обліку відповідних ресурсів тощо, електронного документообігу, вчинення електронних правочинів суб'єктів господарювання тощо. із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій – електронних сервісів, інноваційних досягнень правової науки, міжнародного досвіду та правозастосовної практики у цій сфері.

Метою викладання навчальної дисципліни «Електронні сервіси в господарській діяльності» є формування у здобувачів вищої освіти професійних компетентностей у сфері правового регулювання господарської діяльності з використанням порталів електронних сервісів у процесі здійснення юридично значущих дій із приводу збирання, отримання професійної інформації, у дозвільній діяльності, у процесі вчинення електронної ідентифікації, електронних правочинів тощо.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Електронні сервіси в господарській діяльності» є отримання здобувачами вищої освіти спеціальності 081 «Право» теоретичних знань і формування у них практичних умінь і навиків з самостійно-

го розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі господарської діяльності із застосуванням електронних сервісів.

Дисципліна «Електронні сервіси у господарській діяльності» має міждисциплінарний характер. Вона інтегрує відповідно до свого предмета знання з інших освітніх і наукових галузей: юридичних, технічних і соціальної комунікації.

Видання рекомендоване для використання в освітньому процесі для підготовки фахівців галузі «Право», а також може бути використано для самостійного вивчення дисципліни.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Поняття та зміст електронних сервісів. Етапи запровадження електронних сервісів

1.2. Поняття та зміст електронної послуги в господарській діяльності

1.1. Поняття та зміст електронних сервісів. Етапи запровадження електронних сервісів

Нині сучасні інформаційні технології є важливою складовою розвитку публічного адміністрування господарської діяльності й повинні, зокрема, спрощувати виробничі процеси. Стрімке поширення Інтернету стало основою для перетворення міжнародної системи господарювання. Зазначені технології зумовили розвиток нових форм взаємодії держави та бізнесу, механізмів виходу на світові ринки, переорієнтації виробництва, форм зайнятості населення, системи взаємодії суб'єктів господарювання та громадськості, зміну процесів прийняття управлінських рішень і укладення господарських договорів тощо. Сьогодні у країнах із розвинутою економікою застосування електронних технологій є не лише технічним рішенням, а концепцією здійснення державного управління як елемента якісного перетворення суспільних відносин.

Зміст цієї концепції полягає у тому, що: 1) держава не керує суспільством, а надає йому послуги; 2) громадяни є не прохачами у відносинах із органами публічної влади, а споживачами державних послуг.

Ідеологічною основою має стати держава, орієнтована на споживача у формі сервісної організації, яка надає адміністративні послуги. Створюється інклюзивне цифрове суспільство, в якому громадяни володіють необхідними навиками доступу до можливостей Інтернету, що підвищує їхні шанси на оптимальне працевлаштування, освіти, ділову та соціальну активність. Тому відбувається зміна нормативної бази, перегляд взаємодії владних структур, формування нових освітніх напрямів, оновлення та розширення парадигм суспільства¹.

¹ Клименко І. В. Електронні послуги: навч. посібник / за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. К.: НАДУ при Президентіві України, 2014. С. 12.

Інформація, яка в історії розвитку цивілізації завжди відігравала визначальну роль, була основним чинником становлення суспільства та держави. В історії суспільного розвитку розрізняють декілька інформаційних революцій, що пов'язані з вирішальними змінами в отриманні й обробці інформації. Ці революції зумовили зміну суспільних відносин.

Перша інформаційна революція – винахід писемності (перші форми писемності у виді переважно накреслених знаків з'явилися приблизно у 4 тисячолітті до н. е.).

Виникла можливість фіксувати інформацію на матеріальному носії і передавати її від покоління до покоління.

Друга інформаційна революція (середина XV ст.) – винахід книгодрукування. Збільшила можливість доступу людини до джерел знань.

Третя інформаційна революція (кінець XIX ст.) – винахід електрики. Поява телефону, телеграфа, радіо. Виникла можливість передавати інформацію оперативної й накопичувати її у великих обсягах. Зріс вплив інформації на розвиток держави та суспільства.

Четверта інформаційна революція (середина XX ст.) – винахід обчислювальної техніки, поява ПК, телекомунікацій. Характеризується збором, зберіганням і передачею інформації в електронному вигляді; збільшенням швидкості передачі, пошуку й отримання інформації; винаходом мікропроцесорної технології та появою персонального комп'ютера. На мікропроцесорах та інтегральних схемах створюються комп'ютери, комп'ютерні мережі, системи передачі даних (інформаційні комунікації). Цей період характеризують три фундаментальні інновації: перехід від механічних та електричних засобів перетворення інформації до електронних; мініатюризація всіх вузлів, пристроїв, приладів, машин; створення програмно-керованих пристроїв і процесів.

Наразі ми переживаємо **п'яту інформаційну революцію**, пов'язану з формуванням транскордонних глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж. Найвдаліша спроба – Інтернет.

Інформація стала потужним і реально відчутним ресурсом. Сьогодні цивілізація знаходиться на етапі формування суспільства нового типу – інформаційного, головною ознакою якого є використання інформаційних технологій.

Україна, прагнучи долучитися до інформаційних цінностей, не може ігнорувати застосування світовою спільнотою нових стандартів демократичного суспільства. Так, у країнах ЄС зазначені відносини регулюється Регламентом Європейського Парламенту й Ради «Про електронну ідентифікацію і трастові послуги для електронних угод на внутрішньому ринку і скасування Директиви 1999/93/ЄС» від 23.07.2014 р. № 910/2014, Рішенням Європейського парламенту й Ради «Про створення програми сумісності рішень і загальних рамок для європейських публічних адміністрацій, підприємств і громадян (ISA2 програма) в якості засобу для модернізації публічного сектору» від 25.10.2015 р. № (ЄС) 2015/2240 тощо. На виконання вимог цих нормативно-правових актів у ЄС запроваджено програму «STORK», яка «з урахуванням технології ІД-ідентифікації є доступною в кожній країні й забезпечує систематизацію даних згідно із загальноприйнятою технічною та юридичною схемами, що забезпечує розуміння між користувачами один із одним»². Окрім того, з метою надання транскордонних електронних послуг у ЄС працює електронний сервіс «SPOCS (Simple Procedures Online for Cross-Border Services)», що забезпечує здійснення простих он-лайн процедур для транскордонних послуг, електронний

² STORK: making life easier, public services more secure Research*Eu Focus Magazine. 2012. № 12. P. 14–16.

портал «e-CODEX (e-Justice Communication via Online Data Exchange)», створений із метою забезпечення електронної взаємодії у сфері юстиції через он-лайн обмін даними, а також програма «eSOS», що забезпечує доступ до транскордонних послуг у сфері охорони здоров'я, та електронний сервіс «PEPPOL (Pan-European Public Procurement Online)», запроваджений із метою он-лайн доступу до публічних закупівель.

Зважаючи на підписання Угоди про Асоціацію з ЄС, основні законодавчі норми та правові новели України до 2020 р. мають бути увідповіднені з вимогами ЄС, серед яких «Цифровий порядок денний для Європи» у рамках європейської стратегії «Європа 2020». Формуючи нову економічну політику, в якій держава розглядається як постачальник послуг для громадян та бізнесу, Україні необхідно також піддавати ревізії вітчизняну методичку діяльності міністерств та установ.

Згідно з Цифровим порядком денним для Європи, країна-учасник має забезпечити розвиток таких основних семи напрямів:

1) єдиного цифрового ринку (зняття бар'єрів і створення єдиних правил для вільного поширення онлайн-послуг та розваг за межі національних кордонів, створення єдиного простору онлайн-платежів, розвитку бізнесу завантаження музики, захисту споживачів ЄС у кіберпросторі);

2) інтероперабельності (експлуатаційної сумісності) та стандартів (поліпшення нормативних процедур і підвищення сумісності для досягнення безперешкодної взаємодії численних ІТ-пристроїв, сховищ даних і послуг);

3) довіри і безпеки користувачів онлайн-транзакцій (зменшення загроз від шкідливого програмного забезпечення, скоординована європейська відповідь на кібератаки, посилені правила захисту особових даних);

4) швидкого Інтернету (для телебачення високої чіткості та відеоконференцій – 30 Мбіт/с, стимулювання інвестицій і прийняття комплексного плану радіочастотного спектра);

5) наукових досліджень та інновацій (залучення найліпших дослідників, створення інфраструктури світового класу, адекватне фінансування, переведення найкращих ідей у форму товарів і послуг, розширення координації та ліквідація розрізнених зусиль Європи);

6) підвищення електронних навиків;

7) використання інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення соціальних проблем (для зменшення споживання енергії, підвищення якості державних послуг, оцифрування культурної спадщини Європи для забезпечення онлайн-доступу для всіх).

Із метою реалізації взятих на себе зобов'язань в Україні 4 червня 2014 р. утворений спеціальний орган центральної виконавчої влади – **Державне агентство з питань електронного урядування**.

Електронне урядування – це модель управління, в якій всю сукупність внутрішніх і зовнішніх зв'язків та процесів підтримують і забезпечують відповідні інформаційно-комп'ютерні технології. Реформування публічного управління і внутрішніх, і зовнішніх процесів у діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування передбачає створення електронних інформаційних майданчиків. Такою важливою технологією є портали електронних сервісів як інформаційно-технологічна платформа для надання електронних послуг громадянам і суб'єктам господарювання. Серед інформаційних майданчиків виокремлюють електронні сервіси для забезпечення електронної комерції, електронної освіти, електронної медицини тощо. Водночас різні дослідники називають ці сфери послуг по-різному. На міжнародному рівні

прийняті наступні класифікації взаємодій: G2C (уряд – громадяни); G2G (уряд – уряд); G2B (уряд – бізнес); G2E (уряд – держслужбовці); C2G (громадяни – уряд).

Державне агентство з питань електронного урядування є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого безпосередньо спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) та реалізує державну політику в сферах інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства. Електронне урядування дає змогу державі забезпечити для громадян, бізнесу, владних структур єдину систему інформаційного обміну, включаючи статичні дані (наприклад, правила, закони, нормативні акти), доступ до динамічних даних (наприклад, запити до баз даних), запити на послуги, трансакції тощо. Електронні сервіси розглядаються як точки входу до послуг, реалізовані уповноваженими суб'єктами на рівні відповідного Інтернет-порталу.

Характеризуючи електронні сервіси, слід зауважити на принципи їх побудови:

- орієнтація на споживача: підхід з урахуванням потреб користувача, пропонуючи державні послуги в інтуїтивно зрозумілій формі без посилянь на організаційні структури;

- прозорість: кілька державних установ можуть бути залучені в процес надання інтегрованої послуги;

- принцип «єдиного вікна»: оскільки послуга «перетинає» повноваження декількох державних установ, то споживачеві державних послуг має бути забезпечено можливість виконати всі необхідні дії з отримання послуги в одному місці. Користувач має справу з державою загалом, не здогадуючись, які установи залучені в процес надання потрібної йому послуги.

Згідно з спільною заявою Прем'єр-міністра на загальнодержавному рівні, система електронних сервісів, відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» повноцінно стартувала лиш з 8 квітня 2015 р.³, хоча правові й організаційні елементи зазначеної системи були значно раніше. Так, правові передумови формування електронних сервісів в Україні обумовлені прийняттям законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р., «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. і «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. Для виконання цих законів прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, зокрема постанови КМУ: «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» від 24.02.2003 року, «Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади» від 28.10.2004 р., «Про електронний обмін службовими документами в органах виконавчої влади» від 17.07.2009 р., а також розпорядження КМУ: «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13.12.2010 р., «Про схвалення Концепції Державної цільової програми створення та функціонування інформаційної системи надання адміністративних послуг на період до 2017 року» від 24.07.2013 р., «Про затвердження Плану дій із впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» у 2014–2015 роках» від 26.10.2014 р. тощо. Законом України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. передбачено надання електронних адміністративних послуг. На виконання вказаного закону було прийнято низку Постанов КМУ, серед яких Постанова КМУ «Про затвердження Порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі» від 24.05.2017 р. № 363. Також важливу роль відіграє прийняття Закону

³ Тепер кожен громадянин може онлайн отримати всю інформацію про всі суб'єкти підприємницької діяльності, – Арсеній Яценюк про електронні сервіси Мін'юсту і відкритий ЄДРПО. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/248080544>

України «Про доступ до публічної інформації» та Постанови КМУ від 21.10.2015 р. № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних».

У Розпорядженні КМУ «Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні» від 16.11.2016 р., дано визначення поняття «сервіси». **Сервіси** – це програмні інтерфейси, за допомогою яких забезпечується: доступ до визначених даних з державних реєстрів та інших інформаційних систем під час здійснення міжвідомчої електронної взаємодії; обробка електронних документів від суб'єктів звернення та обмін даними з єдиним державним порталом адміністративних послуг та/або іншими інформаційними системами під час надання електронних послуг⁴.

Згідно з ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», **портал електронних сервісів** – це веб-сайт, організований як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимального доступу до інформації та послуг у сфері державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності.

Відповідно до положень Закону України «Про адміністративні послуги» в редакції, що діяла до 10 грудня 2015 р., надання адміністративних послуг в електронній формі передбачалося здійснювати виключно через Єдиний державний портал адміністративних послуг. Однак Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» від 10 грудня 2015 р. № 888-VIII установлено, що адміністративні послуги в електронній формі надаються через Єдиний державний портал адміністративних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування. Хоча окремі електронні сервіси надання адміністративних послуг розпочали свою роботу до прийняття вказаного Закону, зокрема «Кабінет електронних сервісів». На виконання вимог вказаного Закону України від 10 грудня 2015 р. № 888-VIII спільним Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України й Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 8 вересня 2016 р. № 1501/248 затверджено Порядок інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг, у якому встановлено вимоги до процедури інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг з метою забезпечення надання адміністративних послуг в електронній формі за принципом «єдиного вікна»⁵.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про адміністративні послуги», Єдиний державний портал адміністративних послуг забезпечує:

- 1) доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги та про суб'єктів надання адміністративних послуг;
- 2) доступність для завантаження і заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг;

⁴ Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження КМУ від 16 листопада 2016 р. № 918-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 99.

⁵ Про затвердження Порядку інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 8 вересня 2016 р. № 1501/248. *Офіційний вісник України*. 2016. № 85.

3) можливість подання суб'єктами звернення заяви за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку;

4) можливість отримання суб'єктами звернення інформації про хід розгляду їхніх заяв;

5) можливість отримання суб'єктами звернення за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку результатів надання адміністративних послуг;

6) можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі.

Порядок ведення, вимоги щодо функціональних можливостей Єдиного державного порталу адміністративних послуг, а також заходи та строки щодо його поетапного впровадження визначаються Кабінетом Міністрів України.

Водночас Єдиний державний портал адміністративних послуг повинен забезпечувати:

1) доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги та про суб'єктів надання адміністративних послуг;

2) доступність для завантаження і заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг;

3) можливість подання суб'єктами звернення заяви за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку;

4) можливість отримання суб'єктами звернення інформації про хід розгляду їхніх заяв;

5) можливість отримання суб'єктами звернення за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку результатів надання адміністративних послуг;

6) можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі.

Сьогодні в Україні відбувається встановлення урядових і муніципальних електронних сервісів, зокрема на загальнодержавному рівні функціонує «Кабінет електронних сервісів» і нещодавно запрацював «Он-лайн будинок юстиції», які забезпечують надання електронних адміністративних послуг Міністерства юстиції України, а також працює портал «Електронні сервіси», що забезпечує надання електронних адміністративних послуг Державною фіскальною службою України. Окремі електронні адміністративні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру надаються через розроблений із цією метою «Електронний сервіс».

На регіональному рівні органами місцевого самоврядування впроваджуються окремі електронні сервіси надання адміністративних послуг. Наприклад, Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області та веб-сайт Центру надання адміністративних послуг м. Івано-Франківськ тощо.

Отже, адміністративні послуги в Україні поступово стають доступними з будь-яких мобільних пристроїв через Інтернет, зменшується кількість черг або очікування, тривалих процесів ідентифікації або заповнення паперів. Багаторічний досвід Бельгії, Данії та Британії вказує, що використання цих технологій дає змогу державам заощадити значні бюджетні кошти, усунути дублювання управлінських функцій. Тому федеральний уряд США прийняв політику «cloud-first», яка вимагає від органів влади користуватися такими технологіями.

1.2. Поняття та зміст електронної послуги в господарській діяльності

Модернізація господарських відносин із використанням інформаційно-телекомунікаційних мереж і встановлення чітких правил інноваційної епохи в окремих країнах розпочалася наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Нині розвинуті країни оцифровують свою економіку, створюючи сервісно-інформаційне обслуговування, де значна частина ВВП формується із застосуванням нових технологій обробки й поширення інформації. Відбувається перехід від традиційної промисловості до економіки послуг, яка заснована на маніпуляції інформацією. Прикладом успішного функціонування електронних сервісів для бізнесу є країни ЄС, де за допомогою вказаних технологій здійснюють: соціальні відрахування на службовців; корпоративні податки (декларування тощо); податок на додану вартість (декларування, повідомлення); реєстрацію нової компанії; подання статистичних даних; митне декларування; одержання дозволів, пов'язаних із охороною навколишнього середовища; державні закупівлі тощо. Аналізуючи досвід держав-членів ЄС, варто зазначити, що надання електронних послуг на загальнодержавному рівні за допомогою єдиного веб-порталу сприяє підвищенню зручності пошуку необхідної послуги й уніфікації вимог для отримання подібних послуг, незалежно від органу державної влади, який надає ці послуги.

Глобальний вплив новітніх технологій і зростання прибутків від електронної комерції, обміну даних і послуг спонукають до переорієнтації національної системи на цифрову. Водночас це необхідно запровадити негайно. Тому в національній системі державного регулювання господарської діяльності використання інформаційних технологій розглядається як необхідний елемент публічного адміністрування. Такою важливою технологією є портали електронних сервісів як інформаційно-технологічна платформа для надання електронних послуг суб'єктам господарювання. Її розвиток і поширення створює задекларовані Україною зобов'язання з забезпечення взаємодії та співпраці органів влади, громадян і бізнесу, високоякісного обслуговування фізичних й юридичних осіб державою.

Електронні сервіси в господарській діяльності – це найперше сектор взаємодії між органами влади і представниками бізнесу в електронному уряді, що передбачає он-лайн взаємодію між органами влади та суб'єктами підприємництва для підтримки і розвитку бізнесу за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Зазначена взаємодія має здійснюватися в напрямках інформаційного забезпечення підприємництва і створення умов для розвитку електронної комерції (приміром, запровадження сервісу електронних державних закупівель, продовження дозволів і ліцензій, оформлення пільг для ведення бізнесу).

Суб'єктам господарювання електронні сервіси дають змогу перевести в он-лайн такі операції:

- сплату податків і виплату до фондів соціального страхування за співробітників;
- реєстрацію нових компаній;
- надання інформації в статистичні органи;
- подачу митних декларацій.

У разі впровадження електронного сервісу в господарській діяльності, він має задовольняти такі вимоги:

1) функціональність: має бути зрозумілим, у чому полягає суть електронного сервісу та як він надається;

2) технічні аспекти: технічні вимоги до технологій, доступних користувачеві, мають бути мінімально можливими;

3) надійність: сподівання користувача має збігатися з такими чинниками, як час реакції системи тощо. У будь-якому разі користувача необхідно інформувати, що відбувається з процесом надання послуги;

4) зручність використання: у користувача має бути відчуття простоти використання системи, інтерфейс має бути максимально інтуїтивно зрозумілим;

5) концепція навігації: має давати чітке уявлення про те, де зараз користувач перебуває в процесі отримання послуги, що він може зробити тощо. Функціональні вимоги до процесів із внутрішньої точки зору установи певною мірою доповнюють перелічені зовнішні вимоги з погляду споживача послуги і охоплюють:

– технічні вимоги: можливість безпроблемної інтеграції установи її структурної одиниці для забезпечення контакту із суб'єктами господарських відносин, громадянами й іншими установами;

– вимоги безпеки: безпечні трансакції та передавання даних каналами зв'язку, аутентифікація, авторизація, відслідковування історії трансакцій тощо;

– вимоги з боку законодавства: цифровий підпис документа має бути узаконеним і прийнятим, моделі виконання державних процесів повинні відповідати вимогам законодавчих актів, моделі процесів мають бути легко модифікованими залежно від змін у законах;

– вимоги до взаємодії: мають підтримуватися різні пристрої доступу (браузер, мобільні пристрої), технічні компоненти мають забезпечувати інтегровану реалізацію моделей процесів;

– організаційні вимоги: наявні організаційні структури, ролі та розподіл відповідальності мають відповідати концепції надання послуг електронним урядом.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «електронний сервіс у господарській діяльності».
2. Які основні завдання Єдиного державного порталу адміністративних послуг у сфері господарської діяльності?
3. На задоволення яких головних вимог спрямований електронний сервіс у господарській діяльності?

Список рекомендованих джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
3. Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних: Конвенція Ради Європи від 28.01.1981 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_326

4. Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних: Директива Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 24.10.1995 р. № 95/46/ЄС. URL: www.evropa.eu.int/ISPO/legal/en/dataprot/directiv/directiv.html
5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
7. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.
8. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах: Постанова КМУ від 17.03.2004 р. № 326-41. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
9. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів: Постанова КМУ від 21.05.2012 р. № 46340. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження КМУ від 16.11.2016 р. № 918-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 99. Ст. 259.
11. Про затвердження Порядку інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 8 вересня 2016 р. № 1501/248. *Офіційний вісник України*. 2016. № 85.
12. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. Х.: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
13. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика: монографія. К.: Едельвейс, 2014. 434 с.
14. Буханевич О. М. Проблеми впровадження електронних адміністративних послуг в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3. С. 57–60.
15. Електронні послуги. Біла книга державної політики. URL: <https://goo.gl/uQb5dS>.
16. Єсімов С. С. Правове регулювання застосування інформаційних технологій для формування довіри до органів державної влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. № 1. С. 173–184.
17. Клименко І. В. Електронні послуги: навч. посібник / за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. К.: НАДУ при Президентіві України, 2014.
18. Новицький А. М. Правове регулювання інституціоналізації інформаційного суспільства в Україні: монографія. Ірпінь: НУ ДПС України, 2011. 444 с.

Розділ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

- 2.1. Державне регулювання інформаційно-комунікаційного забезпечення господарської діяльності в Україні*
- 2.2. Правове регулювання єдиних державних реєстрів, державних реєстрів і реєстрів*
- 2.3. Єдиний державний веб-портал відкритих даних*
- 2.4. Правове регулювання реалізації принципу єдиного вікна («one-stop-shop»)*

2.1. Державне регулювання інформаційно-комунікаційного забезпечення господарської діяльності в Україні

Державне регулювання господарської діяльності здійснюється із застосуванням різноманітних механізмів, форм, методів і засобів. У ст.ст 9, 10 ГК України закріплено головні напрями і форми участі держави у сфері господарювання. Основна мета державного регулювання господарської діяльності полягає у прийнятті та впровадженні регуляторних актів, що спрямовані на правове регулювання господарських відносин у сферах: дерегуляції господарської діяльності; розвитку малого та середнього підприємництва; поліпшення інвестиційного клімату; недопущення рейдерства; рівноправної конкуренції та недопущення виявів недобросовісної конкуренції; зниження податкового навантаження на суб'єктів господарської діяльності; подолання корупції; надання консультативної, інформаційної, фінансової, кредитної, майнової, освітньої й іншої підтримки; встановлення довіри між державою та бізнесом тощо.

Реалізація всіх наведених заходів неможлива без застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), насамперед в епоху їхнього стрімкого розвитку. Сучасні ІКТ розширюють сферу та напрями використання сучасних бізнес-комунікацій. Вони стають невід'ємною частиною здійснення фінансової, операційної, інвестиційної й інших видів діяльності суб'єктів господарювання. Водночас господарсько-виробничі відносини набувають інформаційно-виробничого характеру (електронна комерція, взаєморозрахунки за допомогою електронних грошей, застосування електронного підпису, здійснення

замовлень і рекламаций суб'єктами господарювання тощо). Впровадження ІКТ у бізнес-комунікації розширює можливості суб'єктів господарської діяльності в процесі активного обміну інформацією та передачі даних, сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності та спрощують її ведення.

З-поміж основних принципів державного регулювання сфери інформатизації виокремлюють такі:

- недоторканність приватного життя громадян і дотримання їх конституційних прав та свобод;
- вільний розвиток електронних адміністративних послуг;
- забезпечення інтересів національної безпеки у сфері інформатизації;
- якісне й ефективне інформаційне забезпечення фізичних та юридичних осіб, а також державних органів;
- створення умов вільного та рівноправного доступу, поширення та використання інформаційних ресурсів;
- технологічна нейтральність;
- відкритість і прозорість державного регулювання;
- єдині правила, формати, стандарти і технічні регламенти для забезпечення організаційної, технічної та семантичної сумісності інформаційних та інформаційно-комунікаційних систем, оцінки відповідності вимогам цих документів;
- використання відкритих форматів і структур даних, протоколів та стандартів обміну;
- забезпечення оптимального балансу між нагальними потребами та фінансовими можливостями держави з одночасним сприянням позитивним тенденціям формування ринку в цій сфері, підтримки приватної ініціативи та зменшення інвестиційного ризику;
- забезпечення добросовісної конкуренції⁶.

Виникнення інформаційного суспільства є документально підтвердженим на міжнародному рівні. Зокрема, у грудні 2001 р. Генеральною Асамблеєю ООН прийнято резолюцію про проведення Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (ВСІС) – зустріч на вищому рівні.

Зустрічі були проведені у два етапи:

I. Женевський етап (10–12 грудня 2003 р.), результатом якого було ухвалення Женевської Декларації принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» і Женевського Плану дій;

II. Туніський етап (16–18 листопада 2005 р.), результатом якого було ухвалення Туніського зобов'язання і Туніської програми для інформаційного суспільства.

Прийняті самітом резолюції закликали світову спільноту формувати інформаційне суспільство, «орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх, в якому кожен міг би створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними»⁷.

Відповідно до Женевського Плану дій, першочерговими пріоритетами формування інформаційного суспільства у світі було визнано створення таких систем: електронного уряду (e-Government); електронної комерційної діяльності (e-Business); електронного здоров'я (e-Health); електронної освіти (e-Learning); електронної зайнятості

⁶ Котелевець Д. М. Модель взаємодії органів державної влади під час регулювання сфери зв'язку та інформатизації. Теорія і практика державного управління. 2015. Вип. 1. С. 38–44. URL: www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-1/doc/1/07.pdf.

⁷ Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» від 12.12.2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

(e-Employment); електронної охорони навколишнього середовища (e-Environment); електронного сільського господарства (e-Agriculture); електронної наукової діяльності (e-Science).

Резолюції, прийняті на зустрічах ВСІС, є необхідними для дотримання під час розробки й обґрунтування актів національного законодавства, загальнонаціональних, галузевих та регіональних програм і проектів, пов'язаних з інформатизацією та формуванням інформаційного суспільства.

Комунікація суб'єктів господарювання з державою здебільшого зводиться до отримання послуг, що надаються державними органами. Саме тому якість надання таких послуг є показником ефективності державної внутрішньої політики загалом і рівня організаційно-господарських відносин між державою та бізнесом зокрема.

Одним з інструментів поліпшення системи державного управління і здійснення процесів надання адміністративних послуг громадянам та представникам бізнесу в Україні стала адміністративна реформа, концепція якої була затверджена Указом Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98⁸, і процес впровадження якої триває донині. Інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового й інформаційного моніторингу її функціонування визнано одним із провідних напрямів адміністративної реформи. Зокрема, у Концепції зазначено, що проведення адміністративної реформи повинно супроводжуватися цілеспрямованим застосуванням нових інформаційних технологій у сфері державного управління, підвищення ефективності якого залежить від якісно нового рівня інформаційного забезпечення органів виконавчої влади.

Політичними координаційними центрами впливу на розвиток інформаційного суспільства, інформатизації й електронного урядування, згідно з Конституцією України та законодавством, є Верховна Рада, Президент та КМУ.

Розробка законодавчого забезпечення інформаційно-комунікаційної сфери у господарській діяльності покладена переважно на такі комітети Верховної Ради: з питань інформатизації та інформаційних технологій; підприємництва, регуляторної й антимонопольної політики; транспорту і зв'язку.

Зокрема, у Комітеті Верховної Ради України з питань інформатизації й інформаційно-комунікаційних технологій розглядаються та схвалюються щорічні доповіді про стан розвитку інформаційного суспільства та інформатизації, які, згідно із Законом України «Про національну програму інформатизації», розробляються Кабміном та подаються до Верховної Ради.

Національна програма інформатизації (далі – Програма)⁹ окреслює стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної й іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Програма охоплює: Концепцію Національної програми інформатизації; сукупність державних програм з інформатизації; галузеві програми та проекти інформатизації; регіональні програми та проекти інформатизації; програми та проекти інформатизації органів місцевого самоврядування.

Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР «Про національну програму інформатизації» визначає *національну програму інформатизації* як комплекс взаємопов'язаних

⁸ Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98>.

⁹ Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.

окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого і науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації.

Перелік основних напрямів інформатизації, передбачених Програмою, міститься у Концепції Програми¹⁰. До них належать: розроблення політики та організаційно-правове забезпечення інформатизації; формування національної інфраструктури інформатизації; інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки та оборони; інформатизація процесів соціально-економічного розвитку; інформатизація пріоритетних галузей економіки; інформатизація фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю; інформатизація соціальної сфери; інформатизація в галузі екології та використання природних ресурсів; інформатизація науки, освіти і культури; міжнародне співробітництво.

КМУ щорічно разом із проектом Закону України про Державний бюджет України на наступний рік подає на розгляд Верховної Ради України: доповідь про стан інформатизації в Україні; завдання Програми на наступні три роки; програму завдань (робіт) з інформатизації на наступний бюджетний рік із визначенням джерел фінансування.

Порядок формування та виконання Національної програми інформатизації, її окремих завдань (проектів) визначається відповідним Положенням¹¹. Відповідно до Закону України від 04.02.1998 р. № 75/98 «Про Концепцію Національної програми інформатизації», органом державного регулювання у сфері інформатизації є *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації*, утворена на виконання Закону України «Про телекомунікації» і діє на підставі відповідного Положення¹².

Водночас у травні 2015 р. Міністерством юстиції України засноване Державне підприємство «Національні інформаційні системи» (далі – ДП «НАІС»), яке визначено адміністратором Єдиних та Державних реєстрів¹³. Організаційна структура ДП «НАІС» складається з головного підприємства та 22 регіональних філій в обласних центрах України.

Адміністратор Єдиних та Державних реєстрів вживає заходів зі створення, впровадження та супроводження програмного забезпечення реєстрів; відповідає за їх технічне і технологічне забезпечення, збереження та захист даних; вживає технічних та технологічних заходів з надання, блокування й анулювання доступу до цих реєстрів, а також інших заходів (дій), передбачених законодавством. У межах адміністрування Єдиних та Державних реєстрів адміністратор Єдиних і Державних реєстрів вживає заходів зі створення, впровадження та супроводження, інформаційного та технічного обслуговування, модернізації веб-ресурсів та веб-сервісів Міністерства юстиції України; надає у випадках, передбачених законодавством, послуги у сфері функціонування Єдиних

¹⁰ Про Концепцію Національної програми інформатизації Верховна Рада України: Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр>.

¹¹ Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації: Постанова КМУ від 31.08.1998 р. № 135. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1352-98-п>.

¹² Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації: Указ Президента України від 23.11.2011 р. № 1067/2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011>.

¹³ Деякі питання щодо визначення адміністратора Єдиних та Державних реєстрів: Наказ Міністерства юстиції України від 25.06.2015 р. № 1059/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0754-15>.

і Державних реєстрів; здійснює технічне та технологічне супроводження інформаційної взаємодії Міністерства юстиції України й адміністратора Єдиних і Державних реєстрів із метою оперативного вирішення питань, що стосуються функціонування реєстрів.

Водночас Постановою Верховної Ради України від 31.03.2016 р. № 1073-VIII схвалено Рекомендації парламентських слухань: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»¹⁴. Зокрема, визнається, що галузь ІКТ посідає вагомe місце в економіці України. Текст постанови вказує на те, що в секторі інформації та телекомунікацій наприкінці 2014 р. працювало понад 114,3 тис. суб'єктів господарювання різних форм власності, з них 13,3 тис. – підприємств та 101 тис. – фізичних осіб-підприємців. Кількість працівників цих суб'єктів господарювання налічувала 306,3 тис. осіб, що становило майже 3,5% загальної чисельності працівників, зайнятих на суб'єктах господарювання в Україні, з них на підприємствах працювало 192,7 тис. осіб. Валовий внутрішній продукт (за виробничим методом), вироблений суб'єктами господарювання у секторі інформації та телекомунікацій за 2014 р., становив 3% (47421 млн грн) обсягу ВВП України, а за 9 місяців 2015 р. – 3,1% (42765 млн грн).

Водночас інформаційно-комунікаційне забезпечення не зводиться лише до надання послуг, адже в сучасному інформаційному середовищі, наприклад, частіше он-лайн магазини реалізують більше продукції; банки, які не мають філіалів, видають більше кредитів. Тому нині дедалі частіше застосовується поняття «цифрового підприємництва», тобто підприємництва із використанням нових цифрових технологій (насамперед соціальних мереж, великих обсягів даних, додатків для мобільних пристроїв чи «хмар»). Метою такого використання може бути вдосконалення ділових операцій, винахід нових бізнес-моделей, поліпшення інтелектуальних ресурсів підприємства чи спілкування зі споживачами та зацікавленими сторонами¹⁵.

Відтак під егідою ГО ХайТекОфіс світові лідери «цифрового» світу (Cisco, IBM, Intel, Oracle, Deloitte, SAP, Ericsson, HPE, MasterCard, International Data Corporation) українські консультанти й експерти розробили концептуальні засади «Цифрового порядку денного України – 2020»¹⁶, – документ, який визначає ключові політики, першочергові сфери, ініціативи та проекти «цифровізації» України, включаючи сферу підприємницької діяльності, на найближчі роки. Ініціатива підтримана на найвищому державному рівні.

Окрім того, примітним у контексті державного регулювання ІКТ господарської діяльності є Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні»¹⁷. Зокрема, передбачене вдосконалення системи електронного адміністрування ПДВ, запровадження єдиного публічного Реєстру заяв на бюджетне відшкодування ПДВ, запровадження публічного тимчасового Реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування. Водночас Законом особливу увагу приділено використанню в повному обсязі електронного кабінету платника податків. Визначено, що через електронний кабінет можна реалі-

¹⁴ Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»: Постанова Верховної Ради України від 31.03.2016 р. № 1073-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>.

¹⁵ Vacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*. Люксембург: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884 Переклад на українську мову: Олена Прокопчук. 2016. С. 37. URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novynu/2016.07.89_EntComp/EntreCompFramework%20UKR.pdf.

¹⁶ Цифрова адженда України – 2020: Проект. 2016. С. 90. URL: <https://ucc1.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

¹⁷ Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>.

зувати можливість проведення звірки розрахунків платників податків із державним та місцевими бюджетами, а також одержання документа, що підтверджує стан розрахунків, який формується автоматизовано шляхом вивантаження відповідної інформації з електронного кабінету із накладенням електронного підпису посадової особи контролюючого органу та печатки контролюючого органу (ст. 42¹ Податкового кодексу України).

Водночас Розпорядженням КМУ від 24.05.2017 р. № 504-р. схвалено Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року¹⁸ (далі – Стратегія). У цьому документі передбачено основні стратегічні напрями, які ґрунтуються на результатах проведеного аналізу розвитку сфери підприємництва в Україні з урахуванням міжнародної практики й опосередковано враховують принципи, визначені в Акті з питань малого бізнесу для Європи, та рекомендації Індексу економічної політики в сфері малого і середнього підприємництва.

Стратегією визнається необхідність підвищення рівня інформаційного забезпечення, зокрема вдосконалення системи державної статистики, шляхом створення єдиної системи показників із відкритим доступом для відстеження стану та розвитку малого і середнього підприємництва, зокрема шляхом залучення до створення та забезпечення функціонування органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Наголошується на необхідності створення єдиного веб-порталу для оприлюднення інформації та статистичних даних, що задовольнятиме потреби користувачів.

Дедалі більше процес взаємодії держави, бізнесу та споживача відбувається із застосуванням ІКТ, і саме тому від стабільності функціонування та розвитку ІКТ-галузі залежать суспільне порозуміння в країні та створення передумов для сталого зростання економіки.

2.2. Правове регулювання єдиних державних реєстрів, державних реєстрів і реєстрів

Повний обсяг інформації в електронному вигляді розширює можливості щодо швидшого й ефективнішого переходу від бюрократії до сучасної моделі взаємодії держави і суб'єкта господарювання через мережу Інтернет.

Як відомо, обов'язковою передумовою провадження господарської діяльності є державна реєстрація, тобто визнання шляхом засвідчення державою факту створення юридичної особи, чи набуття статусу підприємця фізичною особою із зазначенням виду господарської діяльності (згідно з КВЕД), яку ці суб'єкти мають намір провадити.

Інформація про зареєстрований суб'єкт вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Отже, це основний реєстр, який містить дані всіх господарюючих суб'єктів, зареєстрованих в Україні.

¹⁸ Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 24.05.2017 р. № 504-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-p>.

Відповідно до Закону України від 15.05.2003 р. № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»¹⁹, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є єдиною державною інформаційною системою, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи.

Окрім того, питання, пов'язані з порядком державної реєстрації та наданням відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань регламентують й інші нормативно-правові акти^{20; 21; 22}.

Реєстри, відповідно до встановлених законодавством норм, поділяють на Єдині та Державні реєстри. Держателями цих реєстрів є Міністерство юстиції України, Державна виконавча служба України та Державна служба питань захисту персональних даних України.

Міністерство юстиції України є держателем найбільшої кількості реєстрів, зокрема у сфері господарської діяльності, до них належать:

- Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів;
- Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;
- Єдиний реєстр арбітражних керуючих.

Державна виконавча служба України є держателем Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень.

Державна служба України з питань захисту персональних даних є держателем Державного реєстру баз персональних даних.

Величезна кількість решти реєстрів перебуває у розпорядженні майже всіх інших органів державної влади (розпорядників інформації).

Отже, суб'єкт господарювання вправі скористатись можливістю для ознайомлення чи перевірки інформації про контрагента, з котрим має намір провадити свою діяльність, надану електронними інформаційними сервісами. Отримати всю доступну інформацію і про компанію, і про її власників та посадових осіб, окрім Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, можна у інших доступних реєстрах та наборах даних, приміром:

- реєстр платників податку на додану вартість;
- реєстри ліцензіатів, яким Міністерство економічного розвитку і торгівлі України видано ліцензії;
- реєстр суб'єктів господарювання, які здійснюють імпорт/експорт спирту коньячного і плодового;
- державний реєстр реєстраторів розрахункових операцій тощо.

¹⁹ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.

²⁰ Деякі питання надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Постанова КМУ від 8 вересня 2016 р. № 593. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/593-2016-p>.

²¹ Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: Наказ Міністерства юстиції України від 09.02.2016 р. № 359/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-16>.

²² Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Наказ Міністерства юстиції України від 10.06.2016 р. № 1657/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0839-16/page>.

Водночас нині законодавчо не врегульовано, що вважати реєстром, тому підрахувати точно кількість реєстрів сьогодні не вдалось навіть після проведення інвентаризації електронних реєстрів.

Досі нормативно не визначено перелік базових державних реєстрів, які мають стати основою для системи електронних сервісів, а також жодним чином не обмежено процес створення нових реєстрів, які містять наявну інформацію. Загальна кількість реєстрів, про які зібрано детальну інформацію, нині становить 135, з яких експертам ґрунтовно вдалось проаналізувати 23 найзатребуваніші.

Ця робота проводилась у рамках проекту Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах, що фінансується урядами США та Великобританії²³.

2.3. Єдиний державний веб-портал відкритих даних

Законом України від 13.01.2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації»²⁴ встановлено порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес. Фактично фізичним особам, зокрема господарюючим суб'єктам, було надано право отримувати інформацію від органів державної влади і місцевого самоврядування.

Водночас громадська активність зумовила прийняття Постанови КМУ від 21.10.2015 р. № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних»²⁵. Документом передбачено перелік наборів даних разом з їхніми розпорядниками (державними органами й органами місцевого самоврядування). Щоправда, часто набори даних мають назву «реєстр». Як зазначалось у попередньому параграфі теми, законодавством не регламентоване поняття «реєстр».

Із прийняттям указаної постанови сфера відкритих даних стала стратегічним напрямом для нашої держави: з'явилася ціла низка громадських ініціатив; почали створюватися нові сервіси; було відкрито Єдиний державний реєстр фізичних та юридичних осіб, реєстр платників ПДВ та інші пріоритетні набори даних; саму постанову було доповнено й оновлено.

Окрім того, 06.10.2016 р. Україна офіційно приєдналася до міжнародної Хартії відкритих даних на конференції International Open Data Conference (IODC) у Мадриді²⁶. Головною метою Хартії відкритих даних є покращення та сприяння співробітництву та узгодженості задля прийняття і реалізації спільних принципів, стандартів та кращих практик відкритих даних по всьому світу.

²³ Риженко О. Бігати мають дані, а не люди. *Нове время*. 31 травня 2017 р. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/ryzhenko_o/bigati-majut-dani-a-ne-ljudi-1237554.html.

²⁴ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

²⁵ Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ від 21.10.2015 р. № 835. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>.

²⁶ Деякі питання приєднання до Міжнародної хартії відкритих даних: Розпорядження КМУ від 22.09.2016 р. № 686-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/686-2016-р>.

Відтак, на підставі Постанови КМУ від 30.11.2016 р. № 867 був ухвалений Порядок ведення Єдиного державного веб-порталу відкритих даних (data.gov.ua)²⁷, створений громадянською платформою SocialBoosty 2014 р. за ініціативою українських розробників програмного забезпечення та громадських активістів. Ініціатори мали на меті систематизацію та забезпечення надання доступу до публічної інформації у формі відкритих даних у юридичній, економічній, фінансовій, енергетичній, транспортній, соціальній та інших сферах для створення корисних для громадськості, зокрема суб'єктів господарювання, сервісів.

Важливим кроком також було прийняття в грудні 2017 р. оновлень до постанови КМУ № 835, якою збільшувалася кількість наборів даних, що підлягають оприлюдненню органами влади (з 300 до 600). У результаті відкрито декілька сотень нових наборів даних і значні масиви стали доступні для всіх зацікавлених – від громадських активістів, котрі відстежують роботу державних структур, до підприємців, які на основі відкритих даних створюють сервіси, мобільні додатки та продукти, вдосконалюють і роблять конкурентнішим наявний бізнес.

Тому станом на початок червня 2018 р. на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних було представлено майже 42 тис. наборів даних у п'ятнадцяти сферах і понад 3 тис. розпорядників інформації. І ця кількість постійно зростає (рис. 2.1)²⁸.

Рис. 2.1. Єдиний державний веб-портал відкритих даних

²⁷ Деякі питання оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних: Постанова КМУ від 30.11.2016 р. № 867. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249551462>.

²⁸ URL: www.data.gov.ua

Отже, головним призначенням порталу є забезпечення надання доступу до публічної інформації у формі відкритих даних і доступ до інформації органів влади з можливістю її подальшого використання. Крім того, на порталі вказано, що будь-яка особа може вільно копіювати, публікувати, поширювати, використовувати, зокрема в комерційних цілях, у поєднанні з іншою інформацією або шляхом включення до складу власного продукту, публічну інформацію у формі відкритих даних з обов'язковим посиланням на джерело отримання такої інформації.

Ефективність використання за коротких проміжків часу відкритих даних доведена і міжнародними рейтингами (які впливають на імідж й сприйняття країни у світі), і економічними показниками.

Зокрема, 2017 р. міжнародні експерти з відкритих даних коментували досягнення України як прорив року. Згідно з рейтингом Global Open Data Index, який складає міжнародна неурядова організація Open Knowledge International, Україна посіла 31 місце і поліпшила свій результат на 23 позиції порівняно з 2016 р. У рейтингу Open Data Barometer міжнародної неурядової організації World Wide Web Foundation Україна посіла 44 місце та поліпшила свій результат на 18 позицій. У цих рейтингах Україна випередила сусідів і деякі країни ЄС, зокрема Італію, Грецію, Португалію, Хорватію, Болгарію та Польщу²⁹.

Водночас, згідно з дослідженнями експертів Київської школи економіки про вплив відкритих даних на економіку країни, 2017 р. економіка України отримала 700 млн доларів від використання відкритих даних, оприлюднених державними органами. Прогнозується, якщо уряд збільшить зусилля, то 2025 р. економія зросте до 1,4 млрд доларів або 0,92% ВВП³⁰.

Як відкриті дані впливають на економіку держави загалом і діяльність суб'єктів господарювання зокрема? По-перше, підвищують якість ухвалення рішень не лише органами державної влади, а й представниками бізнесу; по-друге, сприяють у створенні нових товарів, послуг й бізнес-моделей; по-третє, дають змогу бізнесу і державі знаходити нові способи підвищення ефективності комунікації між ними³¹.

Окрім того, надважливою для сфери представників підприємництва – і вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, і іноземних інвесторів, – була публікація Міністерством юстиції даних про бенефіціарів українських компаній на Єдиному державному порталі відкритих даних і у Глобальному реєстрі бенефіціарних власників.

Під час проведення юридичного аудиту можуть перевірятися статутні документи, формування статутного капіталу, наявність обтяжень на активах, акціонерні угоди, внутрішні положення, корпоративні документи та стандарти, загальна юридична структура бізнесу, повноваження власників і посадових осіб, виявлення реальних бенефіціарів, договірна робота, наявність кримінальних проваджень та судових справ, що стосуються бізнесу, захист персональних даних тощо.

Із метою детальнішої перевірки контрагентів до аудиту можуть залучатися детективні або інформаційні агенства. Ними може бути здійснено перевірку конфіденційної інформації (приміром, наявність кримінальних проваджень стосовно посадових осіб, якої немає у відкритому доступі, взаємодія з фіктивними суб'єктами, досьє на фізичних осіб-підприємців, їх репутацію на ринку, наявність проблем з правоохоронцями, конкурентами, рейдерами й іншими правопорушниками).

²⁹ Онліогву К. Відкриті дані: шість перемог 2017 року. *Економічна правда*. 11 січня 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/11/632868/>.

³⁰ Некрасов В. Мільярд доларів за дату: як Україна перетворює відкриті дані на гроші. *Економічна правда*. 25 квітня 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/04/25/636355/>.

³¹ Там само.

2.4. Правове регулювання реалізації принципу єдиного вікна («one-stop-shop»)

Концепція «one-stop-shop» передбачає те, що громадянин у зручний для нього час і спосіб, користуючись єдиним вікном, зможе отримати всі необхідні послуги.

Законом України від 06.09.2005 р. № 2806-IV «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»³² зафіксований принцип організаційної єдності, яким передбачено забезпечення видачі документів дозвільного характеру в одному приміщенні, а також можливість не проходити всі процедури самостійно, а делегувати цю роботу адміністратору. Тобто при єдиному вікні суб'єкт господарської діяльності подає одній особі (державному адміністратору чи реєстратору) необхідний пакет документів і через встановлений законодавством час приходить отримувати оформлений дозвільний документ.

За принципом єдиного вікна в Україні повноцінно працюють Центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАПи), створені органами місцевого самоврядування. Перелік послуг, які можна отримати у ЦНАПах, постійно розширюється, запроваджуються та розвиваються інтерактивні та дистанційні сервіси, за допомогою яких суб'єкти господарювання можуть замовляти послуги через Інтернет, затрачаючи мінімум часу.

До переліку послуг, що надаються ЦНАПами суб'єктам господарської діяльності, зокрема належать:

- державна реєстрація юридичних та фізичних осіб-підприємців;
- державна реєстрація припинення юридичних осіб та підприємницької діяльності фізичних осіб;
- державна реєстрація змін до відомостей про юридичних і фізичних осіб-підприємців, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- видача витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;
- державна реєстрація договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора (видача дубліката);
- видача разової (індивідуальної) ліцензії;
- видача ліцензій на експорт/імпорт товарів;
- видача дозволу на розміщення зовнішньої реклами (відмова у видачі, видача дубліката, анулювання) тощо.

Окрім того, 1 серпня 2016 р., відповідно до Постанови КМУ від 25.05.2016 р. № 364³³, автоматизована електронна система «єдине вікно» запроваджена в пунктах пропуску та у місцях митного оформлення товарів в Україні. Це передовий сучасний інструмент спрощення та зменшення кількості митних процедур, які необхідні для переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України суб'єктами господарської діяльності.

³² Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.

³³ Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю: Постанова КМУ від 25.05.2016 р. № 364. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-p>.

Система «єдине вікно» – це єдина електронна база даних, яка дає змогу різним службам контролю та митницям в автоматичному режимі обмінюватись інформацією про вантаж, який проходить через митний кордон України. Саме через єдине вікно за допомогою нової ІТ системи митниці тепер здійснюють всі види контролю: митний, санітарно-епідеміологічний, екологічний, радіологічний тощо.

За результатами державного контролю проставляються електронні відмітки в спільній базі даних. Час на прийняття рішення контролюючим органом щодо здійснення відповідного виду контролю становить 4 години.

У іншому випадку застосовується принцип «мовчазної згоди», тобто ІТ-система автоматично формує позитивне рішення про завершення проведення відповідного виду державного контролю та митного оформлення товарів (рис. 2.2).

Огляд товарів проводиться одночасно всіма контролюючими органами не пізніше, ніж через 24 робочі години від запропонованого підприємством часу.

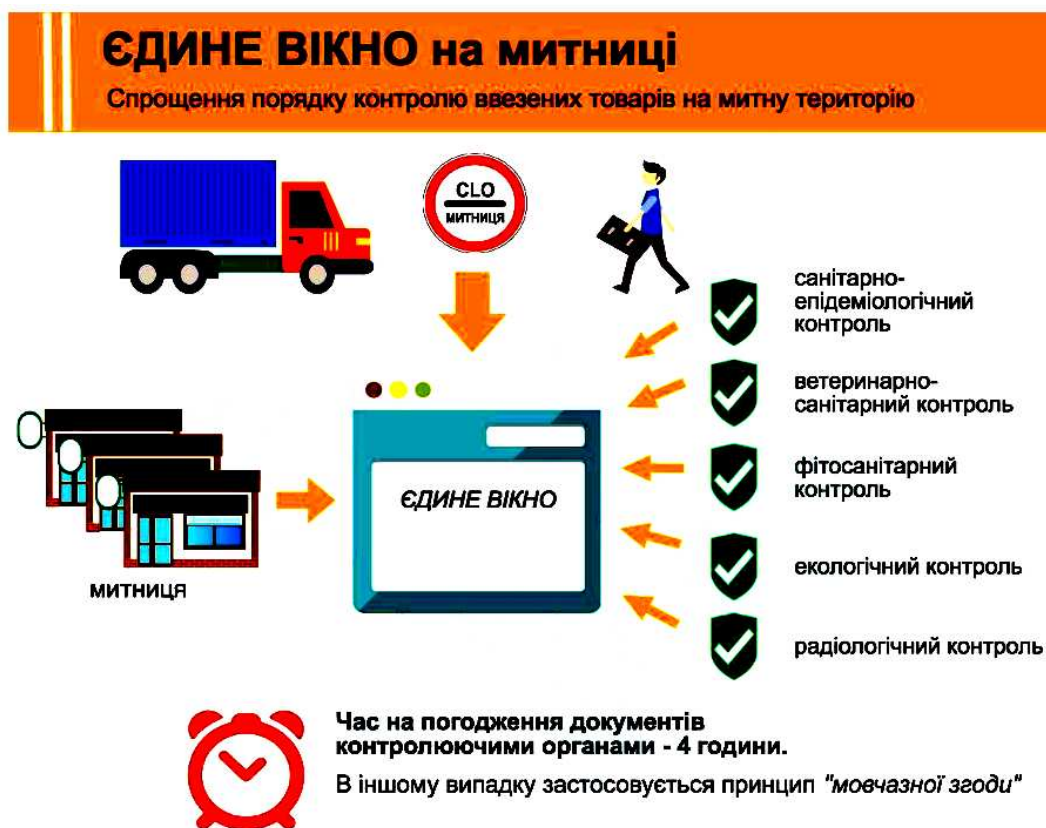

Рис. 2.2 Система «Єдине вікно»

Міністерство фінансів України здійснює регулярний моніторинг роботи системи «єдине вікно» та працює над розширенням можливостей його використання бізнесом, поступово збільшуючи кількість місць митного оформлення та кількість пунктів пропуску через державний кордон України, в яких функціонують комплекси для здійснення автоматизованого контролю за принципом «єдиного вікна»³⁴.

³⁴ «Єдине вікно». Завершення перехідного періоду для добровільного застосування системи. Інфографіка. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/iedyne-vikno-zavershennia-perekhidnoho-periodu-dlia-dobrovilnoho-zastosuvannia-systemy-infohrifika?category=novini-ta-media>.

Як зазначається Міністерством фінансів, застосування єдиного вікна за рішенням підприємств до 31 січня 2019 р. можливе у випадках переміщення товару транзитом, вивезення за межі України товарів морським, залізничним та авіаційним транспортом, ввезення товарів у поштових та міжнародних експрес-відправленнях. Перехідний період для добровільного застосування в нових місцях митного оформлення тривав 90 днів (рис. 2.3)³⁵.

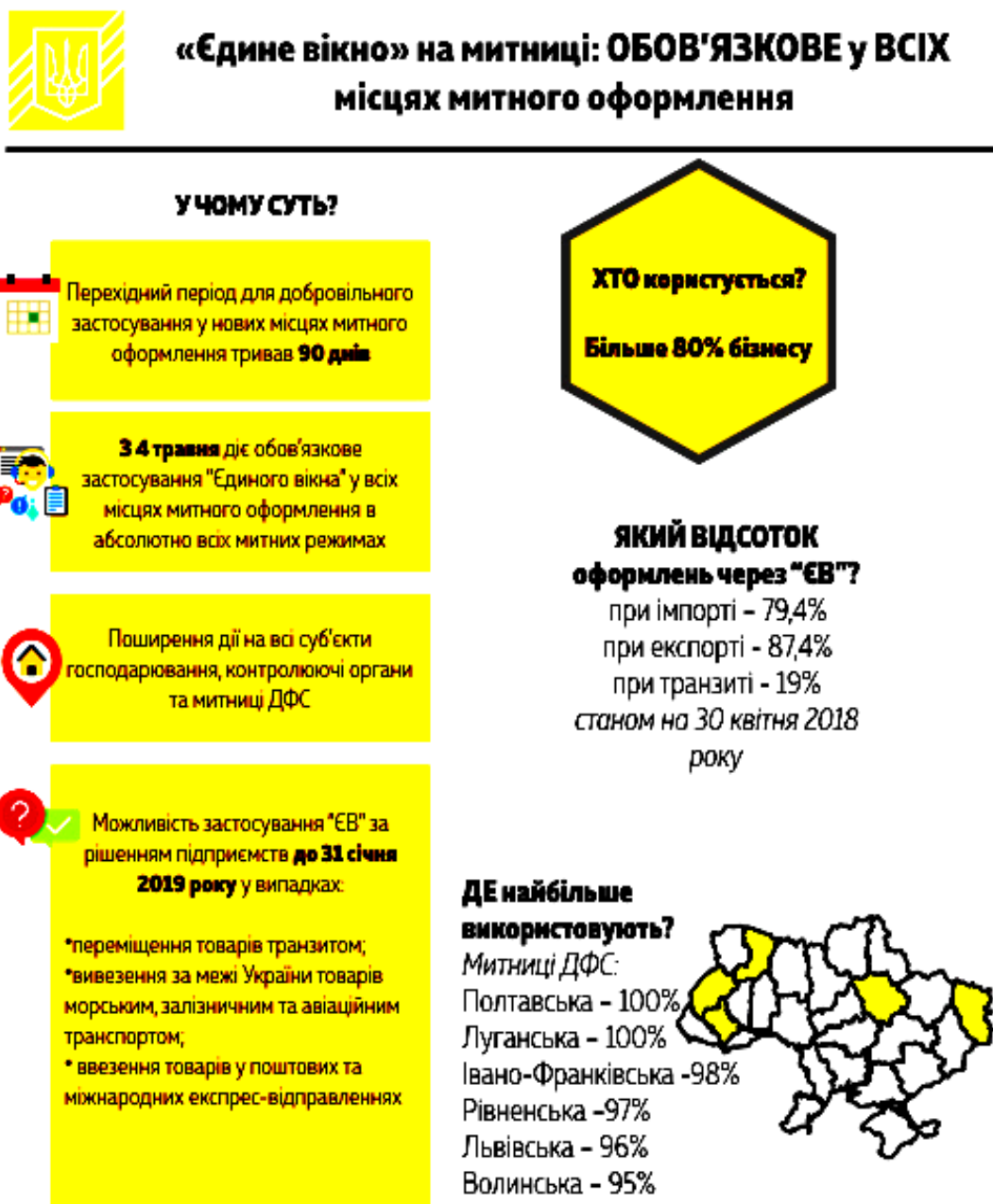

Рис. 2.3. Принцип використання єдиного вікна

³⁵ Мінфін: «єдине вікно» на митниці діє в обов'язковому режимі для всіх. – Mind. 14 травня 2018. URL: <https://mind.ua/news/20184782-minfin-edine-vikno-na-mitnici-die-v-obovyazkovomu-rezhimi-dlya-vsikh>.

Попри те, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності нарікають на роботу єдиного вікна на митниці, адже контролюючі органи продовжують вимагати подання паперових документів і затримують проведення оглядів. Такий стан пояснюється низкою об'єктивних причин^{36, 37}:

по-перше, опір реформі з боку бюрократичної системи, адже єдине вікно покликане мінімізувати фізичний контакт між суб'єктом господарської діяльності та чиновниками для неможливості застосування корупції;

по-друге, законодавча база недостатньо адаптована до роботи єдиного вікна і містить вимоги до використання паперових документів;

по-третє, відсутність законодавчого підґрунтя не дала змоги встановити чіткі правила взаємозв'язку між митницею, службами контролю та бізнесом;

по-четверте, немає методичних рекомендацій і чіткий алгоритм дій «електронного спілкування» бізнесу з державними службами, не проведено навчання, не узгоджені графіки роботи служб контролю та митниці; *по-п'яте*, відсутність технологічної складової у контрольних служб: більшість суміжних служб не мають належного комп'ютерного та програмного забезпечення.

Із метою нормалізації роботи принципу єдиного вікна у митних органах, зареєстрований законопроект № 7010³⁸, яким пропонується внести зміни у Митний кодекс і в 36 законів, що регламентують діяльність суміжних служб. Окрім того, передбачається створення єдиного сайту з міжнародної торгівлі, який матиме функцію ведення електронного реєстру документів, тобто суб'єктам ЗЕД не доведеться сканувати і передавати державним органам документи. Достатньо буде повідомити про внесення електронного документа в базу.

Водночас пропонується встановити часові обмеження на виконання формальностей і контролю під час митного оформлення товарів. На законодавчому рівні запроваджується так звана мовчазна згода щодо митного оформлення товарів у разі бездіяльності чи затягування в оформленні з боку контрольних органів. Якщо протягом декількох годин посадова особа не внесе жодного рішення до єдиного державного інформаційного порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», то цей портал автоматично формує рішення про закінчення санітарних і фітосанітарних заходів для цілей здійснення митних формальностей.

Законодавством України також передбачено, що експорт, імпорт або транзит через територію України окремих видів товарів здійснюється за наявності відповідної ліцензії, дозволу, сертифіката. Вказані документи нині переважно видаються у паперовому вигляді. Мінекономрозвитку пропонує всі дозвільні та супроводжуючі документи у сфері зовнішньоекономічної діяльності оформлювати в електронній формі з відображенням у єдиному вікні на сайті Державної фіскальної служби та на сайті органу влади, що їх видав. Передбачено, що ухвалення проекту Закону сприятиме міжнародній торгівлі та поліпшенню інвестиційної привабливості країни. Впровадження єдиного вікна на кордоні є також і одним з міжнародно-правових зобов'язань України у рамках Світової організації торгівлі (СОТ).

³⁶ Даньков І. «Єдине вікно»: технологія проти бюрократії. *Економічна правда*. 23 листопада 2017. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/11/23/631486/>.

³⁷ Острікова Т. «Єдине вікно» на митниці: чому цей принцип ускладнив життя бізнесу. *Економічна правда*. 2 квітня 2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/04/2/635598/>.

³⁸ Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України: проект Закону України від 28.07.2017 № 7010. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62378.

Питання для самоконтролю

1. Яким нормативно-правовим актом визначено способи вирішення проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної й іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення?
2. Яка мета запровадження національної системи електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів?
3. У чому головна суть концепції «one-stop-shop»?

Список рекомендованих джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті»: Декларація ООН від 12.12.2003 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_c57.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
5. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: Постанова КМУ від 21.01.2015 р. № 17. *Офіційний вісник України*. 2015. № 6. Ст.127.
7. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження КМУ від 16.11.2016 р. № 918-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 99. Ст. 259.
8. Про затвердження Порядку інтеграції інформаційних систем державних органів та органів місцевого самоврядування до Єдиного державного порталу адміністративних послуг: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 08.09.2016 р. № 1501/248. *Офіційний вісник України*. 2016. № 85. Ст. 301.
9. Про затвердження Програми інформатизації законотворчого процесу у Верховній Раді України на 2012–2017 роки: Постанова Верховної Ради України від 05.07.2012 р. № 5096-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія. Х.: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
11. Буханевич О. М. Проблеми впровадження електронних адміністративних послуг в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 3. С. 57–60.
12. Газін А. Як покращити якість державних даних. URL: http://texty.org.ua/pdf/data_quality_policy.pdf.
13. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс. К., 2010. 360 с.
14. Основні принципи використання та доступу до публічної інформації у формі відкритих даних: зарубіжний досвід для України. Аналітична записка. К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2017. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2297/>.
15. Толпыгина О. А., Малаканова О. А. Открытые данные как новый формат взаимодействия государства и общества. *Экономика и социология*. 2016. № 3 (31). С. 17–23. URL: <http://esjournal.ru/les/pdf/201603.pdf>.

Розділ 3

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. ЕЛЕКТРОННА ВЗАЄМОДІЯ. ЕЛЕКТРОННА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

- 3.1. Електронний документообіг у господарській діяльності*
- 3.2. Електронна ідентифікація й автентифікація. Засоби та схеми електронної ідентифікації*
- 3.3. Електронний цифровий підпис: правове регулювання, юридична значущість, механізм*
- 3.4. Реєстр суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом*
- 3.5. Електронний реєстр чинних, блокованих і скасованих посиленних сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів*

3.1. Електронний документообіг у господарській діяльності

Нині основним нормативно-правовим актом, який повинний урегулювати відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»³⁹. Однак відносини, пов'язані з електронним документообігом і використанням електронних документів, регулюються також і Конституцією України⁴⁰, Цивільним кодексом України⁴¹, законами України «Про інформацію»⁴², «Про захист інформації в автоматизованих системах»⁴³, «Про державну таємницю»⁴⁴, «Про телекомунікації»⁴⁵, «Про обов'язковий примірник

³⁹ Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

⁴⁰ Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

⁴¹ Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44.

⁴² Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48.

⁴³ Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України у ред. від 31.05.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 26.

⁴⁴ Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16.

⁴⁵ Про телекомунікації: Закон України від 18.11.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 12.

документів»⁴⁶, «Про Національний архівний фонд та архівні установи»⁴⁷, а також іншими нормативно-правовими актами.

Потрібно зазначити, що дефініція «електронний документ» також закріплена в ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять»⁴⁸. Згідно з ним, електронний документ – це документ, який створюють і використовують тільки в межах комп'ютерної системи. Проте низка науковців досі подають власні визначення і класифікації документів, які можуть іменуватись електронними. Відштовхуючись від цільового призначення електронного документа, виокремлюють:

- електронний документ як спосіб зберігання традиційного документа в електронній формі;
- електронний документ як документ первинний, створений в електронній системі, що включається в інформаційно-комунікаційну систему безпаперової форми;
- електронний документ як спосіб безпосереднього інформування користувача: дисплей, файл, телевізійні картотеки;
- електронний документ як засіб вираження волі учасника електронної форми праводіносин – юридично значущий факт, правовий акт (засіб транспортування волевиявлення) при угодах, обміні науковою інформацією.

Є також позиції, згідно із якими «електронний документ» – засіб зберігання інформації, яка оригінально міститься на паперовому носії або, що «електронний документ» є тотожним поняттю «електронне повідомлення»⁴⁹.

Нормативне визначення цього поняття міститься у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг». *Електронний документ* – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, зокрема з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис»⁵⁰. Водночас важливо, що юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму.

Із одного боку, беззаперечно весь поняттєвий апарат повинен ґрунтуватись на нормах чинного законодавства, однак, з іншого – термін «електронний документ», який визначено у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг», є надто узагальнювальним, що дає право на існування та практичне застосування згаданих наукових визначень і класифікацій.

Коли йдеться про електронний документообіг у господарській діяльності, то *електронні документи ми можемо виокремити у дві великі групи:*

Група 1. Електронні документи з організації господарської діяльності: у вигляді електронних заяв, бланків, форм тощо.

⁴⁶ Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 09.04.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23.

⁴⁷ Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15.

⁴⁸ Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. ДСТУ 2732:2004: Наказ Держспоживстандарту України від 28.05.2004 р. № 97. URL: <http://uas.org.ua/>

⁴⁹ Гордійчук М. В. Правове регулювання електронного документообігу в сфері оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. С. 14, 16–17.

⁵⁰ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

Наприклад, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»⁵¹, процедуру проведення державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, права й обов'язки суб'єктів у сфері державної реєстрації врегульовує відповідний Порядок, затверджений Мін'юстом України⁵².

У вказаному Порядку зазначено, що заява та документи для державної реєстрації у встановлених випадках можуть подаватися в електронній формі заявником на порталі електронних сервісів (Розділ 4 Порядку). Заява у електронній формі формується за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру на порталі електронних сервісів. Заява формується заявником у електронній формі з обов'язковим долученням до неї електронних копій оригіналів документів для державної реєстрації, виготовлених шляхом сканування, або оригіналів таких електронних документів, а також документів, що підтверджують сплату адміністративного збору, опису поданих заявником документів для державної реєстрації, сформованого за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру. Заява та документи для державної реєстрації в електронній формі подаються з обов'язковим накладенням заявником власного електронного цифрового підпису.

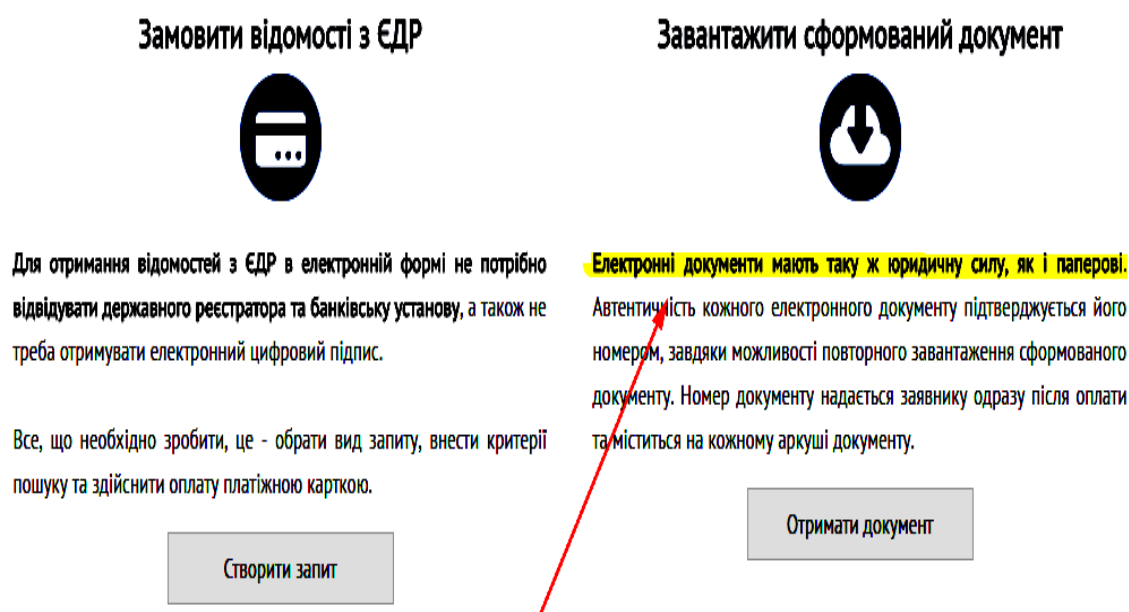
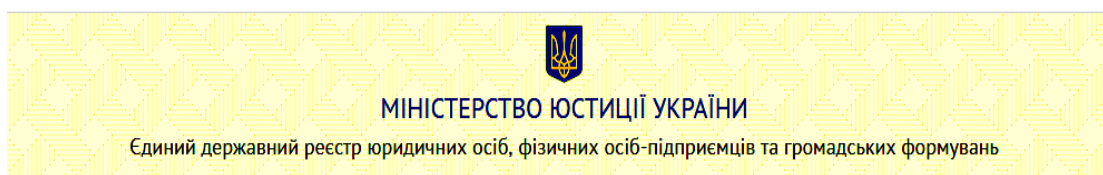

Рис. 3.1. Інформаційний портал Мін'юсту щодо ЄДР

На підставі ухваленого рішення про державну реєстрацію державний реєстратор за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру вносить відомості до цього реєстру та формує з нього виписку, яка за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру розміщується на порталі електронних сервісів у день проведення державної реєстрації.

⁵¹ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32.

⁵² Про затвердження порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Наказ Мін'юсту України від 09.02.2016 р. № 359/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 10.

Внесення відомостей

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства юстиції України щодо державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» № 1281/5 від 22.07.2015, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.07.2015 за № 881/27326, запроваджено можливість попередньої подачі документів для внесення кінцевих вигодоодержувачів та власників істотної участі до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (далі – ЄДР).

Для створення облікового запису у системі попередньої подачі документів до ЄДР необхідно виконати наступні кроки:

1. Ознайомитись з інструкцією користувача системи попередньої подачі документів до ЄДР.
2. Перейти на веб-сайт системи попередньої подачі документів до ЄДР, зареєструватись на ньому та виконати дії у відповідності до інструкції.

Рис. 3.2. Сервіси ЄДР

На виконання норми ч. 3 ст. 10 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»⁵³ діє «Порядок подання органу ліцензування документів в електронній формі»⁵⁴, яким зокрема уточняється, що електронні документи – це заяви та документи, визначені законом та ліцензійними умовами, затвердженими КМУ. На підставі поданих електронних заяв (у вигляді заповнених бланків, електронних файлів тощо), орган ліцензування здійснює розгляд електронних документів і за результатами їх розгляду ухвалює рішення у порядку та строки, встановлені законом.

Група 2. Електронні документи-договори у господарській діяльності. До них можна віднести всі господарські договори, щодо форм яких не встановлено спеціальних вимог і водночас їх укладення можливе в електронній формі.

На жаль, досі ГК України не містить норми, яка б прямо передбачала можливість укладення господарських договорів у формі електронних документів. Однак господарські договори укладаються за правилами, встановленими ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

Зважаючи на зазначене, варто зауважити, що у ст. 205 ЦК України передбачено, що правочин може вчинятися усно або в письмовій (електронній) формі. А у ст. 639 ЦК України вказано, якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася. Якщо сторони домовилися укласти договір за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, він вважається укладеним у письмовій формі.

⁵³ Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23.

⁵⁴ Про затвердження порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі: Постанова КМУ від 24.05.2017 р. № 363. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 98.

Значний поступ у правовому регулюванні укладення та виконання електронних договорів відбувся із прийняттям Закону України «Про електронну комерцію»⁵⁵. По-перше, у ньому чітко зазначено сферу застосування його норм, зокрема дія цього Закону не поширюється на правочини, якщо законом встановлено спеціальний порядок переходу права власності або предметом правочину є об'єкти, вилучені з цивільного обороту або обмежені в цивільному обороті відповідно до законодавства; однією із сторін є фізична особа, яка не зареєстрована як фізична особа-підприємець та реалізує або пропонує до реалізації товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, окрім випадків, коли сторони прямо домовилися про застосування положень цього Закону до правочину тощо (ст. 1 Закону). По-друге, цей нормативно-правовий акт містить визначення ключових термінів (ст. 3 Закону), які застосовуються у господарській діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем та порядок учинення електронних правочинів (Розділ 3 Закону).

Зокрема, *електронний правочин* – дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем; *електронний договір* – домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків та оформлена в електронній формі; *електронне повідомлення* – інформація, подана в електронній формі, надана учасником відносин у сфері електронної комерції з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Водночас електронна торгівля розглядається Законом як вид господарської діяльності.

Електронний документообіг здійснюється відповідно до законодавства України або на підставі договорів, що визначають відносини суб'єктів електронного документообігу. Суб'єктами електронного документообігу є автор, підписувач, адресат і посередник, які набувають передбачених законом або договором прав і обов'язків у процесі електронного документообігу.

Електронний документообіг (обіг електронних документів) – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів⁵⁶. Порядок електронного документообігу нині визначається Постановою КМУ від 17.01.2018 р.⁵⁷ № 55, якою затверджено Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну; Типову інструкцію з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади; Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі.

Відправлення та передавання електронних документів здійснюються автором або посередником у електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем або шляхом відправлення електронних носіїв, на яких записано цей документ.

Зважаючи на широку сферу застосування електронного документообігу в господарській діяльності та різноманіття нормативних регуляторів, *варто виокремити*

⁵⁵ Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45.

⁵⁶ Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

⁵⁷ Про деякі питання документування управлінської діяльності: Постанова КМУ № 55 від 17.01.2018 р. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 46.

декілька універсальних принципів, з урахуванням яких здійснюється такий документообіг:

1. Рівна юридична сила електронних документів і документів, складених у паперовій формі (зокрема правочинів).

2. Автоматизація «рутинних» операцій із документообігу в господарській діяльності.

3. Забезпечення доступу до адміністративних послуг, пов'язаних із організацією господарської діяльності та свобода провадження підприємницької діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

4. Захищеність персональних даних та одночасне забезпечення доступу до інформації всіх учасників відносин.

Для дотримання останнього із зазначених принципів важливим є вирішення проблеми зберігання й архівування електронної документації, яка має очевидну специфіку.

Як зазначено у Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг», при зберіганні електронних документів обов'язкове дотримання таких вимог:

1) інформація, що міститься в електронних документах, повинна бути доступною для її подальшого використання;

2) має бути забезпечена можливість відновлення електронного документа у тому форматі, в якому він був створений, відправлений або одержаний;

3) у разі наявності повинна зберігатися інформація, яка дає змогу встановити походження та призначення електронного документа, а також дату і час його відправлення чи одержання.

Суб'єкти електронного документообігу повинні зберігати електронні документи на електронних носіях інформації у формі, що дає змогу перевірити їх цілісність на цих носіях. Перевірка цілісності електронного документа може проводитися шляхом перевірки електронного цифрового підпису. В установі (організації, на підприємстві) здійснюється централізоване зберігання файлів електронних документів, яке покладається на службу діловодства.

Строк зберігання електронних документів на електронних носіях інформації повинен бути не меншим від строку, встановленого законодавством для відповідних документів на папері (ст. 13 Закону). У Постанові КМУ № 55⁵⁸ деталізуються строки зберігання документів (належність до справи) визначаються під час реєстрації (для вхідних документів) або створення проекту документа автором згідно із затвердженим Мін'юстом переліком типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів.

Групування виконаних документів у електронні справи здійснюється централізовано в системі електронного документообігу установи, відповідно до номенклатури справ. Формування електронних справ здійснюється системою електронного документообігу установи в автоматизованому режимі на підставі індексу електронної справи, який визначається системою електронного документообігу установи під час вхідної реєстрації або створення документа в установі. Електронні документи, що належать до однієї електронної справи, мають бути логічно пов'язані між собою за допомогою відомостей про них у системі електронного документообігу установи.

⁵⁸ Про деякі питання документування управлінської діяльності: Постанова КМУ від 17.01.2018 р. № 55. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 46.

Суб'єкти електронного документообігу можуть забезпечувати додержання вимог щодо збереження електронних документів шляхом використання послуг посередника, у тому числі архівної установи (ст. 13 Закону).

Однак незалежно від суб'єкта, який буде уповноваженим на зберігання електронних документів (установа їх створення чи архівна установа), алгоритм дій із такими документами встановлено «Порядком роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання»⁵⁹.

Підготовка справ до передавання на архівне зберігання розпочинається із проведення **експертизи цінності електронних документів**. Експертиза цінності електронних документів проводиться за тими ж принципами, критеріями й у порядку, визначеному законодавством, що й експертиза цінності документів із паперовими носіями інформації.

За результатами цієї експертизи складаються:

- 1) описи справ постійного зберігання;
- 2) описи справ тривалого (понад 10 років) зберігання;
- 3) акт про вилучення для знищення документів.

Передавання архівних електронних справ на постійне зберігання оформлюється електронним актом про приймання-передавання документів юридичної особи на постійне зберігання, що складається установою-фондоутворювачем. Створення архівних електронних документів здійснює архів установи. Перед створенням архівного електронного документа проводиться перевірка всіх даних, які будуть додані до архівного електронного документа. Створення архівного електронного документа завершується накладанням електронного цифрового підпису особи, відповідальної за створення архівного електронного документа. Архівні електронні документи групуються у справи (томи) за відповідними електронними справами (томами справ).

Отже, **електронна архівна справа** – це сукупність архівних електронних документів, кожен із яких має унікальне ім'я файлу, створеного відповідно до Вимог щодо найменування файлів архівних електронних документів, та додатковий XML-документ – обкладинка архівної електронної справи, в якому зазначаються всі відомості про справу, архівні електронні документи справи, вміщені до неї, та відповідні їм електронні документи. Порядковий номер архівної електронної справи повинен збігатися з порядковим номером відповідної електронної справи за описом справ установи.

Для виконання процедури знищення електронних документів складається **Акт про вилучення для знищення документів**, не внесених до Національного архівного фонду, працівником служби інформаційного забезпечення установи, який відповідає за технічну перевірку та знищення електронних документів у паперовій формі і, на його основі, в електронній – у форматі для текстових електронних документів. Лише після цього, на підставі електронного Акта, проводиться знищення електронних документів методом, який не дозволяє відновлення інформації.

⁵⁹ Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: Наказ Міністерства України від 11.11.2014 р. № 1886/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 93.

3.2. Електронна ідентифікація й автентифікація. Засоби та схеми електронної ідентифікації

Постановою Верховної Ради України схвалено Програму діяльності КМУ, де зокрема передбачалось запровадження електронного урядування, а саме:

- надання електронних безконтактних послуг;
- електронної ідентифікації й електронного підпису громадянина;
- відмову від паперового документообігу;
- розроблення та сприяння прийняттю закону про єдину систему електронної взаємодії;
- розроблення та сприяння прийняттю закону про відкриті дані⁶⁰.

Нині в Україні і надалі діє система обліку населення, що залишилася переважно з радянських часів, коли не використовувалися електронні ресурси й більша частина інформації зберігалася в архівах на паперових носіях, а наявні процедури створювали додаткові перешкоди, що призводило до корупції, незаконної зміни даних, штучного затягування строку обслуговування, його низької якості тощо. Недостатнім також залишається і рівень взаємодії державних органів між собою, які встановлюють/визначають ідентифікаційні дані⁶¹.

Під час обговорення стратегічних напрямів формування державної політики в сфері електронної ідентифікації 20 березня 2015 р. був поданий проект Білої книги з електронного урядування⁶², де зазначається, що суттєвим недоліком, з яким стикаються розробники систем електронного урядування й інформаційних систем узагалі в Україні, є відсутність систематизованого нормативного визначення процесів електронної ідентифікації та автентифікації, а також підходів до вибору та забезпечення конкретного рівня гарантій автентифікації учасників електронної взаємодії, заснованого на оцінці ризиків хибної автентифікації.

Свідченням цього є приклади вживання терміна «ідентифікація» у нормативних актах різних рівнів. Водночас має значення ідентифікація і за суб'єктом, і за об'єктом.

Електронний документ є тільки у момент роботи з даними як візуальна форма на екрані комп'ютера. Це є не матеріальний, а віртуальний документ, який може бути легко перетворений у паперову форму. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису, відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис».

У разі наявності електронного документа у декількох примірниках на кількох електронних носіях – кожний із таких примірників вважатиметься оригіналом електронного документа. У цьому разі, як зазначається у науковій літературі, поняття оригіналу і копії у цифровому середовищі дещо відрізняється від їх реальних аналогів. Установити відмінності між оригіналом і копією неможливо. Тому є проблема **ідентифікації документа**. Для їх розмежування важливою може бути дата створення документа.

⁶⁰ Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 11.12.2014 р. № 26-8. *Офіційний вісник України*. 2014. № 102.

⁶¹ Про схвалення Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: Розпорядження КМУ від 23.12.2015 р. № 1428-р. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 8.

⁶² Офіційний сайт Державного агентства з питань електронного урядування України. URL: <https://www.e.gov.ua/content/proekty-biloyi-knygy>

Документ, що створений першим, і є оригіналом, усі інші – його копії, якщо за певних умов не надана сила оригіналів⁶³.

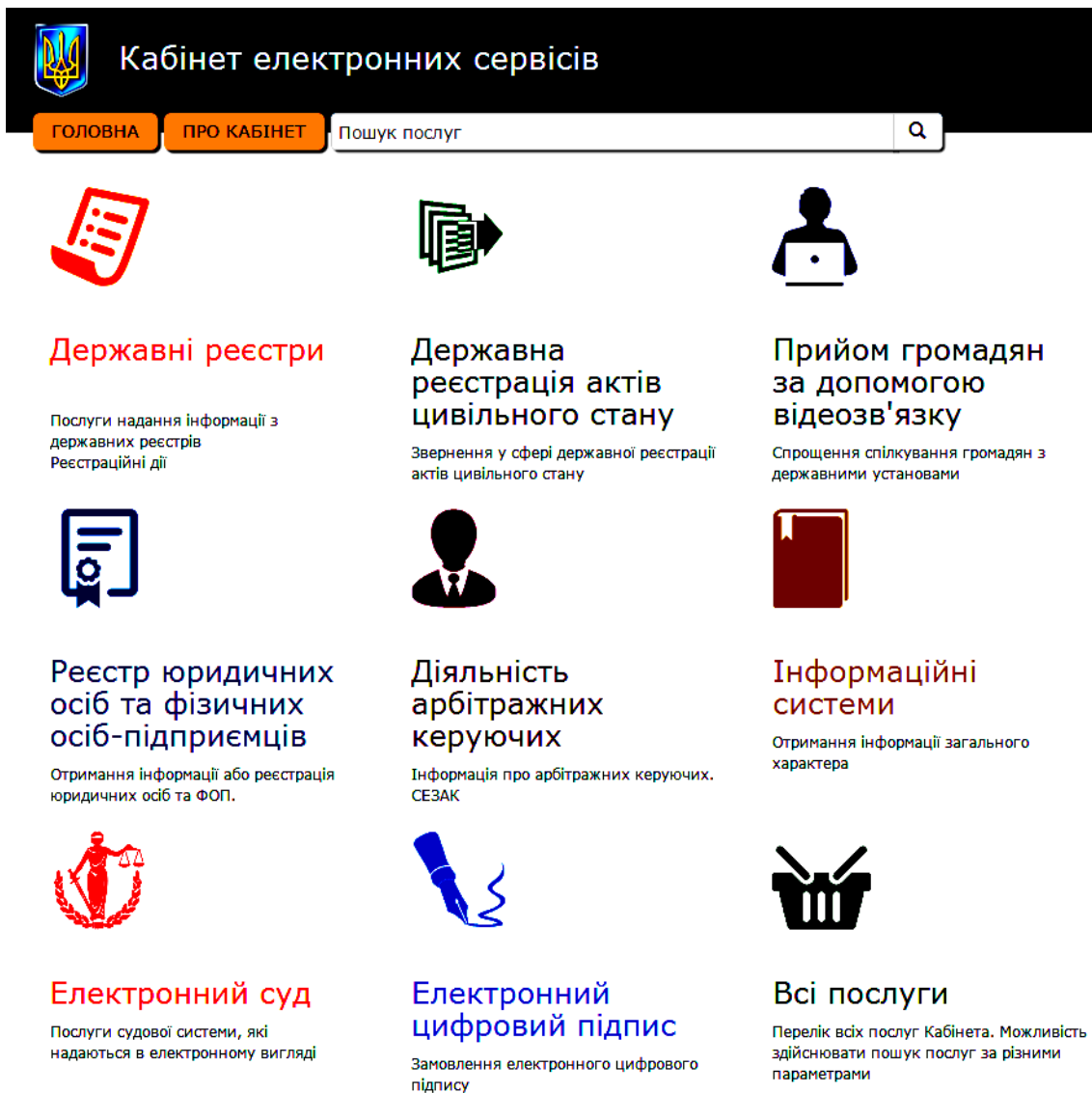

Рис. 3.3. Кабінет електронних сервісів Мін'юсту, станом на 2018 р.

Також важливо зазначити, що нормативними актами, по суті, лише частково встановлено конкретну межу між термінами і відповідними до них процедурами, що стосуються **встановлення (ідентифікації) особи**, за безпосередньою участю інших осіб або із використанням інформаційних систем, тобто автоматизованим способом.

Ідентифікація особи за безпосередньою участю інших осіб (як правило, фізичних осіб, що є посадовими особами) у законодавчих та підзаконних актах правового поля України передбачає встановлення тотожності фізичної або юридичної особи за сукупністю даних, що містяться у документах, виданих уповноваженими установами, які певною

⁶³ ІТ-право / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. Львів: Левада, 2017. С. 71.

мірою унеможливають виникнення сумнівів стосовно цієї особи, яка звернулася по вчинення тих або інших юридичних дій.

Так, наприклад, Законом України «Про нотаріат»⁶⁴ (ст. 43) визначено, що «встановлення особи здійснюється за паспортом громадянина України або за іншими документами, які унеможливають виникнення будь-яких сумнівів щодо особи громадянина, який звернувся за вчиненням нотаріальної дії». Водночас надається перелік документів, використання яких робить можливим або унеможливає ідентифікацію особи під час учинення нотаріальних дій.

Іншими законами, як зазначається у Білій книзі, також дається визначення терміна «ідентифікація особи»⁶⁵:

«Ідентифікація особи» – встановлення на підставі документа, що посвідчує особу власника, та фіксація у письмовій формі прізвища та імені, дати народження й адреси особи, яка здійснює угоду, а також найменування, номера і дати видачі пред'явленого документа, найменування установи, що його видала (Закон України «Про банки і банківську діяльність»⁶⁶); «Ідентифікація особи» – встановлення тотожності особи за сукупністю інформації про неї за допомогою основних (обов'язкових) та додаткових (факультативних) біометричних даних, параметрів (Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»⁶⁷).

Із наведеного випливає, що формування нормативно-правової бази у сфері електронної ідентифікації й авторизації повинно розпочинатись із створення єдиного поняттєвого апарату. Цьому також повинно сприяти додержання основних *принципів державної електронної ідентифікації*, передбачених Білою книгою:

1. Безпечність і гнучкість технічних рішень електронної ідентифікації.
2. Інтероперабельність (сумісність).
3. Забезпечення конфіденційності особистої інформації та персональних даних.
4. Добровільність використання спеціальних (захищених) засобів електронної ідентифікації.
5. Економічність і простота технічних рішень.

Доцільною видається можливість вживання у цьому контексті термінології, яку застосовують у Регламенті ЄС № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 р. «Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку і скасування Директиви 1999/93/ЄС»⁶⁸ й інших міжнародних стандартах та рекомендаціях. Зважаючи на це, варто навести визначення декількох ключових термінів:

1. **Автентифікація** – електронний процес, що дає змогу підтвердити електронну ідентифікацію фізичної або юридичної особи; або походження та цілісність електронних даних.

⁶⁴ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39.

⁶⁵ Біла книга з електронного урядування. Національна стратегія електронної ідентифікації України / за ред. О. Потія, Ю. Козлова. 2015. 145 с.

⁶⁶ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6.

⁶⁷ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 51.

⁶⁸ Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку і скасування Директиви 1999/93/ЄС: Регламент ЄС № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23.07.2014 р. *OBL*. № 257. 2014. С. 73.

2. **Авторизація** – надання повноважень; авторизація стосується: (а) повноважень автентифікованого об'єкта щодо виконання певної дії або використання певного сервісу/ресурсу; (б) процес визначення за оцінкою відповідних дозволів можливості автентифікованого об'єкта мати доступ до певного ресурсу. Після автентифікації користувачеві може бути надано повноваження щодо різних типів доступу або діяльності, засновані на тому, ким є користувач, які його посадові функції або інших аспектах політики безпеки.

3. **Верифікація** – процес перевірки інформації шляхом порівняння поданої інформації з раніше підтвердженою інформацією.

4. **Ідентифікаційні дані особи (ідентичність)** – набір даних, який дає змогу встановити фізичну або юридичну особу, або фізичну особу, яка представляє юридичну особу⁶⁹.

Станом на 2015 р. у процесі ідентифікації особи загалом брало участь декілька державних органів, зокрема Мін'юст, яке забезпечує формування та реалізує державну політику з питань державної реєстрації актів цивільного стану (державної реєстрації народження фізичної особи й її походження, шлюбу, розірвання шлюбу, зміни імені, смерті та видачі відповідних свідоцтв); Державна міграційна служба (ДМС), яка забезпечує видачу документів, що посвідчують особу, та проїзних документів; Міністерство закордонних справ (МЗС) через дипломатичні представництва і консульські установи України, що виконують зазначені функції для громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном⁷⁰.

У 2017 р. наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2017 р. № 637 затверджено Порядок функціонування Електронного кабінету⁷¹. Відповідно до вимог п. 42-1.5 ст. 42 розділу I Податкового кодексу⁷², платник податків стає користувачем електронного кабінету та набуває право подавати звітність в електронній формі і вести листування засобами електронного зв'язку в електронній формі після проходження в електронному кабінеті електронної ідентифікації он-лайн з використанням електронного підпису з дотриманням вимог законів щодо електронного документообігу й електронного цифрового підпису або тих сервісів ідентифікації, використання яких дозволяється методологією електронного кабінету.

При вході до особистого кабінету платника, перевірка електронного цифрового підпису здійснюється шляхом перевірки чинності посиленого сертифіката за даними відповідного он-лайн сервісу будь-якого акредитованого центру сертифікації ключів⁷³.

До наведеного варто додати, що акредитований центр сертифікації ключів і центри сертифікації ключів на договірних засадах надають також послуги «фіксування часу» як процедуру засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу, відповідно до постанови КМУ № 680⁷⁴. Така процедура застосовується для ідентифікації електронного документа, встановлення його оригінальності.

⁶⁹ Біла книга з електронного урядування. Національна стратегія електронної ідентифікації України / за ред. О. Потія, Ю. Козлова. 2015. С. 60–65.

⁷⁰ Про схвалення Концепції створення національної системи ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: Розпорядження КМУ від 23.12.2015 р. № 1428-р. *Урядовий кур'єр*. 2016. № 8.

⁷¹ Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету: Наказ Мінфіну України від 14.07.2017 р. № 637. *Офіційний вісник України*. 2017. № 68.

⁷² Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14.

⁷³ Щодо електронної ідентифікації платника податків в електронному кабінеті платника податків: Лист ДФС № 2913/6/99-99-08-02-01-15/ПК від 11.12.2017 р. URL: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/pisma/gfsu/schodo-elektronnoyi-identifikaciyi-1034083.html>

⁷⁴ Про затвердження Порядку засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу: Постанова КМУ від 26.05.2004 р. № 680. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 101.

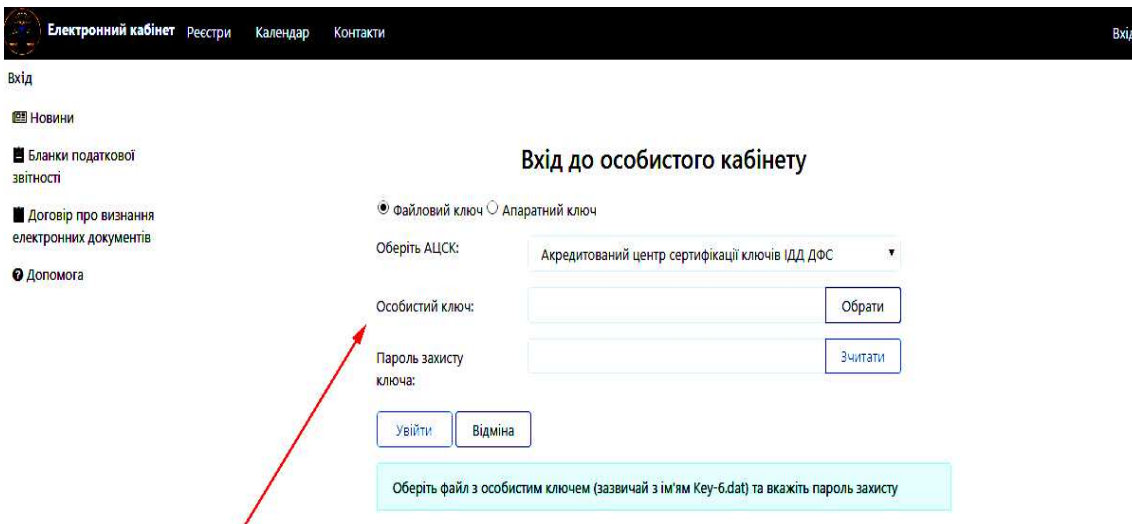

Рис. 3.4. Електронний кабінет платника податків

Акредитовані центри сертифікації ключів надають послуги фіксування часу згідно з вимогами, які встановлюються Мін'юстом та Адміністрацією Держспецзв'язку, за допомогою особистого ключа, відповідний якому відкритий ключ засвідчено в центральному засвідчувальному органі або засвідчувальному центрі.

Час, який використовується в електронній позначці часу, встановлюється акредитованим центром сертифікації ключів та центром сертифікації ключів за київським часом на момент її формування та синхронізований із Всесвітнім координованим часом (UTC) з точністю до однієї секунди. Порядок синхронізації часу із Всесвітнім координованим часом (UTC) розробляється акредитованим центром сертифікації ключів або центром сертифікації ключів та погоджується з центральним засвідчувальним органом.

Нині визначено **три базові моделі електронної ідентифікації за ознакою відповідальності за збереження ідентифікаційних даних**.

Модель, орієнтована на користувача. В цій моделі користувач бере відповідальність за генерацію та підтримку ідентифікаційних даних перед постачальниками послуг електронної ідентифікації й постачальниками електронних послуг. Ідентифікаційні дані надаються виключно за запитом постачальника послуг та якщо користувач чітко дає на це згоду. Користувач завжди є власником своїх ідентифікаційних даних.

Централізована модель. Така модель є найпоширенішою на практиці. В цій моделі, якщо користувачі бажають отримати доступ до електронних послуг, вони спершу мають надати ідентифікаційну інформацію у спеціальний орган реєстрації. Ідентифікаційні дані зберігаються централізовано у реєстрі під управлінням постачальника послуг електронної ідентифікації. Під час запиту електронної послуги користувач дає згоду на те, що постачальник послуг електронної ідентифікації надає відповідну інформації автентифікації постачальнику електронних послуг. У цій моделі користувач не має контролю за своєю ідентифікаційною інформацією. За її збереження та використання несе повну відповідальність постачальник послуг електронної ідентифікації.

Децентралізована модель. У цій моделі ідентифікаційні дані користувача зберігаються у різних постачальників послуг електронної ідентифікації. Але постачальники послуг електронної ідентифікації можуть легко обмінюватись ідентифікаційними даними за допомогою відповідних репозиторіїв. Довіра у цій моделі досягається через встанов-

лення відношень між різними постачальниками послуг електронної ідентифікації та на основі узгодження політик використання ідентифікаторів⁷⁵.

Електронна ідентифікація здійснюється за допомогою засобів електронної ідентифікації, що підпадають під схему електронної ідентифікації, затверджену КМУ. Відповідно до ст.ст. 14–15 Закону України «Про електронні довірчі послуги», схема електронної ідентифікації повинна встановлювати високий, середній або низький рівні довіри до засобів електронної ідентифікації, що використовуються в них.

3.3. Електронний цифровий підпис: правове регулювання, юридична значущість, механізм

Основними нормативними актами, які регламентують використання електронного цифрового підпису в Україні, є прийняті 2003 р. закони України «Про електронний цифровий підпис» та «Про електронні документи та електронний документообіг». У зв'язку з прийняттям цих законів, інтенсивніше почали користуватися електронним цифровим підписом у багатьох сферах, зокрема в банківській, у податкових звітностах тощо. Щоправда, він не набув поширення у сфері приватноправових відносин. У цій сфері досі віддають перевагу паперовим документам, звичайним підписам і печаткам, не вважаючи електронний цифровий підпис зручною альтернативою.

Окреслена ситуація, на нашу думку, насамперед спричинена складністю впровадження й використання системи електронних цифрових підписів, що вимагає створення та розвитку інфраструктури, необхідною умовою формування якої є дотримання адміністративних процедур.

Позитивні перспективи для вирішення окресленої проблеми з'являються з прийняттям 2015 р. Закону України «Про електронну комерцію», відповідно до якого істотно спрощено укладання в галузі електронної комерції правочинів у електронній формі, розширено можливості прийняття (акцепту) комерційних пропозицій щодо укладання електронного правочину.

Зокрема, у ч. 6 ст. 11 цього Закону передбачено, що особа, якій адресована пропозиція укласти електронний договір, може відповісти шляхом:

- надсилання електронного повідомлення особі, що запропонувала укласти електронний договір, підписаного в порядку, передбаченому ст. 12 цього Закону;
- заповнення формуляра заяви (форми) про прийняття такої пропозиції в електронній формі, підписаної в порядку, передбаченому ст. 12 цього Закону;
- учинення конклюдентних дій, тобто здійснення дій, які вважаються прийняттям пропозиції укласти електронний договір (якщо зміст таких дій чітко роз'яснено в інформаційній системі, в якій розміщено таку пропозицію, і ці роз'яснення логічно пов'язані з нею).

Зазначені шляхи регулюються ст. 12 цього Закону, відповідно до якої підписання електронного правочину пов'язано з використанням таких засобів:

⁷⁵ Біла книга з електронного урядування. Національна стратегія електронної ідентифікації України / за ред. О. Потія, Ю. Козлова. 2015. С. 83–85.

– електронного підпису або електронного цифрового підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», за умови, що його використовують усі сторони електронного правочину;

– електронного підпису одноразовим ідентифікатором, який є даними в електронній формі у виді алфавітно-цифрової послідовності, що додаються до інших електронних даних особою, яка прийняла пропозицію (оферту) укласти електронний договір, та надсилаються іншій стороні цього договору;

– аналога власноручного підпису (факсимільного відтворення підпису за допомогою засобів механічного або іншого копіювання, іншого аналога власноручного підпису) за письмовою згодою сторін, у якій мають бути зразки відповідних аналогів власноручних підписів.

Водночас варто зазначити, що укладання правочинів щодо пропонування й реалізації товарів, а також надання послуг і виконання робіт у сфері електронної комерції з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем – це випадки, якими, фактично, обмежується можливість використання таких спрощених способів акцепту, як електронний підпис одноразовим ідентифікатором або аналог власноручного підпису, що передбачені вказаним Законом.

Так, зі сфери правового регулювання цього Закону вилучено правочини: у сфері надання банківських або фінансових послуг; щодо об'єктів, стосовно яких закон установлює спеціальний порядок переходу права власності; щодо об'єктів, вилучених з цивільного обороту або обмежених у ньому; стороною яких є органи державної влади або місцевого самоврядування (це стосується виконання державних функцій або функцій місцевого самоврядування); щодо державних закупівель; які вимагають нотаріального посвідчення або державної реєстрації; щодо сімейних правовідносин; щодо грального бізнесу; зобов'язання щодо яких забезпечує особа, яка уклала договір поруки або іншої форми майнового забезпечення (за умови, що вона діє в інтересах, які виходять за межі господарської діяльності чи незалежної професійної діяльності).

Окрім того, цей Закон прямо передбачає, що застосування його положень до правочинів, у яких продавцем товарів, виконавцем робіт або надавачем послуг є фізична особа, яка не зареєстрована як фізична особа-підприємець, можливе за умови відповідної домовленості про це сторін.

Загалом вважаємо, що впровадження Закону України «Про електронну комерцію» значно спростило укладання певних цивільно-правових правочинів у галузі електронної комерції. Втім у низці випадків і надалі необхідно використовувати звичайний власноручний підпис особи або електронний цифровий підпис, оскільки неможливо використати спрощені електронні аналоги підпису особи, встановлені Законом України «Про електронну комерцію».

Означена позиція законодавця, по суті, є справедливою та правомірною, адже обумовлена забезпеченням належного рівня довіри в цивільному обороті.

На підставі здійсненого аналізу чинного вітчизняного законодавства можемо підсумувати, що нині підпис особи виконує три основні функції:

- 1) фіксація волевиявлення особи шляхом вираження в певній об'єктивній формі;
- 2) ідентифікація підписанта через оригінальність підпису, можливість його верифікації;
- 3) підтвердження цілісності підписаного тексту внаслідок неподільної пов'язаності підпису з текстом.

Безумовно, електронний цифровий підпис може повноцінно забезпечити вказані функції.

Електронний цифровий підпис, відповідно до ст. 1 Закону України «Про електронний цифровий підпис», – це вид електронного підпису, отриманий шляхом криптографічного перетворення набору електронних даних, що додається до цього набору або логічно з ним поєднується, дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача.

Водночас згідно з ст. 3 вказаного Закону, електронний цифровий підпис може прирівнюватися до власноручного підпису (печатки) за правовим статусом. Ця можливість реалізується, якщо:

- електронний цифровий підпис підтверджений шляхом використання посиленого сертифіката ключа за допомогою надійних засобів цифрового підпису;
- під час перевірки використано посилений сертифікат ключа, дійсний на момент накладення електронного цифрового підпису;
- особистий ключ підписувача відповідає відкритому ключу, який зазначений у сертифікаті.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що електронний цифровий підпис може бути повноцінним замінником власноручного підпису в Україні лише за умови використання посиленого сертифіката електронного цифрового підпису для його підтвердження та перевірки.

Також важливим є питання визнання іноземних сертифікатів ключів електронного цифрового підпису.

Ст. 6 Закону України «Про електронний цифровий підпис» визначає положення, які визнають в Україні лише ті електронні цифрові підписи, які здійснені через одержані в Україні сертифікати ключів. Тобто учасники правовідносин фактично позбавлені можливості користуватися послугами іноземних компаній у сфері електронного цифрового підпису в Україні, які водночас є лідерами в галузі електронного цифрового підпису й мають розвинену інфраструктуру.

На нашу думку, потребує особливої уваги факт невідповідності положень національного законодавства щодо іноземних сертифікатів ключів електронного цифрового підпису принципам ч. 1 ст. 140 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ухваленої 27 червня 2014 р., відповідно до якої Сторони зобов'язані підтримувати діалог із питань регулювання електронної торгівлі, а саме:

- визнання виданих населенню сертифікатів електронних підписів (обох Сторін);
- сприяння у розвитку послуг транскордонної сертифікації.

Заразом, відповідно до ч. 2 ст. 140 вказаної Угоди, співпраця у цьому напрямі може здійснюватися шляхом обміну інформацією про законодавство Сторін із питань регулювання електронної торгівлі, а також необхідність відповідних законодавчих упрощень.

Використання електронного цифрового підпису в ЄС до 2016 р. було регламентовано Директивою ЄС «Про порядок використання електронних підписів у Європейському Співтоваристві» 1999/93/ЄС. Відповідно до цієї Директиви, було встановлено мінімальні вимоги, необхідні для використання електронних підписів у повсякденному житті.

Впровадження положень Директиви разом із відповідними стратегіями розвитку дали такий результат: 47% населення ЄС користується засобами електронних публічних послуг, з яких 57% доступні он-лайн. Зокрема, он-лайн за допомогою електронних публічних послуг, станом на середину 2015 р., можна було вирішити такі питання: пошук роботи, вступ та здобуття освіти, започаткування бізнесу, організація подорожі, придбання автомобіля, судове провадження (за незначними позовами, зокрема цивільні провадження

за позовами, які мають низьку ціну), повсякденні бізнес-операції тощо. Причому тільки 10% із перелічених питань можна вирішити виключно «офлайн». Проте такі показники були визнані недостатніми, і 23 липня 2014 р. прийнято Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та скасування Директиви 1999/93/ЄС, що набув чинності 1 липня 2016 р. В преамбулі вказано основні причини заміни Директиви на Регламент: намагання підвищити рівень довіри до електронних транзакцій шляхом упровадження загальних засад безпечних електронних операцій між громадянами, бізнесом та органами влади, в основі яких – забезпечення підвищення ефективності публічних і приватних сервісів, які працюють у режимі он-лайн, електронного бізнесу, електронної комерції; спроба наблизити законодавство країн-членів ЄС у галузі електронних транзакцій з метою нівелювання бар'єрів транскордонного використання засобів електронної ідентифікації в країнах-членах (принаймні для публічних сервісів).

Зокрема, взірцем виконання зазначених настанов є ст. 6 Регламенту, відповідно до якої, якщо електронну ідентифікацію з використанням засобів електронної ідентифікації та автентифікації вимагає національне законодавство чи адміністративна практика для доступу до публічних послуг, які надає публічний орган однієї з країн-членів ЄС, то в країні, яка здійснює запит, мають бути визнані засоби електронної ідентифікації, видані в іншій країні-члені, з дотриманням таких умов:

- засоби електронної ідентифікації видані за передбаченою в переліку, опублікованому Європейською Комісією, схемою електронної ідентифікації;
- рівень засвідчення засобу електронної ідентифікації відповідає або перевищує рівень засвідчення, якого вимагає відповідний орган публічного сектору (державний, регіональний або місцевий орган влади, установа, організація, діяльність якої регламентується нормами публічного або приватного права, уповноважена принаймні одним із таких органів влади, установою або організацією на надання публічних послуг, що діє за таким повноваженням) для доступу до публічної послуги он-лайн у такій країні, за умови, що такий рівень засвідчення є суттєвим або високим;
- рівень засвідчення засобу електронної ідентифікації, який використовує відповідний орган публічного сектору, суттєвий або високий (щодо доступу до такої послуги он-лайн).

Водночас органи публічного сектору можуть визнавати засоби електронної ідентифікації (видані за відповідною схемою, оприлюдненою у списку Європейської комісії), які мають низький рівень засвідчення, якщо ідентифікація здійснюється з метою транскордонної автентифікації для онлайн-послуг, що надаються такими органами.

Також зазначимо, що із прийняттям Регламенту в ЄС розширено перелік засобів електронної ідентифікації та здійснено їх поділ на категорії за рівнем засвідчення. Зокрема, це визначено у ст. 8 Регламенту, відповідно до якої схема електронної ідентифікації (система, за якою засоби електронної ідентифікації надаються фізичній чи юридичній особі, або фізичній особі, яка представляє юридичну особу) має визначати низький, суттєвий та високий рівні засобу електронної ідентифікації, що відповідають таким критеріям:

- низький рівень засвідчення стосується засобів електронної ідентифікації в межах схеми електронної ідентифікації; може забезпечити обмежений (низький) рівень впевненості щодо заявленої або підтвердженої ідентичності особи; його характеристики визначено відповідними технічними специфікаціями, стандартами і процедурами, з урахуванням засобів технічного контролю для суттєвого зменшення ризику зловживання чи зміни ідентичності;

– високий рівень засвідчення стосується засобів електронної ідентифікації в межах схеми електронної ідентифікації; забезпечує вищий рівень упевненості у заявленій або підтвердженій ідентичності особи; його характеристики визначено відповідними технічними специфікаціями, стандартами та процедурами, з урахуванням засобів технічного контролю для запобігання зловживанню чи зміні ідентичності.

У Регламенті виокремлено різновиди електронного підпису, а саме:

– електронний підпис (дані в електронній формі, які додані або логічно пов'язані іншими відомостями в електронній формі й які використовує підписант для підпису);

– покращений електронний підпис (він унікально пов'язаний із підписантом; допомагає ідентифікувати підписанта; створений з використанням відповідних відомостей, вірогідність надійності перебування під особистим контролем підписанта яких дуже висока; його зв'язок з інформацією, для підписання якої використовується, є таким, щоб можна було встановити всі подальші зміни в такій інформації);

– кваліфікований електронний підпис (покращений електронний підпис, створений кваліфікованим засобом; заснований на кваліфікованому сертифікаті для електронних підписів).

Ст. 25 Регламенту визначає юридичне значення використання електронного підпису. Відповідно до цієї статті, електронний підпис як допустимий доказ у юридичних провадженнях (у юридичному значенні) може заперечуватися не тільки на тих підставах, що він існує в електронній формі або що не відповідає вимогам кваліфікованого електронного підпису (у юридичному значенні має статус власноручного підпису).

Загалом, на наше переконання, описаний Регламент має стати основою для створення єдиного (міжнародного) цифрового ринку й електронного урядування для всіх громадян країн-членів ЄС, який можна сформувати, широко використовуючи електронні підписи, важливість яких для розвитку дедалі посилюється.

Механізм електронного підпису – це важлива технологія підтвердження достовірності даних і забезпечення невідомості об'єкта ознайомитися з даними чи підписати їх. Законодавчою основою використання електронного підпису та формування електронного документообігу є Закон України «Про електронний цифровий підпис», у якому витлумачено низку ключових понять. Це, зокрема, такі:

1. Електронний підпис – це дані в електронній формі, які додані або логічно пов'язані з іншими відомостями в електронній формі, призначені для ідентифікації підписанта.

2. Електронний цифровий підпис (ЕЦП) – це електронний підпис, отриманий у результаті криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до нього або логічно пов'язаний з ним і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача (накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа).

3. Особистий ключ – це доступний тільки підписувачу параметр криптографічного алгоритму формування електронного цифрового підпису.

4. Відкритий ключ – це доступний суб'єктам відносин (у сфері застосування електронного цифрового підпису) параметр криптографічного алгоритму перевірки електронного цифрового підпису.

5. Засвідчення чинності відкритого ключа – це процедура для формування сертифіката відкритого ключа.

6. Сертифікат відкритого ключа – це документ, який підтверджує чинність і належність відкритого ключа підписувачу, виданий центром сертифікації ключів; може розповсюджуватися в електронній формі або у формі паперового документа та використову-

ватися для ідентифікації особи підписувача; застосовується в багатьох захищених протоколах, зокрема IPsec і SSL.

Електронний цифровий підпис необхідний для забезпечення діяльності фізичних і юридичних осіб, здійснюваної з використанням електронних документів. ЕЦП використовують суб'єкти електронного документообігу для ідентифікації підписанта, а також підтвердження цілісності наданих в електронній формі даних.

Алгоритмічною основою електронної форми є комбінування методів шифрування й хешування. Із цим пов'язана загроза підробки даних, серед яких можна виокремити:

- екзистенціальну підробку (створення криптоаналітиком правильного цифрового підпису для довільного повідомлення);
- селективну підробку (створення правильного цифрового підпису для раніше обраного повідомлення);
- універсальну підробку (використання для визначення функціонально еквівалентного алгоритму електронного цифрового підпису ненадійності математичного стандарту ЕЦП, створення або модифікації повідомлень на його основі);
- повне розкриття (можливість створювати підписи для довільних повідомлень, а потім їх (повідомлення) нав'язувати, здобута шляхом успішного вирішення завдання криптоаналізу та віднайдення секретного ключа).

У сучасному світі для формування ЕЦП переважно застосовують перетворення в групі точок еліптичних кривих над простими полями.

Хочемо наголосити, що використовувати механізм ЕЦП повноцінно неможливо без упровадження інфраструктури відкритого ключа (PublicKeyInfrastructure, PKI), яка є комплексом програмного й апаратного забезпечення, кадрів, а також політик і процедур, необхідних для створення, управління, зберігання, поширення й анулювання сертифікатів відкритих ключів.

Призначення PKI – управляти ключами і сертифікатами. Для цього необхідні такі елементи, як сертифікати відкритих ключів і центри сертифікації; підтримка прийняття цифрового підпису; автоматичне відновлення пар ключів і сертифікатів; збереження й відновлення ключів; підтримка взаємної сертифікації; управління архівом ключів.

Представником об'єкта при створенні цифрових сертифікатів є Центр сертифікації (ЦС), який провадить свою діяльність у PKI як довірена особа. Якщо об'єкти довіряють ЦС видачу й управління сертифікатами, вони можуть довіряти й сертифікатам, виданим ним. Ці сертифікати пов'язують імена об'єктів з їхніми відкритими ключами.

ЦС створює сертифікати об'єктів за допомогою цифрового підпису набору даних, який вміщує інформацію (і додаткові елементи) про повне ім'я об'єкта (ім'я, номер об'єкта, пароль та певні додаткові атрибути, які є необхідними для однозначної ідентифікації); термін дії сертифіката; відкритий ключ об'єкта; конкретні операції, в яких цей відкритий ключ використовується (ідентифікація та/або шифрування).

Підписаний ЦС сертифікат є свідченням того, що будь-які спроби зміни змісту сертифіката будуть виявлені, причому дійсність сертифіката можна визначити за допомогою перевірки підпису ЦС. На основі цього можна стверджувати, що сертифікат захищений від підробок і що йому можна довіряти, оскільки підпис ЦС на сертифікаті можна перевірити.

Сертифікати відкритих ключів використовують у процесі валідації (підтвердження) завірених цифровим підписом даних, коли одержувач перевіряє:

- чи інформація, яка ідентифікує відправника, відповідає даним, що міститься в сертифікаті;

- чи не був анульованим жоден із сертифікатів ланцюжка (а також, чи всі сертифікати були дійсними на момент підписання повідомлення);
- чи за цільовим призначенням відправник використовував сертифікат;
- чи не були змінені дані з моменту створення електронного цифрового підпису.

Результатом таких перевірок може стати прийняття даних, які підписав відправник, одержувачем (за умови верифікації запиту на сертифікат засвідчувальним центром (далі – ЗЦ)). Якщо такий сертифікат проходить перевірку, то він підписується й випускається.

Для публікації сертифікат відправляють до реєстру сертифікатів (залежно від конкретної конфігурації РКІ функцію відправлення сертифіката до Реєстру можуть покласти на реєстраційний або засвідчувальний центр).

3.4. Реєстр суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом

У листопаді 2018 р. набере чинності Закон України «Про електронні довірчі послуги»⁷⁶, який повинний визначити правові й організаційні засади надання електронних довірчих послуг, зокрема транскордонних, права й обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові й організаційні засади здійснення електронної ідентифікації.

Електронна довірна послуга – послуга, яка надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронних довірчих послуг щодо надання такої послуги.

Надавач електронних довірчих послуг – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, фізична особа – підприємець, яка надає одну або більше електронних довірчих послуг, а **користувачі електронних довірчих послуг** – підписувачі, створювачі електронних печаток, відправники й отримувачі електронних даних, інші фізичні й юридичні особи, які отримують електронні довірчі послуги у надавачів таких послуг відповідно до вимог вказаного Закону.

Відповідно до цього Закону, до електронних довірчих послуг належать:

- 1) створення, перевірка та підтвердження вдосконаленого електронного підпису чи печатки;
- 2) формування, перевірка та підтвердження чинності сертифіката електронного підпису чи печатки;
- 3) формування, перевірка та підтвердження чинності сертифіката автентифікації веб-сайту;
- 4) формування, перевірка та підтвердження електронної позначки часу;
- 5) реєстрована електронна доставка;
- 6) зберігання вдосконалених електронних підписів, печаток, електронних позначок часу та сертифікатів, пов'язаних із цими послугами.

⁷⁶ Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45.

Згідно з чинним Законом України «Про електронний цифровий підпис»⁷⁷, до суб'єктів правових відносин у сфері послуг електронного цифрового підпису, які уповноважені видавати сертифікати ключа, належать: *центр сертифікації ключів (далі – ЦСК); акредитований центр сертифікації ключів (далі – АЦСК); ЗЦ; центральний засвідчувальний орган (далі – ЦЗО)*. Стосовно повноважень та особливостей діяльності всіх зазначених органів, необхідно зауважити, що:

ЦСК є уповноваженим суб'єктом на видачу сертифікатів відкритого ключа, тоді як АЦСК, ЗЦ та ЦЗО – уповноважені видавати посилені сертифікати відкритого ключа.

ЦСК може бути юридична особа незалежно від форми власності або фізична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності, що надає послуги електронного цифрового підпису та засвідчила свій відкритий ключ у центральному засвідчувальному органі або засвідчувальному центрі (ст. 8 Закону «Про електронний цифровий підпис»).

Однак для одержання і, відповідно, засвідчення відкритих ключів, підприємства, установи, організації чи фізичні особи-підприємці повинні пройти процедуру реєстрації. Реєстрація проводиться на підставі поданої заяви, із бланком якої можна ознайомитись на офіційному сайті ЦЗО.

Реєстр суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом, – єдина електронна база даних, у якій містяться відомості про засвідчувальні центри, центри сертифікації ключів та акредитовані центри сертифікації ключів, яка створена та ведеться у порядку, передбаченому Наказом Мін'юсту № 1249/5 від 30.07.2014 р.⁷⁸, з метою їх обліку та забезпечення доступу до відомостей про них. У Реєстрі містяться такі відомості:

- 1) реєстраційний номер запису в Реєстрі у форматі: порядковий номер запису з початку року;
- 2) дата внесення запису до Реєстру;
- 3) реквізити (дата й реєстраційний номер рішення (наказу) або повідомлення, що є підставами для внесення відомостей до Реєстру);
- 4) підстава для прийняття рішення (повідомлення): реєстрація, акредитація, повторна акредитація та видача нового свідоцтва про акредитацію, скасування акредитації й анулювання свідоцтва про акредитацію, видача дубліката свідоцтва про акредитацію, припинення надання послуг електронного цифрового підпису Центром, припинення Центром діяльності;
- 5) основні реквізити Центру (повне та скорочене найменування юридичної особи, посада, прізвище, ім'я та по батькові її керівника (прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи-підприємця));
- 6) код за ЄДРПОУ юридичної особи (реєстраційний номер облікової картки платника податків фізичної особи-підприємця (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовились від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті, вносяться серія та номер паспорта громадянина України)), що є Центром;
- 7) місцезнаходження юридичної особи, що є Центром (місце проживання фізичної особи-підприємця, що є Центром);
- 8) номери телефонів, адреса електронної пошти Центру;
- 9) адреса електронного інформаційного ресурсу Центру;

⁷⁷ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

⁷⁸ Про затвердження порядків ведення реєстрів центрального засвідчувального органу: Наказ Мін'юсту від 30.07.2014 р. № 1249/5. *Офіційний вісник України*. 2014. № 64.

- 10) серія та номер, термін дії свідоцтва про акредитацію (за наявності);
- 11) статус свідоцтва про акредитацію (за наявності): чинне/нечинне;
- 12) дата прийняття документованої інформації на зберігання до ЦЗО у випадках, передбачених законодавством.

Після внесення відомостей до Реєстру вони публікуються на офіційному веб-сайті ЦЗО (рис. 3.5–3.6).

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕЄСТР СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПОСЛУГИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЕЦП

Найменування юридичної особи:	Департамент митних інформаційних технологій та статистики Державної митної служби України
Найменування Центру:	Центр сертифікації ключів Державної митної служби України
Код ЄДРПОУ:	34603775
Статус:	діяльність Центру припинено
Рішення:	Наказ Міністерства юстиції України від 23.07.2013 №1474/5
Електронна пошта:	csk@customs.gov.ua
Веб-сайт:	http://ca.customs.gov.ua/
Контакти:	Адреса центру: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 11 г тел.: +380 (44) 481-19-76, 481-19-46
Дата прийняття документів:	22.11.2013

Свідоцтва :

Свідоцтво	Статус	Файл
Серія СА №29 чинне з 25.08.2011 до 01.02.2013	Нечинне	
Серія А №13 чинне з 26.03.2013 до 25.07.2013	Нечинне	

Сертифікати Центру:

Реєстраційний номер	Строки дії	Статус	Завантажити
21	06.07.2009 - 06.07.2014	Скасований	

Рис. 3.5. Інформація про суб'єкта-надавача послуг ЕЦП на офіційному сайті ЦЗО

Центр сертифікації ключів, акредитований в установленому порядку, є АЦСК. Центр вважається акредитованим від дня внесення до Реєстру суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом, що ведеться ЦЗО, основних даних (реквізитів) акредитованого центру.

До проведення акредитації центр вносить на спеціальний рахунок, відкритий у банківській установі, кошти у розмірі стократною мінімальної заробітної плати для забезпечення відшкодування збитків, які можуть бути завдані підписувачам, користувачам або третім особам унаслідок неналежного виконання акредитованим центром своїх зобов'язань. Наявність спеціального рахунка не обов'язкова для акредитованого центру, який надає пов'язані з електронним цифровим підписом послуги виключно органам державної влади. Для проведення акредитації центр, що засвідчив свій відкритий ключ у центральному засвідчувальному органі та вніс кошти на спеціальний рахунок, подає до нього заяву разом із документами, визначеними Порядком акредитації⁷⁹.

⁷⁹ Про затвердження Порядку акредитації центру сертифікації ключів: Постанова КМУ від 13.07.2004 р. № 903. *Офіційний вісник України*. 2004. № 28.

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕЄСТР СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПОСЛУГИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЕЦП

Найменування юридичної особи:	Міністерство внутрішніх справ України
Найменування Центру:	Акредитований центр сертифікації ключів Міністерства внутрішніх справ України
Код ЄДРПОУ:	00032684
Статус:	акредитований
Рішення:	Наказ Міністерства юстиції України від 27.12.2016 №3802/5
Електронна пошта:	ca@mvs.gov.ua
Веб-сайт:	http://ca.mvs.gov.ua
Контакти:	адреса центру: 01024, м. Київ, вул. Богомольця, 10 тел: +380 (44) 256-03-33, +380 (44) 254-77-19

Свідоцтва :

Свідоцтво	Статус	Файл
Серія А №47 чинне з 29.12.2016 до 28.12.2021	Чинне	

Сертифікати Центру:

Реєстраційний номер	Строки дії	Статус	Завантажити
3004751DEF2C78AE010000000100000072000000	02.11.2016 - 02.11.2021	Чинний	
3004751DEF2C78AE020000000100000073000000	02.11.2016 - 02.11.2021	Чинний	
3004751DEF2C78AE010000000100000077000000	07.02.2017 - 07.02.2022	Чинний	
3004751DEF2C78AE020000000100000078000000	07.02.2017 - 07.02.2022	Чинний	

Рис. 3.6. Інформація про суб'єкта-надавача послуг ЕЦП на офіційному сайті ЦЗО

Центр вважається акредитованим від дня внесення до Реєстру суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом.

ЗЦ центрального органу виконавчої влади, визначається КМУ для забезпечення реєстрації, засвідчення чинності відкритих ключів та акредитації групи центрів сертифікації ключів, які надають послуги електронного цифрового підпису цьому органу і підпорядкованим йому підприємствам, установам та організаціям. Інші державні органи у разі необхідності, за погодженням із КМУ, визначають свої засвідчувальні центри (ст. 10 Закону України «Про електронний цифровий підпис»).

Наприклад, 8 вересня 2014 р. Правління НБУ Постановою № 553 затвердило Регламент роботи ЗЦ НБУ⁸⁰. Цей Регламент є нормативно-правовим актом, що визначає організаційно-методологічні та технологічні умови діяльності ЗЦ під час проведення процедур реєстрації, засвідчення чинності відкритих ключів, акредитації Центрив у ЗЦ, зміни ідентифікаційних даних Центрив і надання послуг електронного цифрового підпису для Центрив від ЗЦ. Він установлює обов'язки ЗЦ стосовно використання послуг електронного цифрового підпису, які надаються ЦЗО, та Центрив щодо використання послуг електронного цифрового підпису, які надаються ЗЦ. Цей Регламент є засобом офіційного інформування зазначених суб'єктів у правовідносинах, що виникають під час надання та використання послуг електронного цифрового підпису.

⁸⁰ Про затвердження Регламенту роботи Засвідчувального центру Національного банку України: Постанова правління Національного банку України від 08.09.2014 р. № 553. *Офіційний вісник України*. 2014. № 99.

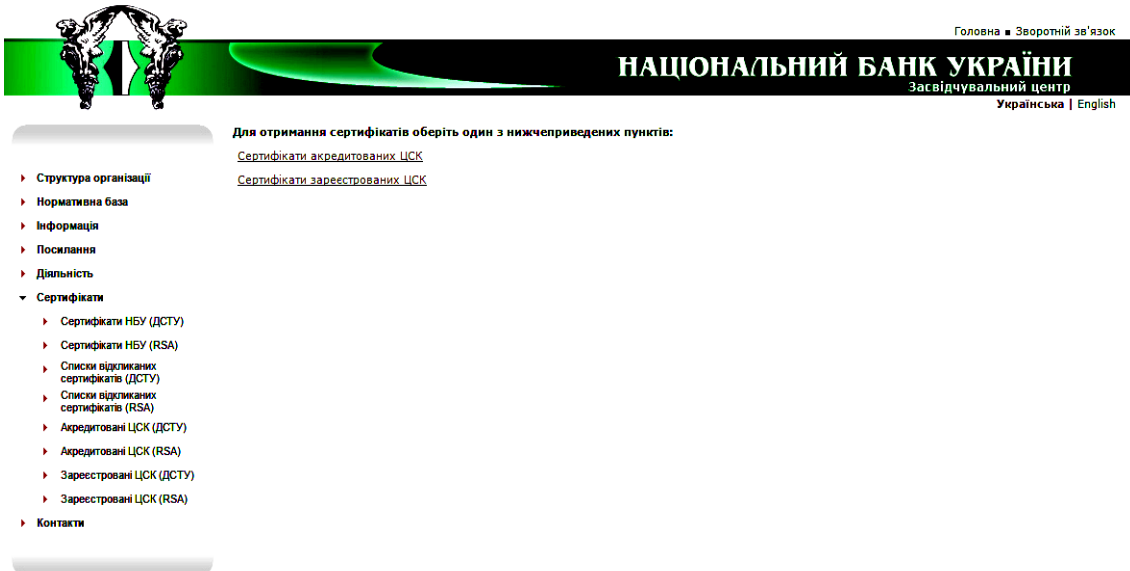

Рис. 3.7. Офіційний сайт Засвідчувального центру НБУ

Відповідно до Регламенту, основними функціями Центру є:

- 1) створення та забезпечення функціонування програмно-технічного комплексу Центру;
- 2) реєстрація підписувачів;
- 3) генерування і зберігання ключів Центру та відповідальних осіб Центру;
- 4) забезпечення підписувачів засобами криптографічного захисту інформації (генерування ключів) і в разі потреби надання допомоги під час генерування ключів, а також ужиття заходів щодо забезпечення безпеки інформації під час їх генерування;
- 5) засвідчення чинності відкритих ключів Центру в ЗЦ відповідно до вимог цього Регламенту й інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері електронного цифрового підпису;
- 6) формування сертифікатів відкритих ключів відповідно до вимог регламенту роботи Центру та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері електронного цифрового підпису;
- 7) ведення реєстру Центру;
- 8) розповсюдження сертифікатів відкритих ключів Центру та підписувачів відповідно до вимог регламенту роботи Центру й інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері електронного цифрового підпису;
- 9) блокування, скасування та поновлення сертифікатів відкритих ключів, сформованих Центром, у випадках, передбачених регламентом роботи Центру і законодавством України у сфері електронного цифрового підпису;
- 10) надання підписувачам послуги фіксування часу;
- 11) забезпечення можливості перевірки статусу сертифікатів відкритих ключів, сформованих Центром;
- 12) публікація на інформаційному ресурсі Центру відкритої інформації;
- 13) інші функції, встановлені Законом України «Про електронний цифровий підпис», та дії, пов'язані з технічною і технологічною підтримкою діяльності Центру.

ЦЗО забезпечує в межах своїх повноважень створення умов для функціонування засвідчувальних центрів органів виконавчої влади або інших державних органів і центрів

сертифікації ключів. Основними завданнями центрального засвідчувального органу є обслуговування сертифікатів ключів центрів та їх акредитація⁸¹. Центральний засвідчувальний орган відповідно до покладених на нього завдань:

- 1) генерує пари ключів (особистий і відкритий ключі) та формує сертифікати власних відкритих ключів;
- 2) формує і видає центрам сертифікати ключів та зберігає їх;
- 3) проводить реєстрацію ЗЦ органів виконавчої влади або інших державних органів;
- 4) здійснює акредитацію центрів, видачу, переоформлення й анулювання відповідних свідоцтв;
- 5) блокує, скасовує та поновлює сертифікати ключів центрів, про що інформує контролюючий орган;
- 6) веде електронні реєстри сертифікатів ключів центрів, зокрема блокованих і скасованих;
- 7) забезпечує цілодобово доступ до сертифікатів ключів центрів та їх електронних реєстрів через загальнодоступні телекомунікаційні мережі;
- 8) надає центрам консультації з питань, пов'язаних із використанням ЕЦП;
- 9) забезпечує діяльність постійно діючої комісії з питань акредитації центрів;
- 10) приймає на зберігання сертифікати ключів, їх реєстри та документовану інформацію, яка підлягає обов'язковій передачі центрами в разі припинення їх діяльності;
- 11) розглядає заяви і скарги щодо неналежного функціонування центрів та подає відповідні пропозиції контролюючому органу;
- 12) повідомляє контролюючий орган про обставини, які перешкоджають діяльності ЦЗО.

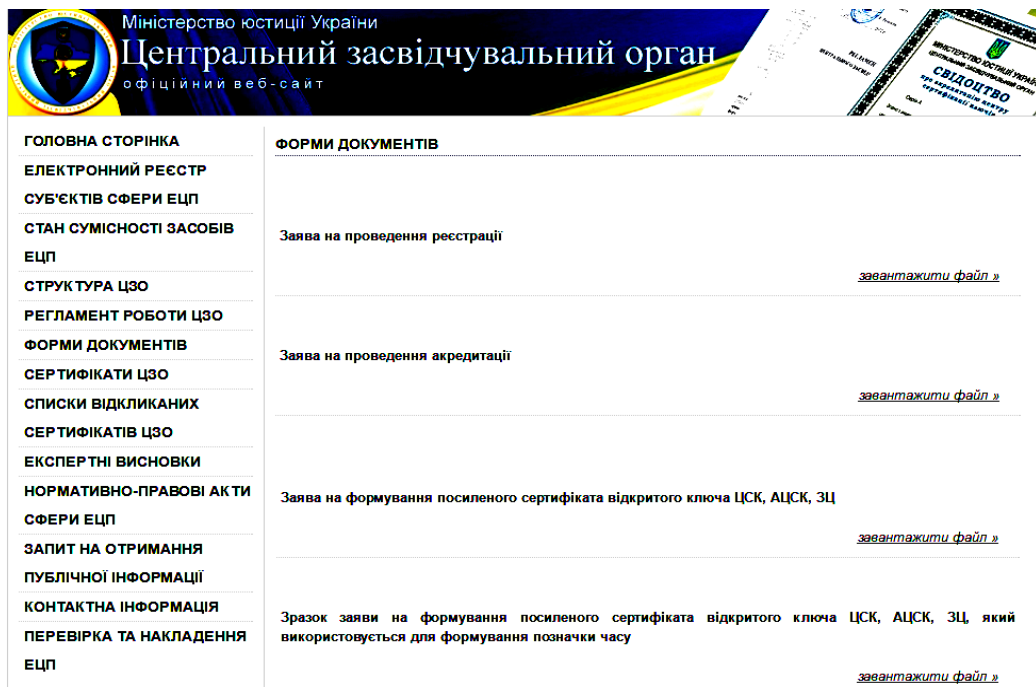

Рис. 3.8. Офіційний сайт ЦЗО

⁸¹ Про затвердження Положення про центральний засвідчувальний орган: Постанова КМУ від 28.10.2004 р. № 1451. *Офіційний вісник України*. 2004. № 44.

3.5. Електронний реєстр чинних, блокованих і скасованих посиленних сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів

Електронний цифровий підпис накладається за допомогою *особистого ключа* (параметр криптографічного алгоритму формування електронного цифрового підпису, доступний тільки підписувачу) та перевіряється за допомогою *відкритого ключа* (параметр криптографічного алгоритму перевірки електронного цифрового підпису, доступний суб'єктам відносин у сфері використання електронного цифрового підпису).

Документ, виданий ЦСК, який засвідчує чинність і належність відкритого ключа підписувачу, – це *сертифікат відкритого ключа*. Сертифікати ключів можуть поширюватися в електронній формі або у формі документа на папері та використовуватися для ідентифікації особи підписувача.

Сертифікат ключа містить такі обов'язкові дані:

- 1) найменування та реквізити ЦСК (ЦЗО, ЗЦ);
- 2) зазначення, що сертифікат виданий в Україні;
- 3) унікальний реєстраційний номер сертифіката ключа;
- 4) основні дані (реквізити) підписувача – власника особистого ключа;
- 5) дату і час початку та завершення строку чинності сертифіката;
- 6) відкритий ключ;
- 7) найменування криптографічного алгоритму, що використовується власником особистого ключа;
- 8) інформацію про обмеження використання підпису.

Як зазначалося, саме АЦСК, ЗЦ та ЦЗО – уповноважені видавати посилені сертифікати відкритого ключа, а також вести електронний перелік чинних, скасованих і блокованих сертифікатів ключів.

Посилений сертифікат ключа, крім обов'язкових даних, які містяться в сертифікаті ключа, повинен мати ознаку посиленого сертифіката ключа⁸².

Зокрема, АЦСК повинен у всі посилені сертифікати, що ним формуються для підписувачів, включати *ідентифікатор політики сертифікації*: iso (1) member-body (2) Ukraine (804) root (2) security (1) cryptography (1) rik (1) rik-cr (2) правила посиленої сертифікації (2)⁸³.

Однак із набранням чинності Закону України «Про електронні довірчі послуги»⁸⁴, використання й обслуговування виданих посиленних сертифікатів буде можливим не довше, ніж два роки з дня набрання чинності цього Закону.

⁸²Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

⁸³Про затвердження Правил посиленої сертифікації: Наказ Департаменту спецтелекомсистем СБУ від 13.01.2005 р. № 3. *Офіційний вісник України*. 2005. № 5.

⁸⁴Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45.

**ЕЛЕКТРОННИЙ РЕЄСТР ЧИННИХ, БЛОКОВАНИХ
ТА СКАСОВАНИХ ПОСИЛЕНИХ СЕРТИФІКАТІВ
ВІДКРИТИХ КЛЮЧІВ ЗАСВІДЧУВАЛЬНИХ
ЦЕНТРІВ ТА ЦЕНТРІВ СЕРТИФІКАЦІЇ КЛЮЧІВ**

Відкриті дані / Інформація з Реєстрів у форматі відкритих даних

ідентифікаційний номер набору даних: **реєстр № 29 (за наказом Мініюста 897/5 від 28.03.2016)**

найменування набору даних (до 254 символів): **Електронний реєстр чинних, блокованих та скасованих посиленних сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів**

стилий опис змісту набору даних (до 4000 символів): **Електронний реєстр чинних, блокованих та скасованих посиленних сертифікатів відкритих ключів засвідчувальних центрів та центрів сертифікації ключів, що містить унікальний реєстраційний номер сертифіката ключа, інформацію про власника відкритого ключа, дату і час початку строку чинності сертифіката, дата і час закінчення строку чинності сертифіката, статус сертифіката**

відомості про мову інформації, яка міститься у наборі даних: **українська**

формат (формати), в якому доступний набір даних: **CSV**

формат стиснення набору даних (за наявності такого стиснення): **zip**

дату і час першого оприлюднення набору даних: **20.04.2016**

дату і час внесення останніх змін до набору даних: **05.06.2018 14:41**

дату актуальності даних у наборі даних: **05.06.2018**

періодичність оновлення набору даних: **не пізніше 5 робочих днів з дня внесення змін**

ключові слова, які відображають основний зміст набору даних: **унікальний реєстраційний номер сертифіката ключа, інформація про власника відкритого ключа, дата і час початку строку чинності сертифіката, дата і час закінчення строку чинності сертифіката, статус сертифіката**

гіперпосилання на набір даних (електронний документ для завантаження або інтерфейс прикладного програмування): **29-certificates_final.zip**

гіперпосилання на структуру набору даних (електронний документ для завантаження або інтерфейс прикладного програмування): **29-certificates_final_struct.zip**

відомості про розпорядника інформації, у володінні якого перебуває набір даних: **Міністерство юстиції України**

*Рис. 3.9. Інформація Мін'юсту
з реєстру в формі відкритих даних*

На заміну пропонується **кваліфікований сертифікат відкритого ключа** – сертифікат відкритого ключа, який видається кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг, засвідчувальним центром або центральним засвідчувальним органом і відповідає вимогам Закону України «Про електронні довірчі послуги».

До послуг обслуговування сертифікатів ключів Центрів, зокрема належать **формування, повторне формування, блокування, скасування та поновлення сертифікатів** ключів Центрів.

Водночас формування та повторне формування посиленних сертифікатів, на підставі поданої заяви має юридичне значення лише після внесення таких ключів у Реєстр чинних, скасованих і блокованих посиленних сертифікатів (рис. 3.10). Надалі на підставі зміненого законодавства відомості про сертифікати відкритих ключів, сформовані надавачем електронних довірчих послуг, ЗЦ або ЦЗО, їх статус і списки відкликаних сертифікатів відкритих ключів – міститимуться у реєстрі чинних, блокованих та скасованих сертифікатів відкритих ключів⁸⁵.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» також вимагає, що суб'єкти, які видають сертифікати відкритих ключів, не повинні видавати кваліфіковані сертифікати відкритих ключів із строком дії, що перевищує строк дії їх власних кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів.

⁸⁵ Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45.

Інформація про статус кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів надається суб'єктами, що видали сертифікати, засобами їх інформаційно-телекомунікаційної системи цілодобово, з урахуванням вимог законодавства у сфері захисту персональних даних.

АКРЕДИТОВАНИЙ ЦЕНТР СЕРТИФІКАЦІ КЛЮЧІВ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ДЕПАРТАМЕНТУ ДФС

ГОЛОВНА СТОРІНКА
НОРМАТИВНА БАЗА
КОНТАКТИ
БАКАНСІЯ

Офіційний інформаційний ресурс Акредитованого центру сертифікації ключів Інформаційно-довідкового

Новини

Регламент роботи

Сертифікати АЦСК

Списки відкликаних сертифікатів

Пошук сертифікатів

Отримання послуг електронного цифрового підпису

Програмне забезпечення

Скасування, блокування, поновлення сертифікатів

Пункти обслуговування

Поширені запитання

Сертифікати АЦСК

<< Попередні 10 **1 2** Наступні 10 >>

Власник	Видавець	РН	
TSP-сервер АЦСК ІДД ДФС	Центральний засвідчувальний орган	27	👤
OCSP-сервер Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	18	👤
СМР-2 сервер Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	17	👤
СМР-1 сервер Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	16	👤
Акредитований центр сертифікації ключів ІДД ДФС	Центральний засвідчувальний орган	15	👤
Центральний засвідчувальний орган	Центральний засвідчувальний орган	26	👤
OCSP-сервер Центральний засвідчувальний орган	Центральний засвідчувальний орган	25	👤

Рис. 3.10. Реєстр сформованих сертифікатів АЦСК ДФС

Акредитований центр повинен визначити у Регламенті роботи умови та процедури відкликання сертифіката, зокрема:

- хто може звернутися до акредитованого центру щодо блокування або скасування сертифіката;
- порядок звернення до акредитованого центру щодо блокування або скасування сертифіката;
- умови підтвердження звернення щодо скасування або блокування сертифіката;
- причини, за якими сертифікат може бути заблокований;

– механізми (методи), що використовуються акредитованим центром для поширення інформації про статус сертифіката;

– максимальний час між отриманням звернення щодо скасування або блокування сертифіката й зміною його статусу, інформація про який доступна користувачам.

Час, що використовується в процесі обслуговування сертифікатів для надання послуг, повинен бути синхронізований із Всесвітнім координованим часом з точністю до однієї секунди.

Звернення щодо скасування сертифікатів фіксуються та зберігаються в акредитованому центрі. Акредитований центр повинен забезпечити цілісність та автентичність інформації щодо статусу сертифікатів.

Скасований сертифікат не може бути надалі поновлений.

Особа, яка звертається до акредитованого центру щодо скасування сертифіката, повинна бути встановлена, а також перевірено законність такого звернення. Вимоги щодо підтвердження запиту на скасування сертифіката встановлюються акредитованим центром.

Управління статусом сертифіката та поширення інформації про статус сертифіката повинні бути вільнодоступні цілодобово. Підписувач, сертифікат якого був заблокований або скасований, повинен бути проінформований про зміну статусу сертифіката.

У разі, якщо для поширення інформації про статус сертифіката акредитованим центром використовується механізм списку відкликаних сертифікатів, повинно бути забезпечено такі умови:

– кожний список відкликаних сертифікатів повинен містити час видання наступного списку, якщо інше не передбачено Регламентом роботи;

– новий список відкликаних сертифікатів може бути опублікований до визначеного часу видання наступного списку;

– список відкликаних сертифікатів повинен бути підписаний за допомогою особистого ключа акредитованого центру.

Формат списку відкликаних сертифікатів визначається відповідними технічними специфікаціями форматів представлення базових об'єктів національної системи ЕЦП⁸⁶.

АЦСК негайно скасовує сформований ним посилений сертифікат ключа у разі:

1) закінчення строку чинності сертифіката ключа;

2) подання заяви власника ключа або його уповноваженого представника;

3) припинення діяльності юридичної особи – власника ключа;

4) смерті фізичної особи – власника ключа або оголошення його померлим за рішенням суду;

5) визнання власника ключа недієздатним за рішенням суду;

6) надання власником ключа недостовірних даних;

7) компрометації особистого ключа.

Скасування та блокування посиленого сертифіката ключа набирає чинності з моменту внесення до реєстру чинних, скасованих і блокованих посилених сертифікатів із зазначенням дати та часу здійснення цієї операції⁸⁷.

⁸⁶ Про затвердження Правил посиленої сертифікації: Наказ Департаменту спецтелекомсистем СБУ від 13.01.2005 р. № 3. *Офіційний вісник України*. 2005. № 5.

⁸⁷ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

Кваліфікований сертифікат відкритого ключа не пізніше, ніж протягом двох годин скасовуватиметься суб'єктом, який видав сертифікат, у разі:

1) подання користувачем електронних довірчих послуг заяви про скасування виданого йому кваліфікованого сертифіката відкритого ключа в будь-який спосіб, що забезпечує підтвердження особи-користувача;

2) надходження до суб'єкта, який видав сертифікат, документа, що підтверджує: смерть фізичної особи – підписувача; припинення діяльності створювача електронної печатки; зміни ідентифікаційних даних користувача електронних довірчих послуг; факт державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця чи припинення діяльності в установленому законодавством порядку юридичної особи; надання користувачем електронних довірчих послуг недостовірних ідентифікаційних даних під час формування його кваліфікованого сертифіката відкритого ключа; факт компрометації особистого ключа користувача електронних довірчих послуг, виявлений самостійно користувачем або контролюючим органом під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг; набрання законної сили рішенням суду про скасування кваліфікованого сертифіката відкритого ключа, оголошення підписувача померлим, визнання безвісно відсутнім, недієздатним, обмеження його цивільної дієздатності, визнання користувача електронних довірчих послуг банкрутом.

Кваліфікований сертифікат відкритого ключа вважається скасованим з моменту зміни суб'єктом, який видав сертифікат, статусу кваліфікованого сертифіката відкритого ключа на скасований. Як і посилений сертифікат, **скасований кваліфікований сертифікат відкритого ключа поновленню не підлягатиме.**

Кваліфікований сертифікат відкритого ключа не пізніше ніж протягом двох годин блокується суб'єктом, який видав сертифікат, у разі:

1) подання користувачем електронних довірчих послуг заяви про блокування виданого йому кваліфікованого сертифіката відкритого ключа в будь-який спосіб, що забезпечує підтвердження особи-користувача;

2) повідомлення користувачем електронних довірчих послуг або контролюючим органом про підозру в компрометації особистого ключа користувача електронних довірчих послуг;

3) набрання законної сили рішення суду про блокування кваліфікованого сертифіката відкритого ключа; порушення користувачем електронних довірчих послуг істотних умов договору про надання кваліфікованих електронних довірчих послуг.

Кваліфікований сертифікат відкритого ключа, виданий ЦЗО, також блокується у разі прийняття рішення контролюючим органом про блокування кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг за результатами здійснення державного нагляду (контролю) відповідно до вимог цього Закону⁸⁸.

Щодо підстав для блокування посиленого сертифіката ключа, то чинне законодавство їх не розкриває, однак підстави для поновлення і кваліфікованого, і посиленого сертифікатів загалом тотожні.

Блокований посилений сертифікат ключа поновлюється:

- 1) у разі подання заяви власника ключа або його уповноваженого представника;
- 2) за рішенням суду, що набрало законної сили;

⁸⁸ Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45.

3) у разі встановлення недостовірності даних про компрометацію особистого ключа⁸⁹.

Кваліфікований сертифікат відкритого ключа вважається заблокованим з моменту зміни суб'єктом, який видав сертифікат, статусу кваліфікованого сертифіката відкритого ключа на заблокований. Кваліфікований сертифікат відкритого ключа, статус якого змінено на заблокований, у період блокування не використовується. І відповідно, кваліфікований сертифікат відкритого ключа, який був заблокований, відновлює свою чинність з моменту його поновлення та вважається поновленим з моменту зміни суб'єктом, який видав сертифікат, статусу кваліфікованого сертифіката відкритого ключа на поновлений (ст. 25 Закону).

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «електронний документ».
2. Назвіть принципи електронного документообігу.
3. Що таке електронна довірна послуга?
4. Назвіть суб'єктів правових відносин у сфері послуг електронного цифрового підпису.
5. Розмежуйте поняття «сертифікат відкритого ключа», «посилений сертифікат відкритого ключа», «кваліфікований сертифікат відкритого ключа».
6. Назвіть повноваження АЦСК.
7. Проаналізуйте умови та підстави для відкликання сертифікатів ключів.
8. Яка мета застосування електронного цифрового підпису?
9. Що таке «сертифікат ключа»? Для чого він призначений?
10. На яких умовах формуються відносини між центром сертифікації й користувачами?
11. Які особливості електронного цифрового підпису?
12. На якому методі засноване використання технічного забезпечення електронного цифрового підпису?

Список рекомендованих джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12. 1993 р. № 1267-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 13. Ст. 236.
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 3262-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 276.
5. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів: Постанова КМУ від 21.05.2012 р. № 46340. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

⁸⁹ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

6. Безверхий К. В. Організація та методика електронного документообігу на підприємстві: стан та перспективи розвитку. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 1 (2). С. 16–25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1\(2\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1(2)_5)

7. Корбутяк В. І. Електронний документообіг та ефективність роботи органів державної влади. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2013. Вип. 1. С. 69–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_1_11.

8. Новицький А. М. Електронний документообіг як елемент забезпечення правового регулювання становлення інститутів інформаційного суспільства. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2017. № 4 (63). С. 11–20.

Розділ 4

ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

4.1. Державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Порядок формування і перелік відомостей про суб'єкта підприємництва й їх легітимність

4.2. Електронні сервіси у сфері капітального будівництва

4.3. Електронні сервіси у галузі зовнішньоекономічної діяльності

4.1. Державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Порядок формування і перелік відомостей про суб'єкта підприємництва й їх легітимність

Аналізуючи правовий статус відомостей Єдиного державного реєстру, вважаємо їх одним із найважливіших засобів забезпечення комунікативності господарських суб'єктів. На підставі їх даних можна визначити організаційно-правову форму, суб'єкта господарювання, форму власності та майновий стан, керівника, який може вчиняти дії від імені юридичної особи, взаємозв'язки із засновниками, зокрема кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) засновника, інформацію про направлення повідомлення правоохоронним органам у разі сумнівів щодо справжності поданих документів тощо. Наявність таких відомостей дає змогу визначитися з контрагентом, урахувати й узгодити взаємні інтереси та форми взаємодії у господарських правовідносинах. Вони також можуть бути використані державними та правоохоронними органами під час здійснення державного нагляду і контролю.

Теоретичною основою дослідження відомостей Державного реєстру в системі державної реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців були предметом дослідження таких учених-господарників: О. В. Вінник, І. М. Кравець, В. К. Мамутов, Н. О. Саніахметова, В. С. Щербина та ін. Проте їхні наукові публікації щодо відомостей мають загальнотеоретичний характер.

Удосконалення законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб (фізичних осіб-підприємців та громадських формувань) і публічність реєстрації цих відомостей проводиться в Україні в контексті вимог директив Ради Європи щодо створення гармонізованої з європейською системою умов ведення бізнесу. Кодифікація зазначених організацією правових засобів предметно розпочалася в Україні з часу прийняття Закону від 15.05.2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»⁹⁰.

Державною реєстрацією, зокрема, вважається засвідчення факту:

– створення юридичної особи. Відповідно до ст. 80 ЦК України⁹¹, юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Отже, щоб утворення, намір про створення якого висловили засновники шляхом оформлення установчих документів, перетворилось на суб'єкта права, необхідно його зареєструвати в установленому законодавством порядку. Тобто юридична особа створюється за рішенням її засновників, проте із підтвердженням (засвідченням, внесенням до Єдиного державного реєстру) цього факту шляхом державної реєстрації. Далі вона набуває статусу юридичної особи взагалі, і в передбачених випадках статусу суб'єкта підприємницької діяльності зокрема;

– набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою. За визначенням ЦК України, фізичною особою вважається людина. На відміну від юридичних осіб, державна реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи підтверджує (засвідчує) не факт виникнення нової людини (фізичної особи), а лише факт набуття нею статусу суб'єкта підприємницької діяльності. Громадяни із дня народження мають статус фізичних осіб, а тому державна реєстрація необхідна їм лише для набуття додаткового елемента їх статусу суб'єкта підприємницької діяльності.

Державна реєстрація є необхідним проміжним юридичним фактом, з яким закон пов'язує можливість реалізації правоздатності у сфері підприємництва своїми діями. Отже, з моменту державної реєстрації фізичні особи набувають дієздатності у сфері підприємницької діяльності.

Змістом державної реєстрації стосовно організацій є контроль за законністю їх створення, а стосовно фізичних осіб – фіксація початку підприємницької діяльності.

До процедури державної реєстрації належить і «вчинення інших реєстраційних дій», які передбачені Законом України «Про державну реєстрацію», шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Як видається, державна реєстрація, крім правонаділяючих та статусоутворюючих функцій, має і суто статистичну мету. Вона полягає у внесенні відповідних відомостей про юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців до єдиної державної інформаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік і надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи.

Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, є відкритими і загальнодоступними (крім реєстраційних номерів облікових карток платників податків і паспортних даних) та у випадках, передбачених Законом України «Про державну реєстрацію», за їх надання стягується плата.

⁹⁰ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 775-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. С. 203.

⁹¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

Результатом державної реєстрації є включення суб'єкта господарювання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань⁹².

Отже, процедура державної реєстрації охоплює етапи створення нових суб'єктів господарської діяльності, зміни їх правового статусу (внесення змін до установчих документів, інформації у відповідному реєстрі) та припинення діяльності (ліквідація юридичної особи та припинення діяльності фізичної особи-підприємця). Окрему специфіку має процедура державної реєстрації реорганізації юридичної особи, яка опосередковує і створення, і припинення юридичної особи, а також зміни їх правового статусу. Варто зауважити, що дія Закону України «Про державну реєстрацію» поширюється на державну реєстрацію всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, а також фізичних осіб-підприємців.

Відповідно до ч. 4 ст. 87 ЦК України, юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Згідно з ч. 1 ст. 58 ГК України, суб'єкт господарювання підлягає державній реєстрації як юридична особа, так і фізична особа-підприємець⁹³.

У процесі адаптації законодавства України до законодавства ЄС щодо забезпечення ділової активності господарських суб'єктів, створення сприятливих умов розвитку, надійності захисту їх прав законодавство про реєстрацію постійно вдосконалювалося. Так, з часу прийняття цього Закону з метою лібералізації ведення бізнесу до нього було внесено приблизно сімдесят змін і доповнень. Нині вирішення питань поліпшення бізнес-клімату, створення гармонізованої з європейською системою державної реєстрації господарюючих суб'єктів для забезпечення надійності захисту прав кредиторів і третіх осіб, у господарських правовідносинах передбачено Законом України від 25.11.2015 р. № 835-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень юридичних осіб, фізичних осіб з державної реєстрації підприємців та громадських формувань»⁹⁴. Передбачені до цього Закону зміни найбільш повно відображені в новій редакції Закону України від 26.11.2015 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (далі – Закон), яким також внесені зміни і доповнення до двох кодексів і двадцяти шести законів.

Забезпечення організаційно-правових форм зростання ділової активності суб'єктів господарювання, надійності захисту їх прав, відкритого доступу до відомостей про стан юридичної особи у Законі передбачено ст.ст. 7–13 третього Розділу «Єдиний державний реєстр та портал електронних сервісів». Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – Єдиний державний реєстр) у цьому Законі єдина інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи (рис. 4.1).

Він створюється з метою забезпечення державних органів та органів місцевого самоврядування, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб, громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців з Єдиного державного реєстру.

⁹² Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. С. 196–193.

⁹³ Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144.

⁹⁴ Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців»: Закон України від 26.11.2015 р. № 835-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 2. С. 17.

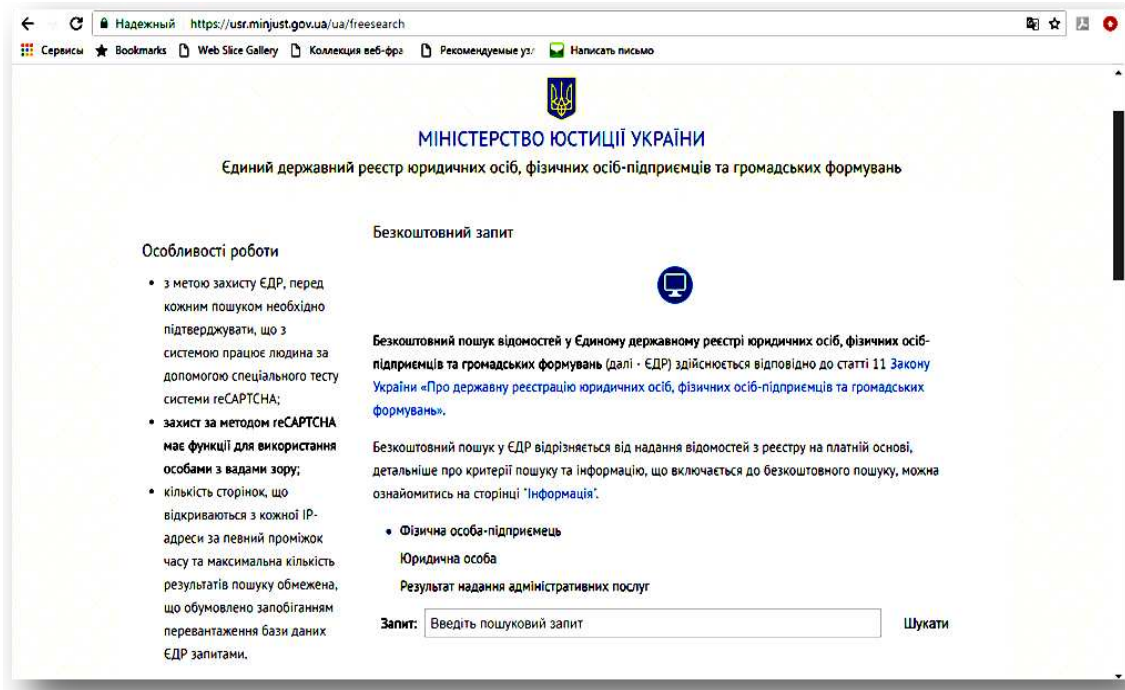

Рис. 4.1. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань

Невід'ємною його архівною складовою є Єдиний ліцензійний реєстр, Реєстр документів дозвільного характеру, Єдиний реєстр громадських формувань, Реєстр громадських об'єднань та Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство.

Єдиний державний реєстр ведеться державною мовою з використанням програмного забезпечення, розробленого відповідно до державних стандартів, що забезпечує його сумісність і взаємодію з іншими інформаційними системами та мережами, які становлять інформаційний ресурс держави.

Його програмне забезпечення, відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону, повинно забезпечувати:

- автоматизацію процесу державної реєстрації та інших реєстраційних дій та відтворення його процедур;
- заповнення та друк форми заяви про державну реєстрацію;
- ідентифікацію заявників, які подають документи для державної реєстрації в електронній формі, з використанням електронного цифрового підпису та альтернативних електронному цифровому підпису засобів ідентифікації таких заявників;
- державну реєстрацію за принципом екстериторіальності;
- контроль за повнотою внесення записів до Єдиного державного реєстру та проведенням реєстраційних дій;
- пошук взаємозв'язків між юридичними особами та їхніми засновниками (учасниками), кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами), у тому числі кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) засновника, керівниками юридичних осіб, візуалізацію всіх прямих та непрямих зв'язків;
- ведення реєстраційних справ в електронній формі та створення їх електронного архіву;

- передачу державним органам відомостей з Єдиного державного реєстру у випадках, передбачених цим Законом;
- інформаційну взаємодію між Єдиним державним реєстром та інформаційними системами державних органів;
- зберігання відомостей про юридичних осіб, інші організації та фізичних осіб-підприємців протягом 75 років з дати внесення запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, іншої організації або припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця;
- захист даних згідно із законом;
- виконання в повному обсязі функцій адміністратора бази даних Єдиного державного реєстру (накопичення, аналіз даних, актуалізація та обробка даних, права доступу тощо);
- проведення інших операцій, визначених цим Законом.

Водночас до Єдиного державного реєстру не належать відомості, що становлять державну таємницю.

Для забезпечення максимального доступу до інформації та послуг у сфері державної реєстрації формується портал електронних сервісів, веб-сайт, організований як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимального доступу до інформації та послуг у сфері державної реєстрації, ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності.

Відповідно до ст. 8 Закону, портал електронних сервісів повинен забезпечувати:

- подання документів в електронній формі для державної реєстрації, ліцензування видів господарської діяльності, видачі документів дозвільного характеру;
- контроль за повнотою заповнення заяви про державну реєстрацію, ліцензування видів господарської діяльності, видачі документів дозвільного характеру;
- перегляд стану розгляду поданих документів;
- доступ до відомостей та документів, визначених цим Законом;
- оприлюднення результатів надання адміністративних послуг;
- формування та подання запитів в електронній формі про надання витягів;
- перегляд, копіювання та роздрукування виписки, витягу, інших документів та відомостей з Єдиного державного реєстру;

- сплату адміністративного збору та оплати надання відомостей з Єдиного державного реєстру з використанням платіжних систем через мережу Інтернет у режимі реального часу;

- функціонування персонального кабінету;
- доступ державних органів, у тому числі судів, органів Національної поліції, органів прокуратури, органів Служби безпеки України, а також органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб до відомостей з Єдиного державного реєстру.

Персональний кабінет юридичної особи, іншої організації та фізичної особи-підприємця (далі – персональний кабінет) – особиста сторінка в мережі Інтернет юридичної особи, фізичної особи-підприємця та громадського формування, що не має статусу юридичної особи, на порталі електронних сервісів, призначена для подання документів в електронній формі для проведення реєстраційних дій, безоплатного доступу юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, до відомостей про результати розгляду цих документів, документів, що містяться в реєстраційній справі таких осіб в електронній формі та відомостей про цих осіб, які є актуальними на момент запиту або на визначену дату.

Перелік відомостей в Єдиному державному реєстрі, передбачений ст. 9 Закону, є обов'язковим і для державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, громадських формувань, органів місцевого самоврядування й гарантією їх використання іншими суб'єктами. Він установлений щодо відомостей таких зареєстрованих суб'єктів:

- для юридичних осіб, окрім державних органів і органів місцевого самоврядування як юридичних осіб, – 47 пунктів;
- для громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, – 21 пункт;
- для відокремлених підрозділів іноземних неурядових організацій – 21 пункт;
- для державних органів, органів місцевого самоврядування, як юридичних осіб, – 26 пунктів;
- для постійно діючих третейських судів – 17 пунктів;
- для єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючого санацією, ліквідатора) – 16 пунктів.

Наприклад у ч. 4 ст. 9 Закону передбачено, що в Єдиному державному реєстрі містяться 23 таких відомостей про фізичну особу-підприємця:

- прізвище, ім'я, по батькові;
- дата народження;
- реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта);
- країна громадянства;
- місцезнаходження (місце проживання або інша адреса, за якою здійснюється зв'язок з фізичною особою-підприємцем);
- види діяльності;
- дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі;
- інформація для здійснення зв'язку з фізичною особою-підприємцем: телефон та адреса електронної пошти;
- підстави для зупинення розгляду документів;
- інформація про направлення повідомлення правоохоронним органам у разі виникнення сумнівів щодо справжності поданих документів;
- підстави для відмови у державній реєстрації;
- дата прийняття, дата набрання законної сили та номер судового рішення, на підставі якого проведено реєстраційну дію;
- прізвище, ім'я, по батькові, реєстраційний номер облікової картки платника податків особи або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта), яка призначена управителем майна фізичної особи-підприємця;
- відомості про осіб, які можуть вчиняти дії від імені фізичної особи-підприємця, у тому числі підписувати договори, подавати документи для державної реєстрації тощо: прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової

картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта), дані про наявність обмежень щодо представництва від імені фізичної особи-підприємця;

- дані про оприлюднення результатів розгляду документів, поданих для державної реєстрації;

- місце зберігання реєстраційної справи в паперовій формі;

- відомості про суб'єкта державної реєстрації та державного реєстратора;

- дані про надання відомостей з Єдиного державного реєстру;

- відомості, отримані в порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром та інформаційними системами державних органів.

Відомості про ліцензування виду господарської діяльності суб'єкта господарювання:

- вид господарської діяльності, на який видано ліцензію;

- найменування та ідентифікаційний код органу ліцензування, що прийняв рішення про видачу ліцензії;

- дата і номер рішення органу ліцензування про надання та відмову у наданні ліцензії (із зазначенням підстави відмови);

- відомості про місця та засоби провадження ліцензіатом виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, подання яких органу ліцензування передбачено ліцензійними умовами;

- підстави, дата і номер рішення про переоформлення, анулювання ліцензії, дата набрання ним чинності;

- дата видачі ліцензії;

- відомості про орган ліцензування (найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код) та прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка внесла запис до Єдиного державного реєстру;

- дані про оприлюднення результатів розгляду документів, поданих для ліцензування.

Відомості про видачу документів дозвільного характеру:

- об'єкт, на який видано документ дозвільного характеру; назва виданого документа дозвільного характеру;

- дата і номер рішення про видачу документів дозвільного характеру або повідомлення про відмову у видачі документа дозвільного характеру (із зазначенням підстави для такої відмови);

- строк дії документа дозвільного характеру (необмеженість строку дії такого документа);

- дата видачі документа дозвільного характеру;

- підстави, дата і номер рішення про анулювання документа дозвільного характеру;

- дата надходження декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства;

- дата і номер судового рішення щодо визнання анулювання документа дозвільного характеру безпідставним;

- дата поновлення безпідставно анульованого документа дозвільного характеру;

- відомості про дозвільний орган (найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код) та прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка внесла запис до Єдиного державного реєстру;

- дата видачі документа дозвільного характеру;
- дані про оприлюднення результатів розгляду документів, поданих для видачі документів дозвільного характеру;
- відомості про смерть фізичної особи-підприємця, визнання її безвісно відсутньою або оголошення її померлою;
- інформація про виправлення помилок, допущених у відомостях Єдиного державного реєстру.

Відомості про юридичну особу, громадське формування, що не має статусу юридичної особи, та фізичну особу-підприємця вносяться до Єдиного державного реєстру на підставі:

- відповідних заяв про державну реєстрацію;
- документів, що подаються для проведення інших реєстраційних дій;
- відомостей, отриманих у результаті інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром та інформаційними системами державних органів.

Документи та відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру та внесені до нього, вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою. Якщо відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, є недостовірними і були внесені до нього, третя особа може посилатися на них у спорі як на достовірні. Третя особа не може посилатися на них у спорі в разі, якщо вона знала або могла знати про те, що такі відомості є недостовірними. Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру і не внесені до нього, не можуть бути використані у спорі з третьою особою, крім випадків, коли третя особа знала або могла знати ці відомості.

Відомості, що містяться в Єдиному державному реєстрі, відповідно до ст. 11 Закону, є відкритими і загальнодоступними (крім реєстраційних номерів облікових карток платників податків та паспортних даних) та у випадках, передбачених цим Законом, за їх надання стягується плата.

Вони надаються у вигляді:

1) безоплатного доступу через портал електронних сервісів до:

– відомостей з Єдиного державного реєстру, які актуальні на момент запиту, необхідних для видачі документів дозвільного характеру та ліцензій, а також про видані документи дозвільного характеру та ліцензій для укладення цивільно-правових договорів, у тому числі щодо наявності запису про державну реєстрацію припинення або перебування юридичної особи у стані припинення, державну реєстрацію припинення чи перебування у процесі припинення підприємницької діяльності фізичної особи-підприємця, про місцезнаходження, види діяльності, центральний чи місцевий орган виконавчої влади, до сфери управління якого належить державне підприємство або частка держави у статутному капіталі юридичної особи, якщо така частка становить не менше 25 відсотків, про юридичних осіб, правонаступником яких є зареєстрована юридична особа, про юридичних осіб- правонаступників, про відокремлені підрозділи юридичної особи, про осіб, які можуть вчиняти дії від імені особи, у тому числі відомості про розпорядника майна, санатора, голову комісії з припинення, ліквідатора, управителя майна, наявність обмежень щодо представництва, про відкриття виконавчого провадження, – шляхом пошуку за повним чи скороченим найменуванням, іменем, ідентифікаційним кодом, реєстраційним номером облікової картки платника податків, серією та номером паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий

орган і мають відмітку в паспорті про право здійснювати платежі за серією та номером паспорта), перегляду, копіювання та роздрукування;

– основних відомостей про громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, які актуальні на момент запиту, – шляхом їх пошуку за найменуванням та видом громадського формування, перегляду, копіювання та роздрукування;

– результатів надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації, у тому числі виписки та установчих документів, – шляхом їх пошуку за кодом доступу, перегляду, копіювання та роздрукування;

2) оприлюднення публічної інформації з Єдиного державного реєстру у формі відкритих даних відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»;

3) безоплатного доступу через персональний кабінет до документів, поданих юридичною особою, фізичною особою-підприємцем та громадським формуванням, що не має статусу юридичної особи, для проведення реєстраційних дій, відомостей про результати розгляду документів, що містяться в реєстраційній справі таких осіб в електронній формі, та відомостей про цих осіб, які актуальні на момент запиту та на визначену дату, – шляхом їх перегляду, копіювання та роздрукування;

4) документів у паперовій та електронній формі, що містяться в реєстраційній справі;

5) виписок у паперовій формі для проставлення апостилю та в електронній формі;

б) витягів у паперовій та електронній формі, що містять відомості, актуальні на момент запиту або на визначену дату;

7) суб'єктам приватного права може надаватися прямий доступ до Єдиного державного реєстру в електронному вигляді у режимі реального часу на платній основі на підставі договорів, укладених з технічним адміністратором.

Відповідно до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого постановою КМУ від 21 жовтня 2015 р. № 835⁹⁵, визначено Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, розпорядниками яких є такі державні органи:

Міністерство юстиції України:

– Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;

– Єдиний реєстр арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України;

Державна фіскальна служба України:

– Перелік суб'єктів господарювання, які отримали ліцензії на право здійснення оптової торгівлі спиртом, алкогольними напоями та тютюновими виробами;

– Реєстр виданих, тимчасово припинених, анульованих ліцензій на право здійснення роздрібною торгівлю алкогольними напоями та тютюновими виробами;

– Інформація про кількість проведених планових/позапланових перевірок та їх результати;

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України:

– Реєстр адміністративних послуг України;

Вищий господарський суд України:

– Відомості про справи про банкрутство, що оприлюднюються відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

⁹⁵ Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ від 21.10.2015 р. № 835. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/835-2015п> (дата звернення: 06.06.2018).

– Оголошення у справах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою;

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України:

– Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад;

– Перелік експертних організацій, що можуть проводити експертизу проектів будівництва;

– Державні та галузеві будівельні норми;

– Перелік базових організацій з науково-технічної діяльності у будівництві;

– Перелік національних стандартів, які в разі добровільного їх застосування є доказом відповідності продукції вимогам Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд;

– Перелік технічних свідоцтв придатності будівельних виробів для застосування;

– Матеріали Генеральної схеми планування території України;

– Реєстр саморегульованих організацій у сфері архітектурної діяльності;

– Реєстр атестованих осіб;

– Відомості (метадані) про містобудівну документацію, невід’ємно пов’язані через систему гіперпосилань з електронними копіями відповідної документації (документів), розміщеної (розміщених) на інтернет-ресурсах уповноважених органів містобудування та архітектури та виконавчих органів місцевого самоврядування;

– Державний класифікатор будівель та споруд;

Державна архітектурно-будівельна інспекція України:

– Єдиний реєстр документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об’єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів;

– Інформація про виконавців робіт з обстеження прийнятих в експлуатацію об’єктів будівництва, підприємства, установи та організації, у складі яких є відповідальні виконавці таких робіт.

Виписка з Єдиного державного реєстру є документом в електронній або у випадку, передбаченому цим Законом, у паперовій формі, який складається та оновлюється за результатами проведення реєстраційних дій і містить відомості про юридичну особу або її відокремлений підрозділ, фізичну особу-підприємця (у тому числі про взяття на облік в органах державної статистики та державної фіскальної служби, видачу ліцензії та документів дозвільного характеру) або громадське формування, що не має статусу юридичної особи, надається протягом 24 годин після надходження запиту, крім вихідних і святкових днів.

В електронній формі надається в режимі реального часу. В паперовій і в електронній формі вони мають однакову юридичну силу.

Витяг – документ у паперовій або електронній формі, що сформований програмним забезпеченням Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань за вказаним критерієм пошуку та містить відомості з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, які є актуальними на дату та час формування витягу або на дату та час, визначені у запиті, або інформацію про відсутність таких відомостей у цьому реєстрі.

Для отримання відомостей в електронній формі не потрібно відвідувати державного реєстратора, а лише обрати відповідний вид запиту, внести критерій пошуку та здійснити оплату платіжною карткою.

КМУ може визначати інші форми надання відомостей із Єдиного державного реєстру, а також установлювати розмір оплати за їх надання.

Державні органи, у тому числі суди, органи Національної поліції, органи прокуратури, органи Служби безпеки України, а також органи місцевого самоврядування та їх посадові особи безоплатно отримують відомості з Єдиного державного реєстру з метою здійснення ними повноважень, визначених законом, виключно в електронній формі через портал електронних сервісів у порядку, визначеному Міністерством юстиції України в Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру.

Створення гармонічної й ефективної системи господарського законодавства України в сучасних умовах вимагає його адаптації до європейської системи ведення бізнесу і створення насамперед сприятливих умов для організації і ведення бізнесу, захисту прав та законних інтересів у господарських правовідносинах з іншими суб'єктами господарювання й органами влади. Для цього, як передбачено ч. 1 ст. 9 ГК України, держава здійснює довгострокову (стратегічну) політику, спрямовану на реалізацію й оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів різних суспільних верств населення загалом. Передумовою узгодження їх інтересів є повні та достовірні відомості Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Такими відомостями, наприклад, є: про початок і умови створення, засновників, організаційно-правову форму, господарську діяльність та її легітимність, компетенцію, про керівника і членів керівних органів юридичної особи тощо. За такими відомостями суб'єкт господарювання визначає інтерес, доцільність і умови провадження господарсько-правових відносин із контрагентом. Обґрунтування таких механізмів та їх оптимізація є одним з першочергових завдань сучасної науки господарського права.

4.2. Електронні сервіси у сфері капітального будівництва

Державна архітектурно-будівельна інспекція України (далі – ДАБІ) з метою підвищення якості та зручності надання адміністративних послуг запровадила можливість отримання низки послуг у сфері капітального будівництва в електронному вигляді.

До нормативних актів, якими регламентується надання адміністративної послуги у сфері капітального будівництва, належать: закони України від 17.02.2011 р. № 3038-VI «Про регулювання містобудівної діяльності», від 16.11.1992 р. № 2780-XII «Про основи містобудування», від 20.05.1999 р. № 687-XIV «Про архітектурну діяльність», від 06.09.2012 р. № 5203-VI «Про адміністративні послуги», Постанова КМУ від 13.04.2011 р. № 461 «Питання прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів» (із змінами і доповненнями).

Для отримання послуги в електронному вигляді заявник повинен підписати декларацію (повідомлення), що подається до Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП), власним електронним цифровим підписом. Як відомо, електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовується фізичними й юридичними особами для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронному вигляді. Для накладання електронного цифрового підпису фізична або юридична особа повинна мати відкритий та особистий ключ. Особистий ключ викорис-

товується особою для підписання документів. Відкритий ключ використовується ДАБІ для перевірки підпису.

Електронна система здійснення декларативних процедур у будівництві (станом на травень 2018 р.) охоплює такі електронні адміністративні послуги:

1. Початок виконання підготовчих робіт.
2. Початок виконання будівельних робіт.
3. Прийняття в експлуатацію.
4. Ліцензування.

На прикладі розглянемо процес подання декларації (повідомлення) про початок виконання підготовчих робіт у будівництві.

Процес подання декларації (повідомлення) фізичними або юридичними особами можна умовно поділити на 4 етапи:

1-й етап. Підготовка до подання декларації (повідомлення)

Потрібно:

1. Мати в наявності особистий ключ та чинний посилений сертифікат, які в процесі подання використовуватимуться для накладання електронного цифрового підпису на форму із декларацією (повідомленням). Отримати 2 посилені сертифікати ключа можна в акредитованому центрі сертифікації ключів*.

2. Встановити на комп'ютер програмний пакет з обчислювальним середовищем Java й увімкнути у браузері виконання скриптів, написаних мовою JavaScript.

2-й етап. Обрання послуги та введення відомостей про замовника

Потрібно:

У вертикальному меню обрати послугу, яку бажаєте отримати (Початок виконання підготовчих робіт), та натиснути на кнопку «Отримати послугу» (рис. 4.2).

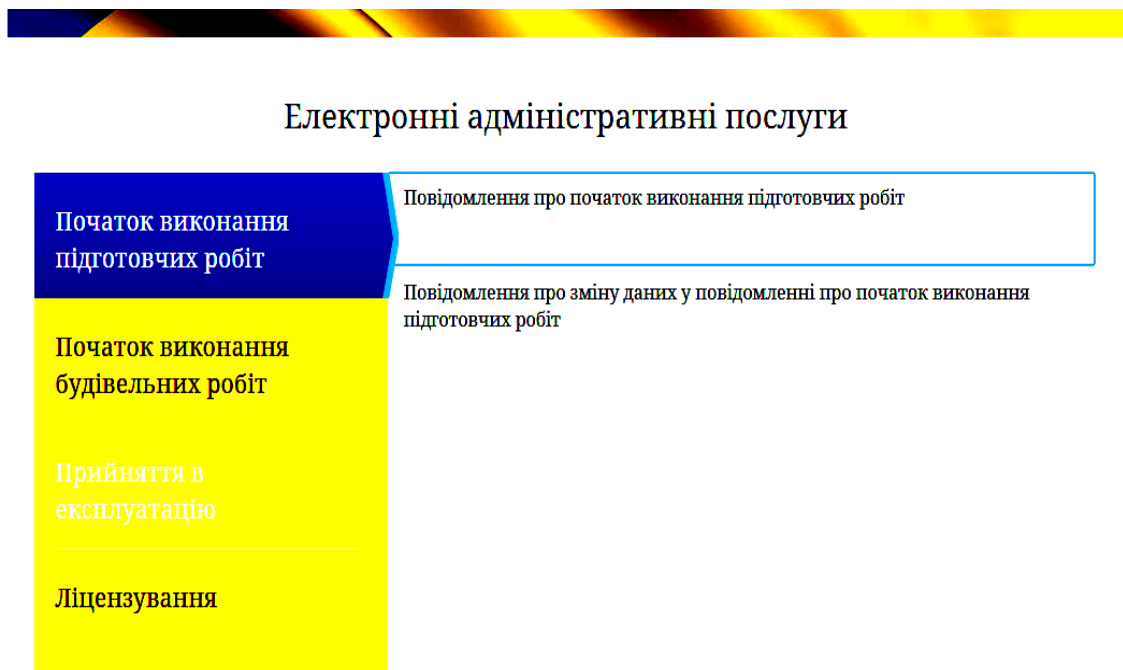

Рис. 4.2. Обрання необхідної послуги

* На поточний момент сервіс підтримує сертифікати, видані центром сертифікації ключів інформаційно-довідкового департаменту Міністерства доходів і зборів України.

У вікні, що з'явилося, встановити позначку «Юридична особа», ввести у поле адресу електронної поштової скриньки та продублювати її у полі нижче, поставити позначку навпроти «Я прочитав та погоджуюся з умовами надання адміністративних послуг через електронну систему». Після заповнення форми необхідно натиснути «Далі» (рис. 4.3).

Інформація про замовника	
☒	Юридична особа
☐	Фізична особа
Адреса електронної пошти для отримання інформації про розгляд справи	____
Підтвердження адреси електронної пошти	____
☒	Я прочитав та погоджуюся з умовами надання адміністративних послуг через електронну систему

Рис. 4.3. Введення контактних відомостей при подачі декларації

3-й етап. Заповнення форми із декларацією (повідомленням)

Після завершення попереднього етапу Вас має переадресувати на форму із декларацією (повідомленням). Зазначену форму необхідно уважно заповнити, водночас потрібно обрати територіальний орган ДАБІ, до якого подається декларація (повідомлення) (рис. 4.4).

ПОВІДОМЛЕННЯ про початок виконання підготовчих робіт		
Інформація про замовника		
Найменування юридичної особи		
____		
ПІБ керівника		
____	____	____
Адреса Необхідно заповнити		
____		
Код платника податків згідно з ЄДРПОУ або податковий номер Необхідно заповнити * Мають бути лише цифри		
____		
Номер телефону		
____		
Інформація про об'єкт		

* Вказана електронна поштова скринька використовуватиметься ДАБІ України для оперативного інформування Вас про хід розгляду декларації (повідомлення).

Найменування об'єкта будівництва

Код КОАТУУ об'єкта будівництва *i*

Місце розташування об'єкта будівництва

Вид будівництва *i*

Відповідальною особою проєктувальника, що здійснює авторський нагляд, визначено *i*

Відповідальною особою, що здійснює технічний нагляд, визначено *i*

Земельна ділянка використовується для будівництва на підставі *i*

Інформація про генерального підрядника (підрядника – у разі, коли будівельні роботи виконуються без залучення субпідрядників) *i*

З метою забезпечення ведення єдиного реєстру документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» я,

даю згоду на оброблення моїх персональних даних.

Мені відомо, що за подання не в повному обсязі та недостовірних даних, зазначених у цьому повідомленні, та виконання підготовчих робіт з порушенням вимог, визначених проектом виконання робіт, державними будівельними нормами, стандартами і правилами, встановлена відповідальність відповідно до закону

Рис. 4.4. Повідомлення про початок виконання підготовчих робіт

4-й етап. Подання заповненої форми із декларацією (повідомленням)

На попередньому етапі Вами заповнено форму. Для її подання в обраний територіальний орган ДАБІ необхідно:

1. Натиснути на кнопку «Подати повідомлення на реєстрацію», після чого буде здійснено переадресацію на сторінку, що містить сформований файл із декларацією (повідомленням), на який слід накласти електронний цифровий підпис.

2. Для продовження процесу подання, на переадресованій сторінці, необхідно дозволити виконання Java-аплету, який використовується для накладання електронного цифрового підпису. Підключіть до комп'ютера носій інформації з особистим ключем керівника установи.

3. У результаті з'явиться вікно, в якому слід обрати тип носія, на якому збережено особистий ключ, у разі необхідності, зазначити літеру носія з особистим ключем, ввести пароль до особистого ключа та натиснути «Далі».

4. Підключіть до Вашого комп'ютера носій інформації з особистим ключем електронної печатки, у разі, якщо він досі не підключений.

5. У разі, якщо операцію підписання виконано без помилок, на екрані з'явиться повідомлення «Декларація успішно відправлена».

Далі надіслану декларацію (повідомлення) розглянуть відповідальні співробітники ДАБІ. Про хід розгляду декларації (повідомлення) на вказану Вами електронну поштову скриньку надходитимуть відповідні повідомлення.

Електронне декларування дає змогу оперативно отримати адміністративні послуги та розпочати будівництво будь-яким суб'єктам господарської діяльності в Україні.

4.3. Електронні сервіси у галузі зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД) – діяльність суб'єктів господарської діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на відносинах між ними, що є і на території України, і за її межами; встановлення, зміна або припинення взаємних прав та обов'язків контрагентів у ЗЕД відбувається на підставі укладеного зовнішньоекономічного договору (контракту)⁹⁶.

У ст. 382 ГК України⁹⁷ передбачено, що форма і порядок укладення зовнішньоекономічного договору (контракту), права та обов'язки його сторін регулюються Законом України «Про міжнародне приватне право» й іншими законами.

Відповідно до розпорядження КМУ від 09 грудня 2015 р. № 1314-р «Про реалізацію пілотного проекту надання адміністративних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності через Єдиний портал адміністративних послуг», п. 9 Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, затвердженого постановою КМУ від 20 серпня 2014 р. № 459, та з метою створення сприятливих умов для отримання суб'єктами звернення адміністративних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності, Мінекономрозвитку створює проект Наказу з метою запровадити пілотний проект щодо

⁹⁶ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29.

⁹⁷ Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Голос України*. 2003. № 49.

подання документів для отримання адміністративних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності через мережу Інтернет⁹⁸.

Проект передбачає, що Працівники Мінекономрозвитку розглядають у встановленому законодавством порядку документи суб'єктів звернення, подані до Мінекономрозвитку для отримання адміністративних послуг з:

- видачі ліцензії на імпорт товарів;
- видачі ліцензії на експорт товарів;
- видачі дозволу на імпорт в Україну;
- видачі спеціальної ліцензії;
- видачі разової (індивідуальної) ліцензії;
- видачі ліцензії на право імпорту, експорту спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів;
- видачі висновку щодо продовження строків розрахунків за зовнішньоекономічними операціями;
- видачі дозволу на реекспорт товарів іноземного походження та товарів українського походження;
- видачі індивідуальної ліцензії на здійснення майнових інвестицій за межами України;
- видачі висновку про те, що товари, які використовуються для розвитку виробництва і забезпечення споживання біологічних видів палива, не виробляються та не мають аналогів в Україні.

Незважаючи на те, що зазначений наказ досі залишається лише проектом, використання електронних сервісів є у ЗЕД.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Закону України «Про ЗЕД», зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності або його представником у простій письмовій або в електронній формі, якщо інше не передбачено міжнародним договором України чи законом. У разі експорту послуг (окрім транспортних) зовнішньоекономічний договір (контракт) може укладатися шляхом прийняття публічної пропозиції про угоду (оферти) або шляхом обміну електронними повідомленнями, або в інший спосіб, зокрема шляхом виставлення рахунка (інвойсу), у тому числі в електронному вигляді, за надані послуги.

Абзацами 1 і 2 ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»⁹⁹ передбачено, що юридична сила електронного документа не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму. Допустимість електронного документа як доказу не може заперечуватися виключно на підставі того, що він має електронну форму.

Зважаючи на викладене, Мінекономрозвитку в Листі від 25.05.2017 р.¹⁰⁰ зазначає, що суб'єкти ЗЕД мають право укладати будь-які види зовнішньоекономічних договорів з обов'язковим погодженням предмета, ціни та строку дії договору, самостійно без обмежень здійснювати господарську діяльність, яку не заборонено законом, на власний ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

⁹⁸ Про запровадження пілотного проекту щодо подання документів для отримання адміністративних послуг у сфері зовнішньоекономічної діяльності через мережу Інтернет: проект наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>

⁹⁹ Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36.

¹⁰⁰ Щодо укладення зовнішньоекономічних договорів: Лист Мінекономрозвитку від 25.05.2017 р. № 2402-05/17433-02. URL: <http://www.me.gov.ua>

Відповідно до п. 1 Положення про Адміністрацію Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, затвердженого постановою КМУ від 3 вересня 2014 р. № 411, Адміністрація Держспецзв'язку є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах організації спеціального зв'язку, захисту інформації, телекомунікацій і користування радіочастотним ресурсом України.

Отже, з приводу визнання на території України іноземних сертифікатів ключів пропонується звертатися до Адміністрації Держспецзв'язку. Також, відповідно до п. 4 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України», Національний банк, зокрема, встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна. Тому з приводу вимог до інвойсів пропонується звертатися до Національного банку.

Загалом процедура укладення зовнішньоекономічних договорів передбачається чинним законодавством України, якщо одним із контрагентів є вітчизняний суб'єкт господарювання.

Сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, надання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва – допомагає Торгово-промислова палата України (далі – ТПП України) та регіональні ТПП (рис. 4.5).

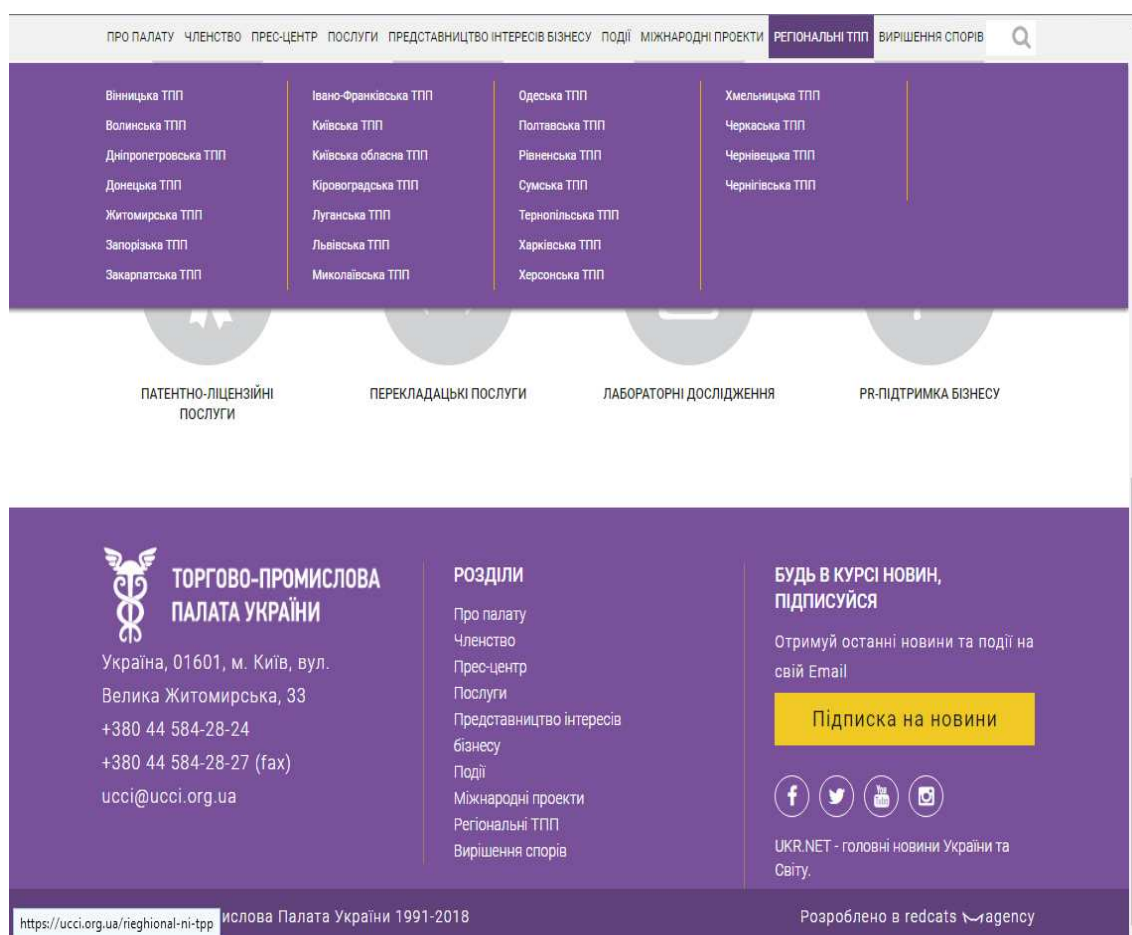

Рис. 4.5. Офіційний сайт ТПП України

ТПП створюються з метою сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічному розвитку всіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн¹⁰¹.

ТПП України уповноважена видавати сертифікати про походження товарів і карнети А.Т.А, засвідчувати обставини форс-мажору, а також торговельні та портові звичаї, заведені в Україні.

Зокрема підставою для засвідчення форс-мажорних обставин є наявність однієї або більше форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), перелічених у ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», а також визначених сторонами за договором, контрактом, угодою, типовим договором, законодавчими, відомчими та/чи іншими нормативними актами, які вплинули на зобов'язання так, що унеможливили його виконання у термін, передбачений відповідно договором, контрактом, угодою, типовим договором, законодавчими та/чи іншими нормативними актами (рис. 4.6).

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ

Стати членом Палати

(044) 584-28-24 | (044) 584-28-36
(прес-служба)
м. Київ, вул. Велика Житомирська, 33

ПРО ПАЛАТУ ЧЛЕНСТВО ПРЕС-ЦЕНТР ПОСЛУГИ ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ БІЗНЕСУ ПОДІЇ МІЖНАРОДНІ ПРОЕКТИ РЕГІОНАЛЬНІ ТПП ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

ГОЛОВНА ПОСЛУГИ ЗАСВІДЧЕННЯ ФОРС-МАЖОРН.

ЗАСВІДЧЕННЯ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили)

- Загальна інформація
- Документи для завантаження
- Тарифи, рахунок, акти (НОВІ тарифи з 15.06.17)

КОНТАКТИ

Засвідчення форс-мажорних обставин

Рис. 4.6. Електронні сервіси ТПП щодо засвідчення форс-мажорних обставин

Уніфікованим міжнародним митним документом для оформлення тимчасового вивезення/ввезення виставкових вантажів, товарних зразків, професійного устаткування та деяких інших категорій товарів є карнет А.Т.А. (ця абревіатура є комбінацією термінів Admission Temporaire – Temporary Admission). Зазначений документ є додатком-бланком до Митної Конвенції від 06.12.1961 р.¹⁰².

¹⁰¹ Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 13.

¹⁰² Митна Конвенція про карнет А.Т.А. для тимчасового ввезення товарів від 06.12.1961 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/>

Перевагами для одержання перевізниками карнетів є:

1. При тимчасовому вивезенні/ввезенні/транзиті товарів за карнетом А.Т.А. у пунктах пропуску через митний кордон додатково не заповнюються жодні митні документи.
2. Власник при тимчасовому ввезенні товарів на термін до одного року звільняється від сплати ввізного мита, зборів і податків. Не надає грошові застави як забезпечення сплати митних платежів, оскільки сам карнет А.Т.А. є такою міжнародною гарантією.
3. За одним карнетом А.Т.А. товар може бути тимчасово ввезений в декілька країн-учасниць Міжнародної системи карнетів А.Т.А.¹⁰³.

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ
ГАРАНТУЮЧА ОРГАНІЗАЦІЯ,
ЩО ВИДАЄ В УКРАЇНІ
КАРНЕТИ АТА

ATA
carnet

ТПП України > Карнети АТА

ON-LINE ЗАЯВКИ НА ОТРИМАННЯ КАРНЕТА АТА : Перелік заявок

Подавати заявки на отримання карнету АТА можуть тільки зареєстровані користувачі. Авторизуйтеся на сайті або пройдіть реєстрацію.

Зареєструватися »

Інструкція користувача системи "Заявка online на отримання карнета АТА":

Посібник користувача сайту "Карнети АТА" (605 Кб)

версія для друку

© 2018 Торгово-промислова палата України

Рис. 4.7. Електронні сервіси ТПП з отримання дозволу на тимчасове ввезення/вивезення вантажу

Окремим напрямом господарської діяльності, а також і зовнішньоекономічної, є інвестиційна діяльність. Іноземні інвестиції можуть вкладатися в будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами України¹⁰⁴. Слід зазначити, що Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» від 31 травня 2016 р. № 1390-VIII виключено ст.ст. 13 та 14 у Законі України «Про режим іноземного інвестування» щодо державної реєстрації іноземних інвестицій та відмови в державній реєстрації іноземних інвестицій. Отже, контроль за здійсненням іноземного інвестування нині полягає лише у поданні й опрацюванні статистичної звітності підприємств і банків.

Незважаючи на це, інвестор-підприємець, який має намір провадити інвестиційну діяльність в Україні, зобов'язаний зареєструватись як суб'єкт господарювання, відповідно до вимог чинного законодавства України. Форми, види та державні гарантії захисту іноземних інвестицій передбачаються, зокрема, Законом України «Про режим іноземного інвестування».

¹⁰³ Методичні рекомендації щодо отримання та використання книжок (карнетів) А.Т.А. URL: <http://ata.ucci.org.ua>

¹⁰⁴ Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19.

Недержавні організації також сприяють залученню іноземних інвестицій в Україну, наприклад ТПП України на офіційному веб-порталі розміщує актуальну інформацію про можливості інвестиційної діяльності в Україні (рис. 4.8).

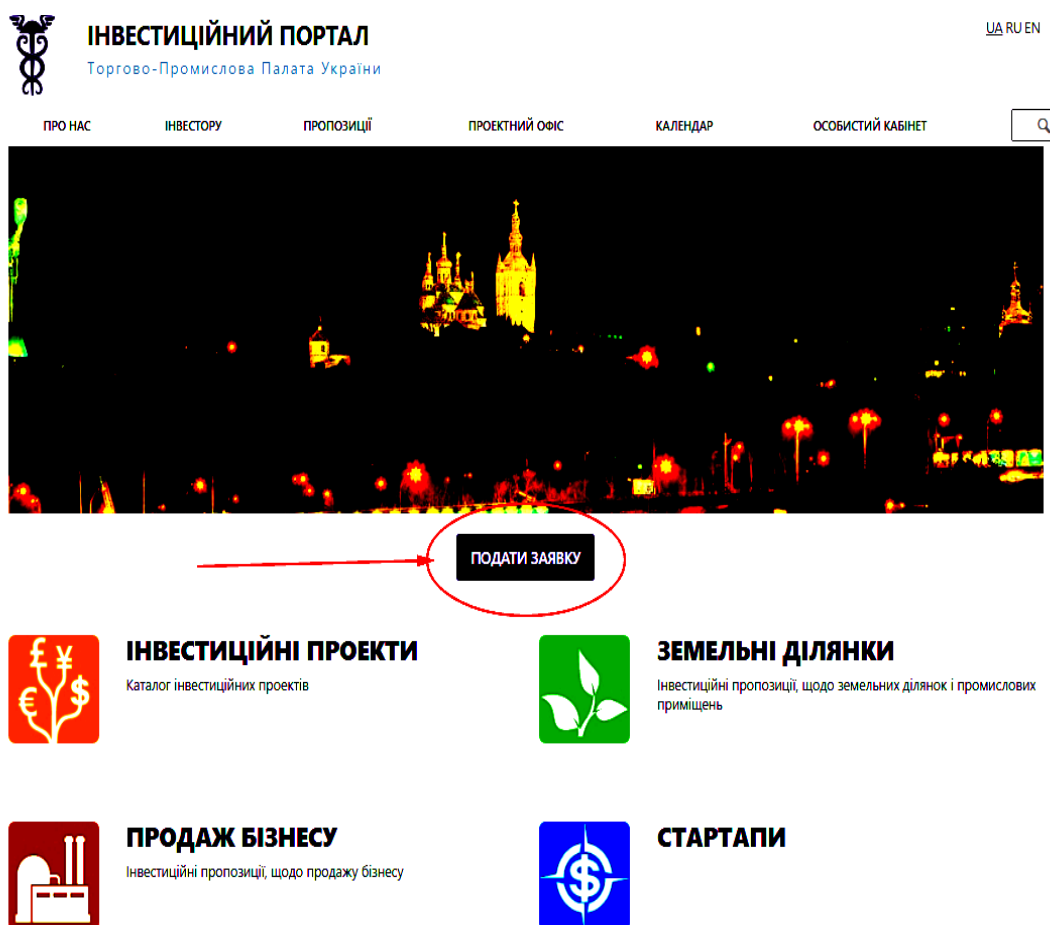

Рис. 4.8. Інформаційні ресурси щодо інвестиційної діяльності

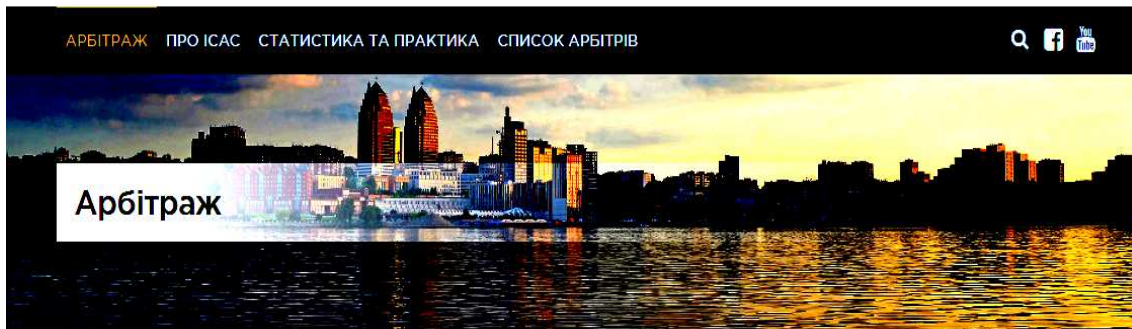
Самостійною постійно діючою арбітражною установою (третейським судом) при ТПП є Міжнародний комерційний арбітражний суд (ІСАС), що провадить свою діяльність згідно з Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж»¹⁰⁵, яким затверджено Положення про ІСАС при ТПП.

Зокрема до Міжнародного комерційного арбітражного суду можуть за угодою сторін передаватися на вирішення:

- спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін спору знаходиться за кордоном;
- спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25.

¹⁰⁶ Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України від 01.01.2018 р. URL: <https://icac.org.ua/arbitrazh/reglament/>

Головна / Арбітраж

РЕГЛАМЕНТ

АРБІТРАЖНЕ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

КАЛЬКУЛЯТОР

ПРО ЗБОРИ ТА ВИТРАТИ

ПЛАТІЖНІ РЕКВІЗИТИ

ПРАВИЛА ЩОДО СПРИЯННЯ АРБІТРАЖУ ВІДПОВІДНО ДО ЮНСІТРАЛ

ПРАВОВІ РЕСУРСИ

ICAC – одна з найавторитетніших інституцій Центральної та Східної Європи

З моменту заснування ICAC здійснив розгляд понад 10 300 справ, щорічно приймаючи до розгляду в середньому 300-600 справ. Зазвичай сторонами у справах є представники в середньому з 50-55 країн. Арбітраж ICAC відповідає найкращим світовим стандартам, а рішення інституції успішно виконуються у 110 країнах світу.

Рис. 4.9. Офіційний сайт ICAC

Арбітражне рішення є остаточним та обов'язковим із дати його винесення. Арбітражне рішення виконується сторонами добровільно в установленій у рішенні строк. Якщо строк виконання рішення не встановлено, воно підлягає негайному виконанню. У разі відмови від добровільного виконання рішення приводиться у виконання примусово згідно з процесуальним законодавством і міжнародними договорами країни, де порушується клопотання про його виконання.

Питання для самоконтролю

1. Державна реєстрація як умова легітимації суб'єктів господарської діяльності.
2. Законодавство у сфері державної реєстрації.
3. Поняття Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.
4. Функції Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.
5. Умови державної реєстрації юридичних осіб.
6. Умови державної реєстрації фізичних осіб-підприємців.
7. Перелік відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо юридичних осіб.

8. Перелік відомостей Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
9. Технічні та програмні засоби Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
10. Визначте юридичне значення Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
11. Порядок державної реєстрації і формування Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
12. Наведіть вимоги до документів Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
13. Як здійснюється надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо фізичних осіб-підприємців.
14. Який порядок внесення відомостей про зміну в документах суб'єктів господарювання?
15. Опишіть порядок внесення відомостей про припинення суб'єктів господарювання.
16. Назвіть повноваження ТПП у сфері ЗЕД.
17. У чому особливість електронної форми зовнішньоекономічного договору?

Список рекомендованих джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
4. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495%D0%B4-17>
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2004 р. № 435-15. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09. 2012 р. № 5203-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 11.02.2010 р. у ред. від 26.11.2015 р. № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 9.
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2121-14>.
9. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
10. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>
12. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів: Постанова КМУ від 21.05.2012 р. № 46340. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>

13. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження КМУ від 16.11.2016 р. № 918-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 99. Ст. 259.
14. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 17.
15. Правила організації захисту електронних банківських документів в установах, включених до інформаційно-обчислювальної мережі Національного банку України: затв. Постановою Правління Нац. банку України від 10.06.1999 р. № 280. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0583-99>.
16. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 17. Ст. 632.
17. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 р. № 999/5. *Офіційний вісник України*. 2015. № 52. С. 518. Ст. 1698.
18. Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: Постанова КМУ від 17.10.2013 р. № 868. *Офіційний вісник України*. 2013. № 96. Ст. 3549.
19. Про Порядок обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу і Міністерством юстиції України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму: Наказ Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 28.03.2013 р. № 434/567/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 34. Ст. 1229.
20. Дышлык О. Система регистрации недвижимости, кадастр и их взаимодействие. URL: <http://www.geo-garantpro.ru/literatura>.
21. Електронне оподаткування: сутність та перспективи застосування / П. М. Мельник, А. М. Новицький, О. А. Долгий та ін.; за заг. ред. П. В. Мельника. Ірпінь: НУ ДПС України, 2010. 332 с.
22. Електронні послуги. Біла книга державної політики. URL: <https://goo.gl/uQb5dS>.
23. Електронні сервіси для платників податків в системі електронного адміністрування ПДВ. URL: <http://sfs.gov.ua/elektronna-zvitnist/elektronnii-servisi-dlya-platnikovpoda/>
24. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навч. посібник. К.: Знання, 2008. 343 с.
25. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.

Розділ 5

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ

5.1. Електронні публічні закупівлі

5.2. Функціонування та правове забезпечення електронної системи «PROZORRO»

5.1. Електронні публічні закупівлі

Нині дуже швидко розвиваються технології для поліпшення життя людства в усіх сферах діяльності. Завдяки мережі Інтернет споживачі у всьому світі можуть здійснити розрахунки, перекази коштів і користуватися іншими послугами, які надають банки. Це значно спрощує та полегшує користування послугами, а відповідно споживачі, своєю чергою, економлять час. Експерти повідомляють, що ринок електронної комерції невпинно розвивається. У 2017 р. товарообіг зріс на 30% і становив близько 50 млрд грн. Спеціалісти прогнозують, що 2018 р. темпи зростання продажів на ринку електронної комерції не зміняться, а товарообіг становитиме 65 млрд грн.¹⁰⁷

Необхідно зазначити, що 3 вересня 2015 р. прийнято Закон України «Про електронну комерцію» № 675-VIII¹⁰⁸, який визначає права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції та встановлює порядок учинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем. Відповідно до вказаного закону, електронна комерція – це відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час учинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права й обов'язки майнового характеру. Суб'єкти електронної комерції, постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування є учасниками відносин у сфері електронної комерції. Суб'єктами електронної комерції, своєю чергою, є суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, що реалізують товари, виконують роботи, надають послуги з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем.

Продавець під час здійснення діяльності в сфері електронної комерції зобов'язаний забезпечити доступ до такої інформації:

¹⁰⁷ Ткачук Я. Електронна комерція-2018: що купуватимуть он-лайн наступного року. URL: https://24tv.ua/elektronna_komertsiya_v_ukrayini_2018_shho_kupuvatimut_online_v_ukrayini_n903265

¹⁰⁸ Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст. 2344.

- повне найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи-підприємця;
- місцезнаходження юридичної особи або місце реєстрації та місце фактичного проживання фізичної особи-підприємця;
- адреса електронної пошти та/або адреса інтернет-магазину;
- ідентифікаційний код для юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків для фізичної особи-підприємця, або серія та номер паспорта для фізичної особи-підприємця;
- відомості про ліцензію (серія, номер, строк дії та дата видачі), якщо господарська діяльність підлягає ліцензуванню;
- щодо включення податків у розрахунок вартості товару, роботи, послуги та, у разі доставки товару, – інформація про вартість доставки;
- інші відомості, що відповідно до законодавства підлягають оприлюдненню.

Електронні договори укладаються на підставі оферти (пропозиції) та вважаються укладеними з моменту одержання особою відповіді про прийняття пропозиції. Пропозиція має містити істотні умови, передбачені законодавством для відповідного договору, і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Електронний договір, окрім встановлених законодавством істотних умов для відповідного виду договору, може містити інформацію про:

- технологію (порядок) укладення договору;
- порядок створення та накладання електронних підписів сторонами договору;
- можливість і порядок внесення змін до умов договору;
- спосіб та порядок прийняття пропозиції укласти електронний договір (акцепту);
- порядок обміну електронними повідомленнями й інформацією між сторонами під час виконання ними своїх зобов'язань;
- технічні засоби ідентифікації сторони;
- порядок внесення змін до помилково відправленого прийняття пропозиції укласти електронний договір (акцепту);
- посилання на умови, що включаються до договору, шляхом перенаправлення (відсилання) до іншого електронного документа і порядок доступу до такого документа;
- спосіб зберігання та пред'явлення електронних документів, повідомлень, іншої інформації в електронній формі та умови доступу до них;
- умови виготовлення й отримання паперових копій електронних документів;
- можливість вибору мови, що використовується під час укладення та виконання договору й інші відомості.

Покупець повинен отримати підтвердження вчинення електронного правочину у формі електронного документа, квитанції, товарного чи касового чека, квитка, талона або іншого документа у момент учинення правочину або у момент виконання продавцем обов'язку передати покупцеві товар.

Підтвердження вчинення електронного правочину повинно містити такі відомості:

- умови і порядок обміну (повернення) товару або відмови від виконання роботи чи надання послуги;
- найменування продавця (виконавця, постачальника), його місцезнаходження та порядок прийняття претензії щодо товару, роботи, послуги;
- гарантійні зобов'язання й інформація про інші послуги, пов'язані з утриманням чи ремонтом товару або з виконанням роботи чи наданням послуги;
- порядок розірвання договору, якщо строк його дії не визначено.

5.2. Функціонування та правове забезпечення електронної системи «PROZORRO»

Нині Україна перебуває на шляху набуття членства в ЄС. Зрозуміло, цей процес триватиме ще довго, й для вступу в ЄС необхідно виконати значну кількість вимог. Однією із основних є адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, зокрема щодо боротьби із корупцією, на яку припадає 10–15% ВВП. Корупція в усіх сферах життя спричиняє негативні наслідки в державі, адже вона руйнує вітчизняну економіку, зупиняє економічний розвиток і знижує економічну продуктивність. Однією зі сфер господарювання, де на державному рівні активно розпочалася боротьба із корупцією, є сфера електронної комерції, а саме сфера публічних закупівель.

Зокрема 25 грудня 2015 р. прийнято нову редакцію відповідного Закону України під новою назвою – «Про публічні закупівлі» (далі – ЗУ «Про публічні закупівлі») за № 922-VIII¹⁰⁹. Нині закупівлі проводять на сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO» (<https://prozorro.gov.ua/>) (рис. 5.1).

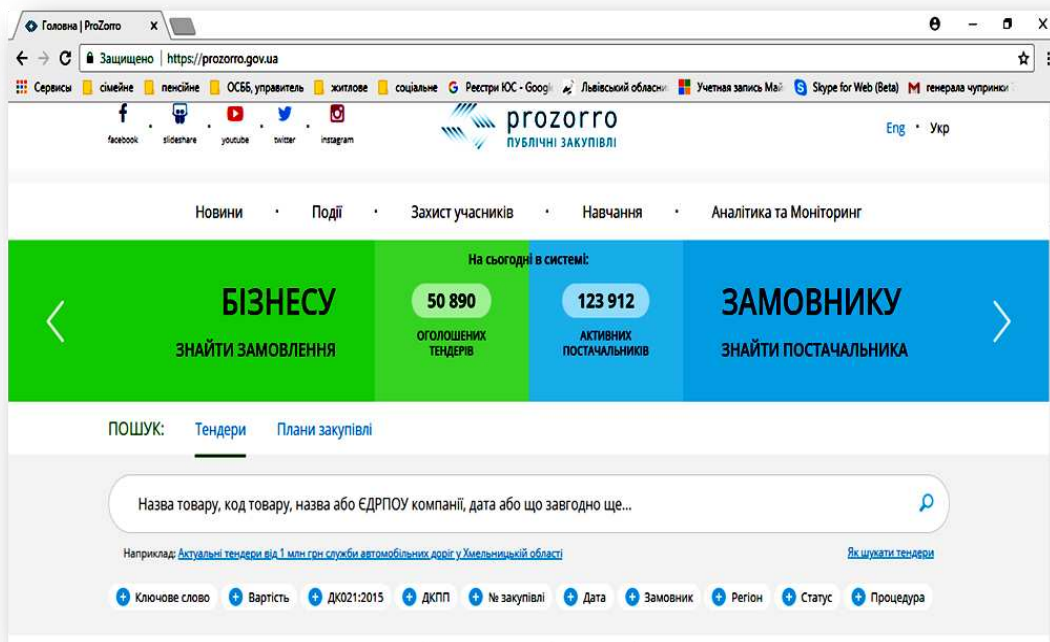

Рис. 5.1. Сайт «Публічні закупівлі «PROZORRO»

Необхідно розрізняти допорогові та понадпорогові закупівлі. ЗУ «Про публічні закупівлі» застосовується до замовників, вартість предмета закупівлі товару, послуги дорівнює або перевищує 200 тис. грн, а робіт – 1,5 млн грн; до замовників, які провадять діяльність в окремих сферах господарювання, якщо вартість предмета закупівлі товару, послуги дорівнює або перевищує 1 млн грн, а робіт – 5 млн грн. Такі закупівлі називають понадпороговими.

¹⁰⁹ Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

Якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 50 тис. грн та є меншою за вартість, зазначену вище, а закупівлю здійснюють без використання електронної системи, то замовники зобов'язані оприлюднювати звіт про укладені договори в системі електронних закупівель¹¹⁰. Такі закупівлі називають допороговими.

На сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO» є відповідний поділ на допорогові та понадпорогові закупівлі (рис. 5.2).

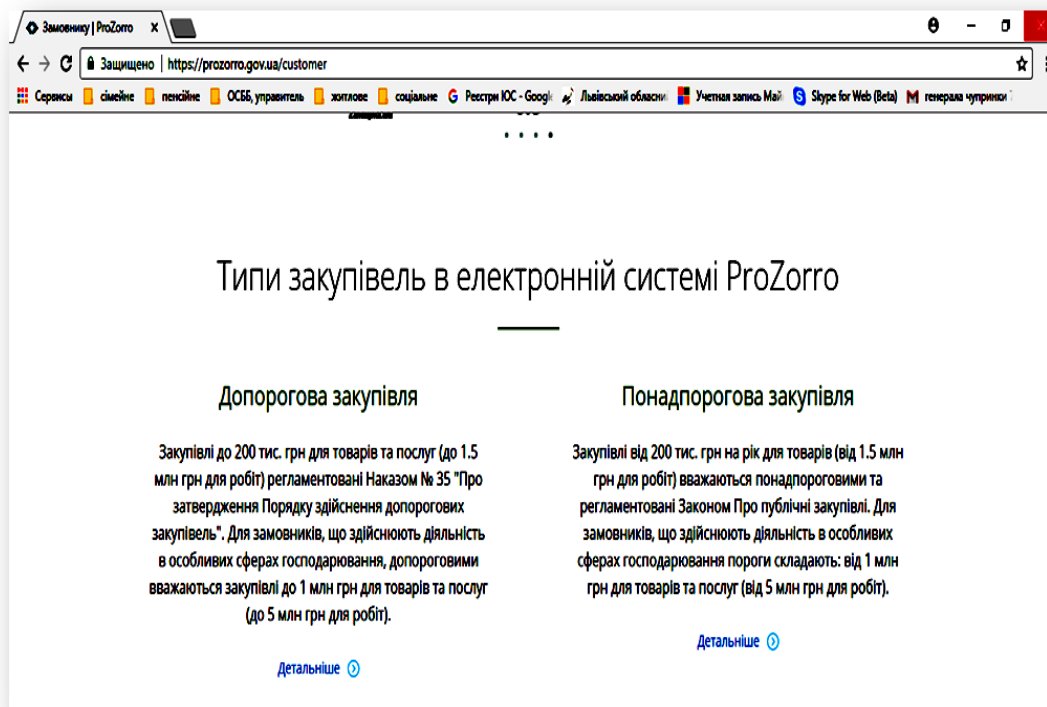

Рис. 5.2. Розподіл закупівель на сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO»

На сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO» діють 19 авторизованих електронних майданчиків, які є частиною електронної системи закупівель і забезпечують реєстрацію осіб, автоматичне розміщення, отримання і передання інформації та документів під час проведення процедур закупівель, користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет.

Нині на сайті системи електронних закупівель діють такі електронні майданчики: Newtend (ТОВ «НЬЮТЕНД»), Brizol.net (ТОВ «МЕРЕЖА ПУБЛІЧНИХ АУКЦІОНІВ»), zakupki.com.ua (ТОВ «ЗАКУПІВЛІ ЮА»), Українська універсальна біржа (Українська універсальна біржа), ТЕНДЕР – online (ПП «ВІ АЙ ПІ ДЕПАРТАМЕНТ»), Public Bid (ТОВ «ІТ Контракт»), APS Market (ТОВ «АПС Солюшнз»), Open Tender (ТОВ «Юкрейн проперті груп»), ПриватМаркет (ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»), Smart Tender (ТОВ НВП «Інформаційні технології») (див. рис. 5.3), TENDERMASTER (ТОВ «КВАДРО-СЕРВІС»), Про Закупівлі (ТОВ «Про Закупівлі»), E-tender (ТОВ «Е-Тендер») тощо.

¹¹⁰ Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. С. 418–420.

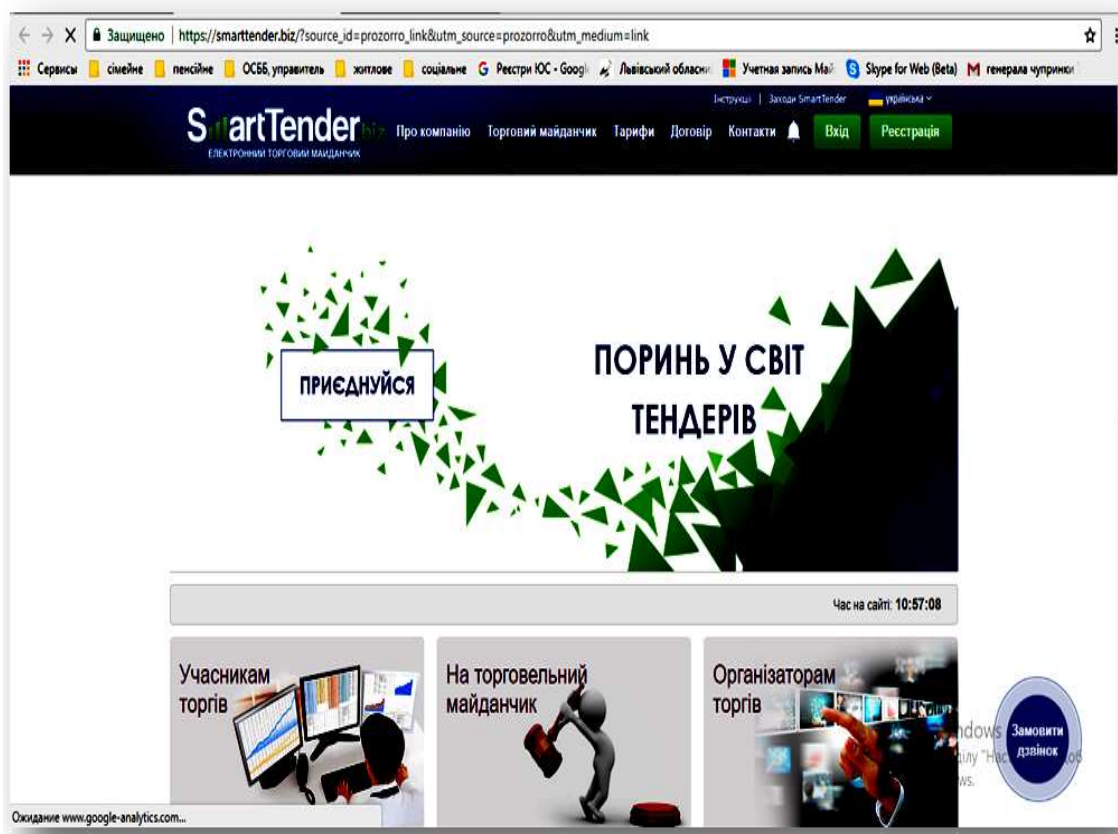

Рис. 5.3. Вигляд електронного майданчика Smart Tender

Замовник може вибрати будь-який майданчик, бажано – декілька. Особистий кабінет знаходитиметься на тому майданчику, на якому здійснили реєстрацію, а інформація, яку суб'єкт господарювання публікуватиме через особистий кабінет, буде доступною для огляду на сайті PROZORRO та на всіх інших майданчиках. Різниця між майданчиками тільки у зручності їх використання, якості та різноманітності додаткових сервісів, зручності інтерфейса з погляду користувача.

Незалежно від того, на якому майданчику Ви зареєструвалися, у будь-який час можливо вибрати другий чи навіть проводити кожну наступну закупівлю на новому майданчику.

Необхідно зауважити, що завершення процедури закупівлі можливо тільки на тому майданчику, де вона була розпочата¹¹¹. На сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO» є розподіл майданчиків для допорогових та для всіх видів закупівель (див. рис. 5.4).

¹¹¹ Допорогові закупівлі в загальній системі електронних закупівель PROZORRO // Методичні рекомендації щодо здійснення допорогових та надпорогових закупівель у системі PROZORRO. URL: gopri-rda.gov.ua/.../Методичні%20рекомендації%20щодо%20здійснення%20доп...

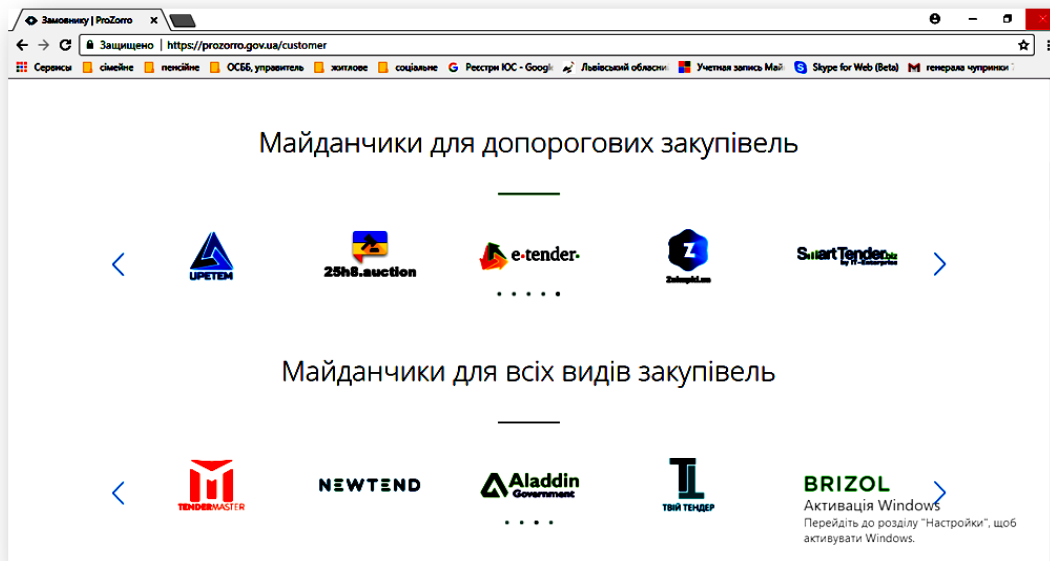

Рис. 5.4. Розподіл майданчиків на сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO»

Якщо відкрити (розкрити) майданчики, то буде показано інформацію про кожен майданчик зокрема (рис. 5.5).

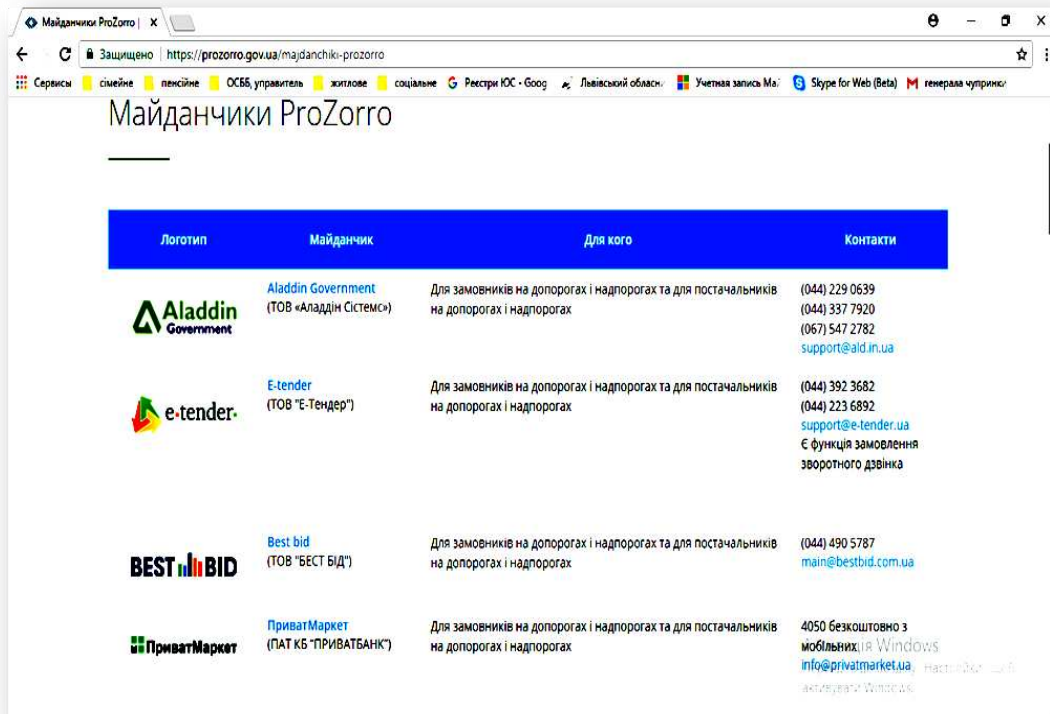

Рис. 5.5. Інформація про кожен майданчик зокрема на сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO»

Необхідно зазначити, що Порядок здійснення допорогових закупівель, затверджений Наказом ДП «Зовнішторгвидав України» від 13.04.2016 р. № 35¹¹². Відповідно до п. 5 Порядку, здійснення допорогових закупівель, закупівля передбачає такі етапи: оголошення закупівлі; період уточнень; подання пропозицій; аукціон; кваліфікація, визначення переможця та завершення допорогової закупівлі. Для того, щоб подати пропозицію фізичній особі-підприємцю або юридичній особі, необхідно бути зареєстрованим у електронній системі закупівель. Для проведення реєстрації на майданчику необхідно заповнити інформацію (рис. 5.6 та 5.7).

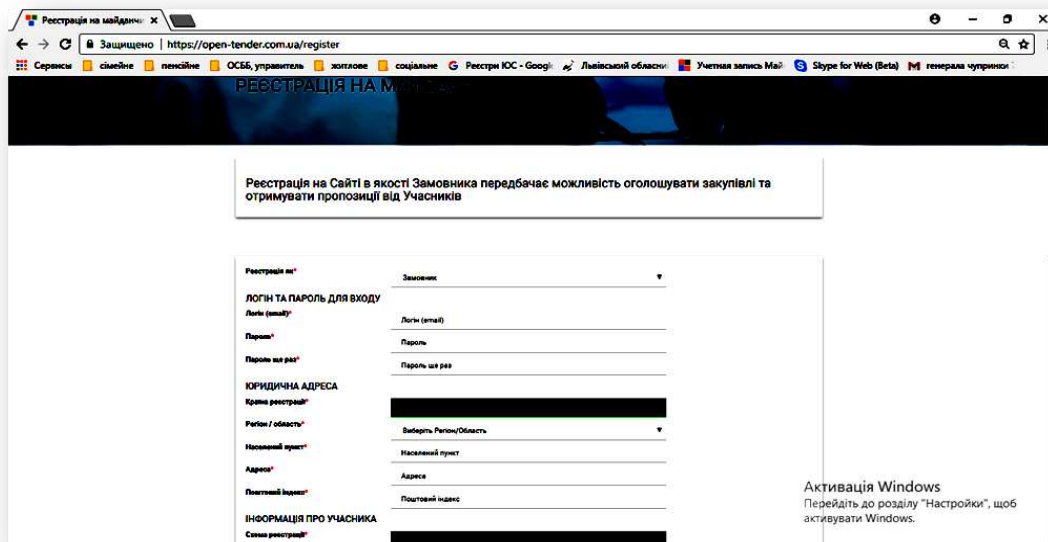

Рис. 5.6. Реєстрація на майданчику

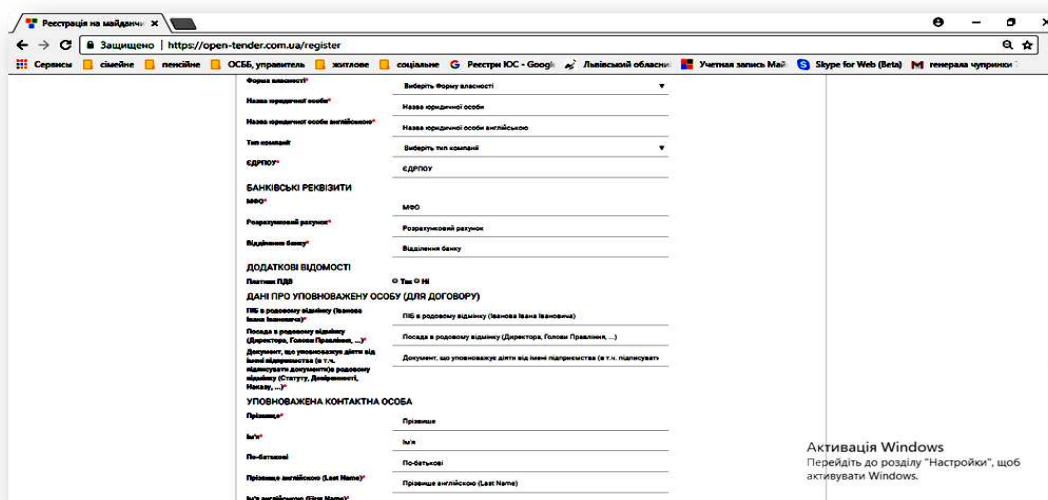

Рис. 5.7. Реєстрація на майданчику (продовження)

¹¹² Порядок здійснення допорогових закупівель: Наказ ДП «Зовнішторгвидав України» від 13.04.2016 р. № 35. URL: <http://www.ua-tenders.com/legislation/orders/248043/>

Способи визначення предмета закупівлі, відповідно до положень ЗУ «Про публічні закупівлі», встановлено у Порядку визначення предмета закупівлі, затвердженого Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 17.03.2016 р. № 454¹¹³.

При визначенні умов допорогової закупівлі замовник має встановити такі параметри допорогової закупівлі:

1. Очікувану вартість, що не може бути меншою, ніж 3 000 грн.
2. Тривалість періоду уточнень, що має становити не менше 1-го робочого дня, якщо очікувана вартість закупівлі становить від 3 000 грн до 50 000 грн, та не менше 3-х робочих днів, якщо очікувана вартість перевищує 50 000 грн.
3. Тривалість періоду подання пропозицій, що має становити не менше 1-го робочого дня, якщо очікувана вартість становить від 3 000 грн до 50 000 грн, та не менше 2-х робочих днів, якщо очікувана вартість перевищує 50 000 грн.
4. Крок аукціону, який зазначається у гривнях і вираховується як відсоткове відношення до очікуваної вартості, та має знаходитись у діапазоні від 0,5% до 3% від очікуваної вартості.
5. Нецінові критерії й їхню питому вагу, що сумарно не може перевищувати 30%, якщо замовник має намір застосувати процедуру оцінки за критеріями іншими, ніж ціна.

Пропозицію подають шляхом заповнення екранної форми, доступ до якої здійснюється через авторизовані електронні майданчики, до якої можуть бути долучені необхідні документи. Один учасник має право подати лише одну пропозицію до кожної окремої допорогової закупівлі до закінчення терміну подання, встановленого замовником під час її оголошення. Будь-яка інформація про суб'єктів господарювання й їхні пропозиції є закритою до завершення електронного аукціону, крім початкових цінових пропозицій, які залишаються закритими лише до початку електронного аукціону для всіх осіб, окрім учасників, які подали пропозицію. Для збільшення кількості пропозицій необхідно запросити до участі потенційних постачальників. Їх можна шукати в мережі Інтернет або подивитись здійснені закупівлі у вказаній сфері. Оголосивши торги, необхідно надіслати посилення на них якомога більшої кількості потенційних постачальників. Для отримання допомоги з технічних питань або щодо проведення торгів необхідно звертатися до кол-центру майданчика.

Пояснення процедури проведення закупівлі (див. рис. 5.8).

1. Тривалість періоду уточнень – не менше 1-го робочого дня (якщо очікувана вартість закупівлі від 3 000 грн до 50 000 грн) та не менше 3-х робочих днів (якщо очікувана вартість перевищує 50 000 грн).
2. Тривалість періоду подання пропозицій – не менше 1-го робочого дня (якщо очікувана вартість становить від 3 000 грн до 50 000 грн) та не менше 2-х робочих днів (якщо очікувана вартість перевищує 50 000 грн).
3. Електронний аукціон має три етапи (раунди).
4. Договір із переможцем укладається не раніше ніж через 2 робочі дні після оприлюднення рішення про переможця допорогової закупівлі. Підписаний договір оприлюднюється протягом 2-х робочих днів із дня його укладання.
5. Замовник зобов'язаний завершити допорогову закупівлю шляхом підписання договору або відміни такої протягом 30-ти днів із кінцевого строку подання пропозицій.

¹¹³ Порядок визначення предмета закупівлі: Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 17.03.2016 р. № 454. *Офіційний вісник України*. 2016. № 25. Ст. 141.

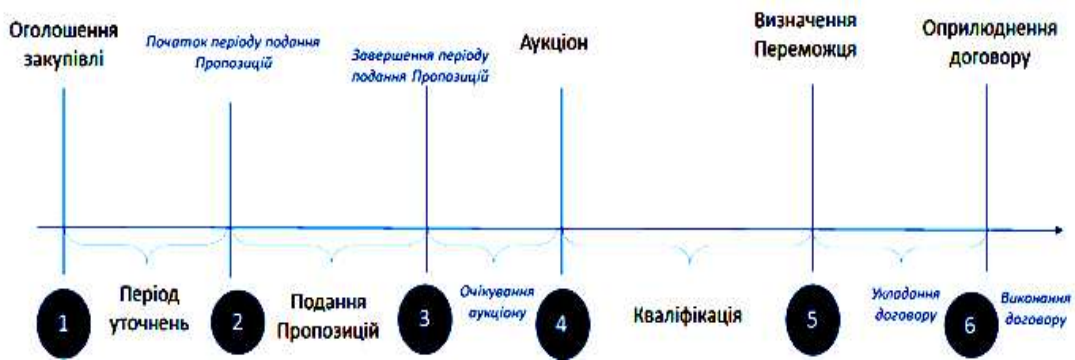

Рис. 5.8. Процедура проведення допорогової закупівлі

Учасник може протягом одного раунду електронного аукціону раз понизити ціну/приведену ціну своєї пропозиції не менше ніж на один крок від своєї попередньої ціни/приведеної ціни. Для участі в електронному аукціоні учасник за допомогою інтерфейсу авторизованого електронного майданчика отримує індивідуальне посилання на сторінку електронного аукціону. Дата та час електронного аукціону призначаються електронною системою закупівель автоматично. Якщо на закупівлю подано більше однієї пропозиції, електронна система закупівель активує єдиний модуль «аукціон». В електронному аукціоні можуть брати участь лише учасники, що подали пропозиції. Всі інші користувачі системи, зокрема замовник цієї закупівлі, мають можливість у режимі он-лайн (on-line) спостерігати за ходом електронного аукціону. Якщо зареєстрований один учасник, то електронна система закупівель автоматично переходить до процесу «оцінка», а допороговій закупівлі присвоює статус «кваліфікація». Авторизовані електронні майданчики забезпечують доступ зареєстрованих учасників до єдиного модуля «аукціон». Для кожного учасника адміністратор створює індивідуальну веб-сторінку. Для інших користувачів адміністратор створює одну загальну сторінку, на якій немає можливості подати цінову пропозицію. У момент старту модуля «аукціон» авторизовані електронні майданчики отримують доступ до веб-сторінки аукціону для забезпечення сервісу доступу учасників до аукціону. На веб-сторінці відображаються такі дані: номер електронного аукціону; предмет допорогової закупівлі; «номер учасника в електронному аукціоні», що забезпечує анонімність участі; початкова цінова пропозиція кожного з учасників або початкова приведена ціна, якщо замовник використовує нецінові критерії оцінки; час до початку електронного аукціону та/або ходу учасника. Після старту електронного аукціону електронна система закупівель робить паузу 5 хв. і після її завершення автоматично оголошує раунд. У кожному раунді учасники в порядку, що визначається від пропозиції з найвищої до найнижчої ціни/приведеної ціни, а для пропозицій з однаковими цінами/приведеними цінами – першою наданою пропозицією, протягом 2-х хв. мають право зробити ставку на пониження своєї попередньої ставки на суму, не меншу за крок електронного аукціону, визначений замовником. Якщо учасник зробив вибір раніше, електронна система закупівель надає йому змогу внести зміни до завершення відведеного часу. Якщо учасник не діяв протягом 2-х хв., електронна система закупівель приймає попередню ставку та передає хід наступному учаснику. Якщо всі учасники зробили ставки в раунді, електронна система закупівель робить паузу (2 хв.) і оголошує наступний раунд. Електронний аукціон проводиться в 3 раунди за однаковими правилами. Замовник розглядає учасника, який надав за результатами електронного аукціону найнижчу пропозицію, та ухвалює рішення щодо відповідності пропозиції вимогам, зазначеним у період

оголошення допорогової закупівлі. Якщо пропозиція учасника відповідає умовам допорогової закупівлі, замовник визначає такого учасника переможцем і публікує в електронній системі закупівель скан-копію документа з відповідним рішенням. Наступним етапом допорогової закупівлі є підписання договору. Договір за результатами проведення допорогової закупівлі підписується між замовником і переможцем поза електронною системою закупівель не раніше ніж через 2 робочі дні після оприлюднення рішення про переможця допорогової закупівлі. Договір розміщується в електронній системі закупівель замовником протягом 2-х робочих днів із дня його укладання та перебуває у вільному доступі для перегляду користувачами електронної системи закупівель. Замовник зобов'язаний завершити допорогову закупівлю шляхом підписання договору або відміни такої протягом 30-ти днів після завершення строку подання пропозицій.

Законом України «Про публічні закупівлі» визначено три процедури закупівель:

Відкриті торги – основна процедура закупівель і тільки через електронну систему закупівель.

Конкурентний діалог – двоступеневі торги, які проводяться у випадку, якщо замовник не може самостійно визначити технічні й якісні характеристики послуги.

Переговорна процедура – використовується в крайньому випадку, у разі наявності відповідних підстав. Замовник обирає постачальника в результаті переговорів, а у систему завантажуються звіт про проведення процедури.

ТЕНДЕРНА ДОКУМЕНТАЦІЯ (далі – ТД) охоплює такі вимоги:

Технічні	<i>Вимоги до предмета закупівлі:</i> інформація про необхідні технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі, перелік критеріїв і методики оцінки (опис методики оцінки за критерієм «ціна» повинний містити інформацію про облік податку на додану вартість (далі – ПДВ)), зазначення кінцевого терміну подання пропозицій. Технічна специфікація не повинна містити посилання на конкретну торговельну марку чи фірму, патент, конструкцію або тип предмета закупівлі, джерело його походження або виробника.
Кваліфікаційні	<i>Вимоги до постачальника:</i> наявність обладнання та матеріально-технічної бази, наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та навички, наявність документального підтвердження досвіду виконання аналогічного договору.
Проект угоди	Замовнику необхідно запропонувати проект договору, який планується для підписання з переможцем торгів, з обов'язковим зазначенням порядку зміни його умов.
Пакет документів	Учаснику необхідно надати довідку, написану у вільній формі, де задекларовано відсутність підстав для дискваліфікації, перелічених у чч. 1, 2 ст. 17 ЗУ «Про публічні закупівлі». Переможцю торгів протягом 5-ти днів необхідно надати довідку про відсутність судимості підписанта угоди, довідку з фіскальної служби про відсутність заборгованості по податках, про антикорупційну програму (якщо сума закупівлі дорівнює або перевищує 20,0 млн грн). Замовник перевіряє інформацію переможця торгів у відкритих державних реєстрах.

Терміни публікації ТД залежать від вибраної процедури і за необхідності зміни вносять відповідно до причин:

Терміни	Причини змін
Відкриті торги – за 15 днів до розкриття.	Із власної ініціативи.
Конкурентний діалог – 1-й етап – 30 днів; 2-й етап – 15 днів.	Як результат звернення учасників торгів.
Для переговорної процедури ТД не публікується.	У разі внесення змін у ТД термін розкриття подовжується настільки, щоб з моменту внесення змін до завершення терміну подачі тендерних пропозицій залишалось не менше 10-ти днів
Не обов'язково в один день публікувати повідомлення і ТД, головне – дотримуватися зазначених термінів.	

ВІДКРИТІ ТОРГИ – від 200,0 тис. грн на товари і послуги та від 1,5 млн грн – на роботи.

Необхідно передбачити торги у річному плані закупівель.

Протягом не більше 15-ти днів – період надання роз'яснень і пропозицій.

АУКЦІОН

Кваліфікація учасників – до 5-ти робочих днів (замовником може бути аргументовано подовжено до 20-ти робочих днів. У цьому випадку замовник публікує відповідне повідомлення в електронній системі закупівель).

Визначення переможця – не раніше 10-ти днів від опублікування повідомлення про намір укласти договір про закупівлю, пізніше ніж через 20 днів з дня прийняття рішення про намір укласти договір.

ОГОЛОШЕННЯ ЗАКУПІВЛІ

Початком процедури закупівлі є публікація оголошення через електронний майданчик. Оголошення повинно обов'язково містити:

- очікувану вартість закупівлі із зазначенням інформації про включення ПДВ (у випадку включення);
- термін поставки товарів, виконання робіт, надання послуг;
- найменування та місцезнаходження замовника;
- кінцевий термін подачі тендерному комітету;
- назву предмета закупівлі;
- розмір, вид і умови надання забезпечення тендерних пропозицій (якщо замовник вимагає його надання);
- кількість та місце поставки товарів або обсяг і місце виконання робіт або надання послуг;
- мінімальний крок пониження ціни під час аукціону.

При оголошенні тендеру **необхідно** завантажити зразок угоди і тендерну документацію у вказані терміни.

АУКЦІОН.

КВАЛІФІКАЦІЯ учасників

Тендерні пропозиції та кваліфікаційні документи учасників відкриваються системою після завершення аукціону.

Замовник проводить оцінювання тендерних пропозицій, ґрунтуючись на відповідності кваліфікаційним критеріям, починаючи з найменшої запропонованої ціни/приведеної ціни.

Термін розгляду пропозицій становить не більше 5-ти робочих днів (на розгляд однієї пропозиції) і може бути аргументовано подовжено до 20-ти робочих днів, із опублікуванням повідомлення в електронній системі.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕМОЖЦЯ

Переможець торгів – це тендерна пропозиція, яка має найменшу ціну і відповідає всім вимогам замовника.

У день визначення переможця замовник ухвалює рішення про наміри укладення угоди та направляє його переможцю. Іншим учасникам система автоматично відправляє інформацію про переможця торгів.

Замовник укладає угоду не раніше ніж через 10 днів із дня опублікування оголошення про наміри укладання угоди, але не пізніше 20-ти днів із дня прийняття даного рішення¹¹⁴.

ПУБЛІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ПРОЦЕДУРИ

Угода про закупівлю – 2 дні із дня укладення.

Інформування про внесення змін до договору – 3 дні із дня внесення змін.

Звіт про виконання договору – 3 дні із дня завершення терміну дії угоди, виконання/розірвання.

КОНКУРЕНТНИЙ ДІАЛОГ

Підстави:

1. Неможливо визначити необхідні технічні, якісні характеристики товарів і послуг.
2. Предметом закупівлі є консультаційні, юридичні послуги, розробка інформаційних систем, програмних продуктів тощо.

Торги проводяться у ДВА ЕТАПИ:

Перший етап. ПРІДКВАЛІФІКАЦІЯ:

- оголошення закупівлі/початок прийому пропозицій;
- подача пропозицій протягом 30-ти днів;
- завершення прийому пропозицій та їх розкриття;
- оцінка та вибір учасника другого етапу;
- процес кваліфікації.

Учасникам пропонується подати тендерну пропозицію без вказання ціни, де зазначається інформація про відповідність учасника кваліфікаційним критеріям і вимогам, визначених замовником у ТД.

¹¹⁴ Допорогові закупівлі в загальній системі електронних закупівель PROZORRO. *Методичні рекомендації щодо здійснення допорогових та надпорогових закупівель у системі PROZORRO.* URL: gopr-rda.gov.ua/.../Методичні%20рекомендації%20щодо%20здійснення%20доп...

Другий етап. ВІДКРИТІ ТОРГИ:

- оголошення закупівлі/початок прийому пропозицій та запрошення;
- від дня отримання запрошення до участі у другому етапі відбувається подання пропозицій протягом 15-ти днів. Учасники подають остаточні тендерні пропозиції із зазначенням ціни;
- завершення прийняття пропозицій;
- чекання аукціону;
- аукціон;
- визначення переможця;
- етап кваліфікації. Заключення договору про закупівлю з переможцем торгів.

ПЕРЕГОВОРНА ПРОЦЕДУРА

Переговорна процедура закупівлі використовується замовником як виключення. Замовник укладає угоду про закупівлю з учасником після проведення переговорів із одним або декількома учасниками.

Підстави для використання цієї процедури:

- відсутність конкуренції на ринку (наприклад, комунальні послуги);
- термінова необхідність (надзвичайна ситуація, гуманітарна допомога іншим державам);
- закупівля творів мистецтва або закупівля, пов'язана із захистом прав інтелектуальної власності;
- неявка учасників на відкриті торги двічі;
- потреби здійснити додаткову закупівлю в того ж постачальника, якщо заміна попереднього постачальника може призвести до несумісності або виникнення проблем технічного характеру;
- закупівля робіт за умови, що сума угоди становить не більше 50% від суми основного договору.

ЕТАПИ ПЕРЕГОВОРНОЇ ПРОЦЕДУРИ

- прийняття рішення про застосування;
- проведення перемов (надання учасником кваліфікаційної документації);
- рішення про укладання угоди;
- учасники надають замовнику підтвержену документально інформацію про відповідність кваліфікаційним вимогам, наприклад, наявність: обладнання та матеріально-технічної бази; працівників відповідної кваліфікації, що мають відповідні знання та досвід; документально підтверженого досвіду виконання аналогічного договору.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Уповноважений орган) є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері публічних закупівель. Основними функціями вказаного органу є: розроблення і затвердження нормативно-правових актів, необхідних для виконання ЗУ «Про публічні закупівлі»; аналіз функціонування системи публічних закупівель; узагальнення практики здійснення закупівель, зокрема міжнародної; вивчення, узагальнення та поширення світового досвіду з питань закупівель; забезпечення функціонування його веб-порталу й інформаційного ресурсу; взаємодія з громадськістю з питань удосконалення системи публічних закупівель; міжнародне співробітництво у сфері закупівель; розроблення та затвердження: примірної тендерної документації; примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб); порядку визначення предмета закупівлі; порядку розміщення інформації про публічні закупівлі та ін.; авторизація електронних майданчиків тощо.

Державна фінансова інспекція України діє відповідно до Положення про Державну фінансову інспекцію України, яке затверджене постановою КМУ від 6 серпня 2014 р. № 310¹¹⁵ та здійснює аналіз дотримання замовником законодавства у сфері публічних закупівель на всіх стадіях закупівлі з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель, що називають моніторингом закупівель. Його здійснюють протягом проведення процедури закупівлі, укладання договору про закупівлю та його виконання.

Рішення про початок моніторингу закупівлі ухвалює керівник за наявності однієї або декількох із таких підстав:

- 1) дані автоматичних індикаторів ризиків;
- 2) інформація, отримана від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, про наявність ознак порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 3) повідомлення в засобах масової інформації, що містять відомості про наявність ознаки порушення законодавства у сфері публічних закупівель;
- 4) виявлені органом державного фінансового контролю ознаки порушення законодавства у сфері публічних закупівель в інформації, оприлюдненій в електронній системі закупівель;
- 5) інформація, отримана від громадських об'єднань, про наявність ознак порушення законодавства у сфері публічних закупівель, виявлених за результатами громадського контролю у сфері публічних закупівель.

Антимонопольний комітет України є органом оскарження, що здійснює неупереджений та ефективний захист прав і законних інтересів осіб, пов'язаних з участю у процедурах закупівлі, утворює постійну адміністративну колегію (колегії) з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Рішення постійної адміністративної колегії (колегій) ухвалюються від імені Антимонопольного комітету України. Скаргу необхідно подавати у формі електронного документа через електронну систему закупівель. Громадський контроль у сфері публічних закупівель здійснюється за допомогою моніторингового порталу DoZorro (сайт: <https://dozorro.org/>) (рис. 5.9) – це платформа, де кожен учасник системи може дати зворотний зв'язок державному замовнику чи постачальнику, обговорити й оцінити умови конкретної закупівлі, проаналізувати закупівлі окремого державного органу чи установи, підготувати та подати офіційне звернення до контролюючих органів.

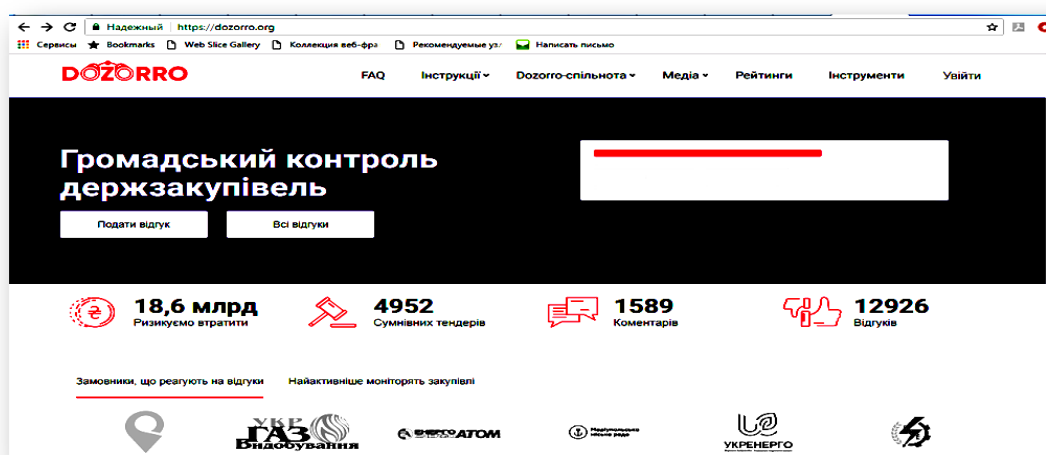

Рис. 5.9. Моніторинговий портал DoZorro

¹¹⁵ Положення про Державну фінансову інспекцію України: Постанова КМУ від 06.08.2014 р. № 310. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/310-2014-%D0%BF>

На вказаному сайті можна шукати тендери із відгуками (рис. 5.10).

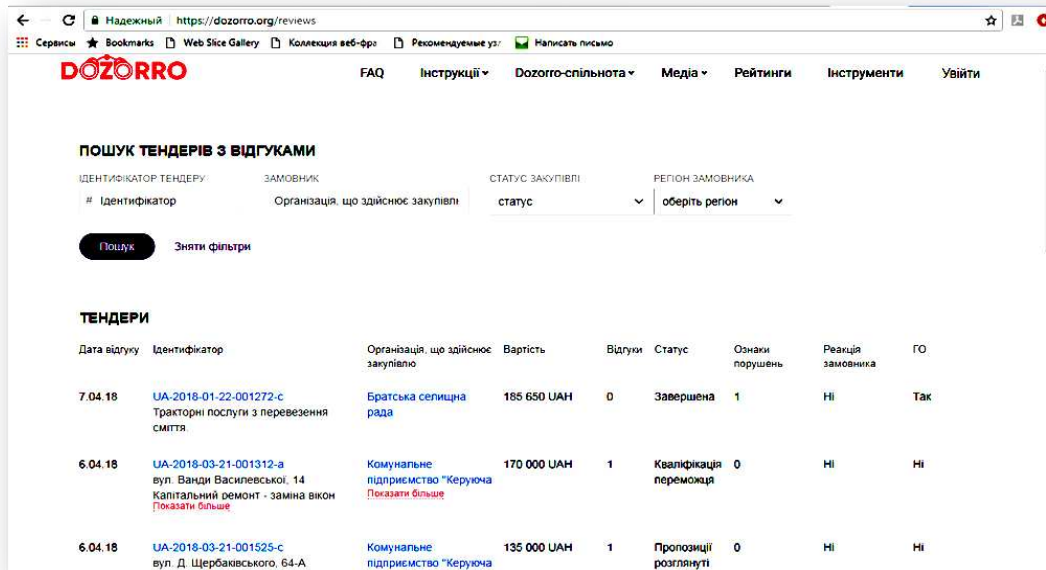

Рис. 5.10. Пошук тендерів із відгуками

Для аналізу даних, що свідчать про ознаки порушення законодавства у сфері публічних закупівель, можуть використовуватися:

- інформація, оприлюднена в електронній системі закупівель;
- інформація, що міститься в єдиних державних реєстрах;
- інформація в базах даних, відкритих для доступу центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері державного фінансового контролю;
- дані органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, замовників та учасників процедур закупівель, що можуть бути отримані органами державного фінансового контролю у порядку, встановленому законом.

Рішення про початок моніторингу закупівлі оприлюднюється протягом 2-х робочих днів із дня його прийняття в електронній системі закупівель органом державного фінансового контролю із зазначенням унікального номера оголошення про проведення процедури закупівлі, присвоєного електронною системою закупівель, та дати його оприлюднення на веб-порталі Уповноваженого органу та/або унікального номера повідомлення про намір укласти договір та дати його оприлюднення на веб-порталі Уповноваженого органу, а також опису підстав для здійснення моніторингу закупівлі. Рішення про початок моніторингу закупівлі не зупиняє проведення процедур закупівель. Строк здійснення моніторингу закупівлі не може перевищувати 15-ти робочих днів із дати оприлюднення рішення про початок моніторингу закупівлі в електронній системі закупівель.

Проте наявна система публічних закупівель має й недоліки. Так, процедура торгів у низці випадків може зводитися до фіксування результатів; процедура оскарження результатів тендерів є складною та непрозорою; часто є недостатнім рівень професіоналізації членів тендерного комітету тощо.

Однією з важливих проблем, що часто трапляється у господарській практиці під час проведення процедури публічних закупівель, є надмірне зниження ціни на виконання

робіт і надання послуг. Велика компанія чи об'єднання підприємств може надмірно занижити ціну, керуючись маркетинговою стратегією роботи на рівні витрат виробництва, або ж просто встановлюючи монополюючи низькі ціни, відверто демпінгуючи. Суб'єкти малого та середнього бізнесу в такій ситуації просто програють у тендерних торгах. Для боротьби із такими зловживаннями можливо доцільним було б запровадження процедури експертизи з оцінки вартості замовлених товарів, робіт та/чи послуг. Комісія, сформована із представників держави, громадських організацій, суб'єктів господарювання – потенційних учасників тендерних торгів, суб'єктів господарювання державної і комунальної форм власності – потенційних замовників у процедурі публічних закупівель, має визначати мінімально можливу ціну на тому чи іншому ринку до початку оголошення публічних закупівель. Логічно затвердити це шляхом внесення відповідних змін до законодавства. Проте там же слід передбачити норму, яка б надавала пріоритет тому чи іншому виду суб'єктів господарювання – потенційному учаснику публічних торгів або встановлювала певні критерії відбору переможця у випадку надання двома чи більше учасниками однакової мінімальної вартості пропозиції.

На рівні ЄС діє єдина база інформування про торги TED (Щоденні тендерні оголошення – www.ted.europa.eu), яку умовно називають пасивним сервісом, оскільки на вказаному сайті потенційні постачальники можуть самостійно здійснювати пошук інформації про тендери. У Швеції діє розвинений сервіс щодо контекстного пошуку та розсилання саме потрібної інформації відповідним постачальникам, який пропонується компанією ОПІК (<http://www.opic.com/eng/>).

Це є більш зручним для всіх учасників публічних закупівель, на відміну від 19 майданчиків на сайті публічних закупівель «PROZORRO». Також доцільним є запровадження в Україні системи розсилання саме потрібної інформації постачальникам, які здійснювали пошук відповідної інформації на сайтах. Це сприятиме економії часу для укладення тендерних угод у найкоротші терміни.

Важливим і актуальним виглядає можливість законодавчого закріплення окремих форм електронних закупівель, які передбачені законодавством країн ЄС:

- електронні системи інформування ринку про торги;
- електронні каталоги – електронна база даних про товари і послуги, які пропонуються до продажу, з докладною інформацією про ці товари і послуги, ціни на них тощо;
- електронні аукціони – формат закупівлі, за яким у вказаний період можуть пропонуватися ціни на оголошену продукцію, що можуть змінюватися заявленими учасниками з метою «завоювання» контракту;
- динамічні закупівельні системи – форми відкритих електронних аукціонів, коли нові учасники допускаються до подання пропозицій у будь-який момент дії системи та можуть змінювати (покращувати) свої пропозиції¹¹⁶.

Урядом Данії встановлено, що на засадах централізованих рамкових закупівель спеціальною інституцією (SKI – <http://www.ski.dk>) проводяться процедури закупівель для урядових органів центральної виконавчої влади (міністерства, агентства тощо) за такими видами продукції, які за результатами торгів представлені у вигляді каталогів постачальників-переможців-учасників відповідних рамкових угод.

Отже, нині у сфері публічних закупівель наявна значна кількість проблем, які треба досліджувати й долати. Це, зокрема: застосування фінансових інструментів (використання опціонів, ф'ючерсів, свопів, погодних деривативів для довгострокових контрак-

¹¹⁶ Файвеш Г., Шатковський О. Електронні державні закупівлі: пошук українського шляху. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/e-procurement-finding-a-way-for-ukraine.html>

тів або на волатильних ринках)¹¹⁷ та ін. Взагалі в електронній системі PROZORRO необхідно вдосконалити застосування фінансових інструментів, за допомогою яких можна проводити розрахунки¹¹⁸.

Отже, варто зазначити, що і допорогові, і надпорогові закупівлі необхідно проводити на сайті «Публічні закупівлі «PROZORRO». Для допорогових необхідно на вказаному сайті публікувати лише документацію, а для надпорогових – необхідно всю процедуру закупівлі проводити на вказаному сайті. Державна фінансова інспекція України здійснює аналіз дотримання замовником законодавства у сфері публічних закупівель на всіх стадіях закупівлі з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель, що називають моніторингом закупівель. Антимонопольний комітет України є органом оскарження, здійснює неупереджений та ефективний захист прав і законних інтересів осіб, пов'язаних з участю у процедурах закупівлі, утворює постійну адміністративну колегію (колегії) з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Також діє громадський контроль у сфері публічних закупівель, який здійснюється за допомогою моніторингового порталу DoZorro.

Питання для самоконтролю

1. Визначте поняття «електронна комерція».
2. Охарактеризуйте законодавство України у сфері електронної комерції.
3. Вкажіть інформацію, до якої продавець під час провадження діяльності в сфері електронної комерції зобов'язаний забезпечити доступ.
4. Яку інформацію може містити електронний договір, окрім визначених законодавством істотних умов?
5. Які відомості повинно містити підтвердження вчинення електронного правочину?
6. Визначте поняття «допорогові» та «надпорогові» закупівлі.
7. Визначте поняття «авторизовані електронні майданчики» та вкажіть їх значення.
8. Проаналізуйте законодавство України у сфері публічних закупівель.
9. Назвіть три процедури закупівель і роз'ясніть їх.
10. Вкажіть завдання Державної фінансової інспекції України у сфері публічних закупівель.
11. Назвіть центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері публічних закупівель і його функції.
12. Роз'ясніть порядок оскарження процедур закупівлі та назвіть орган, до якого подають скаргу.
13. Який є громадський контроль у сфері публічних закупівель?
14. Назвіть позитивні аспекти системи публічних закупівель.
15. Укажіть недоліки системи публічних закупівель.

¹¹⁷ Меметова І., Паламарчук Д., Шаповал Н. Річниця ProZorro: що змінила реформа публічних закупівель. URL: <https://voxukraine.org/2017/04/25/richnitsya-prozorro-ua/>

¹¹⁸ Дерев'янко Б. В., Смолин Г. В., Туркот О. А. Окремі шляхи боротьби з порушеннями у сфері публічних закупівель. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 5 (20). С. 65–68.

Список рекомендованих джерел

1. Про правові аспекти інформаційних послуг щодо електронної комерції на внутрішньому ринку: Директива Європейського Парламенту і Ради від 08.06.2000 р. № 2000/31/ЄС. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_224
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Інформація про формування електронного майданчика згідно з Законом України «Про публічні закупівлі». URL: <http://e-tender.ua/kompaniya-e-tender>
6. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.
7. Тардаскіна Т. М., Стрельчук Є. М., Терешко Ю. В. Електронна комерція: навч. посібник. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова. 2011. 244 с.
8. Уряд затвердив використання системи ProZorro. Продажі для реалізації активів держпідприємств. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=250248944

Розділ 6

ОБЛІКОВО-СЕРВІСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- 6.1. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно*
- 6.2. Державний реєстр обтяжень рухомого майна*
- 6.3. Єдиний реєстр довіреностей*
- 6.4. Єдиний реєстр спеціальних бланків документів інформаційної системи Мін'юсту*
- 6.5. Електронні сервіси у сфері фінансової та бюджетної політики*
- 6.6. Електронні сервіси у галузі соціального захисту*
 - 6.6.1. Реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування*
 - 6.6.2. Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності*
 - 6.6.3. Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. Електронна пенсійна справа*

6.1. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно

Українське законодавство передбачає різні види реєстрації, зокрема: суб'єктів, об'єктів, юридичних фактів, договорів і прав. Нині питання реєстрації речових прав та їх обтяжень є надзвичайно цікавим і для теоретиків, і практиків.

Передусім ця цікавість зумовлена розвитком ринку нерухомості та стрімким зростанням відносин у сфері укладання договорів, переходу права власності, виникнення в особи суб'єктивних прав.

На переваги державної реєстрації права власності на нерухоме майно вказує І. Спасібо-Фатеєва:

- а) відомості державного реєстру відповідатимуть правам дійсних власників нерухомості;
- б) норма про момент виникнення права власності стає імперативною, що не дає змоги змінити її за волею сторін у договорі;
- в) є всі передумови для створення єдиного органу, що здійснюватиме державну реєстрацію прав на нерухомість і надаватиме нотаріусам доступ до державного реєстру для внесення до нього відомостей про посвідчений договір;
- г) з урахуванням попереднього пункту будуть можливі договори зі складними речами такими, як садиба¹¹⁹.

¹¹⁹ Спасібо-Фатеєва І. В. Регистрация, ее значение и последствия (обзорный анализ украинского законодательства). Проблемы регистрации прав, фиксации и удостоверения юридических фактов гражданского права: сб. М.: Статут, 2013. С. 151.

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень відображає відносини власності, які виникають у процесі офіційного визнання та підтвердження державою фактів виникнення, переходу або припинення прав на нерухоме майно, а також обтяження таких прав шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру прав. Використання реєстрації таких прав зумовлене необхідністю ефективного застосування на практиці норм чинного законодавства України з питань, передбачених для здійснення такої реєстрації.

Відносини, пов'язані з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, спершу регулювалися нормами статей Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952-IV. Однак дія Закону не поширюється на державну реєстрацію прав на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні й інші об'єкти цивільних прав, на які поширюється правовий режим нерухомої речі.

Під час розробки та прийняття Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» Верховна Рада України намагалася втілити прогресивну думку та врахувати позитивний досвід зарубіжних країн зі створення систем реєстрації прав власності на нерухоме майно. Кожна країна створює власну систему управління нерухомістю, яка відповідає ступеню її економічного розвитку, суспільним потребам, історичним традиціям, ставленню до власності тощо. Більшість країн світу, маючи розгалужену та розрізнену систему реєстрації прав на нерухоме майно, намагаються об'єднати елементи цієї системи задля спрощення механізму реєстрації прав на нерухоме майно, виходячи з принципу так званого «єдиного вікна»¹²⁰.

Більшість країн віддає перевагу титульній системі реєстрації, коли предметом реєстрації є саме право, а також його обмеження й обтяження. Ця система ґрунтується на принципі «без реєстрації немає права». Актова система (реєстрація правочинів) насамперед характерна для країн із англо-американською системою права. Основним принципом, який тут діє, є принцип «без реєстрації немає правочину»¹²¹.

Своєю чергою П. Ніконов і Н. Журавський виокремлюють три основні системи реєстрації нерухомого майна:

- 1) актова (американська) система реєстрації прав (працює без єдиного державного кадастру);
- 2) титульна система реєстрації прав (об'єднана з кадастром);
- 3) титульна система реєстрації (відокремлена від кадастру).

Вони також зазначають, що розвинені країни Європи використовують два варіанти, хоча нещодавно з'явилася тенденція до об'єднання кадастру і реєстраційних систем під егідою кадастру (відповідну реформу провели Італія та Румунія, здійснюють Норвегія й Ісландія)¹²².

Відповідно до п. 3 Прикінцевих та перехідних положень до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції Закону України від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України», встановлено, що до 1 січня 2012 р. державна реєстрація:

¹²⁰ Завальна І. І., Косенко О. І. Державна реєстрація прав власності на нерухоме майно: проблеми та перспективи розвитку. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/3668>

¹²¹ Майданик Р. А. Цивільне право: Загальна частина. К.: Алерта, 2012. Т. 1. Вступ у цивільне право. С. 260.

¹²² Ковалишин О. Ф., Малахова О. О. Аналіз нових підходів до функціонування реєстраційної системи в Україні. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2011. № 4. С. 59.

– права власності та права користування (сервітут) на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельних ділянках; права користування (найму, оренди) будівлею або іншими капітальними спорудами, їх окремими частинами; права власності на об'єкти незавершеного будівництва, а також облік безхазяйного нерухомого майна, довірче управління нерухомим майном проводиться реєстраторами бюро технічної інвентаризації, створеними до набрання чинності цим Законом та підключеними до Реєстру прав власності на нерухоме майно;

– права власності, права користування (сервітут) земельними ділянками, права постійного користування земельними ділянками, договорів оренди земельних ділянок; права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис); права забудови земельної ділянки (суперфіцій) проводиться територіальними органами земельних ресурсів;

– правочинів, іпотек, відомостей про обтяження нерухомого майна проводиться нотаріусами, реєстраторами юридичної особи, яка належить до сфери управління Міністерства юстиції України.

Зауважимо, що державна реєстрація прав на нерухоме майно в порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» у редакції Закону України від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI, здійснюється лише з 1 січня 2012 р.

Із 1 січня 2013 р. набрали чинності зміни до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»¹²³, які полягають у тому, що державним реєстратором є нотаріус як спеціальний суб'єкт, на якого покладені функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та збільшено розмір страхової суми, яку нотаріус повинен внести до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю до однієї тисячі мінімальних заробітних плат.

Постановою КМУ від 22 червня 2011 р. № 703, відповідно до ст. 15 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», затверджено Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно й їх обтяжень та Порядок надання витягів із Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Постанова КМУ від 17 жовтня 2013 р. № 868 «Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно»¹²⁴ не лише затвердила новий Порядок, але й скасувала Постанову КМУ від 22 червня 2011 р. № 703.

Законом України від 4 липня 2012 р. № 5037-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно»¹²⁵ внесено зміни до ст. 28 Закону України «Про нотаріат», яка регулює порядок страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса. Було встановлено мінімальний розмір страхової суми в розмірі тисячу мінімальних розмірів заробітної плати.

¹²³ Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» та інших законодавчих актів України: Закон України від 11.02.2010 р. № 1878-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 19. С. 6. Ст. 823.

¹²⁴ Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно: Постанова КМУ від 17.10.2013 р. № 868. *Офіційний вісник України*. 2013. № 96. С. 61. Ст. 3549.

¹²⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно: Закон України від 04.07.2012 р. № 5037-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 23. Ст. 224.

Також Закон України «Про нотаріат» доповнено ст. 46-1, якою передбачено повноваження нотаріусів у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Користування Державним реєстром речових прав на нерухоме майно здійснюється безпосередньо нотаріусом, який учиняє відповідну нотаріальну дію. Нотаріус, яким учинено нотаріальну дію з нерухомим майном, проводить державну реєстрацію прав, набутих виключно у результаті вчинення такої дії.

Нотаріус як спеціальний суб'єкт, на якого з 1 січня 2013 р. поклалися функції державного реєстратора прав на нерухоме майно, мав печатку такого реєстратора та здійснював повноваження відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Нотаріус забезпечував державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень за нотаріально посвідченими ним правочинами.

Ми погоджуємося з думкою О. Коровайко, що з 2013 р. маємо систему реєстрації нерухомого майна в Україні, яка наближена до титульної, але не передбачає основного елемента, що мають розвинені країни із такою ж титульною системою, як і в Україні, а саме: гарантій для добросовісного власника про захист його прав на нерухоме майно, а також відповідальності держави за порушення таких прав на нерухоме майно, що закріплюються у державному реєстрі¹²⁶.

Якщо порівняти законодавство, наприклад, Німеччини, то між укладанням речового договору і внесенням запису до державного реєстру виникає право очікування¹²⁷. Як підкреслює М. Жужжалов¹²⁸, у романських правових системах заява подається будь-якою стороною угоди незалежно від іншої. Пояснюється це тим, що реєстр прав і договорів виконує принципово іншу функцію: крім реєстрації прав, відбувається забезпечення публічності (гласності) договорів, що є елементом фактичного складу, з яким пов'язують виникнення не лише речового права, а й фіксації переваг над іншими покупцями¹²⁹.

Нотаріуси, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в редакції Закону України від 26.11.2015 р. № 834-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»¹³⁰, з 13 грудня 2015 р. наділені повноваженнями державних реєстраторів прав на нерухоме майно та здійснюють державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і під час учинення нотаріальної дії, і без учинення нотаріальної дії.

¹²⁶ Коровайко О. С. Порівняння актової та титульної систем реєстрації нерухомого майна. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 205–207.

¹²⁷ Емелькіна І. А. Право очікування і право придбання чужої нерухомої речі як речові права. *Вещные права: постановка проблеми и ее решение*. М., 2011. С. 232–253.

¹²⁸ Жужжалов М. Б. Требование о государственной регистрации перехода права собственности. *Проблемы регистрации прав, фиксации и удостоверения юридических фактов гражданского права*. М.: Статут, 2013. С. 62.

¹²⁹ Дякович М. М., Юркевич Ю. М. Питання реалізації порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень: правові аспекти та проблемні питання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_4_12

¹³⁰ Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»: Закон України від 26 листопада 2015 р. № 834-VIII. *Голос України* від 12.12.2015. № 235.

Зауважимо, що, відповідно до Закону України від 20 жовтня 2014 р. № 1709-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо деяких питань спадкування»¹³¹ з 1 січня 2016 р., внесено зміни до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», згідно з якими до системи органів державної реєстрації прав включено органи місцевого самоврядування сільських населених пунктів.

Посадова особа органу місцевого самоврядування сільського населеного пункту як спеціальний суб'єкт виконує функції державного реєстратора щодо реєстрації прав спадкоємців першої та другої черги за законом (і у випадку спадкування ними за законом, і у випадку спадкування ними за заповітом) і за правом представлення на успадковане ними нерухоме майно, а також щодо реєстрації прав власності на частку в спільному майні подружжя у разі смерті одного із подружжя.

Постановою КМУ від 25 грудня 2015 р. № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»¹³² затверджено нові: Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень; Порядок надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Порядок доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

На травень 2018 р. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон) діє в редакції Закону України від 26.11.2015 р. № 834-VIII «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» із такими змінами.

Закон регулює відносини, пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно та їх обтяжень, яке знаходиться на території України. Однак дія його не поширюється на державну реєстрацію прав на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні й інші об'єкти цивільних прав, на які поширюється правовий режим нерухомої речі.

Відповідно до ст. 1 вказаного Закону, його норми поширюються і на відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, розміщене на території України, і на обтяження речових прав.

Законодавче визначення поняття державної реєстрації речових прав надано у ст. 2 Закону як офіційне визнання та підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру прав.

Наголошуємо, що згідно з вимогами ст. 3 Закону, державна реєстрація прав є обов'язковою. Інформація про права на нерухоме майно й їх обтяження підлягає внесенню до Державного реєстру прав, а держава гарантує достовірність зареєстрованих прав на нерухоме майно. Права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації відповідно до Закону, виникають з моменту такої реєстрації. В ч. 5 передбачено, що державна реєстрація права власності й інших речових прав проводиться незалежно від місцезнаходження нерухомого майна в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя. Однак, на підставі рішення Міністерства юстиції України державна реєстрація права власності та інших речових прав може проводитися в межах

¹³¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо деяких питань спадкування: Закон України від 20.10.2014 р. № 1709-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. С. 17. Ст. 2.

¹³² Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова КМУ від 25.12.2015 № 1127. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 108.

декількох адміністративно-територіальних одиниць, встановлених в абзаці першому цієї частини.

Зауважимо, що державна реєстрація обтяжень речових прав проводиться незалежно від місцезнаходження нерухомого майна.

Права на нерухоме майно, що виникли до 1 січня 2013 р., визнаються дійсними у разі відсутності їх державної реєстрації, передбаченої Законом, за умови, якщо реєстрація прав була проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, або якщо на момент виникнення прав діяло законодавство, що не передбачало обов'язкової реєстрації таких прав.

Законодавець у ст. 4 Закону встановлює перелік прав, які підлягають державній реєстрації:

- 1) право власності;
- 2) речові права, похідні від права власності:
 - право користування (сервітут);
 - право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);
 - право забудови земельної ділянки (суперфіцій);
 - право господарського відання;
 - право оперативного управління;
 - право постійного користування та право оренди (суборенди) земельної ділянки;
 - право користування (найму, оренди) будівлею або іншою капітальною спорудою (їх окремою частиною), що виникає на підставі договору найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладеного на строк не менш як три роки;
 - іпотека;
 - право довірчої власності;
 - інші речові права відповідно до закону;
- 3) право власності на об'єкт незавершеного будівництва;
- 4) заборона відчуження та арешт нерухомого майна, податкова застава, предметом якої є нерухоме майно, та інші обтяження¹³³.

Перелік об'єктів нерухомого майна, щодо якого проводиться державна реєстрація прав, установлено у ст. 5 Закону.

Зокрема, у Державному реєстрі прав обов'язковій реєстрації підлягають речові права та їх обтяження на земельні ділянки, а також на об'єкти нерухомого майна, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни призначення, а саме: підприємства як єдині майнові комплекси, житлові будинки, будівлі, споруди, а також їх окремі частини, квартири, житлові та нежитлові приміщення.

У разі, якщо законодавством України передбачено прийняття в експлуатацію нерухомого майна, то державна реєстрація прав на таке майно проводиться лише після прийняття його в експлуатацію в установленому законодавством порядку, крім випадків, передбачених ст. 31 Закону.

Зауважимо, що право власності на підприємство як єдиний майновий комплекс, житловий будинок, будівлю, споруду, а також їх окремі частини може бути зареєстровано

¹³³ Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»: Закон України від 26.11.2015 р. № 834-VIII. *Голос України* від 12.12.2015. № 235.

незалежно від того, чи зареєстровано право власності чи інше речове право на земельну ділянку, на якій вони розташовані. А право власності на квартиру, житлове та нежитлове приміщення може бути зареєстровано незалежно від того, чи зареєстровано право власності на житловий будинок, будівлю, споруду, а також їх окремі частини, в яких вони розташовані.

Відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону, не підлягають державній реєстрації речові права та їх обтяження на корисні копалини, рослини, а також на малі архітектурні форми, тимчасові, некапітальні споруди, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких можливе без їх знецінення та зміни призначення, а також окремо на споруди, що є приналежністю головної речі, або складовою частиною речі, зокрема на магістральні та промислові трубопроводи (у тому числі газорозподільні мережі), автомобільні дороги, електричні мережі, магістральні теплові мережі, мережі зв'язку, залізничні колії.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону, систему органів державної реєстрації прав становлять три групи суб'єктів.

До першої групи належить Міністерство юстиції України та його територіальні органи.

Другу групу становлять суб'єкти державної реєстрації прав, до яких входять: виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації, а також акредитовані суб'єкти.

Водночас виконавчі органи сільських, селищних і міських рад (окрім міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення) набувають повноважень у сфері державної реєстрації прав відповідно до Закону й у разі прийняття відповідною радою такого рішення.

Акредитованим суб'єктом може бути юридична особа публічного права, у трудових відносинах з якою перебуває не менше ніж три державні реєстратори, та яка до початку здійснення повноважень у сфері державної реєстрації прав уклала: договір страхування цивільно-правової відповідальності з мінімальним розміром страхової суми у тисячу прожиткових мінімумів для працездатних осіб, установлених станом на 1 січня календарного року; договір з іншим суб'єктом державної реєстрації прав та/або нотаріусом (у разі коли акредитований суб'єкт здійснює повноваження виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів у сфері державної реєстрації прав).

Акредитація суб'єктів і моніторинг відповідності таких суб'єктів вимогам акредитації здійснюються Міністерством юстиції України.

До третьої групи суб'єктів реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень належать державні реєстратори прав на нерухоме майно. Також до цієї групи входять нотаріуси, які здійснюють державну реєстрацію речових прав.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону, до повноважень суб'єктів державної реєстрації прав належать:

1) забезпечення: проведення державної реєстрації прав; ведення Державного реєстру прав; взяття на облік безхазяйного нерухомого майна; формування та зберігання реєстраційних справ. Водночас зберігання реєстраційних справ у паперовій формі здійснюється виключно виконавчими органами міських рад міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, Київською, Севастопольською міськими, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями за місцезнаходженням відповідного майна;

2) здійснення інших повноважень, передбачених указаним Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Законодавець наголошує, що акредитовані суб'єкти можуть здійснювати встановлені у ч. 1 ст. 9 Закону повноваження в повному обсязі або здійснювати їх виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на підставі договору з суб'єктом державної реєстрації прав та/або нотаріусом.

Аналізуючи норми ст. 10 Закону, яка називається «Державний реєстратор», доходимо висновку, що законодавець реєстраторів поділяє на три окремі групи.

До першої групи реєстраторів належать особа – громадянин України, який має вищу освіту за спеціальністю правознавство, відповідає кваліфікаційним вимогам, установленим Міністерством юстиції України, та перебуває у трудових відносинах із суб'єктом державної реєстрації прав.

До другої групи реєстраторів належать нотаріуси (і державні, і приватні).

Третю групу становлять: державний виконавець, приватний виконавець – у разі державної реєстрації обтяжень, накладених під час примусового виконання рішень відповідно до закону, а також у разі державної реєстрації припинення іпотеки у зв'язку з придбанням (передачею) за результатом прилюдних торгів (аукціонів) нерухомого майна, що є предметом іпотеки.

У ч. 2 вказаної статті встановлено обмеження щодо виконання державним реєстратором своїх обов'язків. Зокрема державний реєстратор не має права ухвалювати рішення про державну реєстрацію прав у разі, якщо речове право на нерухоме майно, обтяження такого права набувається, змінюється або припиняється за суб'єктом державної реєстрації прав, з яким державний реєстратор перебуває у трудових відносинах або засновником (учасником) якого він є. У такому разі державна реєстрація проводиться іншим державним реєстратором. Однак ця обставина щодо перебування у трудових відносинах не поширюється на державних реєстраторів, які перебувають у трудових відносинах із виконавчими органами сільських, селищних та міських рад, Київською, Севастопольською міськими, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями щодо державної реєстрації прав на державне та/або комунальне майно, їх обтяжень.

Законодавець наголошує, що державний реєстратор не має права ухвалювати рішення про державну реєстрацію прав на своє ім'я, на ім'я свого чоловіка (дружини), його (її) та своїх родичів (батьків, дітей, онуків, діда, баби, братів, сестер), суб'єкта господарювання, засновником (учасником) якого він є. У такому разі державна реєстрація прав проводиться іншим державним реєстратором.

До обов'язків державного реєстратора належать:

1) установлення відповідності заявлених прав і поданих/отриманих документів вимогам законодавства, а також перевірка відсутності суперечностей між заявленими та зареєстрованими речовими правами на нерухоме майно та їх обтяженнями, зокрема:

– відповідність обов'язкового дотримання письмової форми правочину та його нотаріального посвідчення у випадках, передбачених законом;

– відповідність повноважень особи, яка подає документи для державної реєстрації прав;

– відповідність відомостей про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що містяться у Державному реєстрі прав, відомостям, що містяться у поданих/отриманих документах;

– наявність обтяжень прав на нерухоме майно;

– наявність факту виконання умов правочину, з якими закон та/або відповідний правочин пов'язує можливість виникнення, переходу, припинення речового права, що підлягає державній реєстрації;

2) перевірка документів на наявність підстав для проведення реєстраційних дій, зупинення розгляду заяви про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, зупинення державної реєстрації прав, відмови в державній реєстрації прав та ухвалює відповідні рішення;

3) під час проведення державної реєстрації прав, що виникли в установленому законодавством порядку до 1 січня 2013 р., обов'язково здійснює запит від органів влади, підприємств, установ та організацій, які відповідно до законодавства проводили оформлення та/або реєстрацію прав, інформацію (довідки, засвідчені в установленому законодавством порядку копії документів тощо), необхідну для такої реєстрації, у разі відсутності доступу до відповідних носіїв інформації, що містять відомості, необхідні для проведення державної реєстрації прав, чи у разі відсутності необхідних відомостей в єдиних та державних реєстрах, доступ до яких визначено цим Законом, та/або у разі, якщо відповідні документи не були подані заявником.

Органи державної влади, підприємства, установи й організації зобов'язані безоплатно протягом трьох робочих днів із моменту отримання запиту надати державному реєстратору запитувану інформацію в паперовій та (за можливості) в електронній формі;

4) під час проведення реєстраційних дій обов'язково використовує відомості Державного земельного кадастру та Єдиного реєстру дозвільних документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування й анулювання зазначених документів, а також використовує відомості, отримані у порядку інформаційної взаємодії Державного реєстру прав з Єдиним державним реєстром судових рішень;

5) відкриває та/або закриває розділи в Державному реєстрі прав, вносить до відкритого розділу або спеціального розділу Державного реєстру прав відповідні відомості про речові права на нерухоме майно та їх обтяження, про об'єкти та суб'єктів таких прав;

6) присвоює за допомогою Державного реєстру прав реєстраційний номер об'єкту нерухомого майна у випадках, передбачених указаним Законом;

7) виготовляє електронні копії документів, поданих у паперовій формі, та розміщує їх у реєстраційній справі в електронній формі у відповідному розділі Державного реєстру прав (у разі якщо такі копії не були виготовлені під час прийняття документів за заявами у сфері державної реєстрації прав);

8) формує за допомогою Державного реєстру прав документи за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав;

9) формує реєстраційні справи у паперовій формі;

10) здійснює інші повноваження, передбачені вказаним Законом¹³⁴.

Державний реєстратор під час виконання своїх функцій використовує свою печатку, за винятком нотаріуса, який використовує нотаріальну печатку.

Ст. 11 Закону забезпечує гарантії діяльності державного реєстратора. Законодавець наголошує, що державний реєстратор самостійно ухвалює рішення за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав. Втручання, крім випадків, передбачених Законом, будь-яких органів влади, їх посадових осіб, юридичних осіб, громадян та їх

¹³⁴ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

об'єднань у діяльність державного реєстратора під час проведення реєстраційних дій захищається і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Розділ третій Закону називається «Державний реєстр прав».

Реєстр речових прав відповідно до ст. 12 Закону, містить записи про зареєстровані речові права на нерухоме майно, об'єкти незавершеного будівництва, їх обтяження, про об'єкти та суб'єктів цих прав, відомості й електронні копії документів, поданих у паперовій формі, або документи в електронній формі, на підставі яких проведено реєстраційні дії, а також документи, сформовані за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав у процесі проведення таких реєстраційних дій. Законодавець стверджує, що записи, які містяться у Державному реєстрі прав, повинні відповідати відомостям, що містяться в документах, на підставі яких проведені реєстраційні дії. У разі їх невідповідності пріоритет мають відомості, що містяться в документах, на підставі яких проведені реєстраційні дії.

Однак законом заборонено вносити до Реєстру відомості, що становлять державну таємницю.

У ч. 5 ст. 12 Закону стверджується, що відомості Державного реєстру прав вважаються достовірними і можуть бути використані у спорі з третьою особою, доки їх не скасовано у порядку, передбаченому вказаним Законом. Будь-які дії особи, спрямовані на набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, зареєстрованих у Державному реєстрі прав, вчиняються на підставі відомостей, що містяться в цьому реєстрі¹³⁵.

Законодавець констатує, що Державний реєстр речових прав на нерухоме майно є державною власністю та складовою Національного архівного фонду й підлягає довічному зберіганню. Майнові права інтелектуальної власності на комп'ютерну програму, що забезпечує діяльність Державного реєстру прав, та компіляції даних Державного реєстру прав належать державі.

Гарантією збереження відомостей щодо внесених відомостей щодо речових прав на нерухоме майно є норми, які встановлюють, що вилучення будь-яких документів або частин Державного реєстру прав не допускається, крім випадків, передбачених законом.

Варто розглянути структуру Державного реєстру прав, яку встановлено у ст. 13 Закону.

Державний реєстр прав складається з розділів, спеціального розділу, а також бази даних заяв та реєстраційних справ в електронній формі. Невід'ємною архівною складовою Державного реєстру прав є Реєстр прав власності на нерухоме майно, Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна та Державний реєстр іпотек.

Згідно з ч. 2 ст. 13 Закону, на кожний об'єкт нерухомого майна під час проведення державної реєстрації права власності на нього вперше у Державному реєстрі прав відкривається новий розділ та формується реєстраційна справа, присвоюється реєстраційний номер об'єкту нерухомого майна¹³⁶.

Розділ «Державний реєстр прав» (на кожний окремий вид (об'єкт) нерухомого майна) складається з чотирьох частин, які містять відомості про:

- 1) нерухоме майно;
- 2) право власності та суб'єкта (суб'єктів) цього права;
- 3) інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав;

¹³⁵ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

¹³⁶ Там само.

4) обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих обтяжень¹³⁷.

У разі відсутності відкритого на об'єкт нерухомого майна розділу у Державному реєстрі прав відомості про інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав, обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих прав вносяться до спеціального розділу Державного реєстру прав, окрім випадків, коли така державна реєстрація проводиться одночасно з державною реєстрацією права власності.

Після відкриття на об'єкт нерухомого майна розділу у Державному реєстрі прав відомості про інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав, обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих обтяжень переносяться до такого розділу.

Порядок ведення Державного реєстру прав визначено Порядком державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженому Постановою КМУ від 25 грудня 2015 р. № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»¹³⁸, який діє у редакції Постанови КМУ від 23 серпня 2016 р. № 553 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України»¹³⁹.

У ст. 14 Закону передбачено випадки відкриття та закриття розділів Державного реєстру прав.

Зокрема, розділ Державного реєстру прав та реєстраційна справа закриваються у разі:

- 1) знищення об'єкта нерухомого майна;
- 2) поділу, об'єднання об'єктів нерухомого майна або виділу частки з об'єкта нерухомого майна;
- 3) державної реєстрації права власності на новостворений об'єкт нерухомого майна, щодо якого в Державному реєстрі прав відкрито розділ як на об'єкт незавершеного будівництва¹⁴⁰.

Кожному об'єкту нерухомого майна присвоюється свій індивідуальний номер яким є реєстраційним номером указанного об'єкта.

Згідно з Порядком державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень, Державна реєстрація прав проводиться за заявою заявника шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації прав або нотаріуса, крім випадків, передбачених указаним Порядком.

У разі набуття права власності на житловий будинок, будівлю або споруду з одночасним набуттям речових прав на земельну ділянку, на якій вони розташовані, а також у разі державної реєстрації речових прав, що є похідними від права власності, одночасно з державною реєстрацією права власності на таке майно заявником подається одна заява.

Для державної реєстрації прав заявник подає оригінали документів, необхідних для відповідної реєстрації, та документ, що підтверджує сплату адміністративного збору за державну реєстрацію прав¹⁴¹.

¹³⁷ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

¹³⁸ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова КМУ від 25.12.2015 р. № 1127. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 108.

¹³⁹ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ від 23.08.2016 р. № 553. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/553-2016-p>

¹⁴⁰ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

¹⁴¹ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова КМУ від 25.12.2015 р. № 1127. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 108.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», інформація про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження, що міститься у Державному реєстрі прав, є відкритою, загальнодоступною та платною, крім окремих випадків, передбачених указаним Законом.

Для фізичних та юридичних осіб інформація за об'єктом нерухомого майна та суб'єктом речового права надається в електронній формі через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України, за умови ідентифікації такої особи (фізичної або юридичної) з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи, або в паперовій формі.

Інформація про зареєстровані права й їх обтяження, отримана в електронній чи паперовій формі за допомогою програмного забезпечення Державного реєстру прав, має однакову юридичну силу та використовується відповідно до законодавства.

Інформація з Державного реєстру прав не надається фізичним та юридичним особам у разі невнесення плати за надання інформації або внесення її не в повному обсязі.

Отримання відомостей із Державного реєстру прав здійснюється відповідно до Порядку надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затвердженого Постановою КМУ від 25 грудня 2015 р. № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»¹⁴².

Інформація з Державного реєстру прав надається за допомогою програмних засобів ведення вказаного Реєстру в паперовій або електронній формі, що має однакову юридичну силу та містить обов'язкове посилання на Державний реєстр прав. Надання сервісної послуги здійснюється на підставі договору, укладеного з технічним адміністратором Реєстру.

Згідно з ч. 3 ст. 32 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», для посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судів, органів Національної поліції, органів прокуратури, органів Служби безпеки України, Національного банку України, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, приватних виконавців, адвокатів, нотаріусів інформація з Державного реєстру прав у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом, надається за суб'єктом права чи за об'єктом нерухомого майна в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру прав, за умови ідентифікації відповідної посадової особи за допомогою електронного цифрового підпису¹⁴³.

Водночас Міністерство фінансів України під час здійснення повноважень із контролю за дотриманням бюджетного законодавства в частині моніторингу достовірності інформації, поданої фізичними особами для нарахування та своєчасного і в повному обсязі отримання соціальних виплат, пільг, субсидій, пенсій, заробітних плат, інших виплат, що здійснюються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, безоплатно отримує відомості з Державного реєстру прав в електронній формі у форматі бази даних, витягу та/або в іншому вигляді на підставі договорів, укладених із технічним адміністратором¹⁴⁴.

¹⁴² Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова КМУ від 25.12.2015 р. № 1127. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 108.

¹⁴³ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

¹⁴⁴ Там само.

За заявою власника чи іншого правоволодільця державний реєстратор надає інформацію про осіб, які отримали відомості про зареєстровані права на нерухоме майно, що їм належить, та обтяження таких прав.

За запитом посадової особи органу досудового розслідування у зв'язку із здійсненням ним повноважень, визначених законом, у відповідному кримінальному провадженні державний реєстратор надає інформацію у формі виписки про осіб, які отримали відомості про зареєстровані права на нерухоме майно, що належить іншим фізичним чи юридичним особам, та обтяження таких прав¹⁴⁵.

Нагадуємо, що з жовтня 2015 р. доступ до Державного реєстру прав є публічним.

Розмір плати (адміністративного збору) за користування й отримання інформації з Державного реєстру прав встановлено ст. 34 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень». А саме:

– За державну реєстрацію права власності – справляється адміністративний збір у розмірі 0,1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

– За державну реєстрацію права власності, проведену у строки менші, ніж передбачені ст. 19 цього Закону, справляється адміністративний збір у такому розмірі:

1 прожитковий мінімум для працездатних осіб – у строк два робочі дні;

2 прожиткових мінімуму для працездатних осіб – у строк один робочий день;

5 прожиткових мінімумів для працездатних осіб – у строк 2 години.

– За державну реєстрацію інших речових прав, відмінних від права власності (крім іпотеки), справляється адміністративний збір у розмірі 0,05 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

– За державну реєстрацію інших речових прав, відмінних від права власності (крім іпотеки), проведену у строки менші, ніж передбачені ст. 19 цього Закону, справляється адміністративний збір у такому розмірі:

0,5 прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у строк два робочі дні;

1 прожитковий мінімум для працездатних осіб – у строк один робочий день;

2,5 прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у строк 2 години.

– За державну реєстрацію обтяжень речових прав, іпотеки справляється адміністративний збір у розмірі 0,05 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

– За державну реєстрацію прав у результаті вчинення нотаріальних дій справляється адміністративний збір у розмірі 0,1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

– За внесення змін до записів Державного реєстру прав, у тому числі виправлення технічної помилки, допущеної з вини заявника, справляється адміністративний збір у розмірі 0,04 прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

– За отримання інформації з Державного реєстру прав у порядку, передбаченому ст. 32 цього Закону, справляється адміністративний збір у такому розмірі:

0,025 прожиткового мінімуму для працездатних осіб – отримання інформації, витягу в паперовій формі;

0,0125 прожиткового мінімуму для працездатних осіб – отримання інформації, витягу в електронній формі;

0,04 прожиткового мінімуму для працездатних осіб – отримання інформації адвокатами, нотаріусами (під час вчинення нотаріальних дій з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва) шляхом безпосереднього доступу до Державного реєстру прав¹⁴⁶.

¹⁴⁵ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

¹⁴⁶ Там само.

Слід зауважити, що адміністративний збір справляється за одну надану послугу у сфері державної реєстрації прав. А у разі надання однієї послуги у сфері державної реєстрації прав одночасно всім співвласникам нерухомого майна адміністративний збір справляється один раз у повному обсязі.

У разі надання однієї послуги у сфері державної реєстрації прав співвласникам нерухомого майна окремо один від одного адміністративний збір справляється у повному обсязі з кожного із співвласників.

Підлягають звільненню від сплати адміністративного збору під час проведення державної реєстрації речових прав:

1) фізичні та юридичні особи – під час проведення державної реєстрації прав, які виникли й оформлені до проведення державної реєстрації прав у порядку, визначеному цим Законом;

2) громадяни, віднесені до категорій 1 і 2 постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи;

3) громадяни, віднесені до категорії 3 постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, які постійно проживають до відселення чи самостійного переселення або постійно працюють на території зон відчуження, безумовного (обов'язкового) і гарантованого добровільного відселення, за умови, що вони станом на 1 січня 1993 р. прожили або відпрацювали в зоні безумовного (обов'язкового) відселення не менше двох років, а в зоні гарантованого добровільного відселення – не менше трьох років;

4) громадяни, віднесені до категорії 4 потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи, які постійно працюють і проживають або постійно проживають на території зони посиленого радіоекологічного контролю, за умови, що станом на 1 січня 1993 р. вони прожили або відпрацювали в цій зоні не менше чотирьох років;

5) інваліди Великої Вітчизняної війни, особи із числа учасників антитерористичної операції, яким надано статус інваліда війни або учасника бойових дій, та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;

6) інваліди I та II груп;

7) Національний банк України;

8) органи державної влади, органи місцевого самоврядування;

9) інші особи за рішенням сільської, селищної, міської ради, виконавчий орган якої здійснює функції суб'єкта державної реєстрації прав¹⁴⁷.

Однак у разі, коли державна реєстрація права власності або інших речових прав, відмінних від права власності, проводиться у строки менші, ніж передбачені ст. 19 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», особи, вищевказані особи не звільнюються від сплати адміністративного збору.

Фінансування ведення та функціонування Державного реєстру прав здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Розділ VII Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» регулює питання оскарження дій та бездіяльності, а також відповідальності у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно й їх обмежень.

Насамперед законодавець зауважує, що у разі, якщо під час проведення державної реєстрації прав у державного реєстратора виникає сумнів стосовно справжності поданих

¹⁴⁷ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

документів, такий державний реєстратор зобов'язаний повідомити про це правоохоронні органи.

Якщо під час розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора у Міністерства юстиції України чи його територіального органу виникає сумнів щодо справжності поданих документів, вони зобов'язані також повідомити про це правоохоронні органи.

Аналізуючи норми ч. 1 ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», доходимо висновку, що рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав можуть бути оскаржені до:

- Міністерства юстиції України;
- територіальних органів Міністерства юстиції України;
- суду.

Міністерство юстиції України розглядає скарги:

1) на рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав (окрім випадків, коли таке право набуто на підставі рішення суду, а також коли щодо нерухомого майна наявний судовий спір);

2) на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України.

Територіальні органи Міністерства юстиції України розглядають скарги:

1) на рішення (крім рішення про державну реєстрацію прав), дії або бездіяльність державного реєстратора;

2) на дії або бездіяльність суб'єктів державної реєстрації прав.

Територіальний орган Міністерства юстиції України розглядає скарги щодо державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації прав, які здійснюють діяльність у межах території, на якій діє відповідний територіальний орган¹⁴⁸.

Згідно з п. 2 ч. 6 ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», за результатами розгляду скарги Міністерство юстиції України та його територіальні органи ухвалюють мотивоване рішення про:

1) відмову в задоволенні скарги;

2) задоволення (повне чи часткове) скарги шляхом прийняття рішення про:

а) скасування рішення про державну реєстрацію прав, скасування рішення територіального органу Міністерства юстиції України, прийнятого за результатами розгляду скарги;

б) скасування рішення про відмову в державній реєстрації прав та проведення державної реєстрації прав;

в) внесення змін до записів Державного реєстру прав та виправлення помилки, допущеної державним реєстратором;

г) тимчасове блокування доступу державного реєстратора до Державного реєстру прав;

г) анулювання доступу державного реєстратора до Державного реєстру прав;

д) скасування акредитації суб'єкта державної реєстрації;

е) притягнення до дисциплінарної відповідальності посадової особи територіального органу Міністерства юстиції України;

є) направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

¹⁴⁸ Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

Зауважимо, що рішення, передбачені підпунктами «а», «г», «д» і «е» п. 2 ст. 37 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», ухвалюються виключно Міністерством юстиції України.

У рішенні Міністерства юстиції України чи його територіального органу за результатами розгляду скарги можуть визначитися декілька шляхів задоволення скарги.

У разі прийняття рішення про тимчасове блокування або анулювання доступу нотаріуса до Державного реєстру прав, скасування акредитації суб'єкта державної реєстрації прав Міністерство юстиції України вирішує питання про передачу на розгляд суб'єкту державної реєстрації прав, що забезпечує зберігання реєстраційних справ у паперовій формі, документів, що подані для проведення реєстраційних дій та перебувають на розгляді у відповідного нотаріуса, акредитованого суб'єкта державної реєстрації прав.

Міністерство юстиції України та його територіальні органи відмовляють у задоволенні скарги, якщо:

- 1) скарга оформлена без дотримання вимог, визначених ч. 5 цієї статті;
- 2) на момент прийняття рішення за результатом розгляду скарги відбулася державна реєстрація цього права за іншою особою, ніж зазначена у рішенні, що оскаржується;
- 3) наявна інформація про судові рішення або ухвалу про відмову позивача від позову з того самого предмета спору, про визнання позову відповідачем або затвердження мирової угоди сторін;
- 4) наявна інформація про судові провадження у зв'язку із спором між тими самими сторонами, з тих самих предмета і підстав;
- 5) є рішення цього органу з того самого питання;
- 6) в органі розглядається скарга з цього питання від того самого скаржника;
- 7) скарга подана особою, яка не має на це повноважень;
- 8) закінчився встановлений законом строк подачі скарги;
- 9) розгляд питань, порушених у скарзі, не належить до компетенції органу;
- 10) державним реєстратором, територіальним органом Міністерства юстиції України прийнято таке рішення відповідно до законодавства.

Відповідно до ст. 37-1 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень», контроль у сфері державної реєстрації прав здійснюється Міністерством юстиції України, у тому числі шляхом моніторингу реєстраційних дій у Державному реєстрі прав з метою виявлення порушень порядку державної реєстрації прав державними реєстраторами, уповноваженими особами суб'єктів державної реєстрації прав.

За результатами моніторингу реєстраційних дій у Державному реєстрі прав у разі виявлення порушень порядку державної реєстрації прав державними реєстраторами, уповноваженими особами суб'єктів державної реєстрації прав Міністерство юстиції України проводить перевірки державних реєстраторів чи суб'єктів державної реєстрації прав.

У разі, якщо в результаті проведеної перевірки державних реєстраторів чи суб'єктів державної реєстрації прав виявлено прийняття такими державними реєстраторами чи суб'єктами державної реєстрації прав рішень із порушенням законодавства, що має наслідком порушення прав і законних інтересів фізичних та/або юридичних осіб, Міністерство юстиції України вживає заходів до негайного повідомлення про це відповідних правоохоронних органів для вжиття необхідних заходів, а також заінтересованих осіб.

За результатами проведення перевірок державних реєстраторів чи суб'єктів державної реєстрації прав Міністерство юстиції України у разі виявлення порушень порядку

державної реєстрації прав державними реєстраторами, уповноваженими особами суб'єктів державної реєстрації прав ухвалює вмотивоване рішення про:

1) тимчасове блокування доступу державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав до Державного реєстру прав;

2) анулювання доступу державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав до Державного реєстру прав;

3) притягнення до адміністративної відповідальності державного реєстратора, уповноваженої особи суб'єкта державної реєстрації прав;

4) направлення до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю;

5) скасування акредитації суб'єкта державної реєстрації прав.

Державні реєстратори, суб'єкти державної реєстрації прав за порушення законодавства у сфері державної реєстрації прав несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність у порядку, встановленому законом.

Шкода, завдана державним реєстратором фізичній чи юридичній особі під час виконання своїх обов'язків, підлягає відшкодуванню на підставі рішення суду, що набрало законної сили, у порядку, встановленому законом.

6.2. Державний реєстр обтяжень рухомого майна

І державна реєстрація нерухомого майна, і державна реєстрація обтяжень рухомого майна повинна сприяти захисту прав та законних інтересів фізичних й юридичних осіб та проводиться згідно з вимогами Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, затвердженого постановою КМУ від 5 липня 2004 р. № 830¹⁴⁹.

Державна реєстрація обтяжень рухомого майна проводиться з метою забезпечення виконання зобов'язань і захисту прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна та надання в інтересах цих осіб інформації про наявність чи відсутність обтяжень рухомого майна. Також згідно з вказаним Порядком проводиться державна реєстрація застави повітряних і морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів.

Державний реєстр обтяжень рухомого майна (далі – Реєстр) – це єдина комп'ютерна база даних про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження, держателем якої є Міністерство юстиції України.

Національні інформаційні системи (НАІС) є адміністратором указанного Реєстру.

Реєстраторів Реєстру, тобто суб'єктів, які вправі вносити відомості до Реєстру, а також видавати відповідні витяги, на нашу думку, варто поділити на декілька груп.

До першої групи належить адміністратор Реєстру – ДП «Національні інформаційні системи», а також його філії, які не лише відповідають за технічне, програмне забезпечення, збереження та захист даних указанного Реєстру, але й самі проводять державну реєстрацію публічних обтяжень рухомого майна, на підставі судових рішень, за виключенням виконання таких рішень державними та приватними виконавцями.

¹⁴⁹ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 5 липня 2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

До другої групи належать нотаріуси, а також їхні помічники, які отримали відповідний дозвіл – індифікатор доступу до Реєстру.

Третю групу становлять державні та приватні виконавці, які вносять відповідні відомості до Реєстру лише у випадку примусового виконання рішення згідно з чинним законодавством України.

До четвертої групи слід віднести податкових керуючих, які здійснюють реєстрацію податкової застави, за результатами складеного ними акту опису, до складу якого входить рухоме майно.

Законодавець наголошує, що у разі припинення виконання своїх функцій реєстратор передає всі документи та матеріали, пов'язані з виконанням його функцій, адміністраторові Реєстру.

Згідно з п. 4 Порядку, державна реєстрація відомостей про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження проводиться шляхом внесення до Реєстру запису, а також змін і додаткових відомостей до запису.

Порядок ведення Реєстру детально регламентує процедуру здійснення реєстрації.

Є два види обтяжень рухомого майна: приватні та публічні.

Державна реєстрація приватних обтяжень рухомого майна проводиться будь-яким нотаріусом або його помічником, які відповідно до законодавства отримали ідентифікатор доступу до Реєстру, а також ДП «Національні інформаційні системи» та його філіями на підставі відповідного договору.

Державна реєстрація публічних обтяжень рухомого майна, які виникають на підставі судових рішень, проводиться ДП «Національні інформаційні системи» і його філіями (крім випадків, коли таке судове рішення виконується в порядку, встановленому для виконання судових рішень).

Державна реєстрація публічних обтяжень рухомого майна під час примусового виконання рішень відповідно до закону проводиться державним або приватним виконавцем.

Державна реєстрація податкової застави, предметом якої є рухоме майно, проводиться податковим керуючим, яким складено акт опису.

У п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна детально регламентовано порядок державної реєстрації обтяжень рухомого майна. Зокрема встановлено, що:

Інформація про обтяження рухомого майна вносяться до Реєстру лише на підставі заяви обтяжувача чи уповноваженої ним особи, яка може бути і в електронній, і паперовій формах.

Так, у випадку здійснення реєстрації публічних обтяжень рухомого майна:

1. ДП «Національні інформаційні системи» або його філії вносять відомості про обтяження на підставі заяви, поданої в електронній або паперовій формах, яка визначена законом.

2. Державні або приватні виконавці, податкові керуючі вносять відповідні відомості на підставі сформованої вказаними посадовими особами заяви, лише за допомогою програмних засобів ведення Реєстру.

У разі здійснення державної реєстрації приватних обтяжень рухомого майна:

1. Нотаріус (на нашу думку, і приватний, і державний), його помічник (у разі наявності у нього ідентифікатора доступу до вказаного Реєстру) вносять інформацію про обтяження рухомого майна на підставі письмової заяви (поданої у паперовій формі).

2. ДП «Національні інформаційні системи» або його філії вносять відомості про обтяження на підставі заяви, яка подається лише в електронній формі.

Законодавцем встановлено, що заяву про виникнення, зміну, припинення обтяжень, а також про звернення стягнення на предмет обтяження у паперовій формі повинен підписати особисто обтяжувач. Водночас справжність підпису обтяжувача повинно бути засвідчено у нотаріальному порядку. Останнього не вимагається у випадку подання заяви щодо публічних обтяжень і випадків подання заяви нотаріусу, яким безпосередньо вчинено дію, спрямовану на виникнення, зміну, припинення обтяження, а також на звернення стягнення на предмет обтяження. Загальними правилами вчинення нотаріальних дій нотаріусами передбачено, що при засвідченні підпису на заяві нотаріус зобов'язаний установити особу обтяжувача, а у випадку представлення нею – юридичної особи, перевірити повноваження представника.

У Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна встановлено, що відповідальність за достовірність та повноту інформації, що зазначається в заяві, несе обтяжувач або уповноважена ним особа.

У п. 7 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна встановлено вимоги до змісту заяви про внесення відомостей про обтяження. А саме:

1) відомості про обтяжувача та боржника:

для юридичних осіб – резидентів – найменування та ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;

для юридичних осіб – нерезидентів – найменування, місцезнаходження та держава, в якій зареєстрована особа;

для фізичних осіб – громадян України – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України (для громадянина України, який через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомив про це відповідному контролюючому органу та має відмітку в паспорті громадянина України);

для фізичних осіб – іноземців чи осіб без громадянства – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), постійне місце проживання за межами України та реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);

2) посилання на підставу виникнення обтяження та його зміст.

Для забезпечувальних обтяжень також зазначаються розмір та строк виконання вимоги обтяжувача.

Для обтяження, яке виникає на підставі рішення суду про стягнення коштів, та обтяження, відповідно до якого накладається арешт на рухоме майно для забезпечення цивільного позову, зазначається розмір вимоги обтяжувача;

3) опис рухомого майна, що є предметом обтяження, достатній для його ідентифікації;

4) відомості про заборону чи обмеження права боржника відчужувати предмет обтяження;

5) відомості про випуск заставної або її відсутність (у разі проведення державної реєстрації застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів)¹⁵⁰.

Згідно з п. 8 Порядку, у випадку обтяження рухомого майна до Реєстру вносяться:

1) відомості про обтяжувача та боржника:

¹⁵⁰ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 5 липня 2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

для юридичних осіб – резидентів – найменування та ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;

для юридичних осіб – нерезидентів – найменування, місцезнаходження та держава, в якій зареєстрована особа;

для фізичних осіб – громадян України – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України (для громадянина України, який через свої релігійні переконання відмовляється від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомив про це відповідному контролюючому органу та має відмітку в паспорті громадянина України);

для фізичних осіб – іноземців чи осіб без громадянства – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), постійне місце проживання за межами України та реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);

2) посилання на підставу виникнення обтяження та його зміст.

Для забезпечувальних обтяжень також зазначаються розмір та строк виконання вимоги обтяжувача.

Для обтяження, яке виникає на підставі рішення суду про стягнення коштів, та обтяження, відповідно до якого накладається арешт на рухоме майно для забезпечення цивільного позову, зазначається розмір вимоги обтяжувача;

3) опис рухомого майна, що є предметом обтяження, достатній для його ідентифікації;

4) відомості про заборону чи обмеження права боржника відчужувати предмет обтяження;

5) відомості про випуск заставної або її відсутність (у разі проведення державної реєстрації застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів);

6) відомості про реєстратора;

7) дата державної реєстрації відомостей¹⁵¹.

Законодавцем у п. 9 Порядку передбачено, що реєстратор відмовляє у внесенні запису до Реєстру в таких випадках:

1) заява не відповідає вимогам, установленим у п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, або заява подана неналежному суб'єкту, що наділений повноваженнями реєстратора;

2) у заяві відсутні чи наведено не повністю або з виправленням відомості;

3) обтяжувач не пред'явив паспорт чи інший документ, що посвідчує особу, а у разі коли уповноважена особа діє від імені обтяжувача фізичної чи юридичної особи, – довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такої уповноваженої особи;

4) відсутній документ про плату за внесення запису до Реєстру;

5) плату внесено не в повному обсязі¹⁵².

Відмова у внесенні запису до Реєстру оформляється письмово в день прийняття заяви із зазначенням причини.

У п. 10 встановлено обов'язок реєстратора Державного реєстру обтяжень рухомого майна вносити запис про обтяження рухомого майна до вказаного Реєстру у день прийняття заяви, який і вважатиметься датою державної реєстрації.

¹⁵¹ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 5 липня 2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-p>

¹⁵² Там само.

На підтвердження здійснення державної реєстрації обтяження рухомого майна, реєстратором формується відповідний витяг у двох примірниках. Один із яких видається обтяжувачу або уповноваженій особі, а другий – направляється на ім'я боржника протягом п'яти днів.

Порядок виправлення помилок у Реєстрі врегульовано у пп. 13–15 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

У нормативному акті окремо розглянуто питання державної реєстрації відомостей про зміну обтяження, і відступлення прав на предмет обтяження договором.

І державна реєстрація, і внесення зміни обтяжень та додаткових відомостей до обтяжень здійснюється на підставі відповідної заяви обтяжувача чи уповноваженої ним на це особи.

Обов'язковими реквізитами заяви є дата реєстрації обтяжень, реєстраційний номер запису, а також підстава внесення змін. Наприклад, такими підставами є: рішення суду, договір або рішення відповідного органу. Як і при подачі заяви, при внесенні змін обов'язковим є встановлення особи обтяжувача чи уповноваженого ним представника.

Відповідно до п. 20 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, реєстратор відмовляє у внесенні змін і додаткових відомостей до запису в таких випадках:

1. Заява не відповідає вимогам, установленим у п. 6 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, або заява подана неналежному суб'єкту, що наділений повноваженнями реєстратора.

2. У заяві відсутні чи наведено не повністю або з виправленням відомості, згідно з вимогами пп. 17, 18 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

3. Обтяжувач не пред'явив паспорт чи інший документ, що посвідчує особу, а у разі, коли уповноважена ним особа діє від імені обтяжувача фізичної чи юридичної особи, – довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такої уповноваженої особи.

4. Відсутній документ про плату за внесення змін і додаткових відомостей до запису.

5. Плату внесено не в повному обсязі.

У нормативному акті вказується, що відмова у внесенні змін і додаткових відомостей до запису оформляється письмово із зазначенням причини в день прийняття заяви¹⁵³. На нашу думку, вказана відмова може бути оскаржена у судовому порядку.

І дата реєстрації, і дата державної реєстрації змін та додаткових відомостей вважається дата та час внесення змін і додаткових відомостей до запису¹⁵⁴.

Реєстратор формує два примірники витягу про внесення змін і додаткових відомостей до запису, один з яких видає обтяжувачу / його повноваженому представнику, а другий – направляє боржнику протягом п'яти днів.

Питання державної реєстрації відомостей про припинення обтяження рухомого майна регулюються пп. 24–27 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

У нормативному акті встановлено порядок припинення обтяжень рухомого майна на підставі заяви обтяжувача/його представника.

¹⁵³ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

¹⁵⁴ Там само.

Обтяжувач чи уповноважена ним особа має право будь-коли подати заяву про припинення обтяження і виключення запису з Реєстру чи про продовження строку дії реєстрації не більш як на п'ять років.

Після припинення обтяження обтяжувач самостійно або на письмову вимогу боржника чи особи, права якої порушено внаслідок наявності запису про обтяження, протягом п'яти днів зобов'язаний подати реєстратору заяву про припинення обтяження і виключення його з Реєстру.

У разі проведення реєстрації відомостей про припинення публічного обтяження ця процедура покладається на уповноважений орган чи на уповноважену ним особу. Відомості про припинення публічного обтяження підлягають державній реєстрації протягом п'яти днів після його припинення.

Однак записи про обтяження, які втратили чинність, підлягають виключенню з Реєстру лише через шість місяців після реєстрації відомостей про припинення обтяження.

Реєстратор аналізує й оцінює отримані відомості про припинення обтяження та вправі ухвалити лише два рішення: про припинення обтяжень або про його відмову.

Реєстратор зобов'язаний внести до Реєстру відомості про припинення обтяження в день прийняття заяви. У такому випадку реєстратор вносить до Реєстру такі відомості: дату і номер заяви про припинення обтяження, дату внесення запису про припинення обтяження, підставу припинення обтяження, відомості про реєстратора. Після внесення запису до Реєстру про припинення обтяження реєстратор повинен видати два примірники витягу.

Один з яких видається обтяжувачу/уповноваженій ним особі, а другий – направляється боржнику. Зауважимо, що у розглянутому випадку, це провадиться на безоплатній основі. У випадку відмови внесення відомостей до Реєстру щодо припинення обтяжень реєстратор протягом двох робочих днів повідомляє письмово обтяжувача про причини відмови.

Документом, що підтверджує наявність або відсутність запису в Реєстрі, є витяг, який оформляється у паперовій або електронній формі.

У витягу надаються такі відомості: наявність чи відсутність запису в Реєстрі про обтяження, зміну обтяження, відступлення прав на предмет обтяження, передачу, видачу дубліката заставної та видачу нової заставної (у разі застави повітряних та морських суден, суден внутрішнього плавання, космічних об'єктів).

У п. 29 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна встановлено, що витяг у паперовій формі надається будь-яким нотаріусом або його помічником, які відповідно до законодавства отримали ідентифікатор доступу до Реєстру, на підставі поданої фізичною чи юридичною особою заяви.

У заяві зазначається один із таких ідентифікаторів:

- 1) реєстраційний номер запису;
- 2) реєстраційні дані предмета обтяження;
- 3) відомості про боржника:

– для фізичної особи – прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), реєстраційний номер облікової картки платника податків;

– для юридичної особи – найменування, ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ¹⁵⁵.

¹⁵⁵ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 5 липня 2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-p>

Оскільки до заяви необхідно додати документ про внесення плати за надання витягу і це передбачає ведення діловодства, а помічник приватного нотаріуса перебуває в його штаті, то на практиці такі витяги видають приватні нотаріуси.

Зауважимо, що у державного нотаріуса не може бути помічника. Функції помічника у державній нотаріальній конторі виконує консультант державної контори або діловод.

Водночас отримати витяг у електронній формі можливо лише через офіційний веб-портал Мін'юсту. Зокрема фізичні й юридичні особи мають право на отримання відомостей, що містяться в Реєстрі, в електронній формі з використанням сервісної послуги у формі прикладного програмного інтерфейсу Реєстру на підставі договору, укладеного з ДП «Національні інформаційні системи». Витяг в електронній формі надається фізичній чи юридичній особі, яку ідентифіковано шляхом використання електронного цифрового підпису, електронної системи ідентифікації «Bank ID» чи засобу ідентифікації особи, який дає змогу однозначно ідентифікувати таку особу. Надання витягу в електронній формі забезпечується за допомогою програмних засобів ведення Реєстру шляхом здійснення особою пошуку відомостей про зареєстровані обтяження, завантаження та перегляду витягу в електронній формі для його подальшого використання, зокрема друку. Формування витягу в електронній формі здійснюється автоматично програмними засобами ведення Реєстру з урахуванням зазначених особою ідентифікаторів, визначених у п. 29 вказаного Порядку. Надання витягу в електронній формі здійснюється після внесення плати за його надання через Інтернет із використанням платіжних систем¹⁵⁶.

Посадові особи органів державної влади чи інші визначені законом особи отримують витяги у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законом, шляхом безпосереднього доступу до Реєстру.

Доступ користувачів до Реєстру надається (припиняється) на підставі договору, укладеного з адміністратором Реєстру. Доступ користувача до Реєстру здійснюється з використанням електронного цифрового підпису, сумісного з програмним забезпеченням Реєстру. Користувач самостійно вчиняє дії, пов'язані з отриманням електронного цифрового підпису в акредитованому центрі сертифікації ключів.

Витяг із Реєстру скріплюється печаткою реєстратора.

У п. 34 Порядку ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна вказано, що нотаріус використовує печатку, визначену Законом України «Про нотаріат», що вкотре підтверджує, що видати витяг із цього Реєстру вправі лише нотаріус.

За внесення до Реєстру запису, а також змін і додаткових відомостей до запису, надання інформації з Реєстру справляється плата. Водночас органи державної влади звільняються від плати за внесення до Реєстру записів, змін і додаткових відомостей до запису, виключення запису з Реєстру, а також отримання витягів, якщо вони видаються у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених законодавством.

6.3. Єдиний реєстр довіреностей

Одним із найпоширеніших видів нотаріальних дій є посвідчення довіреностей.

Раніше посвідчені нотаріусами доручення підлягали обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі доручень, який функціонує з 21 травня 1998 р.¹⁵⁷.

¹⁵⁶ Порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна: Постанова КМУ від 05.07.2004 р. № 830. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/830-2004-п>

¹⁵⁷ Радзівська Л. К., Пасічник С. Г. Нотаріат в Україні: навч. посібник. 2-е вид., стер. / за відп. ред. Л. К. Радзівської. К.: Юрінком Інтер, 2000. С. 190.

Наказом Міністерства юстиції України від 29.05.1999 р. № 29/5 «Про Єдиний реєстр доручень» було затверджено Положення про Єдиний реєстр доручень, який діяв до 2006 р. та до якого вносилися зміни наказами Мін'юсту в 1999, 2000, 2004 та 2005 рр.

Приміром, наказом Міністерства юстиції України від 31.08.1999 р. № 52/5 у новій редакції викладено назву вказаного положення «Про Єдиний реєстр доручень, посвідчених у нотаріальному порядку», тобто встановлено обов'язок державних і приватних нотаріусів України здійснювати реєстрацію посвідчених ними доручень на право користування та/або розпорядження майном, у тому числі транспортними засобами, а також реєстрація припинення їх дії.

Нагадуємо, що 2004 р. набрав чинності новий ЦК України, відповідно до ч. 3 ст. 244 якого довіреність – це письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами.

Водночас довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Отже, довіреність – це документ, що видається довірителем і містить обсяг повноважень представників щодо вчинення правочинів та інших правомірних дій, їх зміст та межі¹⁵⁸.

Оскільки відповідно до нового ЦК України термін доручення змінено на довіреність, назріла необхідність прийняти новий нормативний акт щодо здійснення реєстрації довіреностей.

Наказом Міністерства юстиції України від 28 грудня 2006 р. № 111/5 «Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України» затверджено Положення про єдиний реєстр довіреностей¹⁵⁹. До вказаного Положення Мін'юстом вносилися численні зміни.

Зокрема Мін'юстом встановлено, що після повного перенесення бази даних раніше створеного Єдиного реєстру довіреностей, посвідчених у нотаріальному порядку, до бази даних модернізованого Єдиного реєстру довіреностей державне підприємство «Національні інформаційні системи» забезпечує довічне зберігання бази даних раніше створеного реєстру.

Єдиний реєстр – це електронна база даних, що містить інформацію про довіреності (у тому числі їх дублікати), а також відомості про припинення їх дії.

Реєстраторами Єдиного реєстру є державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, приватні нотаріуси, які мають доступ до Єдиного реєстру через інформаційну мережу Міністерства юстиції України, вносять записи до Єдиного реєстру про посвідчені довіреності (у тому числі їх дублікати), про припинення дії довіреностей, перевіряють дійсність довіреностей (їх дублікатів) за даними Єдиного реєстру та видають витяги з Єдиного реєстру, а також виконують інші функції, передбачені вказаним Положенням.

За письмовою заявою приватного нотаріуса – Реєстратора доступ до Єдиного реєстру довіреностей з метою виконання функцій Реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса.

Відповідно до п. 2.1, обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі підлягають довіреності (у тому числі їх дублікати), посвідчені в нотаріальному порядку, та довіреності на право розпорядження майном, посвідчені посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських Рад народних депутатів, а також відомості про припинення

¹⁵⁸ Комаров В. В., Баранкова В. В. Нотаріат в Україні: підручник. Х.: Право, 2011. С. 180.

¹⁵⁹ Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 28.12.2006 р. № 111/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1378-06>

їх дії. Однак необхідно зауважити, що з 1 грудня 2008 р. посадові особи органів місцевого самоврядування не вправі посвідчувати довіреності на право розпорядження майном. Тільки з 28 березня 2009 р. вказані посадові особи вправі посвідчувати довіреності лише для осіб, які проживають на території органу місцевого самоврядування та за виключенням довіреностей на управління і розпорядження корпоративними правами та довіреностей на користування і розпорядження транспортними засобами.

Реєстрація довіреностей, а також довіреностей, прирівнюваних до нотаріально посвідчених (їх дублікатів), посвідчених посадовими, службовими особами, переліченими в ч. 3 ст. 245 ЦКУ, ст.ст. 37–38, 40 Закону України «Про нотаріат», а також відомості про припинення їх дії, здійснюється в Єдиному реєстрі за заявою довірителя про реєстрацію таких довіреностей.

Заява про реєстрацію зазначених довіреностей надається Реєстратору безпосередньо довірителем. У разі неможливості подачі заяви на реєстрацію довіреності безпосередньо довірителем підпис довірителя на такій заяві повинен бути засвідчений підписом і печаткою особи, яка посвідчила довіреність.

До Єдиного реєстру довіреностей вносяться такі відомості:

1. Відомості про довірителя та його представників:

для фізичних осіб: прізвище, ім'я та по батькові (за наявності); ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів (для представників – за наявності) або причина його відсутності;

для юридичних осіб: найменування; ідентифікаційний код в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України або причина його відсутності.

2. Тип, номер державної реєстрації, серійний номер та опис транспортного засобу – для довіреностей щодо транспортного засобу.

3. Опис нерухомого майна, достатній для його ідентифікації, – для довіреностей щодо нерухомого майна.

4. Номери та серії спеціальних бланків нотаріальних документів, на яких викладено текст довіреності (її дубліката), – для довіреностей (їх дублікатів), посвідчених у нотаріальному порядку.

5. Дата посвідчення довіреності.

6. Строк (термін) дії довіреності.

7. Відомості про безвідкличність довіреності.

8. Номер запису в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, за яким посвідчено довіреність (видано її дублікат).

9. Відомості про особу, яка посвідчила довіреність.

10. Відомості про передоручення.

11. Відомості про видачу дубліката довіреності.

12. Відомості про припинення дії довіреності (назва, номер та дата видачі документа, що є підставою для припинення дії довіреності (далі – документ-підстава); найменування юридичної або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, яка видала документ-підставу; відомості про нотаріуса або іншу посадову, службову особу, яка отримала документ-підставу.

13. Додаткові відомості (за необхідності).

14. Відомості про Реєстратора.

Кожному реєстраційному запису про посвідчення довіреності (у тому числі видачу дубліката) в Єдиному реєстрі присвоюються реєстраційний номер запису та поточна дата реєстрації в Єдиному реєстрі.

Документами Єдиного реєстру є: витяг про внесення реєстраційного запису до Єдиного реєстру; скорочені та повні витяги з Єдиного реєстру.

Водночас зауважимо, що відповідно до наказу Мін'юсту від 24 квітня 2015 р. № 601/5, документи Єдиного реєстру виготовляються без використання спеціальних бланків документів реєстрів інформаційної системи Міністерства юстиції України.

За реєстрацію однієї довіреності (у тому числі її дублікату) в Єдиному реєстрі з видачею про це витягу, а також за перевірку дійсності довіреності (її дублікату) за даними Єдиного реєстру, не пов'язану з учиненням нотаріальних дій, із видачею про це витягу стягується плата у розмірі, встановленому Міністерством юстиції України. А саме:

- за реєстрацію однієї довіреності (у тому числі дублікату довіреності) в Єдиному реєстрі довіреностей з видачею про це витягу – у розмірі тридцяти чотирьох гривень;
- за перевірку справжності довіреності (у тому числі дублікату довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, не пов'язану з вчиненням нотаріальних дій, з видачею про це повного витягу – у розмірі тридцяти чотирьох гривень;
- за перевірку справжності довіреності (у тому числі дублікату довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, не пов'язану з вчиненням нотаріальних дій, з видачею про це скороченого витягу – у розмірі двадцяти п'яти гривень п'ятдесяти копійок.

Водночас перевірка дійсності довіреності (у тому числі дублікату довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, що пов'язана з учиненням нотаріальних дій, з видачею про це скороченого або повного витягу, здійснюється безкоштовно.

Однак інваліди I та II груп, інваліди Великої Вітчизняної війни та прирівняні до них особи, громадяни, віднесені до першої категорії потерпілих унаслідок Чорнобильської катастрофи, звільняються від сплати коштів за реєстрацію довіреності (у тому числі дублікату довіреності), посвідченої у нотаріальному порядку, у Єдиному реєстрі.

Інваліди III групи, а також пенсіонери, які мають право на пенсію за віком згідно з ст. 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення», звільняються від сплати коштів за реєстрацію довіреності щодо отримання пенсії (у тому числі її дублікату), посвідченої у нотаріальному порядку.

Внесення до Єдиного реєстру відомостей про припинення дії довіреності здійснюється безкоштовно.

Відомості з Єдиного реєстру надаються безкоштовно на письмову вимогу суду, прокуратури, органів дізнання і слідства – у зв'язку з кримінальними, цивільними господарськими або адміністративними справами, що перебувають у їх провадженні, а також Міністерству юстиції України, головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласним, містах Києві та Севастополі, районним, міським (міст обласного значення), міськрайонним управлінням юстиції, у зв'язку із здійсненням ними повноважень, встановлених чинним законодавством України.

Відповідно до п. 5 Порядку, перевірка дійсності довіреності (у тому числі дублікату довіреності) за даними Єдиного реєстру довіреностей, що пов'язана з учиненням нотаріальних дій, з видачею про це скороченого або повного витягу, здійснюється безкоштовно.

На практиці виникають проблеми під час перевірки довіреностей, посвідчених консульськими установами України, оскільки перевірити факт їх укладення нотаріус не може.

6.4. Єдиний реєстр спеціальних бланків документів інформаційної системи Мін'юсту

Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України від 12.08.1996 р. № 21/5 «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України», з 1 жовтня 1996 р. у нотаріальну практику було запроваджено вчинення певних нотаріальних дій на спеціальних бланках нотаріальних документів.

Зокрема, у п. 2-1 чинної тоді Інструкції про порядок учинення нотаріальних дій нотаріусами України зазначалося, що нотаріальні дії, які вчиняються нотаріусами України, виконуються на спеціальних бланках нотаріальних документів. Водночас взірць бланку, а також порядок обліку, зберігання та витрачання бланків нотаріальних документів установлювався Міністерством юстиції за погодженням з Українською нотаріальною палатою. Використання інших бланків або стандартних білих аркушів паперу для вчинення нотаріальних дій заборонялося, а документи, виконані не на стандартному бланку, вважалися недійсними.

Питання застосування нотаріусами спеціальних бланків нотаріальних документів, а також їх захищеності перебувало на постійному контролі Міністерства юстиції України. Наприклад, протягом 1997 р. цьому питанню приділялися постанови рішення Колегії Мін'юсту від 22 грудня 1997 р., а також відповідні накази міністерства: від 01.07.1997 р. № 49/5 «Про затвердження Положення про постачання, зберігання, облік та звітність витрачання бланків нотаріальних документів», від 09.10.1997 р. № 69/5 «Про запровадження спеціальних бланків нотаріальних документів». Адміністратором указанного реєстру було Державне підприємство «Інформаційний центр» Мін'юсту або скорочено Держінформ'юст.

Наказом Міністерства юстиції України від 22 січня 1998 р. № 6/5 затверджено Положення про постачання, зберігання, облік та звітність, витрачання бланків нотаріальних документів. Також цим актом передбачалося створення і Єдиного державного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, і відповідної звітності за витрачання бланків.

Замовником бланків був Мін'юст. Отримували нотаріальні бланки державні та приватні нотаріуси в обласних управліннях юстиції відповідно до складених актів прийому-передачі. Зауважимо, що бланки використовувалися тільки в тому нотаріальному окрузі, для якого вони видавалися.

Згодом на підставі Наказу Міністерства юстиції України від 29.06.1999 р. № 36/5 «Про здійснення заходів щодо захисту нотаріально оформлюваних документів» почав функціонувати спеціальний електронний реєстр – Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів. Тобто витрачання бланків нотаріальних документів відносилося до документів суворої звітності.

Із метою захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб під час учинення нотаріальних дій КМУ 05 серпня 2009 р. № 812 було прийнято Постанову «Про затвердження Порядку витрачання, зберігання, обігу спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання та опису і зразка такого бланка».

Отже, питання регулювання порядку витрачання, зберігання нотаріальних бланків, як і встановлення зразка таких бланків, перейшло від Міністерства юстиції України до КМУ, що свідчить про його значущість.

Використання бланків у нотаріальній діяльності регулюється ст. 34 Закону України «Про нотаріат», а також Главою 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5.

Зокрема, відповідно до ст. 34 Закону України «Про нотаріат», на спеціальних бланках нотаріальних документів викладаються: тексти договорів, заповітів, довіреностей, свідоцтв, актів про морські протести та протести векселів, перекладів у разі засвідчення нотаріусом вірності перекладу документа з однієї мови на іншу, заяв, на яких нотаріусом засвідчується справжність підпису, за винятком тих примірників, що залишаються у справах нотаріуса, а також дублікатів нотаріальних документів¹⁶⁰.

У світовій нотаріальній практиці практично на державному рівні не запроваджуються спеціальні бланки нотаріальних документів. Як зауважує В. Марченко, в жодній країні Європи, крім України, не використовуються спеціальні бланки нотаріальних документів. Єдиним виключенням є Російська Федерація, але і там нотаріальні бланки єдиного зразка були введені нещодавно, мабуть, під впливом досвіду України¹⁶¹.

Варто наголосити, що всі нотаріальні дії реєструються у спеціальних реєстрах для реєстрації вчинюваних нотаріальних дій, які є одних із основних забезпечувальних засобів підтвердження здійснення таких дій.

Лише наявність на зберіганні у державного чи приватного нотаріуса, державному нотаріальному архіві матеріалів укладеного правочину чи спадкової справи є гарантією права особи чи уповноваженого нею представника (в певних випадках спадкоємця) на отримання дубліката втраченого нотаріального документа.

На думку деяких практиків, можливо, ефективнішою була б повна відмова від спеціальних бланків нотаріальних документів як доволі витратного, але недієвого засобу захисту¹⁶². Вважаємо, що дедалі меншого значення у нотаріальній практиці набувають спеціальні бланки нотаріальних документів. Тому варто зменшити перелік видів нотаріальних дій, для вчинення яких є обов'язковим використання спеціальних бланків нотаріальних документів.

Наказом Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5 «Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання» було затверджено Порядок ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів¹⁶³. Відповідно до цього наказу, Мін'юст є держателем указанного реєстру.

У 2015 році, згідно з наказом Мін'юсту від 25 червня 2015 р. № 1059/5, на державне підприємство «Національні інформаційні системи» покладено повноваження адміністратора Реєстру, в тому числі виконання функцій з організації виготовлення, постачання державним нотаріальним конторам, державним нотаріальним архівам, приватним нотаріусам, первинного обліку постачання, знищення зіпсованих, анульованих та дефектних спеціальних бланків нотаріальних документів¹⁶⁴.

¹⁶⁰ Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

¹⁶¹ Марченко В. М. Пропозиції щодо доцільності використання спеціальних бланків нотаріальних документів. URL: http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/otmena_blankov

¹⁶² Там само.

¹⁶³ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: Наказ Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

¹⁶⁴ Там само.

Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів – це електронна база даних, що містить інформацію про: постачання бланків державним нотаріальним конторам, державним нотаріальним архівам, приватним нотаріусам; видані державним та приватним нотаріусам бланки; отримані державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами та приватними нотаріусами бланки; передані державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами, державними та приватними нотаріусами бланки; витрачені і недійсні бланки; здійснені перевірки справжності бланків; видані інформаційні довідки та витяги з Єдиного реєстру¹⁶⁵.

Реєстраторами або наповнювачами Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів є державні нотаріальні контори, державні нотаріальні архіви, а також приватні нотаріуси.

Зауважимо, що за письмовою заявою приватного нотаріуса-Реєстратора доступ до Єдиного реєстру з метою виконання функцій Реєстратора може бути наданий помічнику (консультанту) цього нотаріуса.

Ведення Єдиного реєстру здійснюється українською мовою.

Варто наголосити, що передавання бланків нотаріальних документів дозволяється лише у межах нотаріального округу. Так, наприклад, у межах Львівського міського нотаріального округу дозволяється передавання бланків між Львівськими державними нотаріальними конторами, Львівським державним нотаріальним архівом, приватними нотаріусами міста Львова. Такі операції повинні супроводжуватися складанням акта приймання-передавання у трьох примірниках з одночасним повідомленням Адміністратора для внесення відповідних змін до Єдиного реєстру. До такого повідомлення додається примірник акта про приймання-передавання. Використання переданих бланків дозволяється після отримання повідомлення про передавання бланків Адміністратором та внесення відповідної інформації до Єдиного реєстру.

Законодавцем встановлено заборону передачі бланків нотаріальних документів поза межами нотаріального округу. Наприклад, нотаріус міста Львова не вправі передати бланки приватному нотаріусу м. Червонограда, і навпаки.

Відшкодування вартості бланків нотаріальних документів здійснюється особами, які звернулися за вчиненням нотаріальних дій.

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» здійснює постачання бланків нотаріальних документів.

У нормативному акті встановлено особливий порядок «збереження» бланків нотаріальних документів приватним нотаріусом, у разі зупинення, припинення нотаріальної діяльності або анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. А саме: приватний нотаріус (особа, свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяльність якої припинено) зобов'язаний у триденний термін передати бланки, які залишилися невикористаними, до Постачальника, про що складається акт про приймання-передавання. Для внесення відповідних змін до Єдиного реєстру Постачальник негайно повідомляє Адміністратора про приймання-передавання бланків шляхом надання інформації із застосуванням електронного цифрового підпису. До такого повідомлення додається електронна копія акта про приймання-передавання. Постачальник повертає приватному нотаріусу (особі, свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяль-

¹⁶⁵ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: Наказ Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

ність якої припинено) кошти за невикористані бланки за ціною, що діяла на час їх одержання¹⁶⁶.

Відповідно до п. 10.6 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, у випадку, якщо приватний нотаріус (особа, свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяльність якої припинено) не передав невикористані бланки до Постачальника в установлений строк, Адміністратор за повідомленням Постачальника вносить до Єдиного реєстру відомості про ці бланки як анульовані. А кошти за вилучені з обороту бланки приватному нотаріусу (особі, свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю якої анульовано або приватну нотаріальну діяльність якої припинено) не повертаються.

У нормативному акті з метою захисту інтересів споживачів нотаріальних послуг, зокрема, у разі необхідності отримання дубліката документа, що зберігається у справах приватного нотаріуса, який не здійснює діяльність (згідно з ч. 6 ст. 29-2 Закону України «Про нотаріат»), може отримати бланки, на виконання цієї дії, в іншого нотаріуса того ж нотаріального округу.

Постачальник, завідуючі конторами, архівами, державні та приватні нотаріуси відповідають за своєчасність та вірогідність відомостей, які вони надають для внесення Адміністратору та/або вносять до Єдиного реєстру. Контроль за дотриманням нотаріусами України Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів здійснюють Департамент нотаріату та банкрутства Міністерства юстиції України та начальники Головного територіального управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних територіальних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі. Згідно з п. 2.3 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, унесення до Єдиного реєстру відомостей про отримання або витрачання бланків здійснюється Реєстраторами в день отримання/витрачання бланка та у суворій послідовності відповідно до порядкових номерів та за відповідними кодами витрачання.

Коди витрачання відіграють важливу роль і у діяльності нотаріусів, і для пересічних громадян, оскільки дають змогу перевірити використання бланка за видом посвідченої нотаріальної дії.

Відповідно до п. 2.6 Порядку, встановлено нумерацію – коди витрачання бланків, а саме:

- 1) договір про відчуження нерухомого майна, крім земельних ділянок;
- 2) договір про відчуження транспортного засобу;
- 3) інші договори;
- 4) заповіт;
- 5) свідоцтво про право на спадщину;
- 6) свідоцтво про право власності;
- 7) довіреність;
- 8) заява;
- 9) переклад;
- 10) дублікат;
- 11) шлюбний договір;
- 12) інші дії;
- 13) установчий договір;

¹⁶⁶ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: Наказ Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

- 14) договір про відчуження земельної ділянки;
- 15) протест векселя;
- 16) зіпсований бланк;
- 17) анульований бланк;
- 18) дефектний бланк;
- 19) відсутній бланк;
- 20) викрадений бланк;
- 21) втрачений бланк.

Зауважимо, що у випадку виявлення зіпсованих, анульованих, дефектних, відсутніх при відкритті пачки, втрачених або викрадених (недійсних) бланків, відомості про них вносяться до Реєстру негайно.

Своєчасне внесення відомостей до Реєстру є не лише обов'язком нотаріуса. Цьому також сприяють перевірки, які проводяться щомісячно Головними територіальними управліннями юстиції в областях щодо своєчасності внесення відомостей до Реєстру. У випадку виявлення порушень, управління юстиції вправі притягнути нотаріуса до дисциплінарної відповідальності, або зупинити діяльність приватного нотаріуса.

Відповідно до п. 5.1, Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, документами Єдиного реєстру є:

- інформаційна довідка;
- скорочені витяги;
- повні витяги;
- книги обліку надходження бланків до державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву; книги обліку видачі бланків державним нотаріусам; книги обліку зіпсованих і анульованих бланків; особисті книги обліку надходження бланків;
- особисті книги обліку зіпсованих і анульованих бланків;
- статистичні відомості та звіти з Єдиного реєстру.

Перевірка бланків за даними вказаного Єдиного реєстру здійснюється нотаріусом шляхом безпосереднього доступу до Єдиного реєстру за серією та номером відповідного бланка. За результатами перевірки щодо витрачання бланка нотаріального документа, із Єдиного реєстру отримується інформаційна довідка.

Зміст інформаційної довідки:

- дата і час перевірки;
- ідентифікатор;
- відомості про нотаріуса, який подав заяву на здійснення перевірки справжності бланка;
- відомості про бланк: дата отримання бланка;
- відомості про нотаріуса, який отримав бланк;
- код витрачання бланка;
- дата витрачання бланка;
- відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк;
- відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі;
- відомості про Реєстратора, що надав інформаційну довідку.

Доступ до Єдиного реєстру також мають Департамент нотаріату та реєстрації адвокатських об'єднань, Головне територіальне управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головні територіальні управління юстиції в областях, містах Києві та Севастополі в частині отримання статистичних даних щодо обігу

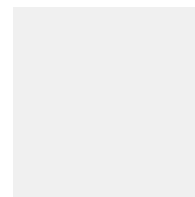
та звітності про використання бланків нотаріусами України та для отримання повного витягу.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні підприємства, установи, організації й інші юридичні та фізичні особи мають право доступу до відомостей Єдиного реєстру через веб-сайт, який ведеться Адміністратором, для пошуку та перегляду інформації про дійсні чи недійсні бланки.

Пошук інформації в Єдиному реєстрі про дійсні чи недійсні бланки здійснюється за серією та номером бланка на веб-сайті: <http://rnb.nais.gov.ua/>

Перевірка спеціального бланка нотаріального документа¹⁶⁷

Серія Номер
бланка: бланка:

У результаті запиту система видає три варіанти відповідей.

До першої групи відповідей належить дата видачі документа й яким нотаріусом (державним чи приватним) був отриманий. Тобто бланк справжній.

До другої – відомості про недійсність бланка, а також про втрату його та час втрати.

Третій варіант відповіді – це інформація про те, що відомостей про бланк немає.

Відповідно до п. 4.5 Порядку, відомості з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів надаються у формі витягів: повного та скороченого.

Зауважимо, що лише скорочений витяг вправі отримати фізичні й юридичні особи на підставі письмового запиту, який направляється до адміністратора та реєстраторів Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів.

Нормативним актом (п. 4.9) встановлено зміст скороченого витягу з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, а саме:

- номер витягу;
- дата та час видачі;
- відомості про особу, що звернулася за наданням витягу;
- параметри, за якими виконувався пошук відомостей у Єдиному реєстрі;
- відомості про бланк: серія та номер бланка; код витрачання бланка; дата витрачання бланка;
- відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк;
- дата отримання бланка, відомості про нотаріуса, який отримав бланк (якщо інформації про витрачання бланка в Єдиному реєстрі немає);
- відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі;
- відомості про особу, яка надала витяг з Єдиного реєстру¹⁶⁸.

Питання отримання повного витягу врегульовано у п. 4 Порядку. Слід зауважити, що такий витяг вправі видавати лише адміністратор Реєстру на письмову вимогу органів:

¹⁶⁷ URL: <http://rnb.nais.gov.ua/>

¹⁶⁸ Про організаційні заходи з постачання, зберігання, обігу, обліку спеціальних бланків нотаріальних документів і звітності про їх використання: Наказ Міністерства юстиції України від 04 листопада 2009 р. № 2053/5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1043-09>

суду, прокуратури, органів дізнання і слідства у зв'язку з кримінальними, цивільними, господарськими або адміністративними справами, що перебувають у їх провадженні, а також Міністерства юстиції України, Головного територіального управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головних територіальних управлінь юстиції в областях, містах Києві та Севастополі, районних, міських, міськрайонних управлінь юстиції, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у зв'язку із здійсненням ними повноважень, визначених чинним законодавством України, та із зазначенням причини запиту.

Нормативним актом (п. 4.12) встановлено зміст повного витягу з Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, який містить такі дані:

- номер витягу;
- дата та час видачі;
- відомості про орган та особу, що звернулася за наданням витягу;
- параметри, за якими виконувався пошук відомостей у Єдиному реєстрі;
- відомості про бланк: серія та номер бланка;
- відомості про приймання-передавання бланка: дата приймання-передавання бланка; серія та номер бланка, який передано; відомості про особу, що передала бланк; відомості про особу, що отримала бланк; додаткові відомості; дата та час реєстрації; особа, що здійснила реєстрацію;
- відомості про витрачання бланка: дата витрачання бланка; код витрачання бланка; відомості про нотаріуса, яким витрачено бланк; додаткові відомості; дата та час реєстрації; особа, що здійснила реєстрацію;
- відмітка про відсутність за вказаними параметрами пошуку відомостей у Єдиному реєстрі;
- відомості про особу, яка надала витяг з Єдиного реєстру.

Плата за видачу інформаційної довідки, повного та скороченого витягів з Єдиного реєстру бланків не стягується.

Відповідно п. 9.1 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, недійсними бланками вважаються:

- зіпсовані під час виготовлення (в тому числі зіпсовані при виготовленні документа);
- анульовані внаслідок того, що вчинення нотаріальної дії не відбулося;
- дефектні (через відсутність або пошкодження захисної сітки, друкованого тексту, водяних знаків, серій або номерів на бланках, наявність дубльованих номерів);
- відсутні при відкритті пачки, втрачені або викрадені.

Недійсним бланкам присвоюються коди витрачання від 21 до 26 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів

Завідуючі державними нотаріальними конторами, державними нотаріальними архівами чи приватні нотаріуси (п. 9.3 Порядку ведення Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів) зобов'язані протягом п'яти робочих днів після зіпсуття чи анулювання бланків здійснити їх знищення, про що складається відповідний акт у двох примірниках.

Один примірник акта про знищення зіпсованих чи анульованих бланків зберігається у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві, у приватного нотаріуса, другий примірник акта – протягом п'яти робочих днів надсилається Постачальнику (НАІС). Знищення дефектних бланків здійснюється Постачальником, про що складається акт про знищення.

6.5. Електронні сервіси у сфері фінансової та бюджетної політики

Удосконалення автоматизованих процесів формування та виконання бюджетів різних рівнів охоплює й електронне звітування суб'єктів державного сектора з використанням інформаційних технологій та електронного цифрового підпису.

Концепцією розвитку електронного урядування в Україні¹⁶⁹ у сфері фінансової та бюджетної політики передбачено вдосконалення автоматизованих процесів формування та виконання бюджетів різних рівнів.

В Україні створено Систему подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами (далі – АС «Є-Звітність»)¹⁷⁰.

АС «Є-Звітність» передбачає створення особистого електронного кабінету розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування (далі – клієнти Казначейства), які складають та подають фінансову та/або бюджетну звітність до органу Казначейства за місцем обслуговування. Вона – єдиний формат подання електронної звітності клієнтів Казначейства й є важливим кроком модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі, в яку закладені, зокрема:

- форми фінансової звітності, затверджені національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»¹⁷¹;
- склад та порядок складання місячної, квартальної і річної бюджетної звітності, вимоги до розкриття її елементів.

АС «Є-Звітність» дає можливість:

- заповнити в електронному вигляді затверджені форми фінансової звітності, перевірити, підписати ЕЦП кожен форму фінансової звітності та подати до органу Казначейства за місцем обслуговування;

- на підставі даних бухгалтерського обліку, що формуються в інформаційній системі Казначейства, скласти бюджетну звітність за відповідними формами, перевірити її, заповнити форми щодо розкриття елементів бюджетної звітності, підписати ЕЦП кожен форму бюджетної звітності та подати до органу Казначейства за місцем обслуговування;

- головним розпорядникам бюджетних коштів та розпорядникам бюджетних коштів нижчого рівня, до мережі яких включені розпорядники (одержувачі) бюджетних коштів, контролювати стан складання та подання звітності до органу Казначейства підвідомчими установами, дотримання термінів подачі звітності, встановлених органом Казначейства. У разі необхідності своєчасно звертати увагу підвідомчих установ на допущені викривлення (неточності) при заповненні показників у відповідних формах звітності;

- здійснювати автоматизовану консолідацію всіх форм фінансової та бюджетної звітності на кожному рівні консолідації;

¹⁶⁹ Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250287124>

¹⁷⁰ Про затвердження Змін до Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2018 р. № 340. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0357-18>

¹⁷¹ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10>

– прискорити перевірку органами Казначейства звітності, в тому числі на відповідність даним бухгалтерського обліку органів Казначейства, що формуються в інформаційній системі Казначейства.

Однак процедура підключення до АС «Є-Звітність» диференційована залежно від того, підключилася чи не підключилася установа до системи дистанційного обслуговування «Клієнт Казначейства – Казначейство», та має чи не має відповідна структура ключів ЕЦП іншого акредитованого центру сертифікації ключів (АЦСК) (рис. 6.1).

Для прикладу схематично зобразимо алгоритм дій для підключення до АС «Є-Звітність» у разі наявності підключення до системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство»:

Рис. 6.1. Підключення до АС «Є-Звітність»

Електронний кабінет платника податків

Інформаційно-телекомунікаційну систему «Електронний кабінет» запроваджено відповідно до Наказу Мінфіну від 14.07.2017 р. № 637 «Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету»¹⁷².

Відповідно до п. 14.1.56 (2) ст. 14 ПКУ, *електронний кабінет* – електронна система взаємовідносин між платниками податків та державними, у тому числі контролюючими, органами з питань реалізації їхніх прав та обов’язків¹⁷³.

Електронний кабінет (ЕКП) складається з:

- апаратно-програмного комплексу;
- порталного рішення для користувачів – платників податків, робота в якому здійснюється он-лайн (через Інтернет у режимі реального часу) та не вимагає обов’язкового використання спеціалізованого клієнтського застосування;
- порталного рішення для користувачів – державних, у тому числі контролюючих, органів;
- програмного інтерфейсу (API), що дає змогу реалізувати повноту функціоналу електронного кабінету;
- інших засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем.

Порядок функціонування електронного кабінету визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику¹⁷⁴.

¹⁷² Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету: Наказ Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17>

¹⁷³ Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Вхід до Електронного кабінету здійснюється за адресою: <http://cabinet.sfs.gov.ua>, а також через офіційний веб-портал ДФС (рис. 6.2).

Рис. 6.2. Електронний кабінет платника

Зазначимо, що Електронний кабінет працює цілодобово та забезпечує такі можливості:

- перегляд у режимі реального часу інформації про платника податків, що використовується контролюючими органами;
- перегляд даних оперативного обліку податків та зборів (дані карток платників податків);
- перегляд даних системи електронного адміністрування ПДВ;
- одержання інформації у вигляді документа, який формується автоматизовано шляхом вивантаження інформації з електронного кабінету із накладенням електронного підпису посадової особи та печатки контролюючого органу;
- проведення звірення розрахунків з бюджетом, з одержанням документа про стан розрахунків із накладенням електронного підпису посадової особи та печатки контролюючого органу;
- надання заяви про повернення помилково або надлишково сплачених сум податків;
- автоматизоване визначення обов'язкових для подання платником податків форм податкової звітності;
- автоматизоване визначення рахунків для сплати податків конкретним платником податків;
- заповнення, перевірки та подання податкових декларацій до контролюючого органу;
- реєстрація акцизних накладних в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

¹⁷⁴ Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету: Наказ Міністерства фінансів України від 14.07.2017 № 637. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17>

- отримання повідомлень про проведення податкових перевірок, отримання актів та довідок за наслідками перевірок;
- адміністративне оскарження рішень контролюючих органів (подання заперечень на акт перевірки, подання скарги тощо);
- перевірка статусу контрагента за базами даних Мінфіну, наприклад, про статус реєстрації платником ПДВ, про наявність порушень податкового законодавства, наявність податкового боргу;
- внесення змін до реєстраційних даних платника податку, наприклад, у разі зміни посадових осіб;
- надання заяви про перехід на спрощену систему оподаткування;
- взяття на облік на митниці;
- подання заяв та інших документів для отримання сертифікатів походження EUR.1;

- реєстрація та подання звітності про використання РРО;
- отримання довідок та інших документів, які видаються податковими органами;
- інформація про всі відправлені й отримані через Електронний кабінет документи, з зазначенням дати та часу відправлення й отримання, зберігаються безстроково і будь-коли доступні платникам податків.

Електронний кабінет має функціональні частини: відкрита (загальнодоступна) частина та приватна частина (особистий кабінет).

Для забезпечення взаємодії засобами Електронного кабінету в приватній частині (особистий кабінет), яка є індивідуальною персоніфікованою веб-сторінкою користувача, платник податків здійснює електронну ідентифікацію з використанням ЕЦП відповідальних осіб платника (директора, бухгалтера, осіб, які мають право підпису), наданого будь-яким акредитованим центром сертифікації ключів відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Приватна частина (особистий кабінет) Електронного кабінету забезпечує надання платнику податків послуг, перелік яких передбачено ПК України.

Відкрита частина.

Користуватись послугами відкритої частини можна без ідентифікації особи (без використання ЕЦП).

Через відкриту частину ЕКП доступні такі можливості для платника (громадянина):

- 1) ознайомлюватися з останніми новинами (нововведеннями) ЕКП;
- 2) скористатися інформацією з реєстрів, що є загальнодоступними;
- 3) отримати інформацію про граничні терміни сплати податків, зборів, обов'язкових платежів та подання звітності (податковий календар);
- 4) роздрукувати бланки податкової звітності;
- 5) заповнити, зберегти та роздрукувати Декларацію про майновий стан і доходи фізичних осіб;
- 6) отримати контакти й адреси діючих центрів обслуговування платників (ЦОП) (див. рис. 6.3).

Приватна частина.

Робота у приватній частині провадиться з використанням електронного цифрового підпису.

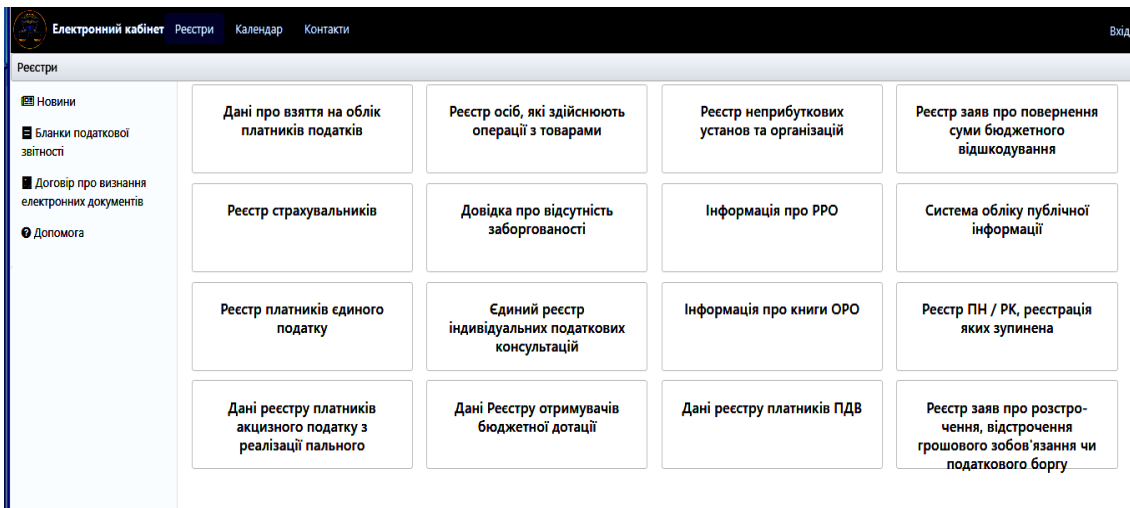

Рис. 6.3. Відкрита частина ЕКП

Після ідентифікації особи залежно від типу платника доступні такі розділи:

- 1) новини;
- 2) інформація з реєстрів;
- 3) податковий календар;
- 4) бланки податкової звітності;
- 5) декларація про майновий стан;
- 6) контакти й адреси центрів обслуговування платників;
- 7) облікові дані платника;
- 8) звітність;
- 9) вхідні/вихідні документи;
- 10) листування з органами ДФС;
- 11) подання заяв, запитів для отримання інформації;
- 12) стан розрахунків із бюджетом;
- 13) реєстрація податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних;
- 14) сервіси системи «Електронного адміністрування ПДВ» (для платників ПДВ);
- 15) сервіси системи «Електронного адміністрування реалізації пального» (СЕА РП).

У разі виникнення питань із приводу користування ЕКП можна звернутися за телефоном 0800501007 або написати на поштову скриньку infozvit@sfs.gov.ua.

Електронна звітність

Електронна звітність – можливість доставити до контролюючих органів звіти в електронному вигляді. Електронний звіт – спеціальний відформатований файл, зашифрований і підписаний електронним цифровим підписом суб'єкта господарської діяльності та надісланий контролюючому органу засобами телекомунікаційного зв'язку.

Нині в Україні за допомогою електронних звітів можна звітувати до всіх основних контролюючих органів. Серед них – Державна фіскальна служба, Державна служба зайнятості, Державна служба статистики¹⁷⁵.

¹⁷⁵ Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: Наказ Міністерства фінансів України від 06.06.2017 р. № 557. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17>

Для захисту інформації, що передається, застосовуються засоби криптозахисту. Так, перед надсиланням на сформований файл звіту накладається ЕЦП суб'єкта господарювання, після чого підписаний файл шифрується за допомогою відкритого сертифіката органу, для якого призначено звіт.

Безпечність передання забезпечується тим, що розшифрувати файл звіту може тільки контролюючий орган – адресат, а ідентифікація суб'єкта господарської діяльності відбувається за допомогою перевірки електронного цифрового підпису.

Із погляду закону, надісланий і прийнятий контролюючим органом електронний звіт має таку саму юридичну силу, як і його паперовий еквівалент.

Державна фіскальна служба забезпечує приймання електронних звітів, створених у затверженому форматі та підписаних за допомогою надійних засобів електронного цифрового підпису, не беручи до уваги те, за допомогою якого саме програмного продукту було створено такий звіт. Платники податків самостійно визначаються із вибором програмного забезпечення з формування та подачі звітності в електронному вигляді. Можливе використання власних програмних продуктів або провідних розробників бухгалтерських програм.

Засобами Електронного кабінету платники податків можуть подавати такі форми податкової звітності: Податкова декларація з податку на прибуток підприємств, Податкова декларація платника єдиного податку третьої групи (юридичні особи), Податкова декларація зі збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками, Податкова декларація з податку на додану вартість, Декларація акцизного податку та ін.

Державною фіскальною службою України, крім приймання податкової звітності в електронному вигляді запроваджено приймання й обробку звітності, яка подається до Пенсійного фонду України, Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості України.

Електронна митниця

Тенденції світового розвитку встановлюють нові завдання із спрощення митних процедур і процедур логістики під час ввезення та вивезення товарів на (з) території країни, зменшення ризиків порушення безпеки, для чого необхідно створювати електронні інформаційні системи, які будуть функціонально сумісні з аналогічними системами різних країн, доступні, керовані, безпечні, об'єднані та контрольовані.

Створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» спрямовано на зміцнення митної безпеки України, адаптацію Єдиної автоматизованої інформаційної системи Держмитслужби та нової комп'ютеризованої транзитної системи ЄС, оперативне отримання актуальної і достовірної інформації про наміри щодо здійснення зовнішньоекономічних операцій, створення умов для пришвидшення процедур митного контролю та митного оформлення, поліпшення соціального й інформаційного обслуговування населення, вдосконалення інформаційної інфраструктури Держмитслужби¹⁷⁶.

«Електронна митниця» поєднує інформаційно-телекомунікаційні технології та сукупність механізмів їх застосування. Створення зазначеної дає можливість підвищити якість митного регулювання та вдосконалювати митне адміністрування.

¹⁷⁶ Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця»: Розпорядження КМУ від 17.09.2008 р. № 1236-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80>

Автоматизована система «Єдиного вікна» при митному оформленні товарів і транспортних засобів¹⁷⁷ передбачає здійснення всіх видів контролю за допомогою ІТ-системи митниці. Зазначимо, це значно спрощує та скорочує час на проведення митних процедур, оскільки єдина електронна база даних дає змогу контролюючим органам здійснювати інформаційну взаємодію в автоматичному режимі.

Відповідно до нормативних документів, час на прийняття рішення контролюючим органом щодо здійснення відповідного виду контролю становить 4 години. Крім того, огляд товарів проводиться одночасно всіма контролюючими органами не пізніше, ніж через 24 робочі години від запропонованого підприємством часу.

«Єдине вікно» передбачає наявність централізованої бази даних, до якої суб'єкти господарювання подають документи в електронному вигляді. Митні органи й органи контролю мають одночасний доступ до бази та виконують свої функції.

6.6. Електронні сервіси у галузі соціального захисту

6.6.1. Реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування

Поняття, ознаки та мета Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Визначення поняття Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування подано у ст. 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI¹⁷⁸, де зазначено, що це організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб.

Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування складається з:

- 1) реєстру страхувальників – формує та веде Державна фіскальна служба¹⁷⁹;
- 2) реєстру застрахованих осіб – формує та веде Пенсійний фонд України.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю: Постанова КМУ від 25.05.2016 р. № 364. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-%D0%BF>

¹⁷⁸ Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 р. № 2464-VI. *Голос України* від 15.09.2010 р. № 171.

¹⁷⁹ Положення про реєстр страхувальників: Наказ Мінін України від 24.11.2014 р. № 1162. *Офіційний вісник України* від 19.12.2014 р. № 99.

Пенсійний фонд формує та веде реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Однак він не може корегувати зміст поданих роботодавцем відомостей про фізичну особу (наприклад, вносити самостійно зміни й уточнення).

Основні ознаки:

1) це організаційно-технічна система, тобто це система персоніфікованого обліку, до якої надходить інформація з різних джерел.

Наприклад, відповідно до ст. 18 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», – це відомості від державних реєстраторів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; платників єдиного внеску; застрахованих осіб; фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; органів доходів і зборів та уповноважених суб'єктів для обліку даних Єдиного державного демографічного реєстру; державної служби зайнятості; територіальних органів Пенсійного фонду за результатами перевірок платників єдиного внеску тощо;

2) система містить інформацію (відомості) такого змісту:

– про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок);

– про платників єдиного внеску;

– про застрахованих осіб.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування **в обов'язковому порядку та на регулярній основі** з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Кожен платник єдиного внеску береться на облік у порядку, передбаченому ст. 5 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Отже, тільки у Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування можна отримати відомості про сплату єдиного внеску та про набуття застрахованими особами права на отримання страхових **виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.**

Тобто дані з Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування слугують для призначення (перерахунку) громадянам пенсій та страхових виплат за окремими видами державного соціального страхування.

Водночас, відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV, інформація з Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування потрібна для призначення всіх видів державної соціальної допомоги та субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.¹⁸¹

¹⁸⁰ Про затвердження Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового соціального страхування: Постанова Пенсійного фонду від 18.06.2014 р. № 10-1. *Офіційний вісник України*. 2014. № 57.

¹⁸¹ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Урядовий кур'єр* від 14.08.2003 р. № 150.

Також дані з Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування допомагають виявляти факти використання праці неоформлених працівників та порушень законодавства про працю роботодавцями, банками, підприємствами, установами й організаціями.

Відповідно ведеться облік не тільки сплати єдиного внеску, але й платників і застрахованих осіб у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснюється їх ідентифікація;

3) мета – накопичення, зберігання, автоматизованої обробки та використання такої інформації. Також у такий спосіб здійснюється контроль за достовірністю цих даних.

Основне призначення Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування – це використання інформації з системи.

Суб'єкти використання інформації:

1) **виконавчі органи Пенсійного фонду України** (повноваження надані ч. 2 ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування») щодо таких питань, які стосуються пенсійного забезпечення громадян, а саме:

- підтвердження участі застрахованої особи в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- обчислення страхових внесків;
- визначення права застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання пенсійних виплат згідно з цим Законом;
- визначення розміру, перерахунку та індексації пенсійних виплат, передбачених цим Законом.

Окрім того, виконавчі органи Пенсійного фонду України надають відомості з реєстру застрахованих осіб таким суб'єктам:

- а) застрахованим особам:
 - на вимогу особи;
 - у випадках, передбачених законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»;
- б) страховим організаціям, але тільки тим, що здійснюють страхування довічних пенсій;
- в) аудитору, який відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» здійснює аудит Накопичувального фонду.

Також здійснюється обмін інформації з Централізованим банком даних із проблем інвалідності.

Роботодавці, банки, підприємства, установи й організації можуть використовувати відомості з Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування з метою обслуговування громадян лише двома способами:

- а) за згодою таких громадян;
 - б) або у випадках та порядку, встановлених законодавством у сфері захисту персональних даних;
- 2) платники єдиного внеску та/або застраховані особи чи уповноважені ними треті особи.

Порядок отримання інформації з Реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Є 2 способи отримання інформації:

- 1) обмін інформацією між певними органами державної влади;

2) законодавством визначено вичерпний перелік суб'єктів, які вправі отримувати відомості за запитом та у встановленому порядку¹⁸².

Обмін інформацією між певними органами державної влади щодо відомостей, які містять ознаки використання праці неоформлених працівників і порушень законодавства про працю, здійснюють:

1) Державна служба України з питань праці (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю);

2) Державна фіскальна служба України (центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику).

Також Державна фіскальна служба України, Пенсійний фонд України та фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюють обмін між собою інформацією **на безоплатній основі**.

Порядок отримання відомостей за запитом:

1) тільки за запитом;

2) з дотриманням встановленої форми;

3) є вичерпний перелік суб'єктів – отримувачів інформації, до яких належать:

1) роботодавці, банки, підприємства, установи й організації – тільки з метою її використання для обслуговування громадян, маючи їхню згоду;

2) платники єдиного внеску та/або застраховані особи чи уповноважені ними треті особи (згоди не потрібно);

3) органи праці та соціального захисту населення – для призначення всіх видів державної соціальної допомоги та субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

4) фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Важливо зазначити, що інші юридичні й фізичні особи можуть отримати відомості з реєстру застрахованих осіб Реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування лише на підставі рішення суду.

Зміст відомостей із Реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Загальна характеристика інформації з Державного реєстру:

1) це офіційна інформація (сформована на підставі бухгалтерських та інших документів);

2) достовірність та об'єктивність даних;

3) використання інформації тільки за цільовим призначенням;

4) обмежений доступ суб'єктів до інформації;

5) певний обсяг даних із реєстру страхувальників може отримати кожна особа шляхом введення податкового номера/серія або номер паспорта страхувальника та його найменування;

6) не перебуває у відкритому доступі;

7) склад даних реєстру визначений законодавчо і не може бути розширено на рівні підзаконно-нормативно правових актів.

¹⁸² Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування: Наказ Мінфін України від 21.07.2017 р. № 651. *Офіційний вісник України*. 2017. № 76.

Реєстр страхувальників

Державна фіскальна служба оприлюднює на власному офіційному веб-сайті дані з реєстру страхувальників про взяття на облік/зняття з обліку платника єдиного внеску (страхувальника), які підлягають щоденному оновленню.

Відомості про платника єдиного внеску зберігаються в реєстрі страхувальників протягом п'яти років із дати зняття його з обліку.

У режимі «Інформація з реєстрів» відкритої частини електронного сервісу «Електронний кабінет платника» (оновлена версія), а також у вкладці «Інформація з реєстрів» у меню електронних сервісів на головній сторінці веб-порталу Державної фіскальної служби за посиланням: <https://cabinet.sfs.gov.ua/cabinet/faces/public/reestr.jspx> розміщені електронні сервіси. Один із них має назву «Реєстр страхувальників» (рис. 6.4).

Безкоштовний доступ до довідкової інформації про страхувальника надається кожному шляхом введення в систему відповідних даних, а саме податкового номера/серія або номер паспорта страхувальника та його найменування (для юридичних осіб) чи П.І.Б. для фізичних.

Рис. 6.4. Електронний кабінет платника

Обравши вкладку реєстр страхувальників, отримуємо такі відомості у новому вікні (рис. 6.5).

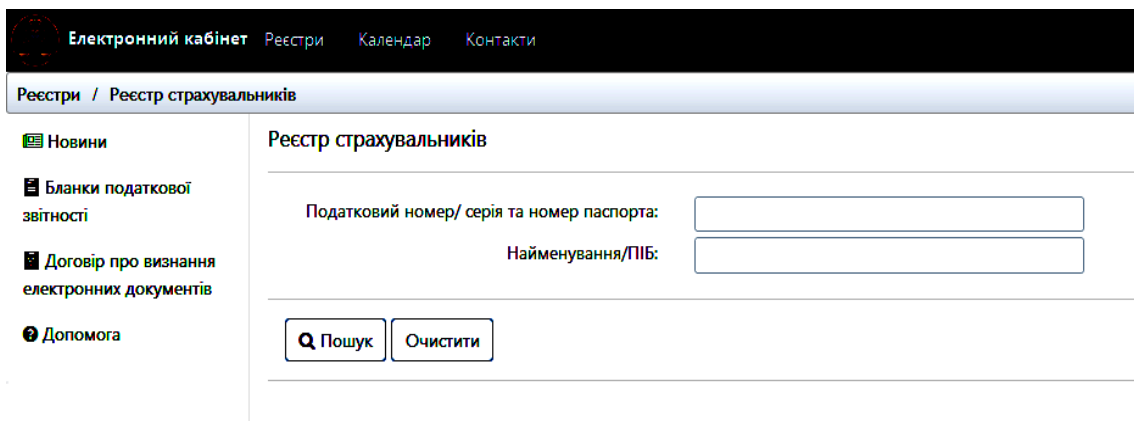

Рис. 6.5. Реєстр страхувальників

Далі потрібно ввести необхідні дані про страхувальника і за результатами пошуку можна отримати такі відомості:

- 1) найменування або прізвище, ім'я та по батькові страхувальника;
- 2) дата взяття на облік платника єдиного внеску;
- 3) реєстраційний номер платника єдиного внеску;
- 4) найменування та код контролюючого органу (рис. 6.6).

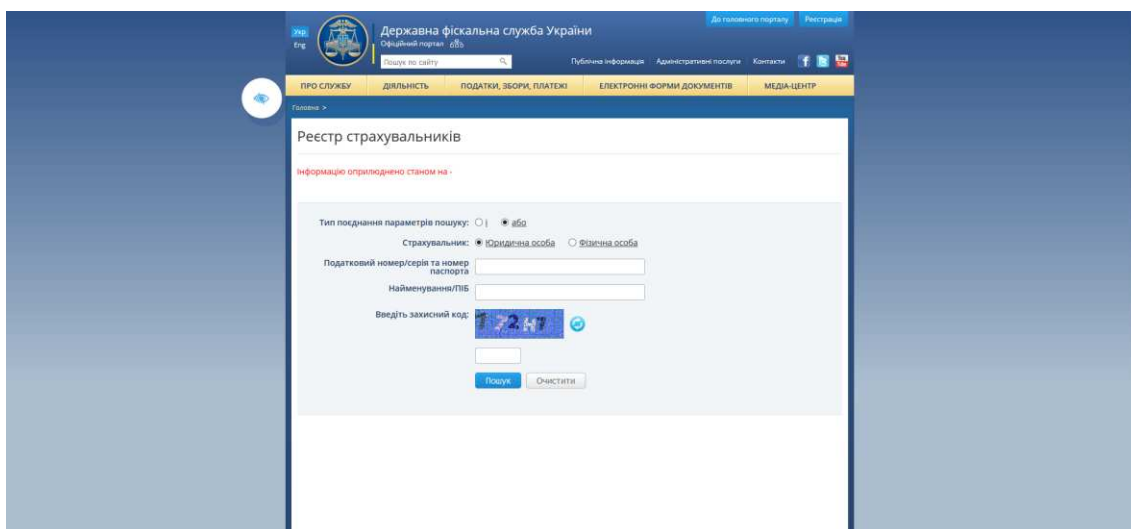

Рис. 6.6. Пошук відомостей, що стосуються страхувальника

За іншим посиланням http://sfs.gov.ua/esv/t_blank# на порталі Державної фіскальної служби України можна отримати додаткову інформацію, а саме:

- 5) код КВЕД, по якому призначений клас ризику;
- 6) клас професійного ризику.

Також подається інформація про розмір єдиного соціального внеску, який підлягає до сплати відповідним страхувальником згідно з класом професійного ризику виробництва. Але ці відомості (за номером 5–6) є актуальними станом до 1 січня 2016 р., тому що, починаючи з 1 січня 2016 р., встановлено фіксовану ставку єдиного внеску – 22%, яка не залежить від класу професійного ризику виробництва. Також, починаючи з 1 січня 2016 р. Фонд соціального страхування України не відносить страхувальників до класу професійного ризику виробництва з урахуванням виду їхньої економічної діяльності та не проводить перевірок достовірності поданих страхувальниками відомостей про види економічної діяльності (у тому числі основний) підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання. Немає встановленого порядку визначення класу професійного ризику виробництва та його зміну.¹⁸³

Наразі немає вичерпного переліку даних, які повинен містити цей реєстр.

Зокрема, відповідно до п. 2 ст. 19 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» сюди належать такі відомості:

- податковий номер юридичних осіб (ідентифікаційний номер фізичних осіб – платників податків);

¹⁸³ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення [...]: Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII. *Голос України* від 31.12.2015 р. № 250.

- найменування;
- місцезнаходження;
- форма власності;
- види економічної діяльності, в тому числі основний;
- кількість працівників на дату подання звітності та осіб, які виконують роботи (надають послуги) за цивільно-правовими договорами;
- інша інформація, необхідна для обліку платників, їх зобов'язань та сплати єдиного внеску.

Інші відомості, які є в реєстрі страхувальників, можна отримати тільки за запитом.

Порядок отримання відомостей

Законодавство України передбачає 2 види порядків отримання відомостей із реєстру страхувальників:

1) за запитом платника єдиного внеску та/або застрахованої особи.

Порядок надання інформації з реєстру страхувальників затверджений наказом Міністерства фінансів України від 21.07.2017 р. № 651¹⁸⁴, постановою Правління Пенсійного фонду України від 21.07.2017 р. № 16-1 «Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування»¹⁸⁵;

2) порядок надання інформації з реєстру страхувальників суб'єктам інформаційних відносин. До яких потрібно віднести Державну фіскальну службу України, Пенсійний фонд України, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Правове регулювання здійснюється Положенням про реєстр страхувальників, яке затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.11.2014 р. № 1162¹⁸⁶. Тут передбачено, що обмін інформацією між Державною фіскальною службою України, Пенсійним фондом України та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснюється на безоплатній основі за відповідними спільними рішеннями цих органів, які оформляються окремими протоколами обміну інформацією.

Порядок надання інформації з реєстру страхувальників за запитом.

Витяг із реєстру страхувальників формується залежно від категорії платників і містить відомості з реєстру страхувальників, які є актуальними на дату формування витягу.

Повний обсяг відомостей з реєстру страхувальників безкоштовно надається платнику єдиного внеску та/або застрахованій особі за запитом.

Водночас запит може бути поданий і до контролюючого органу за основним місцем обліку платника єдиного внеску, і до іншого контролюючого органу.

Запит обов'язково має бути підписаний заявником із зазначенням дати.

Формою отримання інформації є витяг із реєстру страхувальників встановленої форми та довідка про відсутність відомостей у реєстрі страхувальників. Один із таких документів надається протягом двох робочих днів, що настають за днем отримання тако-

¹⁸⁴ Про затвердження Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового соціального страхування: Постанова Пенсійного фонду від 18.06.2014 р. № 10-1. *Офіційний вісник України* від 25.07.2014 р. № 57.

¹⁸⁵ Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 21.07.2017 р. № 651. *Офіційний вісник України* від 29.09.2017 р. № 76.

¹⁸⁶ Положення про реєстр страхувальників: Наказ Мінфін України від 24.11.2014 р. № 1162. *Офіційний вісник України*. 2014. № 99.

го запиту. Для отримання документа потрібно пред'явити паспорт або інший документ, що посвідчує особу.

Форма запиту про отримання витягу з реєстру страхувальників, форма витягів із реєстру страхувальників та форма довідки про відсутність відомостей у реєстрі страхувальників затверджені законодавчо¹⁸⁷.

Є три різновиди витягів, а саме:

а) витяг із реєстру страхувальників (щодо юридичної особи або відокремленого підрозділу) за формою № 1-ВРС (додаток 2);

б) витяг із реєстру страхувальників (щодо фізичної особи-підприємця або фізичної особи, яка провадить незалежну професійну діяльність) за формою № 2-ВРС (додаток 3);

в) витяг із реєстру страхувальників (щодо фізичної особи, яка бере добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування) за формою № 3-ВРС (додаток 4).

У Постанові Правління Пенсійного фонду України «Про затвердження Порядку надання інформації з реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування» міститься вичерпний перелік відомостей, які надаються за кожним різновидом витягів.

Запит про отримання витягу з реєстру страхувальників (за ф. № 1-ЗРС) подається одним із таких способів:

1) особисто платником єдиного внеску та/або застрахованою особою чи уповноваженою на це особою до територіального органу ДФС;

2) надсилається поштою;

3) в електронній формі засобами електронного зв'язку з дотриманням вимог закону щодо електронного документообігу й електронного цифрового підпису.

Витяг/довідка видається (направляється) платнику єдиного внеску та/або застрахованій особі у такому порядку:

1) у паперовому вигляді у контролюючому органі.

Витяг/довідка підписується посадовою особою контролюючого органу та скріплюється відповідною печаткою;

2) якщо особа подала запит в електронному вигляді, то витяг/довідка надсилається на адресу електронної пошти, з якої надійшов запит, з накладенням електронної печатки відповідного контролюючого органу.

Зауважимо, що тільки у разі особистого звернення фізичної особи надається:

– інформація про встановлення з реєстрі страхувальників ознаки «пенсіонер за віком» (із зазначенням дати встановлення пенсії за віком) або «особа з інвалідністю» (із зазначенням дати встановлення пенсії по інвалідності або соціальної допомоги та дати закінчення терміну, до якого встановлена інвалідність), яка зазначається у витягу з реєстру страхувальників (ф. № 2-ВРС);

– витяг з реєстру страхувальників щодо фізичної особи, яка бере добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (ф. № 3-ВРС).

Реєстр застрахованих осіб.

На відміну від реєстру страхувальників, ця система складається з електронних облікових карток застрахованих осіб.

¹⁸⁷ Про затвердження Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового соціального страхування: Постанова Пенсійного фонду від 18.06.2014 р. № 10-1. *Офіційний вісник України*. 2014. № 57.

Відомості зберігаються в Пенсійному фонді протягом усього життя особи, а після її смерті – протягом 75 років на паперових та/або електронних носіях за наявності засобів, що гарантують ідентичність паперового й електронного документів.

Кожна персональна картка містить такий обсяг інформації:

- 1) відомості про застрахованих осіб;
- 2) інформацію про набуття прав на одержання страхових виплат за всіма видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- 3) інформацію про виплати за всіма видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Персоніфіковані відомості про заробітну плату (дохід, грошове забезпечення, допомогу, компенсацію) застрахованих осіб, на яку нараховано і з якої сплачено страхові внески, та інші відомості подаються до Пенсійного фонду роботодавцями, підприємствами, установами, організаціями, військовими частинами й органами, які виплачують грошове забезпечення, допомогу та компенсацію відповідно до законодавства.

Відомості про фізичних осіб-підприємців та осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, подаються безпосередньо зазначеними особами.

Кожна персональна картка складається з 3 частин:

1. Умовно-постійна частина картки.

Вона містить такі дані:

- унікальний номер електронної облікової картки;
- номер посвідчення застрахованої особи;
- прізвище, ім'я та по батькові на момент створення електронної облікової картки;
- прізвище, ім'я та по батькові на поточний момент;
- дата народження;
- стать;
- унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі та серія, номер і назва документа, з якого взяті відомості до персональної облікової картки;
- громадянство;
- номер телефону (за згодою);
- відмітка про смерть.

2. Частина картки, що відображає загальний страховий стаж, заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), розмір сплаченого єдиного внеску та інші дані, необхідні для обчислення та призначення страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Її складовими є такі відомості:

- ідентифікаційний номер платника (крім осіб, які через релігійні або інші переконання відмовилися від ідентифікаційного номера);
- рік, за який внесено відомості;
- розмір єдиного внеску за відповідний місяць;
- сума сплаченого єдиного внеску за відповідний місяць;
- професійна назва роботи;
- посада;
- дані про особливі умови праці, що дають право на пільги із загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- сума виплат (доходу), з якої сплачено страхові внески за відповідний місяць;
- сума призначеної пенсії;

– кількість відпрацьованих застрахованою особою календарних днів (годин) за відповідний місяць;

– інша інформація, необхідна для обчислення та призначення страхових виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

– інформація про страхові випадки;

– дата страхового випадку;

– вид страхового випадку.

3. Частина картки, що відображає здійснення виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування:

– вид страхової виплати;

– вид соціальної пільги;

– вид соціальної виплати;

– дата, з якої призначено виплату;

– дата початку та закінчення виплати (пільги);

– сума виплати (помісячні суми виплати);

– індексація страхової виплати.

Порядок отримання інформації з реєстру застрахованих осіб.

Передбачено 2 форми отримання відомостей:

1) електронна;

2) на паперових носіях.

Однак не передбачено законодавством ні строків отримання відомостей, ні форми її отримання. Плата за послуги теж не зазначена.

Електронна форма доступна тільки для суб'єктів інформаційного обміну, якими є Пенсійний фонд України; органи праці та соціального захисту населення; державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України». Порядок отримання інформації регулюється Наказом Мінсоцполітики від 20.02.2017 р. № 252 «Про затвердження Порядку надання в електронній формі інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування органам праці та соціального захисту населення»¹⁸⁸.

Усім іншим суб'єктам відомості з реєстру застрахованих осіб можна отримати тільки у порядку, який затверджений Постановою Пенсійного фонду України «Про затвердження Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування» від 18.06.2014 р. № 10-1¹⁸⁹.

Застрахованій особі, яка особисто звернулася до органів Пенсійного фонду України, індивідуальні відомості надаються при пред'явленні паспорта, довідки органу доходів і зборів про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків або свідоцтва про загальнообов'язкове соціальне страхування чи пенсійного посвідчення за місцем проживання.

Особам, які не є громадянами України, але працюють на території України і не мають реєстраційного номера облікової картки платника податків, індивідуальні відомості надаються при пред'явленні документа, що посвідчує особу.

¹⁸⁸ Про затвердження Порядку надання в електронній формі інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування органам праці та соціального захисту населення: Наказ Мінсоцполітики від 20.02.2017 р. № 252. *Офіційний вісник України* від 06.06.2017 р. № 44.

¹⁸⁹ Про затвердження Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового соціального страхування: Постанова Пенсійного фонду України від 18.06.2014 р. № 10-1. *Офіційний вісник України* від 25.07.2014 р. № 57.

Страховальникам надається інформація про застрахованих осіб, які перебувають у трудових відносинах із цими страховальниками, виключно за період перебування особи у трудових відносинах із страховальником.

Індивідуальні відомості про застраховану особу з реєстру застрахованих осіб надаються для призначення/перерахунку пенсій за встановленими формами згідно з додатком 1 або додатком 3 до Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

6.6.2. Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності

Відповідно до Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян¹⁹⁰, тимчасова непрацездатність працівників засвідчується листком непрацездатності.

Водночас листок непрацездатності видається громадянам України, іноземцям, особам без громадянства, які проживають в Україні та працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах і організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних представництвах та консульських установах; особам, обраним на виборні посади до органів державної влади, місцевого самоврядування та інших органів, у тому числі громадських організацій; членам колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів; особам, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), а також громадянам України, які постійно проживають на території України та працюють на умовах трудового договору (контракту) за межами України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають.

Право видавати листки непрацездатності мають: лікуючий лікар державного і комунального закладів охорони здоров'я; лікуючий лікар стаціонарів протезно-ортопедичних установ системи Міністерства праці та соціальної політики України; лікуючий лікар туберкульозних санаторно-курортних закладів; фельдшер у місцевостях, де немає лікаря, а також на плаваючих суднах. Список цих фельдшерів затверджується щороку органами охорони здоров'я, а також лікуючим лікарям закладів охорони здоров'я незалежно від форми власності та лікарям, що провадять господарську діяльність з медичної практики як фізичні особи-підприємці.

Водночас видача та продовження документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність, здійснюються тільки після особистого огляду хворого лікуючим лікарем (фельдшером), про що робиться відповідний запис у медичній карті амбулаторного чи стаціонарного хворого з обґрунтуванням тимчасової непрацездатності.

¹⁹⁰ Інструкція про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 13.11.2001 р. № 455. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1005-01>

Листок непрацездатності (довідка) видається і закривається в одному лікувально-профілактичному закладі, крім випадків доліковування в реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів. За наявності показань для подальшого лікування іншим лікувально-профілактичним закладом видається новий листок непрацездатності (довідка) як продовження попереднього.

Окрім того, листок непрацездатності (довідка) в амбулаторно-поліклінічних закладах видається лікуючим лікарем (фельдшером) переважно за місцем проживання чи роботи. У разі вибору особою лікуючого лікаря і лікувально-профілактичного закладу не за місцем проживання чи роботи документи, що засвідчують тимчасову непрацездатність, видаються за наявності заяви-клопотання особи, погодженої з головним лікарем обраного лікувально-профілактичного закладу, або його заступником, засвідченої підписом та круглою печаткою лікувально-профілактичного закладу.

Цікавим є те, що особам, у яких тимчасова непрацездатність настала поза постійним місцем проживання і роботи (під час відрадження, санаторно-курортного лікування, відпустки тощо), листок непрацездатності (довідка) видається за місцем їх тимчасового перебування з дозволу головного лікаря лікувально-профілактичного закладу на число днів непрацездатності. А при стаціонарному лікуванні поза постійним місцем проживання, у тому числі й з інших адміністративних районів міста, листок непрацездатності видається з дозволу головного лікаря, засвідчується його підписом і печаткою лікувально-профілактичного закладу на число днів, необхідних для лікування.

Очевидно, що така значна кількість суб'єктів, які беруть участь у видачі лікарняних, та можливість їхньої видачі в різних адміністративно-територіальних одиницях нашої країни, за умови їхньої реєстрації «вручну», дає можливість для зловживань. Підробити лікарняний легко. Фонд соціального страхування перевіряє тільки 11% усіх довідок¹⁹¹. Лікарняний захищений лише серією та номером. Відкриває лікарняний лікар і доки пацієнт хворіє, роботодавець може і не знати, що його працівник пішов на лікарняний, або знати лише зі слів працівника. Надалі працівник приносить лікарняний тільки після одужання.

Водночас оплата перших п'яти днів непрацездатності здійснюється за рахунок коштів роботодавця, починаючи з шостого дня – органами Фонду соціального страхування України (далі – Фонд) на підставі Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування». Згідно з інформацією на сайті Фонду, кількість виданих та продовжених листків непрацездатності лікувально-профілактичними закладами за 9 місяців 2017 р. по Україні становила 3 880 639. Із них на оплату за рахунок коштів Фонду за цей період надійшло 2 309 206 листків непрацездатності. За рік співробітниками Фонду перевіряється від 10 до 11% усієї кількості оплачених за рахунок Фонду листків непрацездатності. За результатами таких перевірок щороку в бюджет Фонду повертається понад 1,5 млн грн, та ще на суму близько 1 млн грн упереджуються неправомірні виплати коштів¹⁹². Нині Фонд не має можливості в автоматичному режимі отримувати інформацію про кількість лікарняних, оформлених конкретними лікарнями та лікарями, оскільки база даних закладів охорони здоров'я не передана Міністерством охорони здоров'я України для використання у роботі Фондом.

Отже, запровадження Єдиного електронного реєстру листків непрацездатності (далі – Реєстр) за умови якісного втілення стане ефективним механізмом їхньої фіксації.

¹⁹¹ Офіційний сайт Фонду соціального страхування. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/index>

¹⁹² Офіційний сайт Фонду соціального страхування. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/index>

З метою напрацювання законодавчого регулювання питання запровадження Реєстру експертами ініціативи «Разом проти корупції» було розроблено проект постанови КМУ «Про запровадження Єдиного електронного реєстру листків непрацездатності».

Положення про Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2011 р. № 716 (далі – Наказ № 716). Запровадження такого реєстру дасть змогу лікарям вносити в електронну мережу необхідні відомості про пацієнтів, історію хвороби тощо. Передбачають, що такий реєстр суттєво ускладнить випадки маніпулювання з лікарняними, крім того, систематизує інформацію про захворюваність в Україні. Останнє значно полегшить і зробить ефективнішим процес планування і розподілу путівок на санаторно-курортне лікування та реабілітацію.

Відповідно до Наказу № 716, пілотними областями для введення в дослідну експлуатацію Єдиного електронного реєстру листків непрацездатності є Вінницька, Волинська, Донецька, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська, Чернівецька та Чернігівська області в особі управлінь охорони здоров'я обласних державних адміністрацій.

Єдиний електронний реєстр – захищена корпоративна комп'ютерна мережа для ведення реєстру листків непрацездатності в закладах охорони здоров'я та відповідне програмне комп'ютерне забезпечення. Запроваджується він із метою ведення оперативного обліку та контролю виданих і продовжених листків непрацездатності закладами охорони здоров'я всіх форм власності, а також проведення постійного моніторингу захворюваності, поширеності хвороб із подальшим плануванням комплексу профілактичних заходів.

Джерелом формування Реєстру є електронний листок непрацездатності, форма та порядок заповнення якого відповідають зразку, затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 03.11.2004 р. № 532/274/136-ос/1406 «Про затвердження зразка, технічного опису листка непрацездатності та Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності».

Доступ до Єдиного електронного реєстру мало б мати обмежене коло фахівців, адже там буде зазначений, зокрема, і діагноз. Користуватися цими даними пропонується працівникам вітчизняних закладів охорони здоров'я, фахівцям МОЗ і лікарям-експертам Фонду. А інформація із Реєстру надаватиметься та використовуватиметься із додержанням вимог законів України «Про інформацію» та «Про захист персональних даних».

Щоденна інформація про видані листки непрацездатності сприятиме оперативному вирішенню питань, спрямованих на поліпшення експертизи тимчасової непрацездатності та запобігання необґрунтованої видачі або продовження листків непрацездатності. Це в кінцевому результаті зумовить інтегровану впорядкованість усієї роботи з листками непрацездатності та значну економію коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності¹⁹³.

Загалом цілями ведення Єдиного електронного реєстру лікарняних листків є ведення оперативного обліку та контролю виданих і продовжених листків непрацездатності установами охорони здоров'я всіх форм власності, а також проведення постійного моніторингу захворюваності, поширеності хвороб із подальшим плануванням комплексу профілактичних заходів.

¹⁹³ МОЗ визначило, що лікарняні листи повинні реєструватися в електронному реєстрі 28.10.2011 р. № 716. URL: <https://news.dtki.ua/ua/labor/social-protection/15574>

Водночас запровадження електронного реєстру має знизити кількість зловживань, пов'язаних з їхньою видачею. Як зазначається, впродовж року в Україні щороку видають понад 7 млн паперових лікарняних. При цьому 20% з них – видані з порушеннями або сфальсифіковані, адже чимало пацієнтів для довідки симулюють різні хвороби¹⁹⁴. Це означає, що і держава, і бізнес часто втрачають кошти, доплачуючи своїм працівникам. Незабаром представники Фонду соціального страхування України з представниками Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства соціальної політики України й наші експерти розпочнуть роботу над створенням сервісу для електронного реєстру листків непрацездатності.

Нині в Україні діє понад 8 тис. лікарень, які видають лікарняні, водночас лише половина з них мають комп'ютери для запровадження електронного обігу документів. Утім система працюватиме так, що для функціонування майбутнього електронного обігу лікарняних потрібен хоча б один комп'ютер у лікарні, який під'єднаний до мережі Інтернет. Лікар матиме доступ лише до своїх записів, а головний лікар – до всіх записів, зроблених у медустанові, а контрольна організація та МОЗ – до всієї бази даних.

Перевірки свідчать, що лікарняні часто видаються без потреби або з грубими порушеннями, пацієнти симулюють стан своєї хвороби, а підприємці та держава витрачають кошти, що виділяються на забезпечення цих листів непрацездатності. Система представлятиме незалежний веб-сайт, який буде пов'язаний з іншими базами даних, внесення змін, у якій контролюватиметься електронними цифровими підписами, якими повинні бути забезпечені заклади охорони здоров'я. Так, під час реалізації цього заходу планується: поліпшення організації отримання лікарняних; запобігання неправомірності їх видачі; перешкоджання в оформленні листка непрацездатності датою, що не відповідає реальному зверненню; слідкування за кількістю виданих листків непрацездатності.

Реалізація єдиного реєстру листів непрацездатності була знову поділена на три етапи та мала тривати протягом 2016–2017 рр. Перші два етапи мали проходити протягом листопада 2016 р. до січня 2017 р. У їх ході мали розробити та затвердити технічне завдання і програмний продукт, провести його атестацію з погляду захисту даних й інформації, що циркулювала. Повинен був бути затверджений нормативно-правовий акт щодо ведення Єдиного електронного реєстру листків непрацездатності. На третьому етапі, грудень–лютий 2017 р., цей реєстр мав бути запущений у роботу. Однак процес його запровадження триває.

Нагадаємо, що до запровадження цього реєстру медици видають усі лікарняні, проводячи записи у спеціальні бланки (лікарняні листи). Далі працівник подає його роботодавцю. Згідно з ч. 1 ст. 31 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» підставою для призначення допомоги по тимчасовій непрацездатності, по вагітності та пологах є виданий у встановленому порядку лікарняний лист, а у разі хвороби працівника-сумісника – копія лікарняного листа, засвідчена підписом керівника і печаткою за основним місцем роботи.

Далі, згідно з ч. 3 ст. 30 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», рішення про призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг приймає комісія (уповноваженим) із соціального страхування, що створюється (обирається) на підприємстві, в установі, організації. На підставі рішення комісії (уповноваженого) із соціального страхування бухгалтерія нараховує суму допомоги по тимчасовій непрацездатності.

¹⁹⁴ Ганкевич Р. В Україні створюють електронний реєстр листків непрацездатності. URL: https://zaxid.net/v_ukrayini_stvoryat_elektronniy_reyestr_listkiv_neptratsezdattnosti_n1439898

Нарахування здійснюється на основі таких показників:

- 1) страховий стаж застрахованої особи;
- 2) розрахунковий період, за який обчислюється середня зарплата;
- 3) максимальна сума (гранична величина) заробітної плати;
- 4) середньоденна заробітна плата.

Згідно з абзацом 1 п. 2 Порядку № 1266, «сума страхових виплат застрахованій особі та оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця обчислюється шляхом множення суми денної виплати, розмір якої встановлюється у відсотках середньоденної заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) залежно від страхового стажу, якщо його наявність передбачена законодавством, на кількість календарних днів, що підлягають оплаті»¹⁹⁵.

Якщо тимчасова непрацездатність працівника тривала більше 5 календарних днів, то для отримання допомоги за рахунок ФСС з непрацездатності роботодавець-страхувальник повинен подати до виконавчої дирекції відділення Фонду заяву-розрахунок, форму якої затверджено Порядком № 26. Вона складається в двох примірниках, один із яких разом з наданими застрахованими особами документами, на підставі яких призначається матеріальне забезпечення, зберігається у страхувальника, а другий подається до робочого органу Фонду.

Згідно з ч. 1 ст. 34 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та п. 8 Порядку № 26, робочі органи Фонду здійснюють фінансування страхувальників протягом десяти робочих днів після надходження заяви-розрахунку. Належна сума лікарняних надходить від ФСС з непрацездатності на окремий поточний рахунок, відкритий роботодавцем у банку виключно для зарахування страхових коштів.

Кошти з цього рахунку страхувальник може використати лише для надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам. Але частина цих коштів має бути утримана: йдеться про ПДФО та військовий збір, бо податковий агент несе відповідальність за їх своєчасну сплату.

Очевидно, що процедура нарахування лікарняних є доволі складною і довготривалою, тому порушення чинного законодавства відбуваються доволі часто. Тому Міністерство охорони здоров'я України затвердило черговий захід відповідно до Плану здійснення заходів щодо запобігання корупції у Міністерстві охорони здоров'я України. Згідно з ним буде запроваджено електронний реєстр листків непрацездатності з метою унеможливлення зловживань під час їх обігу. Нагадаємо, що МОЗ подано Проект наказу МОЗ «Про затвердження Положення про Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності»¹⁹⁶.

Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності – це система введення, накопичення, зберігання, передачі та використання інформації (даних) про видані, продовжені й обліковані листки непрацездатності.

Водночас він створюється з метою:

– ведення оперативного обліку та контролю виданих і продовжених листків непрацездатності закладами охорони здоров'я всіх форм власності;

¹⁹⁵ Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням: Постанова КМУ від 26 вересня 2001 р. № 1266. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF/ed20110101>

¹⁹⁶ Про затвердження Положення про Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності: Проект наказу Міністерства охорони здоров'я України. URL: <https://www.golovbukh.ua/news/13269-qqn-16-m12-13-12-2016-mnsterstvo-ohoroni-zdorovya-zaprovadju-elektronniy-restr-listkv-nepratsezdtnost>

– проведення постійного моніторингу захворюваності, поширеності хвороб із подальшим плануванням комплексу профілактичних заходів¹⁹⁷.

Адже після впровадження єдиного електронного реєстру листків непрацездатності всі дані про пацієнта будуть внесені в базу даних, доступ до котрої матимуть спеціалісти Міністерства охорони здоров'я. Інформація, що вноситиметься у реєстр, буде аналогічною, що заповнюється в даний час у Форму 36 – журналу реєстрації листків непрацездатності.

Наразі розроблено проект концепції реєстру, сам реєстр почне діяти в другому півріччі 2018 р. Згідно з проектом концепції, лікар отримає змогу здійснити видачу електронного листка непрацездатності з будь-якого засобу інформатизації – комп'ютера, планшета, смартфона.

Ідентифікація та доступ користувача до особистого кабінету в системі реєстру відбуватиметься за аналогом роботи системи «Приват 24».

Відкриття листка непрацездатності відбуватиметься в режимі реального часу, саме за фактом встановлення лікарем тимчасової непрацездатності застрахованої особи. В реєстрі відобразатиметься час видачі листка непрацездатності, заклад охорони здоров'я та вид захворювання. Далі лікар ставить свій електронний підпис, і лікарняний листок одразу фіксується в реєстрі. Відтоді його може бачити і роботодавець, і відповідний спеціаліст Фонду соціального страхування України. Всі дані система автоматично перевірятиме на відповідність реєстру страхувальників.

У разі невідповідності даних документ не буде зареєстровано в системі. Це унеможливить видачу листка непрацездатності неіснуючим працівникам неіснуючих підприємств, обіг фальсифікованих і підроблених листків, а також відкриття листка непрацездатності одночасно в декількох закладах охорони здоров'я.

Отже, введення на всій території України електронного реєстру дасть змогу не лише забезпечити ефективний контроль за обліком і обґрунтованістю виданих і продовжених листків непрацездатності, але й допоможе провести моніторинг захворюваності населення України та планувати заходи з профілактичного оздоровлення застрахованих осіб.

Упровадження реєстру уможливить повний контроль за видачею лікарняних із моменту звернення застрахованої особи до закладу охорони здоров'я. Також роботодавці зможуть оперативно отримувати інформацію про лікувальний заклад, що видав лікарняний листок, час звернення застрахованої особи. Наявність реєстру дасть змогу уникнути тривалого перебування застрахованих осіб на лікарняному, зокрема в різних установах.

Вказана система стане першим кроком для впровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування.

¹⁹⁷ Про затвердження Положення про Єдиний електронний реєстр листків непрацездатності: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 28.10.2011 № 716. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1521-11>

6.6.3. Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. Електронна пенсійна справа

14 вересня 2016 р. КМУ схвалено Стратегію модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 р. Метою Стратегії є забезпечення європейських стандартів функціонування та надання послуг, зміцнення фінансової стабільності, підвищення прозорості діяльності Пенсійного фонду, а також оптимізації адміністративних витратків.

Реалізація Стратегії спрямована на модернізацію та розвиток Пенсійного фонду, зокрема з урахуванням новітніх інформаційних і управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування громадян, ефективних організаційних і структурних рішень, впровадження та розвиток ринкових елементів обслуговуючої інфраструктури й механізму громадського контролю.

У Стратегії вказується на необхідність упровадження новітніх технологій адміністрування в Пенсійному фонді, зміцнення та модернізацію його інформаційних ресурсів і технічної бази, підвищення ефективності системи управління, переходу на електронний документообіг.

Одним із завдань Стратегії, зокрема, є поліпшення якості обслуговування громадян, яке планується забезпечити шляхом:

- впровадження заходів обслуговування громадян незалежно від місця їх реєстрації;
- впровадження єдиних стандартів і сучасної технології обслуговування громадян за принципом «єдиного вікна» у відповідних залах обслуговування (фронт-офісах) на рівні територіальної громади з подальшою обробкою пенсійної документації у відокремлених підрозділах (бек-офісах) та забезпечення надання консультативної допомоги громадянам щодо умов призначення (перерахунку) пенсій;
- впровадження електронних пенсійних справ і системи централізованого призначення (перерахунку) та виплати пенсій на їх основі;
- реєстру електронних пенсійних справ і систем їх технічної підтримки, резервного центру обробки даних, комплексної системи захисту інформації;
- створення агентських пунктів обслуговування громадян органами Пенсійного фонду із залученням національного оператора поштового зв'язку, банків та інших осіб із подальшим розширенням мережі таких пунктів обслуговування;
- створення умов для доступу громадян до сервісів дистанційного їх обслуговування, подання документів (звернень) до Пенсійного фонду з використанням електронного цифрового підпису, доступу до інформаційних ресурсів через веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду;
- впровадження технології індивідуально-масового електронного інформування громадян з питань пенсійного забезпечення через засоби мобільного зв'язку, електронну пошту тощо;
- запровадження модернізованого пенсійного посвідчення як електронного документа, який одночасно є платіжною банківською карткою та інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних (включаючи обов'язкові реквізити документа), з широкими функціональними можливостями, зокрема забезпечення ідентифікації особи; наявності повноцінної інформації про пенсійні виплати; дистанційного доступу до електронної пенсійної справи, персональних даних в інформаційних ресурсах Пенсійного

фонду; обліку використання та/або надання пенсіонеру пільг; участі пенсіонера в різних соціальних та адресних програмах тощо¹⁹⁸.

Із 2016 р. у Фонді впроваджена принципово нова централізована електронна система призначення та виплати пенсій. Завдяки цій системі:

- запроваджується обслуговування громадян в органах Пенсійного фонду незалежно від місця реєстрації та фактичного проживання;
- зменшується тривалість надання послуг в органах Фонду;
- забезпечено централізований облік пенсіонерів, що запобігає, зокрема, подвійним пенсійним виплатам;
- розпочато створення електронних пенсійних справ, які мають замінити мільйони величезних паперових томів, що займають тисячі квадратних метрів архівних площ. Електронна пенсійна справа фактично не може бути сфальсифікована, будь-коли доступна не лише працівнику Пенсійного фонду, але й пенсіонеру, підлягає швидкому та прозорому контролю.

Із 1 листопада 2016 р. запрацював оновлений веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. Завдяки новим функціональним можливостям значно розширено дистанційний доступ громадян до послуг, що надаються Фондом.

Отже, користувачі веб-ресурсу без черг і зайвих витрат часу можуть скористатися такими електронними послугами:

- отримувати інформацію, накопичену в базах даних персоніфікованого обліку;
- здійснювати контроль за даними, що вносяться в систему персоніфікованого обліку та впливають на пенсійні права (для працюючих);
- отримувати відомості з власної пенсійної справи (для пенсіонерів) щодо суми призначеної пенсії з урахуванням усіх встановлених надбавок, виду пенсії, закінчення строку виплати пенсії тощо;
- подавати заяву-запит на попереднє замовлення паперових документів, зокрема виписки із системи персоніфікованого обліку, виписки з пенсійної справи (для пенсіонерів), виписки про стан розрахунків із ПФУ (для страхувальників);
- подавати скарги в органи Пенсійного фонду;
- подавати заяви про призначення пенсії в органи Пенсійного фонду;
- подавати заяви про перерахунок пенсії у зв'язку з набутим страховим стажем в органи Пенсійного фонду (для пенсіонерів);
- записатися на прийом в орган Пенсійного фонду з можливістю вибору часу, зручного для відвідування Фонду.

Згідно з Положенням про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, затвердженого постановою правління ПФУ від 30.07.2015 р. № 13-1¹⁹⁹, веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду (система надання послуг в електронній формі) (далі – веб-портал) це – сукупність програмно-технічних засобів, що забезпечують оперативне приймання, обробку, зберігання та передачу інформації (даних) під час надання послуг громадянам, застрахованим особам та страхувальникам, а також надання установам банків та організаціям, що здійснюють виплату та доставку пенсій, інформації в електронній формі з дотриманням адресності та

¹⁹⁸ Про схвалення Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 14.09.2016 р. № 672-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/672-2016-%D1%80>

¹⁹⁹ Про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 30.07.2015 р. № 13-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0991-15>

заходів щодо захисту відповідних видів інформації (даних). Цим Положенням визначається також поняття електронної послуги, як надання інформації та/або документів з метою вирішення порушених особою, яка звертається до органів Пенсійного фонду, питань за допомогою засобів веб-порталу. Користувачем електронної послуги є фізична або юридична особа, яка звертається за отриманням послуги, в тому числі електронної, та/або інформаційно-консультаційною підтримкою щодо надання послуги.

Відтепер, за наявності електронного цифрового підпису, у громадян з'явилась можливість за допомогою веб-порталу отримувати чималу кількість послуг від Пенсійного фонду дистанційно, фактично не виходячи з дому (рис. 6.7)²⁰⁰.

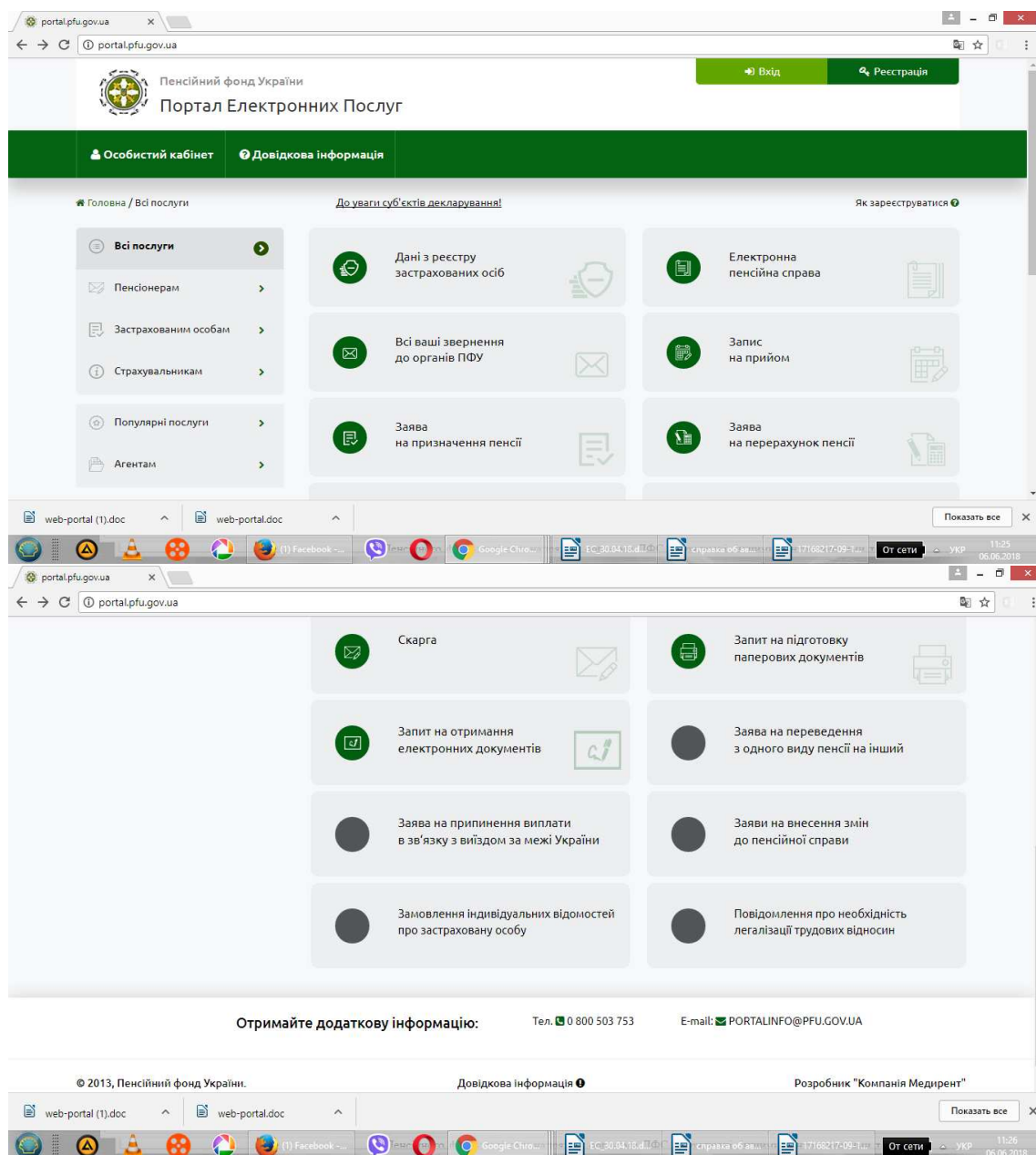

Рис. 6.7. Веб-портал електронних послуг ПФУ

²⁰⁰ Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. URL: <http://portal.pfu.gov.ua>

На веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду можна зареєструватися самостійно, пройти автентифікацію, отримати можливість перегляду всіх своїх звернень до органів Фонду, стану їх обробки, подати заяву на призначення та перерахунок пенсії, переглянути свою електронну пенсійну справу та дані електронної персональної облікової картки застрахованої особи за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП).

Згідно з Положенням про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, затвердженого Постановою правління ПФУ від 30.07.2015 р. № 13-1²⁰¹, надання органами Пенсійного фонду послуг в електронній формі здійснюється з використанням технологій віддаленого доступу (веб-технологій) та автоматизованої передачі і обробки інформації й охоплює:

- реєстрацію користувачів електронних послуг на веб-порталі;
- доступ до розміщеної на веб-порталі інформації;
- доступ для користувача електронної послуги до інформації про стан відомостей про застраховану особу, пенсійних виплат, стан відомостей реєстру застрахованих осіб Державного реєстру, стан взаєморозрахунків за зобов'язаннями платника (за умови підтвердження ідентифікації особи, що одержує доступ, шляхом реєстрації особи в базі даних веб-порталу);

- замовлення й отримання в електронному вигляді довідок та/або витягу з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру з використанням перевірочних кодів (для користувачів, які зареєстровані на веб-порталі та ідентифіковані за допомогою електронного цифрового підпису);

- замовлення послуги інформування за допомогою СМС-повідомлення;
- взаємодію користувача електронної послуги з органами Пенсійного фонду з питань:

- заповнення бланків заяви, скарги, пропозиції, запиту в електронній формі;
- стану розгляду заяв, скарг, пропозицій, запитів, поданих в електронній формі;
- подання запитів для підготовки в паперовій формі довідок, інших документів, які заявник одержує під час особистого звернення до органів Пенсійного фонду;

- попереднього запису на прийом в органі Пенсійного фонду;
- одержання іншої необхідної довідкової інформації (місцезнаходження, телефони органів Пенсійного фонду, новини тощо).

Електронні послуги можуть надаватися через агентські пункти після ідентифікації особи засобами веб-порталу.

Реєстрація користувачів електронних послуг на веб-порталі здійснюється на підставі заяв, складених за формою згідно з додатками 2, 3 до Положення²⁰², поданих до органу Пенсійного фонду особисто з пред'явленням документів, що посвідчують особу. В разі подання заяв через уповноваженого представника до заяви додаються документи, що підтверджують його повноваження.

Реєстрація на веб-порталі осіб, які мають електронний цифровий підпис або платіжну картку, що одночасно є пенсійним посвідченням, здійснюється автоматично.

Для реєстрації фізичних осіб, у тому числі осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичних осіб-підприємців як користувачів електронних послуг веб-порталу вказуються:

- прізвище, ім'я, по батькові;

²⁰¹ Про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 30.07.2015 р. № 13-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0991-15>

²⁰² Там само.

- номер облікової картки застрахованої особи та/або номер пенсійного посвідчення;

- дата державної реєстрації згідно з витягом (випискою) з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – для фізичних осіб-підприємців;

- номер мобільного телефону для відправлення СМС-повідомлень (за бажанням).

Для реєстрації страхувальників (підприємств, установ та організацій, інших юридичних осіб, утворених відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, які використовують працю фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, чи за цивільно-правовими договорами, у тому числі філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів зазначених підприємств, установ і організацій, інших юридичних осіб, які мають окремих баланс і самостійно ведуть розрахунки із застрахованими особами) як користувачів послуг веб-порталу обов'язково вказуються:

- повне найменування юридичної особи (страхувальника);

- дата державної реєстрації згідно з витягом (випискою) з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців;

- код за ЄДРПОУ.

Відповідальна особа ідентифікує особу заявника (уповноваженого представника заявника) шляхом перевірки пред'явлених документів, після чого перевіряє повноту та відповідність вказаних у заяві персональних даних особи даним, що містяться у пред'явлених цією особою документах.

Зазначені особи є відповідальними за належну ідентифікацію осіб, які подали заяви.

Відповідальна особа у разі відповідності поданої заяви встановленим вимогам та відсутності розбіжностей у повідомлених заявником відомостях про особу з відомостями Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у присутності заявника присвоює його заяві реєстраційний код та видає розписку про одержання заяви органом Пенсійного фонду.

Відповідальна особа реєструє подану заяву в журналі реєстрації, в якому зазначає прізвище, ім'я, по батькові особи заявника, дату подання та порядковий номер заяви.

При реєстрації користувача електронної послуги в базі даних веб-порталу, використовуючи код заяви, одержаний в органі Пенсійного фонду, проводиться автентифікація користувача та створюється персональна сторінка із зазначенням відомого лише користувачу логіна та пароля.

За допомогою персональної сторінки здійснюються доступ до електронних послуг, контроль за їх наданням, а також інші функції.

Незалежно від реєстрації особи на веб-порталі надається доступ до інформації про:

- порядок реєстрації користувача електронної послуги у базі даних веб-порталу;

- права, обов'язки та відповідальність одержувачів пенсійних та інших виплат, що здійснюються Пенсійним фондом України;

- порядок одержання та використання пенсійного посвідчення;

- умови, порядок призначення, перерахунку та виплати пенсій тощо;

- зразки заяв, скарг, пропозицій, запитів на інформацію, інших документів, необхідних для призначення та перерахунку пенсій, переведення з одного виду пенсії на інший, зміни способу виплати пенсій, виплати допомоги на поховання тощо, включаючи можливість роздрукування або заповнення таких документів в електронній формі;

- права, обов'язки та відповідальність застрахованих осіб;

- порядок одержання та використання посвідчення застрахованої особи;
- порядок організації прийому громадян в органах Пенсійного фонду;
- облік страхувальників в органах Пенсійного фонду, їх права та обов'язки;
- порядок ведення персоніфікованого обліку сплати єдиного внеску на загально-обов'язкове державне соціальне страхування та інших обов'язкових платежів;
- порядок ведення реєстру застрахованих осіб Державного реєстру;
- порядок проведення органами Пенсійного фонду перевірок, а також досудового оскарження рішень органів Пенсійного фонду;
- регулювання правових і фінансових відносин між органами Пенсійного фонду, страхувальниками, у тому числі фізичними особами-підприємцями та особами, які забезпечують себе роботою самостійно;
- систему органів Пенсійного фонду, місцезнаходження, номери телефонів органів Пенсійного фонду, новини.

Бланки заяв, передбачених Порядком подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»²⁰³, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 25 листопада 2005 р. № 22-1, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27 грудня 2005 р. за № 1566/11846 (у редакції постанови правління Пенсійного фонду України від 07 липня 2014 р. № 13-1), Порядком подання документів для призначення і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці органами Пенсійного фонду України²⁰⁴, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 25 січня 2008 р. № 3-1 (у редакції постанови правління Пенсійного фонду України від 20 березня 2017 р. № 5-1), Переліком та порядком подання документів, необхідних для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»²⁰⁵, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 06 квітня 2011 р. № 10-3, розміщуються на веб-порталі Пенсійного фонду України:

- у форматі, придатному для роздрукування або відображення даних, які він містить, електронними засобами для подальшого заповнення вручну або на комп'ютері користувача електронної послуги та подачі цих документів особисто до органів Пенсійного фонду або поштою;
- у форматі, який передбачає можливість заповнення бланка документа в електронній формі (на веб-порталі) Пенсійного фонду України для подальшого надсилання цього документа безпосередньо за допомогою засобів веб-порталу. Водночас забезпечується обробка відповідного документа лише за умови коректного заповнення всіх обов'язкових полів бланка цього документа.

Разом із бланками документів розміщується зразок для заповнення (формат.rtf) та пояснення щодо його заповнення.

Скарги та запити громадян (у тому числі щодо надання консультацій і роз'яснень чинного законодавства, пов'язаних із нарахуванням та виплатою пенсій), заяви й інші

²⁰³ Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Постанова Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-05>

²⁰⁴ Порядок подання документів для призначення і виплати щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці органами Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 25.01.2008 р. № 3-1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-08>

²⁰⁵ Перелік та порядок подання документів, необхідних для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: Постанова Пенсійного фонду України від 06.07.2011 р. № 10-3. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0816-11>

звернення щодо регулювання відносин між органами Пенсійного фонду та страхувальниками, у тому числі фізичними особами – підприємцями та особами, які забезпечують себе роботою самостійно (далі – звернення), подаються через веб-портал шляхом заповнення відповідного електронного бланка.

У момент одержання звернення веб-порталом автоматично присвоюється йому реєстраційний номер та спрямовується до органу Пенсійного фонду, зазначеного заявником, про що веб-портал формує та надсилає заявнику повідомлення із зазначенням дати одержання звернення та присвоєного реєстраційного номера.

Зазначене повідомлення надсилається автоматично на адресу електронної пошти, вказаної користувачем електронної послуги, протягом однієї доби з моменту одержання звернення.

Розгляд звернення здійснюється у порядку, передбаченому чинним законодавством.

У разі необхідності надання заявником додаткової інформації або документів з метою всебічного й об'єктивного розгляду звернення за допомогою веб-порталу надсилається повідомлення із зазначенням переліку необхідних документів та/або відомостей, а також інформація стосовно доцільності (за необхідності) особистого звернення заявника (його уповноваженого представника) до відповідного органу Пенсійного фонду.

За результатом відпрацювання одержаного звернення щодо порядку призначення (перерахунку) пенсій, переведення з одного виду пенсії на інший, виплати пенсій та/або допомоги на поховання заявнику надсилається в електронній системі повідомлення, в якому зазначається про необхідність особистого звернення до відповідного територіального органу Пенсійного фонду та надання документів (згідно з видом послуги, яка є предметом звернення) із зазначенням переліку таких документів, місцезнаходження органу Пенсійного фонду, до якого треба звернутись, зручних дати і часу для звернення.

Про результати розгляду звернення заявник повідомляється у спосіб, зазначений ним у зверненні (у письмовій та/або електронній формі).

Якщо відповідь на звернення містить інформацію з обмеженим доступом, включаючи відомості з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру, або інші повідомлені особою відомості для призначення, перерахунку пенсії, допомоги, іншої виплати (далі – пенсія), поновлення виплати раніше призначеної пенсії, переведення з одного виду пенсії на інший, то така відповідь надсилається поштовим відправленням за адресою, зазначеною у пенсійній (обліковій) справі одержувача як його місце проживання (місцеперебування), а у разі розбіжностей у повідомлених заявником відомостях про особу з даними пенсійної (облікової) справи або неможливості ідентифікувати особу заявника на адресу електронної пошти заявника надсилається відмова у задоволенні звернення із зазначенням причин такої відмови.

Надання на запит персональних даних в електронній формі, що містяться в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру, електронній пенсійній справі, автоматизованій системі обробки пенсійної документації, здійснюється виключно для користувачів електронних послуг, зареєстрованих у базі даних веб-порталу, з використанням перевірочних кодів та електронного цифрового підпису, що є аналогом електронної печатки Пенсійного фонду. Водночас із метою захисту персональних даних користувач електронної послуги для перегляду вищезазначеної інформації, крім логіна та пароля, вводить додатковий разовий код, який надсилається на вказану ним адресу електронної пошти та/або шляхом СМС-повідомлення.

Персональні дані фізичних осіб надаються цим особам, у тому числі особам, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичним особам – підприємцям, з реєстру

застрахованих осіб Державного реєстру в обсязі, передбаченому Положенням про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування²⁰⁶, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 18 червня 2014 р. № 10-1, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08 липня 2014 р. за № 785/25562, а з електронної пенсійної справи надається інформація щодо виду пенсії, суми призначеної пенсії з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, дати виплати та закінчення виплати пенсії, оподаткування та інші утримання.

Водночас прізвище, ім'я, по батькові особи, щодо якої надаються відомості, реєстраційний номер облікової картки платника податків – фізичної особи або серія та номер паспорта (для громадян, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті) з метою захисту персональних даних від несанкціонованого доступу не наводяться, крім осіб, які зареєстровані на веб-порталі й ідентифіковані за допомогою електронного цифрового підпису, яким інформація надається із зазначенням персональних даних.

Передача з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування персональних даних про застрахованих осіб страхувальникам здійснюється в обсязі, передбаченому Положенням про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування²⁰⁷, з дотриманням вимог законів України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»²⁰⁸, «Про захист персональних даних»²⁰⁹ та «Про електронні документи та електронний документообіг»²¹⁰ без зазначення прізвища, імені, по батькові особи, щодо якої надаються відомості, реєстраційного номера облікової картки платника податків – фізичної особи або серії та номера паспорта (для громадян, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), крім осіб, які зареєстровані на веб-порталі й ідентифіковані за допомогою електронного цифрового підпису, яким інформація надається із зазначенням персональних даних.

1. Онлайн-реєстрація з електронним цифровим підписом (ключем ЕЦП)

Для онлайн-реєстрації й авторизації за електронним цифровим підписом (ЕЦП) необхідно:

1. Зайти на веб-портал ПФУ (<http://portal.pfu.gov.ua>).
2. На екранній формі «Вхід» у закладці «За ЕЦП» ознайомитись зі списком акредитованих центрів сертифікації ключів (АЦСК), ЕЦП яких підтримує веб-портал ПФУ.

²⁰⁶ Положення про реєстр застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування: Постанова Пенсійного фонду України від 18.06.2014 р. № 10-1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-14>

²⁰⁷ Там само.

²⁰⁸ Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>

²⁰⁹ Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

²¹⁰ Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

3. Якщо Ви не маєте ще ЕЦП одного з цих АЦСК, Вам необхідно звернутися в АЦСК та отримати ЕЦП.

Інформація щодо оформлення ЕЦП може бути отримана в мережі Інтернет залежно від АЦСК, обраного Вами.

4. Після отримання ЕЦП – обрати пункт головного меню «Вхід» та виконати перший вхід на веб-портал за ЕЦП (закладка «За ЕЦП»).

Ключ ЕЦП може зберігатись на будь-якому носіїві (флешка, диск тощо). Крім того, для внутрішньо переміщених пенсіонерів є можливість зареєструватись за допомогою ЕЦП з електронного пенсійного посвідчення (ЕПП). Якщо пенсіонер, переміщений із тимчасово окупованих територій ще не має ЕПП, то необхідно звернутися до органу ПФУ.

Після отримання ЕПП – зайти на веб-портал ПФУ (<http://portal.pfu.gov.ua>), обрати пункт головного меню «Вхід» та виконати перший вхід на веб-портал за ЕПП (закладка «За ЕПП»).

2. Реєстрація з подачею заяви до ПФУ

Для реєстрації особисто в Пенсійному фонді потрібно: з'ясувати, до якого територіального органу ПФУ необхідно звернутися для оформлення заяви. Перелік органів ПФУ з їх адресами тут. Прийти до Пенсійного фонду й оформити заяву. В цьому допоможуть фахівці ПФУ. Внесені в заяву відомості перевіряються, вносяться в інформаційну систему Пенсійного фонду. Вам друкується розписка про отримання заяви, а також «реєстраційний код». Цей код необхідний для реєстрації на веб-порталі. Завершити реєстрацію, зайшовши на веб-портал ПФУ в мережі Інтернет і вибравши пункт меню «Реєстрація» у закладці «Реєстрація за заявою». Заповнити реєстраційну форму. Звертаємо Вашу увагу, що логін і пароль бажано вибирати такими, які не містять Ваших справжніх імен і прізвищ. Виконання такої рекомендації підвищить рівень захисту Ваших персональних даних. Після реєстрації на введену Вами електронну адресу прийде лист, необхідний для підтвердження реєстрації. Після підтвердження реєстрації Ви отримаєте повідомлення веб-порталу про успішне завершення реєстрації²¹¹.

Що потрібно для того, аби зареєструватись на порталі електронних послуг Пенсійного фонду шляхом подачі заяви до ПФУ?

Крок 1. Потрібно підійти до районного ПФУ, взявши з собою ідентифікаційний код і паспорт, та заповнити заяву.

Ви можете підготувати заяву вдома, але фахівці Фонду допоможуть Вам в її заповненні.

Форми заяв:

– для громадянина (Додаток № 2 до Положення про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, затвердженого постановою правління ПФУ від 30.07.2015 р. № 13-1212);

– для страхувальника (Додаток № 3 до Положення про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України, від 30.07.2015 р. № 13-1).

²¹¹ Как воспользоваться услугами Портала электронных услуг Пенсионного фонда Украины? URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Kak-vospolzovatsya-uslugami-Portala-elektronnykh-uslug-Pensionnogo-fonda-Ukrainy>

²¹² Про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 30.07.2015 р. № 13-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0991-15>

Це потрібно для внесення в інформаційну систему Пенсійного фонду та перевірки ваших даних. Після цього ви отримаєте розписку про одержання заяви, а також «реєстраційний код» – Код заяви.

Цей код необхідний Вам для реєстрації на Веб-порталі, отже, зберігайте його в таємниці до моменту завершення реєстрації! Розписка про одержання заяви органом Пенсійного фонду України (рис. 6.8).

Рис. 6.8. Розписка про одержання заяви територіальним органом ПФУ

Крок 2. Зайдіть на портал електронних послуг Пенсійного фонду <http://portal.pfu.gov.ua/> та натисніть «Реєстрація» (рис. 6.9).

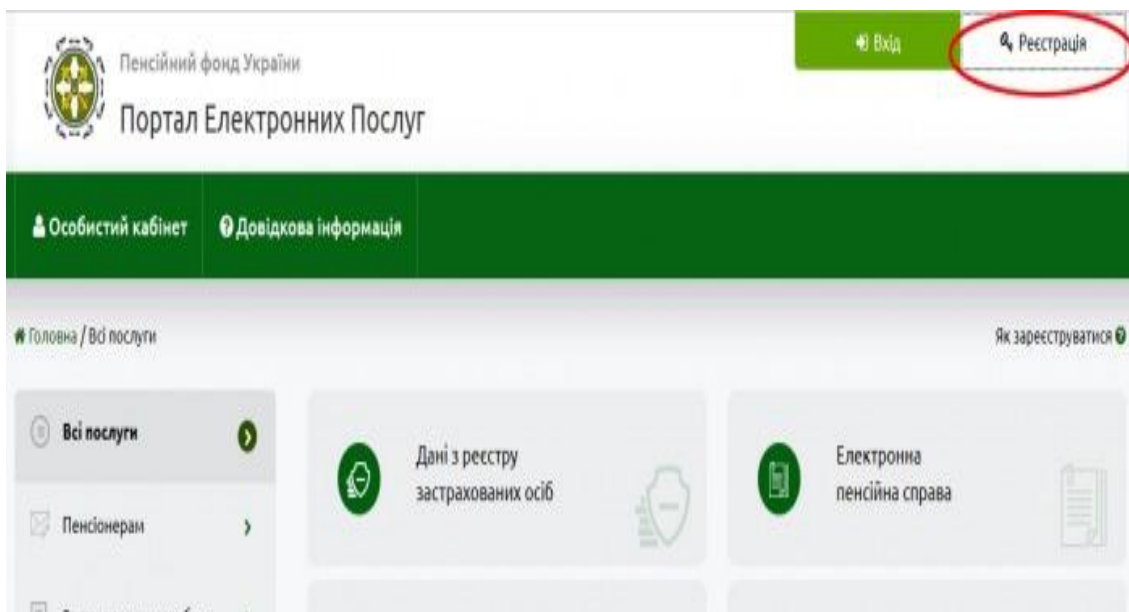

Рис. 6.9. Реєстрація

Крок 3. Введіть код заяви, який ви отримали в ПФУ в формі реєстрації, що з'явиться перед вами (рис. 6.10).

Портал Електронних Послуг Закрити ✕

Реєстрація на порталі

Реєстрація за заявою ^

Як зареєструватися ?

Код заяви *	____	Пароль *	
Логін *	____	Підтвердження паролю *	
Email *	____		

* - поля обов'язкові для заповнення

Зареєструватися >

Рис. 6.10. Код заяви

Далі заповніть інші поля і натисніть «Зареєструватися». Водночас логін і пароль бажано вибирати такими, що не містять Ваших справжніх імен та прізвищ. Виконання такої рекомендації підвищить рівень захисту Ваших персональних даних.

Крок 4. На вказану Вами адресу електронної пошти прийде лист для підтвердження реєстрації. Після підтвердження реєстрації Ви отримаєте повідомлення веб-порталу про успішне завершення реєстрації.

Інформація про порядок реєстрації міститься і на веб-порталі ПФУ (див. рис. 6.11).

Власники можуть одразу здійснити вхід на портал (авторизуватись). Для отримання електронного цифрового підпису в Пенсійний фонд йти не потрібно. Однак потрібно звернутися за цифровим підписом в одну із спеціалізованих установ, які займаються посвідченням цифрових підписів і видачею спеціальних кодів – «ключів». Ці установи називаються Акредитованими центрами сертифікації ключів (АЦСК). Перелік АЦСК, ключі яких підходять для порталу Пенсійного фонду, розміщений на його сайті.

Для пошуку цього переліку потрібно зайти в інший розділ «Особистий кабінет», далі натиснути – «За ЕЦП», далі – «Бажаєте знати більше?». Лише тоді відкриється сторінка із потрібним переліком (списком).

Рис. 6.11. Інформація про порядок реєстрації, що міститься на веб-порталі ПФУ

Директор департаменту інформаційних систем та електронних реєстрів ПФУ О. Малецький зауважує, що електронний цифровий підпис значно ліпше захищає дані користувача порівняно із звичайним логіном та паролем. Тому в ПФУ мають намір стимулювати саме такий спосіб реєстрації. «Перш ніж надати доступ до особистих даних людини, ми повинні її ідентифікувати.

Логін та пароль вважаються недостатньо надійним способом ідентифікації, тому для тих осіб, які зареєструвалися так існуватимуть певні обмеження. Використання електронного цифрового підпису – значно надійніший варіант.

У Пенсійному фонді акцентується, що реєстрація із використанням ЕЦП дає змогу людям надалі отримувати повний перелік послуг Пенсійного фонду дистанційно, в електронному вигляді», – зазначає О. Малецький. Зокрема, як зауважує директор департаменту інформаційних систем та електронних реєстрів ПФУ, заяви на перерахунок пенсій в електронному вигляді прийматимуть лише у тих осіб, які мають ЕЦП. Ті ж, хто зареєструвався на порталі за допомогою логіна та пароля, не зможуть претендувати на електронні послуги, для отримання яких необхідні документи, завірені особистим підписом²¹³.

Наступним кроком після реєстрації на веб-порталі електронних послуг ПФУ є вхід на портал.

Як здійснити вхід на портал електронних послуг ПФУ?

Спосіб 1. За допомогою логіна та пароля, який ви вводили під час реєстрації. Для цього натисніть «Вхід»²¹⁴ (рис. 6.12).

Рис. 6.12. Вхід на портал електронних послуг ПФУ за допомогою логіна і пароля, який вводився при реєстрації

Натисніть на вкладку «За логіном» (рис. 6.13).

²¹³ Как работающему узнать размер будущей пенсии, а пенсионеру – не сидеть в очередях к инспектору. Facenews від 09.05.2018 р. URL: <https://www.facenews.ua/articles/2018/320890/>

²¹⁴ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

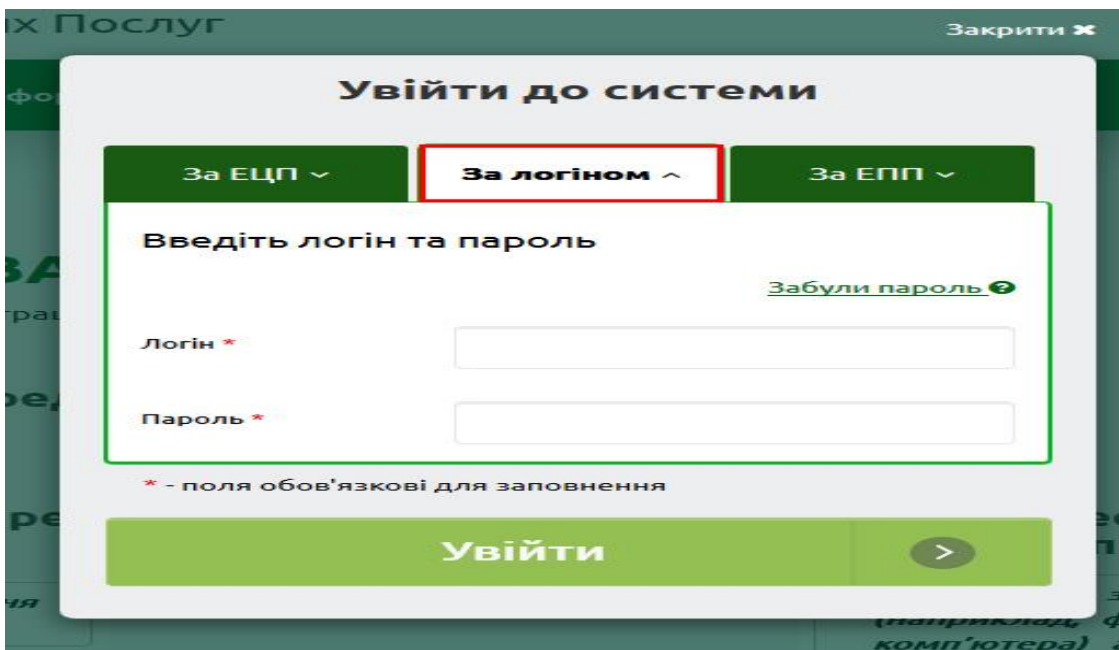

Рис. 6.13. Як ввести свій логін та пароль і увійти на портал електронних послуг ПФУ²¹⁵

Введіть свій логін і пароль та натисніть «Увійти».

Спосіб 2. За допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП)

Для цього натисніть на вкладку «За ЕЦП» (рис. 6.14).

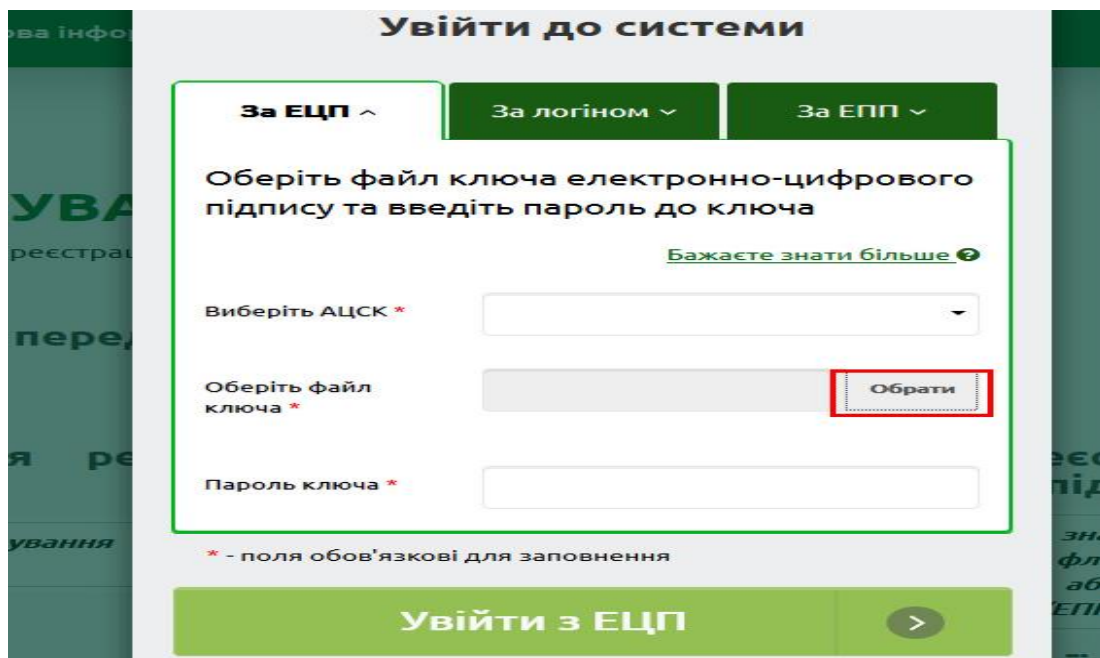

Рис. 6.14. Увійти на портал електронних послуг ПФУ за ЕЦП²¹⁶

²¹⁵ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

²¹⁶ Там само.

Ознайомтесь зі списком АЦСК, ЕЦП, яких підтримує веб-портал ПФУ (рис. 6.15).

За ЕЦП ^ За логіном v За ЕПП v

Оберіть файл ключа електронно-цифрового підпису та введіть пароль до ключа

[Бажаєте знати більше?](#)

Виберіть АЦСК *

Оберіть файл ключа *

Пароль ключа *

АЦСК Державної фіскальної служби України

АЦСК органів юстиції України

АЦСК ДП "УСС"

* - поля обов'язкові для заповнення

Увійти з ЕЦП

Рис. 6.15. Як ознайомитися зі списком АЦСК, ЕЦП, які підтримує веб-портал ПФУ²¹⁷

Довідково. Ключ ЕЦП є на будь-якому носії (наприклад, флешка чи жорсткий диск Вашого комп'ютера або на ЕЦП). Якщо у вас ЕЦП був отриманий в одному з цих АЦСК, оберіть зі списку потрібний варіант. Далі оберіть файл ключа з носія, на якому він у вас міститься (рис. 6.16).

²¹⁷ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

Увійти до системи

За ЕЦП ^
За логіном v
За ЕПП v

Оберіть файл ключа електронно-цифрового підпису та введіть пароль до ключа

[Бажаєте знати більше ?](#)

Виберіть АЦСК *

Оберіть файл ключа *

Обрати

Пароль ключа *

* - поля обов'язкові для заповнення

Увійти з ЕЦП
>

Рис. 6.16. Здійснення входу на портал за допомогою ЕПП

Довідково. ЕПП поєднує функції пенсійного посвідчення та банківської платіжної картки, містить електронну інформацію про власника й ЕЦП. Якщо Ви не маєте ЕПП, зверніться до органу ПФУ й отримайте його.

Обов'язковим є отримання електронного пенсійного посвідчення (ЕПП) внутрішньо переміщеним особам (переселенцям), які отримують пенсії в інших банках, окрім «Ощадбанку». Інші пенсіонери можуть переоформити пенсійну картку за бажанням.

²¹⁸ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

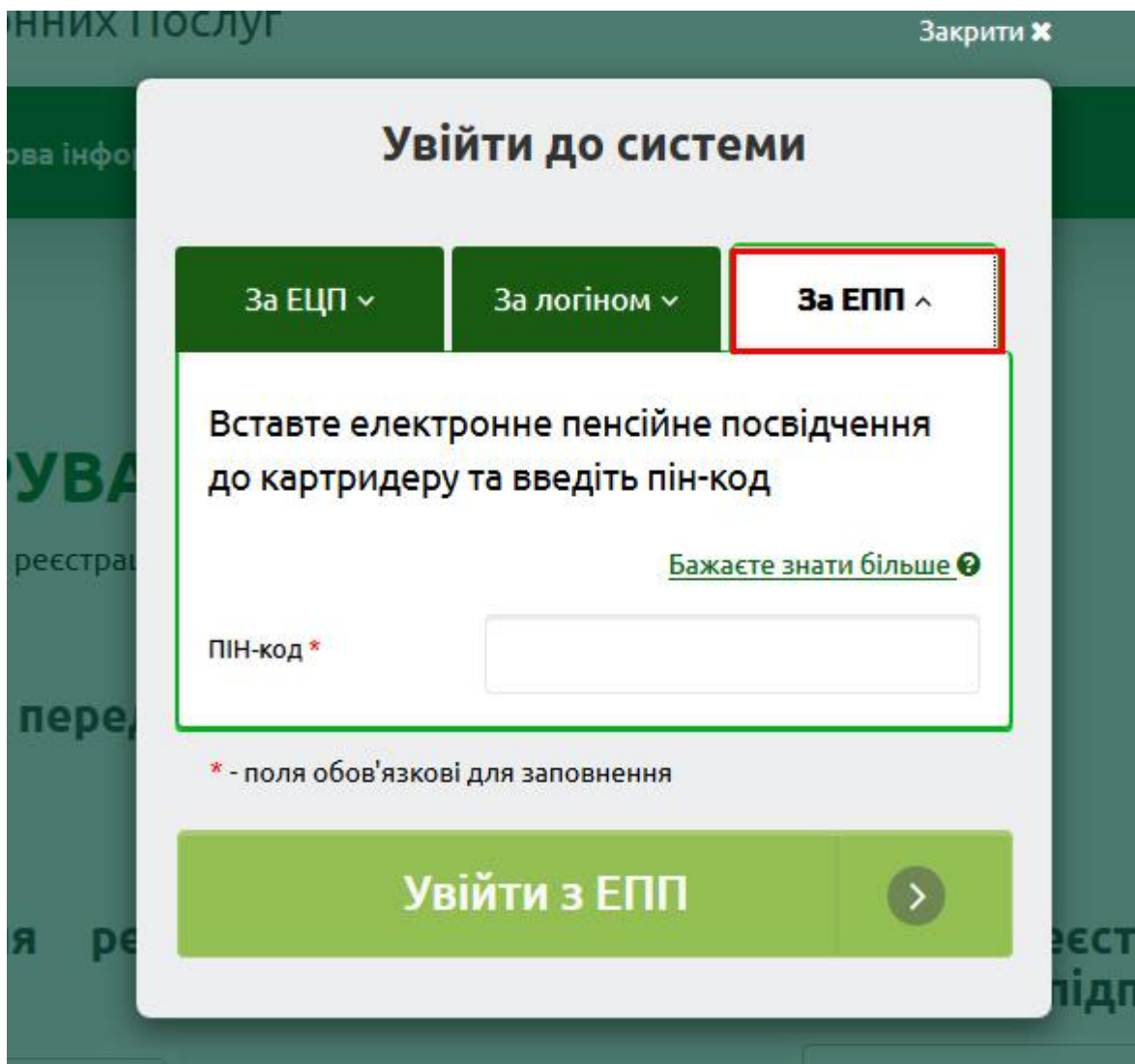

Рис. 6.17. Здійснення входу на портал за допомогою ЕПП

Відповідно до абз. 3 п. 2 Розділу I «Загальні положення» Порядку оформлення, виготовлення та видачі документів, що підтверджують призначення особі пенсії, затверженого постановою Пенсійного фонду України від 03.11.2017 р. № 26-1²¹⁹, пенсійні посвідчення виготовляються у паперовій формі згідно зі зразком та описом бланка пенсійного посвідчення, наведеними у додатку 2 до цього Порядку, або у вигляді платіжної картки, яка одночасно є пенсійним посвідченням, містить графічну та електронну інформацію про власника, ключі електронного цифрового підпису (далі – електронне пенсійне посвідчення).

Внутрішньо переміщеним особам, яким призначено пенсію, видаються платіжні картки, які одночасно є пенсійним посвідченням, відповідно до абз. 3 п. 1 Постанови КМУ від 05 листопада 2014 р. № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо

²¹⁹ Порядок оформлення, виготовлення та видачі документів, що підтверджують призначення особі пенсії: Постанова Пенсійного фонду України від 03.11.2017 № 26-1. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1464-17>

переміщеним особам» (зі змінами)²²⁰ та Порядку емісії платіжних карток, які одночасно є пенсійним посвідченням, затвердженого постановою правління Пенсійного фонду України від 08 квітня 2016 р. № 7-1, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 р. за № 633/28763²²¹.

Особам, яким видано електронне пенсійне посвідчення, пенсійне посвідчення в паперовій формі не видається.

У розділі IV «Виготовлення електронних пенсійних посвідчень» Порядку оформлення, виготовлення та видачі документів, що підтверджують призначення особі пенсії, затвердженого постановою Пенсійного фонду України від 03.11.2017 р. № 26-1²²², зазначається, що виготовлення електронного пенсійного посвідчення здійснюється банком, у якому одержувачем відкрито рахунок для виплати пенсії.

Виготовлення електронного пенсійного посвідчення здійснюється на базі міжнародних платіжних систем або внутрішньодержавної національної платіжної системи за вибором одержувача пенсії.

Електронні пенсійні посвідчення містять банківський платіжний додаток, а також чип-модуль із контактним та безконтактним інтерфейсами із можливістю запису інформації згідно з описом інформації, що зберігається в електронному пенсійному посвідченні в електронному вигляді, наведеної у додатку 4 до цього Порядку. Чип-модуль із контактним та безконтактним інтерфейсами повинен мати сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері криптографічного захисту інформації для можливості використання його як надійного засобу ЕЦП.

Дизайн електронних пенсійних посвідчень визначається банком за погодженням з Пенсійним фондом України з урахуванням вимог платіжних систем, зразка і технічного опису бланка електронного пенсійного посвідчення, наведених у додатку 5 до цього Порядку.

Тарифи (комісійні винагороди) за надання послуг банку, умови видачі та порядок обслуговування у банку електронних пенсійних посвідчень у частині платіжної картки встановлюються банком відповідно до законодавства у сфері банківської діяльності, правил банківського обслуговування та внутрішніх документів банку.

Строк дії електронного пенсійного посвідчення як платіжної картки визначається банком і не може перевищувати трьох років.

Пенсійне посвідчення використовується як платіжна картка до закінчення строку її дії, в тому числі у разі закінчення строку призначення пенсії.

Із метою забезпечення використання ЕЦП протягом терміну дії електронного пенсійного посвідчення до чип-модуля записується не менше двох пар ключів.

У разі продовження строку призначення пенсії, встановлення інвалідності або продовження її на новий термін здійснюється виготовлення нового електронного пенсійного посвідчення.

Для здійснення входу на портал за допомогою ЕПП Ви маєте пам'ятати пін-код, який встановили під час отримання ЕПП для додатку ЕЦП.

Введіть пін-код у формі входу до системи та натисніть «Увійти з ЕПП».

²²⁰ Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: Постанова КМУ від 05.11.2014 р. № 637. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2014-%D0%BF>

²²¹ Порядок емісії платіжних карток, які одночасно є пенсійним посвідченням: Постанова Пенсійного фонду України від 08.04.2016 р. № 7-1. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0633-16>

²²² Порядок оформлення, виготовлення та видачі документів, що підтверджують призначення особі пенсії: Постанова Пенсійного фонду України від 03.11.2017 № 26-1. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1464-17>

Як отримати відомості про свій страховий стаж?

Для доступу до інформації про свій страховий стаж потрібно скористатися кнопкою «Дані з реєстру застрахованих осіб» і увійти за допомогою ЕЦП. Для перегляду надаються такі дані з Реєстру застрахованих осіб: анкетні дані (ПІБ, дата народження, стать, місце народження); адресні дані (адреса реєстрації й адреса фактичного місця проживання); дані паспорта (серія, номер, дата видачі; ким виданий); дані страхового свідоцтва (номер, дата видачі; ким виданий); дані електронного пенсійного посвідчення (номер, дата видачі; ким виданий); дані про перетин кордону зони АТО – для переселенців (напрямок перетину кордону зони АТО і дата перетину кордону зони АТО) дані про заробітну плату особи – інформація надається за роками в розрізі страхувальників. За кожен рік додатково визначається загальна сума заробітної плати за рік і загальна сума заробітної плати, яка враховується для обчислення пенсії; дані про страховий стаж особи – надаються дані про кількість днів роботи, за які страхувальником було сплачено за людину страхові внески; інформація надається за всіма роками та місяцями роботи особи²²³.

Як переглянути дані про свою заробітну плату та страховий стаж?

Після здійснення входу на портал ви потрапляєте в свій особистий кабінет. Для перегляду даних про свою заробітну плату або страховий стаж потрібно перейти на вкладку «Моя заробітна плата» або відповідно на вкладку «Мій страховий стаж» (рис. 6.18).

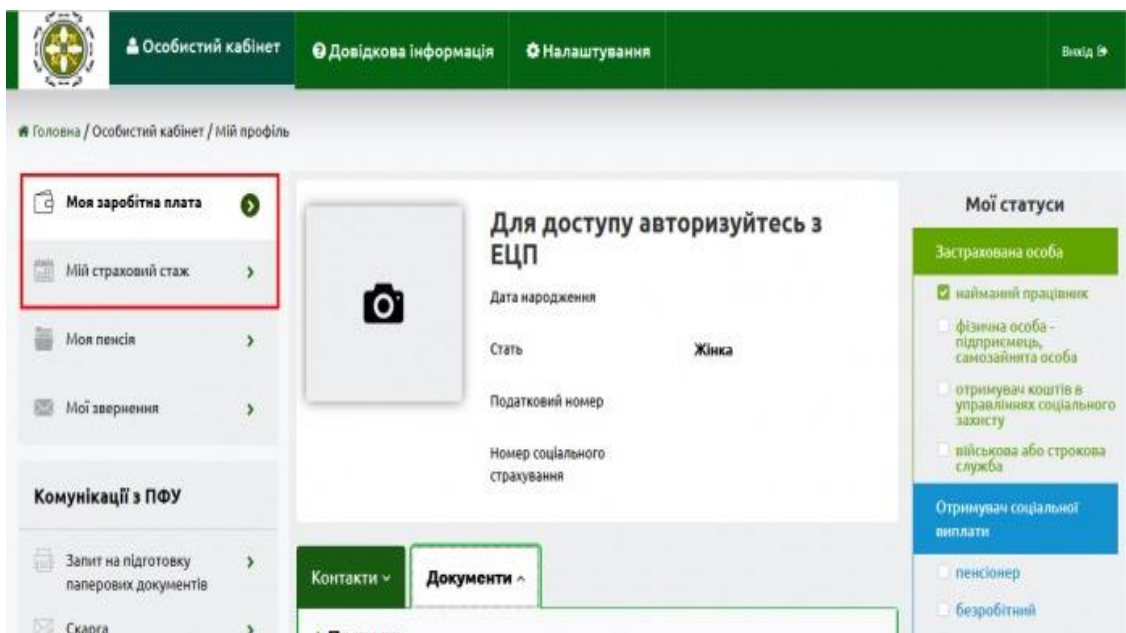

Рис. 6.18. Як перейти на вкладку «Моя заробітна плата» або відповідно на вкладку «Мій страховий стаж»²²⁴

На вкладці «Моя заробітна плата» можна не тільки переглянути свою заробітну плату, з якої були сплачені страхові внески, а й отримати форму ОК-5. Для цього потрібно натиснути «Відомості, що враховуються для визначення пенсії в розрізі підприємств» (рис. 6.19):

²²³ Как воспользоваться услугами Портала электронных услуг Пенсионного фонда Украины? URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Kak-vozpolvovatsya-uslugami-Portala-elektronnykh-uslug-Pensionnogo-fonda-Ukrainy>

²²⁴ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensia.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

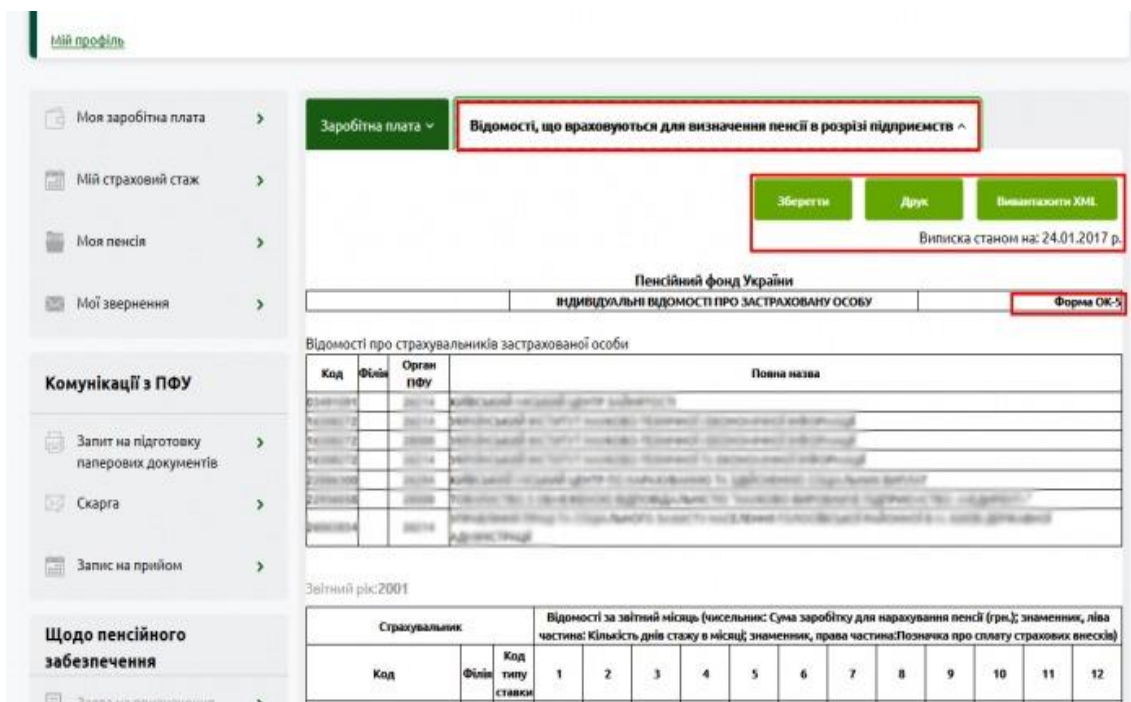

Рис. 6.19. Натиснути «Відомості, що враховуються для визначення пенсії в розрізі підприємств», щоб отримати довідку за формою ОК-5²²⁵

За допомогою відповідних кнопок форму ОК-5 можна зберегти, роздрукувати або завантажити у форматі XML.

Що можна зробити з завантаженою у форматі XML довідкою ОК-5?

Завантажити у пенсійний калькулятор на Pensiya.ua та зробити самостійний розрахунок майбутньої пенсії.

Для цього потрібно здійснити лише декілька кроків:

1. Зареєструватись на порталі Pensiya.ua.
2. Створити свою електронну пенсійну справу (ЕПС).
3. У створеній ЕПС на вкладці «Періоди трудової діяльності» натиснути кнопку «Імпорт періодів з файлу ОК-5» та завантажити раніше збережену вами довідку в форматі XML у пенсійний калькулятор.

Після цього можна натиснути «Прогноз майбутньої пенсії» й переглянути всі види пенсії, на які ви маєте право та детальний протокол розрахунку по кожному з них²²⁶.

Як зазначалося, Пенсійним фондом України розпочато створення електронних пенсійних справ, які мають замінити їх паперові аналоги, що займають архівні площі. Для цього під час прийому документів для призначення пенсій здійснюється сканування всіх наданих заявником документів.

Електронна пенсійна справа – сукупність інформації, яка обробляється на базі централізованих інформаційних технологій у формі електронних даних для забезпечення призначення/перерахунку та виплати пенсій, формується та ведеться відповідно до вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис» та «Про захист персональних даних», включаючи обов'язкову

²²⁵ Солнечная Ю. Як отримати форму ОК-5 – дані про свій страховий стаж та заробітну плату. URL: <https://pensiya.ua/ua/gazeta/blogs/entry/yak-otrimati-formu-ok-5-dani-pro-svij-strakhovij-stazh-ta-zarobitnu-platu>

²²⁶ Там само.

інформацію про паспортні дані пенсіонера та його місце проживання; копії документів, на підставі яких призначено пенсію (щомісячне довічне грошове утримання, допомогу на поховання тощо) та проводиться її виплата; іншу інформацію, з урахуванням якої визначаються розмір призначеної пенсії та розмір пенсії до виплати з часу її призначення до закриття пенсійної справи²²⁷.

Нині залежно від кількості документів, які необхідно сканувати, на обслуговування 1-ї особи затрачається від 40 до 80 хв; труднощі виникають під час сканування великих документів.

Призначення пенсії по одній пенсійній справі займає, в середньому, 1 год. (проста пенсія – за віком, без довідки про заробіток за 60 місяців, на новій комп'ютерній техніці – 20 хв; складна пенсія – пільгова, на новій комп'ютерній техніці, з довідками про заробітну плату – 1 год 20 хв. На старій комп'ютерній техніці часу необхідно витратити більше – 40 хв, та 2 год відповідно). Із зазначеного часу багато займає завантаження скампій у зв'язку з малою потужністю техніки. Це призводить до необхідності тривалого очікування літніми людьми завершення процесу оформлення документації²²⁸.

Пенсіонери – користувачі веб-порталу мають змогу, не виходячи з дому, переглянути свою електронну пенсійну справу. Сервіс надається для всіх користувачів веб-порталу незалежно від форми авторизації²²⁹. Для перегляду надаються:

- основні дані (номер пенсійної справи/особового рахунку, дата відкриття особового рахунку, вид пенсії, орган ПФУ призначення пенсії, дата призначення);
- адресні дані (адреса реєстрації й адреса фактичного місця проживання);
- довідка по зарплаті, що врахована при призначенні/перерахунку пенсії;
- довідка про стаж, врахований для визначення права на пенсію;
- довідка про стаж, врахований для розрахунку пенсії (рис. 6.20).

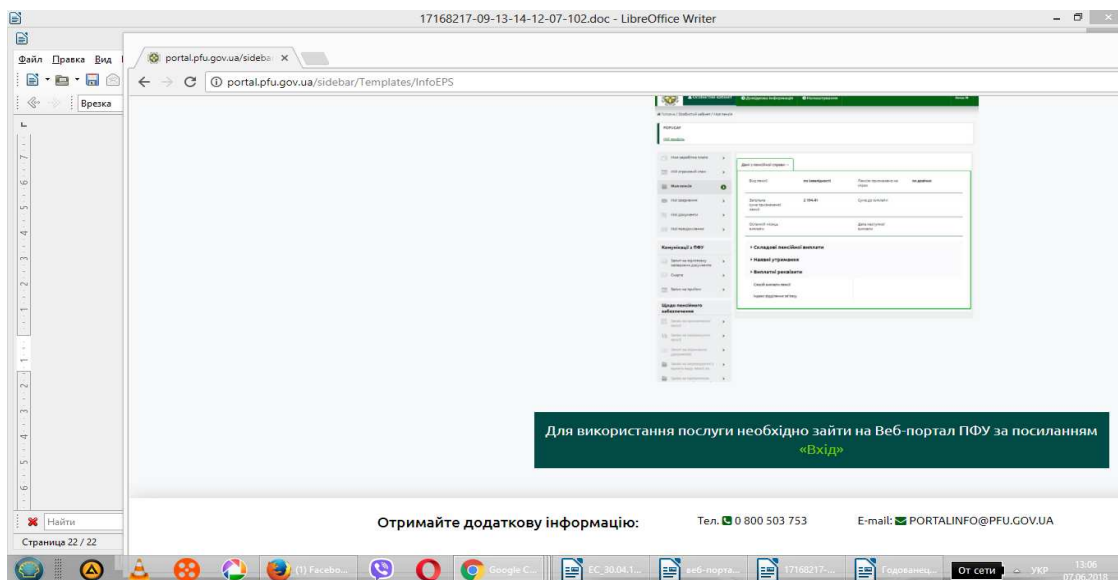

Рис. 6.20. Перегляд своєї електронної пенсійної справи²³⁰

²²⁷ Про організацію прийому та обслуговування осіб, які звертаються до органів Пенсійного фонду України: Постанова Пенсійного фонду України від 30.07.2015 р. № 13-1. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0991-15>

²²⁸ Програма покращення умов обслуговування отримувачів послуг Пенсійного фонду України в м. Кременчуці на 2017–2018 рр. URL: <https://kremen.gov.ua/index.php/.../1116110860831832720>

²²⁹ Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. URL: <http://portal.pfu.gov.ua>

Питання для самоконтролю

1. Якими нормативними актами регулюється порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно й їх обтяжень?
2. Назвіть випадки обов'язкової державної реєстрації речових прав та обтяження на нерухоме майно.
3. Яким органом проводиться державна реєстрація права власності й інших речових прав?
4. Назвіть основні завдання ДП «Національні інформаційні системи».
5. Розкрийте повноваження нотаріуса як реєстратора прав власності на нерухоме майно й їх обтяжень.
6. Що таке веб-портал електронних послуг ПФУ та який порядок його використання?
7. Які електронні послуги зможуть отримати користувачі електронних послуг, скориставшись веб-порталом ПФУ?
8. Які способи реєстрації на веб-порталі електронних послуг ПФУ?
9. Які відомості мають змогу отримати пенсіонери – користувачі веб-порталу, не виходячи з дому, з власної пенсійної справи?
10. Яке значення має Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування?
11. У чому полягає відмінність реєстру страхувальників та застрахованих осіб?
12. Який порядок отримання інформації про застраховану особу?

Список рекомендованих джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження КМУ від 20.09.2017 р. № 649-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250287124>
2. Про затвердження Змін до Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, звітності фондами загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування: Наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2018 р. № 340. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0357-18>
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0103-10>
4. Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету: Наказ Міністерства фінансів України від 14.07.2017 р. № 637. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17>
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
6. Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами: Наказ Міністерства фінансів України від 06.06.2017 р. № 557. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17>
7. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця»: Розпорядження КМУ від 17.09.2008 р. № 1236-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-p>
8. Деякі питання реалізації принципу «єдиного вікна» під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю: Постанова КМУ від 25.05.2016 р. № 364. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-p>

²³⁰ Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду України. URL: <http://portal.pfu.gov.ua>

Розділ 7

ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У ГАЛУЗІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ, ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

7.1. Державні автоматизовані інформаційні системи, спрямовані на облік природних ресурсів та інших об'єктів навколишнього природного середовища і ведення державних кадастрів

7.1.1. Електронні сервіси в галузі земельних відносин. Електронний кабінет «Е-сервіси Державного земельного кадастру» (реєстрація та авторизація). Електронні послуги в галузі земельних відносин. Публічна кадастрова карта

7.1.2. Державний водний кадастр

7.1.3. Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин

7.1.4. Державний лісовий кадастр

7.1.5. Державний кадастр рослинного світу

7.1.6. Державний кадастр тваринного світу

7.1.7. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду

7.1.8. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів

7.1.9. Державний кадастр природних територій курортів України

7.1.10. Регіональний кадастр природних ресурсів

7.2. Єдиний реєстр із оцінки впливу на довкілля

7.3. Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні

7.1. Державні автоматизовані інформаційні системи, спрямовані на облік природних ресурсів та інших об'єктів навколишнього природного середовища і ведення державних кадастрів

Ефективне управління в галузі екології як важливий напрям діяльності держави, що полягає у здійсненні нею державно-владного впливу на відносини щодо використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, неможливе без належного забезпечення його інформаційною структурою.

Велика різноманітність об'єктів і суб'єктів природноресурсових відносин зумовлює те, що сучасна система природокористування в Україні характеризується значними обсягами інформації. Обґрунтованість, якість й ефективність ухвалення різних управлінських рішень у галузі природокористування залежить від рівня достовірності й актуальності інформації. Однак зміна й оновлення значної частини інформації призводять до складностей у її використанні, зокрема, для ухвалення управлінських рішень, у традиційному паперовому вигляді. Збір, обробку, збереження, пошук, поширення і використання цієї складної та багатоаспектної інформації можуть забезпечити лише автоматизовані інформаційні системи.

Супутникові технології, геоінформаційні системи з їхніми засобами інтегрування різноманітних даних і просторового аналізу допомагають контролювати й оцінювати довкілля методами та засобами, які нещодавно здавалися нереальними. Найефективнішими є технології, пов'язані з автоматизацією інформаційних процесів і з розвитком телекомунікаційних мереж²³¹.

Інформаційна інфраструктура у галузі природокористування реалізується у формі кадастрових систем.

Світова практика утворення систем обліку існує віддавна²³². У Стародавньому Єгипті (4 тис. років тому) були створені спеціальні фараонові служби, до яких входили службовці-таксатори, що двічі на рік займалися обліком удобрених розливами Нілу земель. У Туреччині в 2200 р. до н. е. було створено першу кадастрову карту, а у Китаї в III тисячолітті до н. е. було встановлено класифікацію ґрунтів. Римський імператор Август (27 р. до н. е. – 14 р. н. е.) відомий запровадженням першого кадастру, який становив опис земель, класифікованих за їхньою якістю²³³.

Кадастровому обліку може підлягати інформація про стан різних об'єктів, що зумовлює різноманітність сучасних кадастрів: кадастр природних ресурсів, містобудівний кадастр, кадастр нерухомості, екологічні кадастри (кадастри відходів, кадастри небезпечних відходів, кадастр лавин, кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів тощо).

За загальноприйнятим визначенням, кадастр – це упорядкована геоінформаційна система відомостей про правове, природне, господарське, економічне та просторове положення об'єктів, що підлягають обліку в системі відповідного рівня управління²³⁴.

Незважаючи на суттєві відмінності різних типів кадастрових систем, основними завданнями, які повинна вирішувати будь-яка кадастрова система, є забезпечення отримання достовірної семантичної та географічної інформації про об'єкти; формування різної кадастрової документації; надання інформації для вирішення різних кадастрових завдань.

Автоматизовані кадастрові системи повинні охопити всі інформаційні перетворення, гарантувати повноту та достовірність кадастрової інформації, й, відповідно, забезпечувати накопичення і довготривале зберігання кадастрової інформації про кадастрові облікові одиниці; пошук і видачу кадастрової інформації за запитами користувачів, і за ключовими атрибутами, і візуальний пошук об'єкта за фрагментом його відображення на екрані ПК; обмін інформацією з іншими інформаційними системами. Залежно від типу

²³¹ Козлова Т. В., Шевченко С. О. ГІС в кадастрових системах: навч. посібник. К.: НАУ, 2013. С. 9, 10.

²³² Яремак З. В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2009.

²³³ Кустовська О. В., Мамон М. О. Кадастрові системи як ефективний механізм державного управління. *Інноваційна економіка*. 2013. № 3. С. 64.

²³⁴ Кадастр. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

АКС повинні передбачати можливість: моделювання кадастрової інформації (просторове моделювання геометричних параметрів об'єктів кадастру), статистичну обробку семантичних кадастрових даних, видачу картографічного відображення об'єктів і статистичних даних у вигляді й формах, визначених запитами користувачів; об'єднання, генералізацію та узагальнення геометричних параметрів об'єктів кадастру, їх редагування для вирішення таких прикладних задач, як просторове та імітаційне моделювання кадастрової інформації, аналітичні розрахунки з використанням математичних моделей, отримання статистичної інформації на задану територію, клас об'єктів, кадастрову облікову одиницю або їх сукупність. Тобто автоматизовані кадастрові системи повинні забезпечувати автоматизацію виконання таких основних операцій створення та ведення кадастру: 1) введення та реєстрацію кадастрової інформації; 2) первинну обробку, вхідний контроль і систематизацію даних, отриманих від суб'єктів (постачальників даних) кадастру, та їх введення в базу геоданих; 3) введення, редагування та підтримку бази геопросторових даних об'єктів кадастру; 4) інформаційний обмін з іншими кадастровими й інформаційними системами; 5) захист інформації від несанкціонованого доступу; 6) формування кадастрових документів та їх видачу за запитами користувачів; 7) створення й ведення бази метаданих; 8) складання аналітичних звітів, формування та виведення вихідних документів; 9) забезпечення прямого санкціонованого доступу до кадастрової системи окремих користувачів; 10) адміністрування та забезпечення роботи системи.

У ст. 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлено, що для обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання ведуться державні кадастри природних ресурсів²³⁵.

Кадастри природних ресурсів – це складні інформаційні системи, що становлять сукупність даних, які якісно й кількісно характеризують природні ресурси, містять фізико-географічні характеристики, класифікації, відомості про динаміку, ступінь вивченості, еколого-економічної значущості тих чи інших об'єктів і ресурсів, що забезпечують пошук та збереження необхідної інформації, яка дає змогу забезпечити користувачеві методичну та консультативну підтримку з питань використання й охорони природних ресурсів, а також систематизувати необхідну інформацію для повсякденної діяльності.

У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» не міститься вичерпний перелік кадастрів природних ресурсів, однак аналіз чинного законодавства дає змогу скласти такий їх перелік: державний земельний кадастр, державний лісовий кадастр, державний водний кадастр, державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин, державний кадастр природних територій курортів, державний кадастр лікувальних ресурсів, державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду, державний кадастр тваринного світу, державний кадастр рослинного світу.

Кадастри природних ресурсів є не просто набором даних про природні об'єкти, а системою відомостей, що уможливають на підставі кадастрового обліку об'єктивне оцінювання стану кожного природного об'єкта. Кадастровий процес є певною процедурою, до виконання якої залучені фахівці органів державної влади зі спеціальною освітою із землеустрою та кадастру (кадастровий процес – діяльність спеціально уповноважених державних органів управління й інших суб'єктів зі створення, формування та функціонування державних кадастрів природних ресурсів, спрямована на досягнення певного результату (насамперед формування, а надалі наповнення інформацією єдиної системи,

²³⁵ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

що містить відомості про правовий, природний і господарський стан природних ресурсів), надання відповідної екологічної інформації, яка здійснюється на основі приписів, що містяться в процесуальних нормах екологічного права²³⁶. Будь-яке рішення, пов'язане з використанням природних ресурсів, ґрунтується на даних кадастрового обліку²³⁷.

М. Бринчук наголошує: «Важливо, щоб дані про якісні характеристики природних ресурсів, що містяться у відповідних кадастрах, були основою для прийняття рішень про надання природного ресурсу в користування»²³⁸.

Призначенням державних кадастрів природних ресурсів є забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, природокористувачів інформацією, необхідною для: розробки стратегії сталого соціально-економічного розвитку територій; вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку районів у межах території суб'єкта України; гармонізації природно-ресурсних відносин між міськими і навколишніми сільськими територіями; оптимізації системи платежів за природні ресурси з урахуванням їхньої еколого-соціальної значущості для різних регіонів; інформаційного забезпечення управлінських рішень і визначення оптимальних напрямів для державних і приватних інвестицій задля суспільного розвитку.

Правове значення державних кадастрів природних ресурсів виражене і в процесі використання кадастрової інформації для виконання органами державного управління функції державного контролю за використанням природних ресурсів та охороною довкілля. Порівнюючи дані кадастрів про правове положення, облік й оцінку природних ресурсів із їхнім фактичним станом і положенням, державний контроль у змозі не тільки своєчасно попередити можливе порушення законодавства про природні ресурси, але й вжити вчасно заходів до попередження порушення, а у випадку його вчинення – до відновлення порушених прав власників і користувачів, й визначити види та міри правової відповідальності винних осіб.²³⁹

Кадастрова інформація про природні ресурси формується на підставі облікових матеріалів, одержуваних органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами й організаціями:

- по формах статистичної (державної та відомчої) звітності по запасах і стану природних ресурсів;
- інструментальним шляхом – за допомогою спеціальних технічних засобів (аерофототопографічної зйомки, аерофотозйомки (фотографування земної поверхні з літака), наземно-космічного знімання, польового і лабораторного обладнання для проведення водних, водно-хімічних (бактеріологічних і радіологічних показників водних об'єктів), агрохімічних (відбір проб ґрунтів, мулу і донних відкладень, вимір показників їхньої якості), гідрогеолого-меліоративних обстежень, електронно-цифрової обчислювальної та комп'ютерної техніки тощо);
- плановими інвентаризаційними заходами і моніторинговими обстеженнями стану навколишнього середовища;

²³⁶ Яремак З. В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2009. С. 6.

²³⁷ Панас Р. М., Маланчук М. С. Кадастр природних ресурсів: навч. посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. С. 5.

²³⁸ Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды): уч. для высших юрид. зав. М.: Юристъ, 2002. С. 347.

²³⁹ Яремак З. В. Співвідношення кадастрової функції з іншими функціями державного управління охороною довкілля. *Збірник наукових праць викладачів Юридичного інституту*. Івано-Франківськ, 2012. С. 317.

– спеціальними (позаплановими) обстеженнями, пов'язаними з проектною і передпроектною діяльністю, експертизами, інспекціями²⁴⁰.

Під час формування й ведення кадастрів природних ресурсів використовуються комп'ютерні системи збору, опрацювання, збереження та надання кадастрової інформації.

Забезпечення вірогідності кадастрових відомостей досягається на основі встановлення переліку документів і матеріалів, що слугують джерелом одержання інформації про природний об'єкт, порядок розгляду й затвердження кадастрових відомостей, а також періодичності їхнього уточнення та відновлення²⁴¹.

Первинні матеріали, отримані на основі обстеження природних об'єктів, коригуються з урахуванням поточних змін, які зумовлені природними, господарськими чи іншими чинниками. В юридичній літературі наголошується на необхідності періодичного уточнення й відновлення кадастрових відомостей, які забезпечують їх відповідність стану природного ресурсу.²⁴²

Дані, які формують зміст державних кадастрів природних ресурсів, повинні бути науково обґрунтованими. М. Бринчук зазначає, що критеріями водночас можуть бути не лише особисті наукові твердження, посилання на наукові позиції та праці авторитетних учених, а й головно положення законодавства в галузі охорони навколишнього середовища й природокористування²⁴³.

Дані кадастрів природних ресурсів повинні бути також і об'єктивними. Об'єктивність полягає в неупередженості збору інформації, її оцінці відповідно до реального стану природного об'єкта із дотриманням установлених стандартів і нормативів у цій галузі.

Уся інформація, яка становить зміст кадастрів природних ресурсів, повинна бути отримана законним шляхом, тобто з чітким дотриманням законодавства. Законність розглядається як відповідність кадастру нормативно-правовим актам із питань форм, системи й порядку його ведення²⁴⁴.

Обробка, збір, узагальнення інформації про стан природних об'єктів, суб'єктів природокористування тощо повинні провадитись у мінімально можливі та розумні строки. Оперативність і своєчасність як важливий принцип ведення кадастрів природних ресурсів полягає в оптимізації затраченого часу на отримання достовірних, усебічних та повних даних шляхом застосування сучасних методів збору інформації про природні об'єкти.

Важливим принципом ведення державних кадастрів природних ресурсів є принцип комплексності, сутність якого полягає в тому, що облік природних ресурсів повинен охоплювати всю територію держави. З цим принципом пов'язаний принцип системності, в основі якого є розгляд об'єктів як систем, орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта, на виявлення різноманітних типів зв'язків у ньому і зведення їх в єдину теоретичну картину.

²⁴⁰ Савчак В. В., Пересоляк В. Ю., Пересоляк Р. В. Методичні рекомендації для самостійної роботи з дисципліни «Галузеві кадастри». Ужгород, 2015. С. 9.

²⁴¹ Гоштінар С. Л. Основні принципи ведення державного земельного кадастру. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 241.

²⁴² Колотинская Е. Н. Правовые основы природноресурсовых кадастров в СССР: монография. М., 1986. С. 37.

²⁴³ Бринчук М. М. Принципы экологического права: монография. М.: Юрлитинформ, 2013. С. 154.

²⁴⁴ Боровицька А. Г. Державний водний кадастр: принципи ведення. *Jurnalul juridictional: teorii i practica. S.R.L. (Национальный юридический журнал: теория и практика)*. 2015. № 4 (14). С.103.

У сучасних кадастрових системах інформація поділена на логічні категорії – картографічні шари як сукупність однорідних геопросторових даних, що одночасно відображаються на картографічній основі. Шари зазвичай містять інформацію лише про один тип об'єктів. Для цілісної та достовірної інформації про природні ресурси шари в інформаційних системах повинні бути пов'язані один із одним через загальну систему координат бази даних.

Важливим і необхідним є автоматизований обмін даними між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади, що дає змогу забезпечити підвищення ефективності роботи органів влади шляхом скорочення часу отримання необхідних даних, поліпшення якості й актуальності опрацьованих даних, ліквідації багаторазового збору і дублювання даних у різних інформаційних системах, покращення доступності інформаційних ресурсів та їх систематизації.

Механізм обміну інформацією між кадастрами й інформаційними системами визначений у Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затвердженому постановою КМУ²⁴⁵. Взаємодія між кадастрами та інформаційними системами здійснюється шляхом надання картографічної основи й іншої інформації Державного земельного кадастру для інших кадастрів та інформаційних систем, а також шляхом надання до Державного земельного кадастру геопросторових даних й інших матеріалів кадастрів та інформаційних систем.

Держатель Державного земельного кадастру надає суб'єктам інформаційного обміну доступ до Державного земельного кадастру для безпосереднього відображення геопросторових даних інших інформаційних систем на картографічній основі Державного земельного кадастру у вигляді інформаційних шарів і атрибутів. У разі створення суб'єктами інформаційного обміну таких геопросторових даних та їх атрибутів розпорядження ними визначається спільними рішеннями Мінагрополітики та держателями інформаційних систем органів виконавчої влади або договорами між держателем Державного земельного кадастру та держателями інших публічних і приватних інформаційних систем, в яких передбачається, зокрема, платна або безоплатна передача такої інформації.

Постановою № 483 затверджено перелік відомостей, обмін якими може здійснюватись у процесі інформаційної взаємодії між кадастрами й інформаційними системами. Цей перелік доволі широкий і водночас вичерпний.

До цього переліку включено чітко визначені дані кадастрів природних ресурсів:

- державного земельного кадастру – планово-картографічна основа Державного земельного кадастру; дані про державний кордон і межі адміністративно-територіальних одиниць; межі кадастрових зон і кварталів; обмеження у використанні земель та земельних ділянок; земельні угіддя (із зазначенням контурів будівель, споруд, розташованих на земельних ділянках); межі економіко-планувальних зон нормативної грошової оцінки земель; межі земельних ділянок; кадастрові номери земельних ділянок; цільове призначення земельних ділянок; розподіл земель між власниками і користувачами (форма власності, вид речового права); нормативна грошова оцінка земельних ділянок;

- державного лісового кадастру – матеріали поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок; грошова оцінка лісів; плани лісових ділянок, лісовпорядні карти, тематичні лісові карти та інший топографо-геодезичний і картографічний матеріал державного лісового кадастру;

²⁴⁵ Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. постановою КМУ від 03.06.2013 р. № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-п>

– державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин – картографічні матеріали державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин і Державного інформаційного геологічного фонду; геопросторові відомості, кількісні й якісні характеристики об'єктів, щодо яких ведеться інформаційна система;

– картографічні матеріали державного кадастру тваринного світу;

– картографічні матеріали державного кадастру водних біоресурсів;

– державного кадастру природних рослинних ресурсів – картосхеми поширення видів рослин;

– державного водного кадастру – дані про річки, водосховища, канали, зрошувальні системи і водойми у межах водогосподарських систем комплексного призначення, систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання;

– державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду – планово-картографічні матеріали розташування цих територій та об'єктів;

– картографічний матеріал державного кадастру природних територій курортів; дані про зонування та площу округу санітарної охорони курортів;

– картографічні матеріали Державного кадастру природних лікувальних ресурсів;

– а також інших кадастрів (геопросторові відомості інформаційних ресурсів його системи містобудівного кадастру; картографічні матеріали інформаційних систем транспорту, енергетики, зв'язку; картографічні матеріали інформаційних систем охорони культурної спадщини; відомості Державного реєстру нерухомих пам'яток України; межі, правовий режим, характеристики охоронюваних археологічних територій; межі та режими використання зон охорони пам'яток культурної спадщини; межі та режими використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на територіях історичних ареалів населених місць; архівна та поточна геопросторова інформація з дистанційного зондування землі, у тому числі аерокосмічні дані; картографічний матеріал державного еколого-геологічного картування території України; дані про місця розташування та характеристики звалищ промислових і побутових відходів; планово-картографічні матеріали агрохімічного стану сільськогосподарських угідь²⁴⁶.

Для забезпечення інформаційної взаємодії кадастрові дані повинні бути, поперше, подані в таких цифрових і текстових показниках, які надавали б змогу швидко обмінюватися інформацією, порівнювати та зіставляти природний ресурс у різних аспектах (по адміністративно-територіальних одиницях, користувачах тощо); по-друге, були б зручно й раціонально розміщені у кадастровій документації²⁴⁷. Тобто ведення кадастрів природних ресурсів повинно провадитись за єдиною методичною системою обліку природних ресурсів та їх використання на всій території держави.

Єдність системи означає погодженість і послідовність ведення основних частин кадастру, змісту відомостей і способів їхнього одержання в окремих ланках²⁴⁸.

Державні кадастри природних ресурсів як обліковий механізм гармонізації життєдіяльності й екологічного управління ведуться в порядку, що визначається КМУ.

²⁴⁶ Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. постановою КМУ від 03.06.2013 р. № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-p>

²⁴⁷ Колотинская Е. Н. Правовые основы природноресурсовых кадастров в СССР: монография. М., 1986. С. 39.

²⁴⁸ Боровицька А. Г. Державний водний кадастр: принципи ведення. *Jurnalul juridictional: teories i practica*. S.R.L. (Национальный юридический журнал: теория и практика). 2015. № 4 (14). С. 102.

7.1.1. Електронні сервіси в галузі земельних відносин: значення та види.

**Державний земельний кадастр як єдина
державна геоінформаційна система відомостей
про землі/земельні ділянки.**

**Правовий режим відомостей державного
земельного кадастру.**

Електронний кабінет

«Е-сервіси Державного земельного кадастру»

(реєстрація й авторизація).

Публічна кадастрова карта

Технології електронного урядування є ефективним способом забезпечення належного управління, протидії корупції і відкритості влади, насамперед у сфері земельних відносин. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр), починаючи із 2015–2016 рр. за підтримки Агентства з питань електронного урядування і місії ОБСЄ започаткувала у своїй діяльності використання електронних сервісів. Нині безпосередньо на веб-ресурсі електронних послуг Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру можна замовити адміністративні й отримати сервісні електронні послуги Держгеокадастру.

Зокрема, *після авторизації в особистому електронному кабінеті* доступні такі електронні послуги:

- відомості державного земельного кадастру;
- витяг із технічної документації про нормативну грошову оцінку;
- подання заяви з надання дозволу на отримання документації із землеустрою;
- відомості про права власності на земельні ділянки;
- довідка з державної статистичної звітності про наявність земель та їх розподіл;
- інформація про осіб, які переглядали відомості щодо прав власності на земельну ділянку;
- запит на отримання документації із землеустрою з Державного фонду документації із землеустрою (див. рис. 7.1).

Електронні послуги, доступні без авторизації (див. рис. 7.2, 7.3):

- витяг з Державного реєстру сертифікованих інженерів-геодезистів;
- витяг з Державного реєстру сертифікованих інженерів-землевпорядників;
- дублікат кваліфікаційного сертифіката інженера-землевпорядника;
- отримання кваліфікаційного сертифіката інженера-землевпорядника;
- витяг з Державного реєстру оцінювачів з експертної грошової оцінки земельних ділянок.

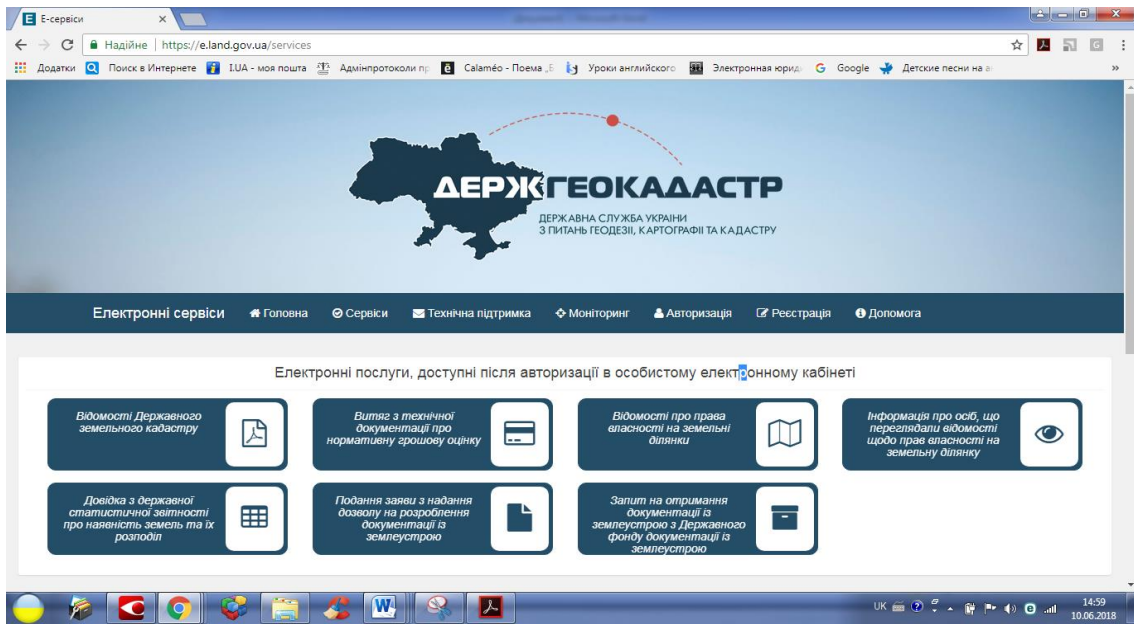

Рис. 7.1. Веб-ресурс електронних послуг Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру

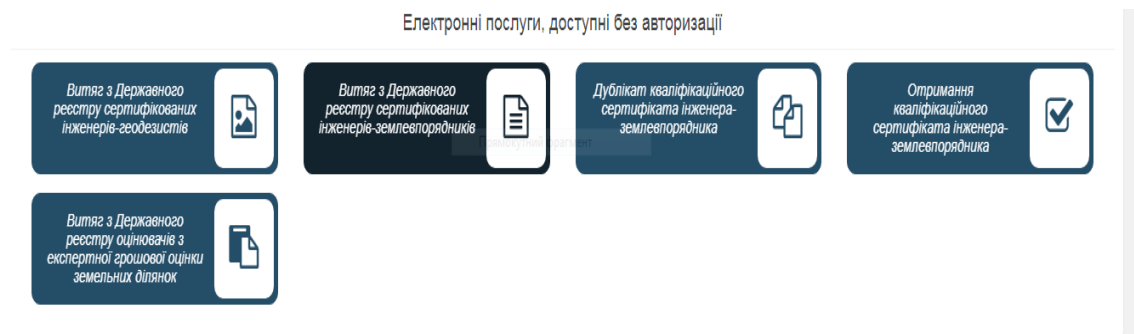

Рис. 7.2. Види електронних послуг на веб-ресурсі Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру

Електронні послуги для сертифікованих інженерів-землевпорядників:

- заява на реєстрацію земельної ділянки;
- подання на погодження проекту землеустрою;
- заява про внесення виправлених відомостей до державного земельного кадастру.

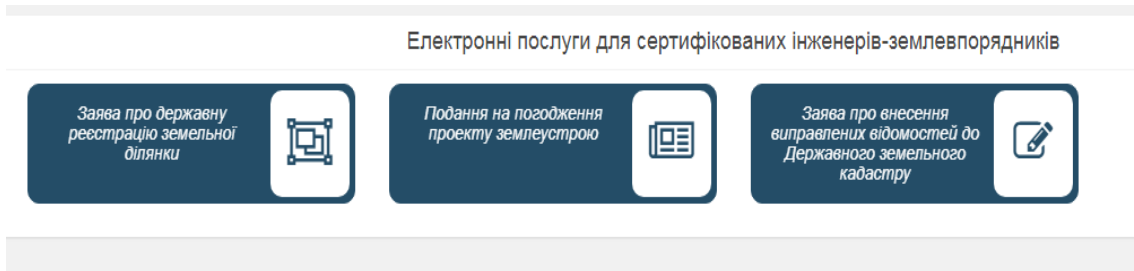

Рис. 7.3. Види електронних послуг на веб-ресурсі Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру

Кадастр (фр. *Cadastre*; рос. кадастр; англ. *cadastre*; нім. *Kataster, Grundbuch n, Flurbuch n*) – упорядкована геоінформаційна система про правове, природне, господарське, економічне та просторове положення об'єктів, що підлягають обліку в системі відповідного рівня управління. Кадастри є різновидом інформаційних систем, які повинні використовуватися в процесі здійснення державного управління. Кадастровому обліку може підлягати інформація про стан різних об'єктів²⁴⁹.

Державний земельний кадастр – єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження в їх використанні, а також дані про кількісну й якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами²⁵⁰.

Значення кадастру в сучасному світі постійно зростає. Розв'язання проблем сталого розвитку регіонів, екологічної безпеки довкілля, охорони земель та їхнього раціонального використання, оцінки й управління земельними ресурсами, визначення правових відносин щодо землі й іншого нерухомого майна потребують усебічного кадастрового забезпечення. У країнах із розвинутою ринковою економікою кадастрово-реєстраційні системи відіграють важливу роль у сфері управління нерухомістю, оподаткування й іпотечного кредитування, інформаційного і правового забезпечення ринку нерухомого майна тощо. Більше того, вони є обов'язковою складовою економіки всіх економічно розвинутих країн. Такі системи слугують ефективним механізмом ідентифікації й обліку об'єктів нерухомого майна в кадастрових базах даних і реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обмежень у Реєстрі прав. Найпрогресивніші національні кадастрово-реєстраційні системи поєднують функції обліку нерухомого майна (кадастрова функція) і реєстрації прав (юридична функція) в рамках однієї системи на основі інтегрованих баз даних. Проте у світовій практиці є й так звані дуальні системи, коли функції ведення кадастру та реєстрації прав виконують різні інституції (й відповідно різні системи) за умови забезпечення надійного обміну даними між ними. Але майже у всіх країнах спостерігається чітка тенденція переходу на інтегровані кадастрово-реєстраційні системи, що дасть змогу запобігти дублюванню інформації, робіт і сприятиме раціональному використанню коштів²⁵¹.

Цей підхід підтримує П. Кулинич, який наводить приклад об'єднання зазначених державних реєстраційних систем у сфері нерухомості в європейських і багатьох інших країнах світу, а також у країнах-сусідах України: Російській Федерації, Білорусі, Молдові тощо. Таке об'єднання здійснюється, як правило, шляхом передачі функції ведення земельного кадастру органів, на який покладена функція державної реєстрації прав на земельну та неземельну нерухомість. Завдяки такій передачі досягається важливий соціально-економічний ефект: 1) скорочується процедура реєстрації прав на земельні ділянки та розташовану на них нерухомість, оскільки реєстрація земельних ділянок та реєстрація прав на них здійснюватиметься не у двох, а в одному державному органі; 2) зменшуються витрати на утримання апарату держслужбовців, які обслуговують державну реєстрацію прав та ведення земельного кадастру, оскільки державні реєстратори прав зможуть виконувати більшість функцій державних кадастрових реєстраторів; 3) зростає ступінь захищеності баз даних про об'єкти нерухомого майна та права на них від несанкціонованого

²⁴⁹ Кадастр. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80>.

²⁵⁰ Про державний земельний кадастр: Закон України від 7 липня 2011 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>

²⁵¹ Дехтаренко Ю. Ф., Лихогруд М. Г., Манцевич Ю. М., Палеха Ю. М. Методичні основи грошової оцінки земель в Україні: навч. посібник. К.: Профі, 2007. С. 78.

доступу, оскільки скасовується електронний обмін інформацією між реєстром прав на нерухоме майно та земельним кадастром²⁵².

Згідно із ст. 10 Закону України «Про державний земельний кадастр» об'єктами Державного земельного кадастру є: землі в межах державного кордону України; землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць; обмеження у використанні земель; земельна ділянка.

Державний земельний кадастр є державною власністю, Державний земельний кадастр ведеться на електронних і паперових носіях. У разі виявлення розбіжностей між відомостями на електронних та паперових носіях пріоритет мають відомості на паперових носіях.

Залежно від об'єкта Державного земельного кадастру до нього вносяться відомості, перелік яких визначено відповідним Законом (ст.ст. 12–15, 17). Наприклад, згідно із ст. 15 Закону України «Про державний земельний кадастр», передбачено такий склад відомостей про земельні ділянки:

- кадастровий номер;
- місце розташування;
- опис меж;
- площа;
- міри ліній по периметру;
- координати поворотних точок меж;
- дані про прив'язку поворотних точок меж до пунктів державної геодезичної мережі;
- дані про якісний стан земель та про бонітування ґрунтів;
- відомості про інші об'єкти Державного земельного кадастру, до яких територіально (повністю або частково) входить земельна ділянка;
- цільове призначення (категорія земель, вид використання земельної ділянки в межах певної категорії земель);
- склад угідь із зазначенням контурів будівель і споруд, їх назв;
- відомості про обмеження у використанні земельних ділянок;
- відомості про частину земельної ділянки, на яку поширюється дія сервітуту, договору суборенди земельної ділянки;
- нормативна грошова оцінка;
- інформація про документацію із землеустрою й оцінки земель щодо земельної ділянки й інші документи, на підставі яких встановлено відомості про земельну ділянку.

Відомості про земельну ділянку містять також інформацію про її власників (користувачів), зареєстровані речові права відповідно до даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Водночас для державних кадастрових реєстраторів інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно у зв'язку із здійсненням ними належних їм повноважень, надається в електронній формі шляхом безпосереднього доступу до цього реєстру відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Відповідно, державний реєстратор речових прав на нерухоме майно під час проведення державної реєстрації речових прав на земельні ділянки має безпосередній доступ і користується відомостями з Державного земельного кадастру в порядку, встановленому КМУ.

²⁵² Кулинич П. Ф. Як об'єднати земельно-реєстраційну систему України. *Українське комерційне право*. 2015. № 14. С. 19.

Внесення до Державного земельного кадастру передбачених Законом України «Про державний земельний кадастр» відомостей про об'єкти Державного земельного кадастру є обов'язковим. Ці відомості вважаються офіційними.

Важливо! *Внесення відомостей* до Державного земельного кадастру і надання таких відомостей здійснюються державними кадастровими реєстраторами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері земельних відносин. А *надання відомостей* із Державного земельного кадастру у визначених Законом України «Про державний земельний кадастр» випадках може здійснюватися також: 1) адміністраторами центрів надання адміністративних послуг у порядку, встановленому Законом України «Про адміністративні послуги»; 2) уповноваженими посадовими особами виконавчих органів місцевого самоврядування, які успішно пройшли стажування у сфері земельних відносин та відповідають кваліфікаційним вимогам, установленим Законом України «Про державний земельний кадастр». Окрім того, *право на отримання відомостей* із Державного земельного кадастру мають нотаріуси при вчиненні нотаріальних дій, пов'язаних із об'єктами нерухомості, та/або під час здійснення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень й особи, які відповідно до закону здійснюють державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень під час проведення такої реєстрації.

Відомості Державного земельного кадастру надаються державними кадастровими реєстраторами у формі:

- 1) витягу з Державного земельного кадастру про об'єкт Державного земельного кадастру;
- 2) довідки, що містить узагальнену інформацію про землі (території), за відповідною формою (додаток 41 Порядку ведення Державного земельного кадастру²⁵³);
- 3) вкопіювання з картографічної основи Державного земельного кадастру, кадастрової карти (плану);
- 4) копій документів, що створюються під час ведення Державного земельного кадастру.

Користування відомостями Державного земельного кадастру може здійснюватися шляхом:

- надання доступу до нього в режимі читання;
- отримання засвідчених копій документів Державного земельного кадастру та витягів із них;
- пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування відомостей, оприлюднених на офіційному веб-сайті Держгеокадастру;
- безпосереднього доступу та користування відомостями Державного земельного кадастру державними реєстраторами речових прав на нерухоме майно під час проведення державної реєстрації речових прав на земельні ділянки;
- інформаційної взаємодії між кадастрами й інформаційними системами;
- отримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування інформації під час державної реєстрації відповідних земельних ділянок;
- отримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування узагальнених відомостей про кількість та якість земель.

²⁵³ Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: Постанова КМУ від 17 жовтня 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF/print> 1510512977411351

На реалізацію принципу відкритості та доступності відомостей Державного земельного кадастру, законності їх одержання, поширення і зберігання (ст. 3 Закону України «Про державний земельний кадастр») законодавець додатково передбачив обов'язок органу, що здійснює ведення Державного земельного кадастру, за заявою суб'єкта речового права на земельну ділянку надати йому інформацію про осіб, які отримали доступ до інформації про цього суб'єкта в Державному земельному кадастрі.

Із моменту внесення до Державного земельного кадастру на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері земельних відносин, оприлюдненню підлягають такі відомості про:

- а) межі адміністративно-територіальних одиниць;
- б) кадастрові номери земельних ділянок;
- в) межі земельних ділянок;
- г) цільове призначення земельних ділянок;
- г) розподіл земель між власниками і користувачами (форма власності, вид речового права);
- д) обмеження у використанні земель і земельних ділянок;
- е) зведені дані кількісного й якісного обліку земель;
- є) нормативну грошову оцінку земель і земельних ділянок;
- ж) земельні угіддя;
- з) частини земельної ділянки, на які поширюється дія сервітуту, договору суборенди земельної ділянки;
- и) координати поворотних точок меж об'єктів кадастру;
- і) бонітування ґрунтів;
- ї) інші відомості про земельні ділянки, передбачені ст. 15 та ч. 2 ст. 30 Закону України «Про державний земельний кадастр», окрім відомостей про реєстраційний номер облікової картки платника податків, серію та номер паспорта громадянина України, місце проживання, дату народження фізичної особи, які є інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

Перегляд, копіювання та роздрукування інформації про земельні ділянки, оприлюдненої на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері земельних відносин, передбачені ст. 15 та ч. 2 ст. 30 Закону України «Про державний земельний кадастр», окрім персональних даних, здійснюються за умови ідентифікації особи (фізичної або юридичної), яка отримує доступ до інформації, з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи (див. рис. 7.4).

Надання відомостей Державного земельного кадастру здійснюється на платній основі, крім випадків:

- 1) видачі Державним кадастровим реєстратором витягу з Державного земельного кадастру про земельну ділянку для підтвердження:
 - державної реєстрації земельної ділянки;
 - внесення до Державного земельного кадастру відомостей про обмеження у використанні земель;
 - внесення до Державного земельного кадастру відомостей про межі частини земельної ділянки, на яку поширюються права суборенди, сервітуту;
 - внесення до Державного земельного кадастру відомостей про межі державного кордону, межі адміністративно-територіальних одиниць, нормативну грошову оцінку земель, розташованих у межах територій адміністративно-територіальних одиниць, економічну оцінку земель, обмеження у використанні земель, безпосередньо встановлені законами та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами;

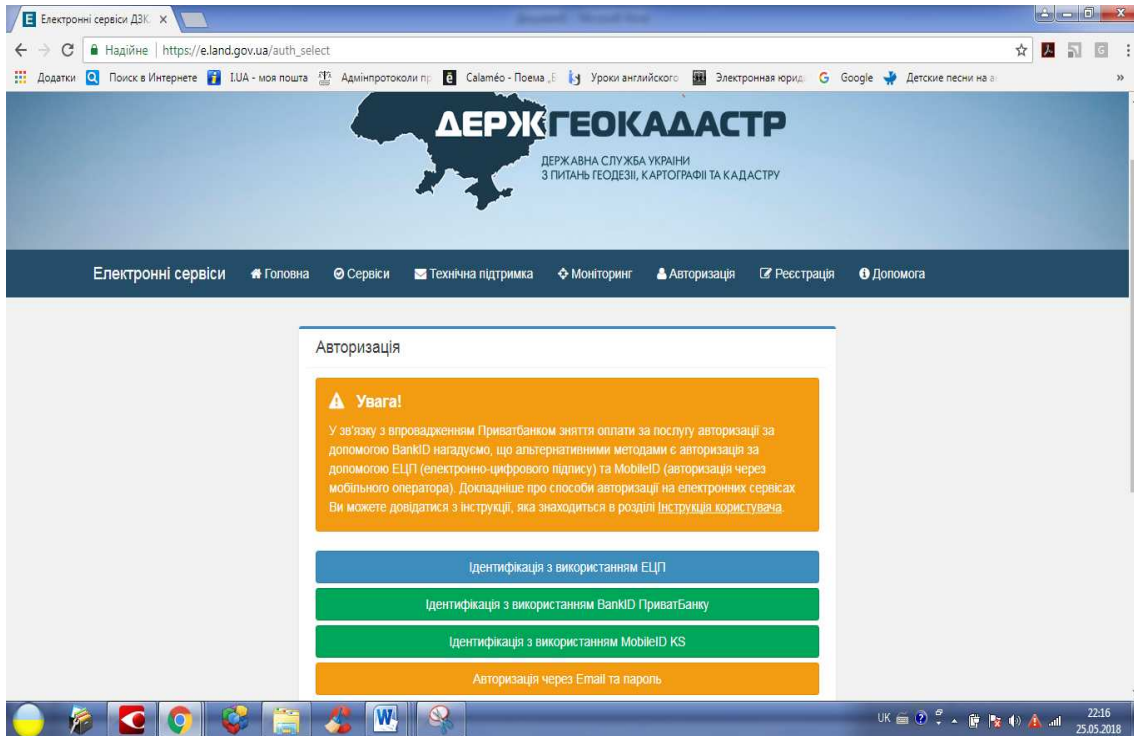

Рис. 7.4. Ідентифікація особи на офіційному веб-ресурсі Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру

- 2) надання органам державної влади, органам місцевого самоврядування:
 - узагальнених відомостей про кількість та якість земель;
 - відомостей і документів Державного земельного кадастру щодо земель та земельних ділянок, розташованих на відповідній території, для здійснення повноважень, визначених законом;
- 3) надання органам державної влади, органам місцевого самоврядування узагальнених відомостей про кількість та якість земель;
- 4) пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування відомостей Державного земельного кадастру, оприлюднених на офіційному веб-сайті Держгеокадастру, про:
 - межі адміністративно-територіальних одиниць;
 - кадастрові номери земельних ділянок;
 - межі земельних ділянок;
 - цільове призначення земельних ділянок;
 - розподіл земель між власниками, користувачами (форма власності, вид речового права);
 - обмеження у використанні земель та земельних ділянок;
 - зведені дані про кількість та якість земель;
 - нормативну грошову оцінку земель і земельних ділянок;
- 5) безпосереднього доступу та користування відомостями Державного земельного кадастру державними реєстраторами речових прав на нерухоме майно під час проведення державної реєстрації речових прав на земельні ділянки;
- 6) надання суб'єктам речових прав на земельну ділянку довідок про осіб, які отримали доступ до інформації про цих суб'єктів в Державному земельному кадастрі;
- 7) інформаційної взаємодії щодо проведення моніторингу земельних відносин.

Електронний кабінет «Е-сервіси Державного земельного кадастру» (реєстрація та авторизація). Публічна кадастрова карта

Електронний кабінет «Е-сервіси» Державного земельного кадастру забезпечує можливість громадянам отримувати послуги, які надаються органом виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері земельних відносин, в електронному вигляді з використанням Інтернету.

Доступ до електронного кабінету надається за адресою e.land.gov.ua (рис. 7.5).

Зміст
[сховати]
• 1 Реєстрація
• 2 Авторизація
○ 2.1 Авторизація через email
○ 2.2 Авторизація та ідентифікація за допомогою ЕЦП
○ 2.3 Авторизація та ідентифікація за допомогою BankID
○ 2.4 Авторизація та ідентифікація за допомогою MobileID
○ 2.5 Способи ідентифікації особи. Додавання та зміна інформації в особистому профілі
• 3 Можливості "Е-сервіси"
Реєстрація

Рис. 7.5. Реєстрація

Реєстрація здійснюється через e-mail без ідентифікації особи.

У випадку реєстрації через e-mail користувач отримує доступ до електронного кабінету з обмеженими можливостями його використання.

Для реєстрації через e-mail перейдіть на вкладку «Реєстрація» та натисніть кнопку «Реєстрація через e-mail (без ідентифікації особи)» (рис. 7.6, 7.7).

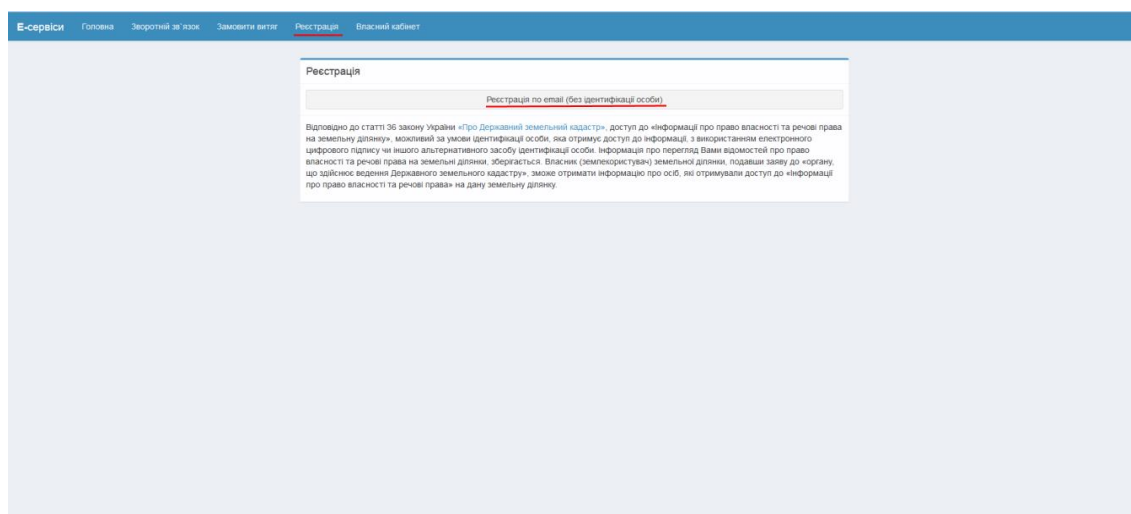

Рис. 7.6. Вікно для реєстрації

На екрані відкриється вікно для реєстрації.

The screenshot shows a registration form titled "Реєстрація". It contains the following fields and elements:

- Email ***: A text input field for the user's email address.
- Введіть пароль ***: A text input field for the password.
- Підтвердіть пароль ***: A text input field for re-entering the password.
- Ознайомлений із нормами Закону України "Про захист персональних даних" та даю згоду на обробку своїх персональних даних
- Введіть захисний код ***: A reCAPTCHA verification area with a checkbox labeled "Я не робот" and a reCAPTCHA logo.
- A red asterisk note: *** Всі поля відмічені зірочкою повинні бути заповнені**
- Buttons: **Відправити** (highlighted in blue) and **Очистити** (grey).

Рис 7.7. Доступ до електронного кабінету через e-mail

У формі реєстрації необхідно зазначити адресу електронної пошти (e-mail), на яку буде зареєстровано кабінет.

Далі необхідно вказати пароль, що використовуватиметься для входу в електронний кабінет, повторити введення паролю для підтвердження.

Далі слід дати згоду на обробку персональних даних і ввести захисний код.

Після заповнення всіх полів натисніть кнопку «Відправити».

На екрані з'явиться інформаційне повідомлення про успішну реєстрацію (рис. 7.8).

The screenshot shows the "Авторизація" (Authorization) screen. At the top, a green banner displays a checkmark and the text: **Увага!** Реєстрація пройшла успішно. Below this, there are four buttons for different authentication methods:

- Ідентифікація з використанням ЕЦП (blue button)
- Ідентифікація з використанням BankID ПриватБанку (green button)
- Ідентифікація з використанням MobileID KS (green button)
- Авторизація через Email та пароль (orange button)

Below the buttons is a section titled "Інструкція користувача" containing text about the legal basis for data processing under the Law of Ukraine "On the State Land Cadastre".

Рис. 7.8. Доступ до електронного кабінету через e-mail

Авторизація (англ. – *authorization*) – це процедура надання користувачу визначених повноважень у системі. У захищених системах авторизації користувача обов’язково передують його ідентифікація й автентифікація.

Авторизація може здійснюватися декількома способами:

- авторизація через e-mail без ідентифікації особи;
- авторизація й ідентифікація за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП);

- авторизація й ідентифікація за допомогою BankID;

- авторизація й ідентифікація за допомогою MobileID.

Авторизація через e-mail проходить шляхом вводу адреси електронної пошти, вказаної при реєстрації та паролю (рис. 7.9).

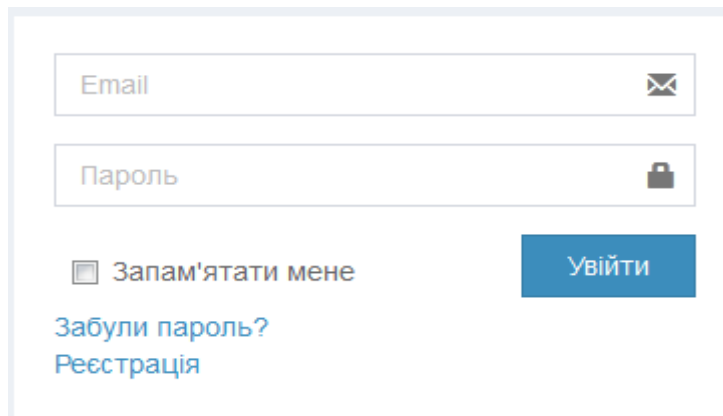

Рис. 7.9. Авторизація через e-mail

Авторизація й ідентифікація за допомогою ЕЦП (рис. 7.10).

У цьому випадку для авторизації й ідентифікації використовується особистий електронний цифровий підпис (ЕЦП) і такий, що міститься у файлі, і ЕЦП на носії ключової інформації (НКІ).

Якщо використовується ЕЦП, що міститься у файлі, то необхідно обрати тип АЦСК, обрати файл ЕЦП, ввести свій особистий пароль, натиснути «Увійти».

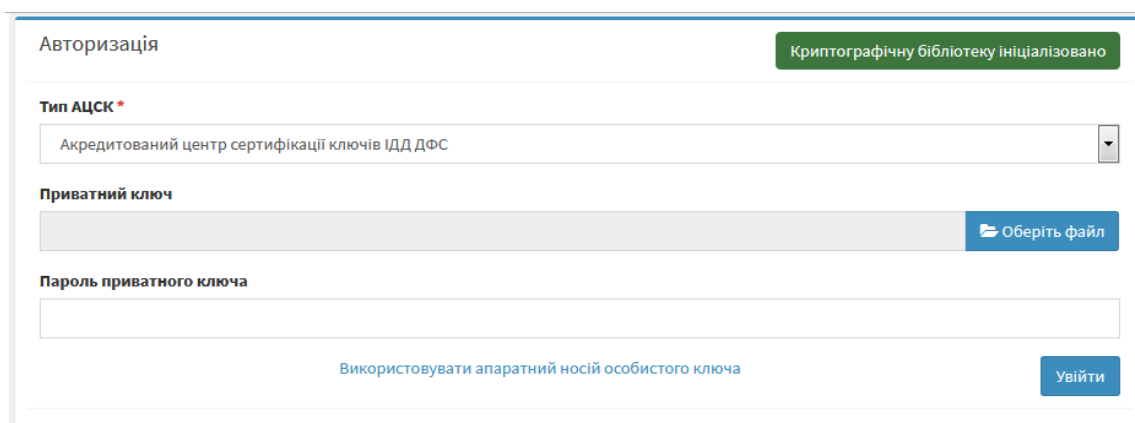

Рис. 7.10.

Якщо використовується ЕЦП НКІ, то необхідно обрати тип АЦСК, тип носія та назву носія, ввести свій особистий пароль ЕЦП і натиснути «Увійти» (рис. 7.11).

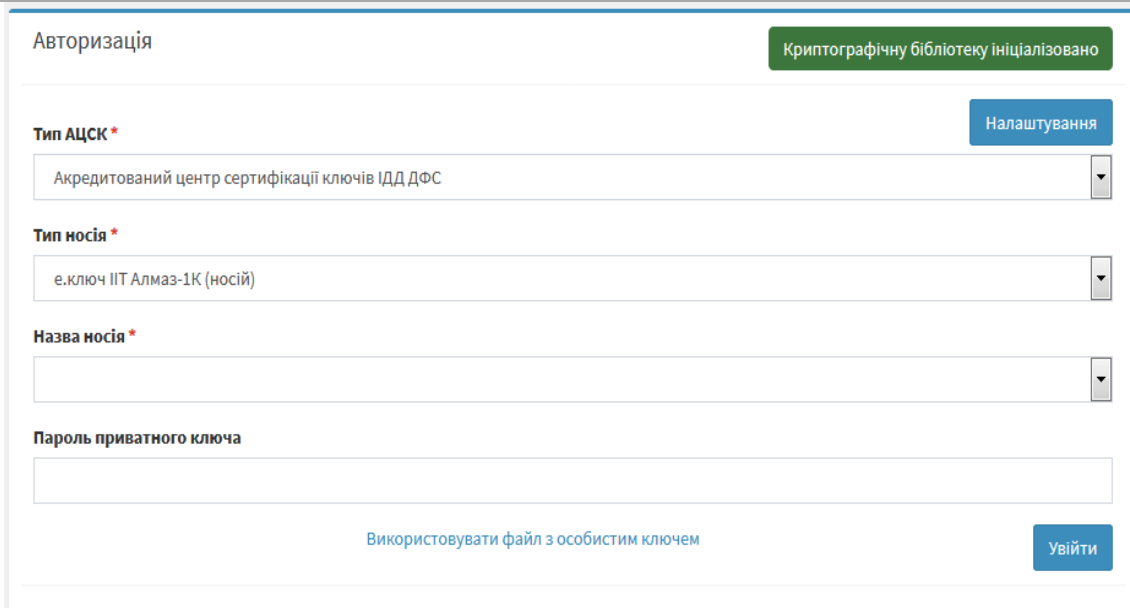

Рис. 7.11. Авторизація та ідентифікація за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП)

Авторизація та ідентифікація за допомогою BankID

У цьому випадку для авторизації й ідентифікації використовується сервіс BankID ПриватБанку.

Авторизація й ідентифікація за допомогою MobileID (рис. 7.12).

У цьому випадку для авторизації й ідентифікації використовується MobileID Київстар. Серед можливих варіантів авторизації необхідно обрати «Ідентифікація за допомогою MobileID KS», ввести номер телефону на натиснути «Відправити».

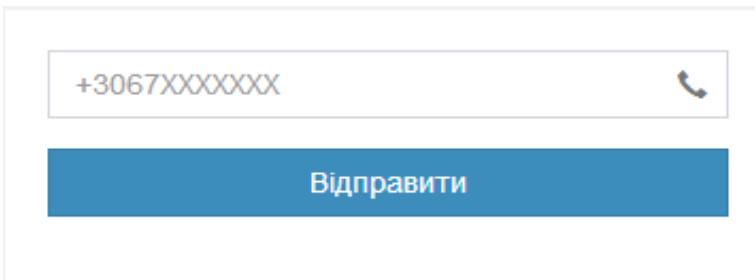

Рис. 7.12. Авторизація та ідентифікація за допомогою BankID

Подальша ідентифікація відбувається відповідно до інструкцій мобільного оператора. Станом на 27.12.2017 Київстар запустив MobileID у дослідну експлуатацію, про що повідомляється на офіційному веб-ресурсі компанії <https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/kyivstar-zapustyv-mobile-id-u-doslidnu-ekspluataciyu>.

Способи ідентифікації особи. Додавання та зміна інформації в особистому профілі (рис. 7.13–7.18).

Переглянути інформацію про обліковий запис можна, перейшовши у розділ «Профіль».

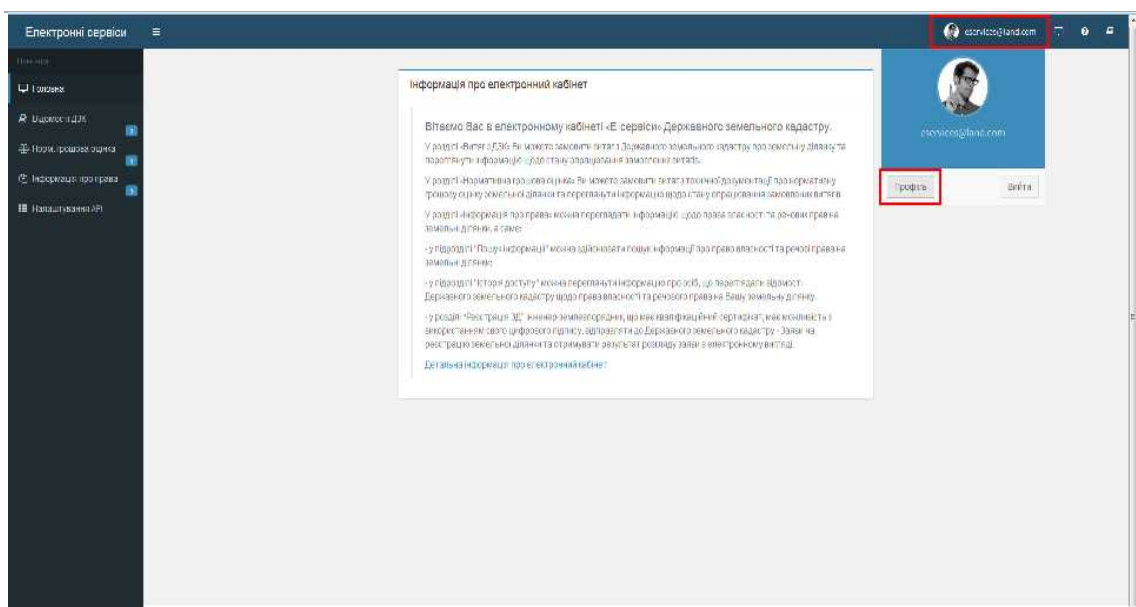

Рис. 7.13. Перегляд інформації про обліковий запис

Якщо авторизацію було здійснено лише через e-mail та пароль, то відобразиться інформація про адресу електронної пошти, на яку зареєстровано обліковий запис, дату створення облікового запису та дату останнього візиту в електронний кабінет.

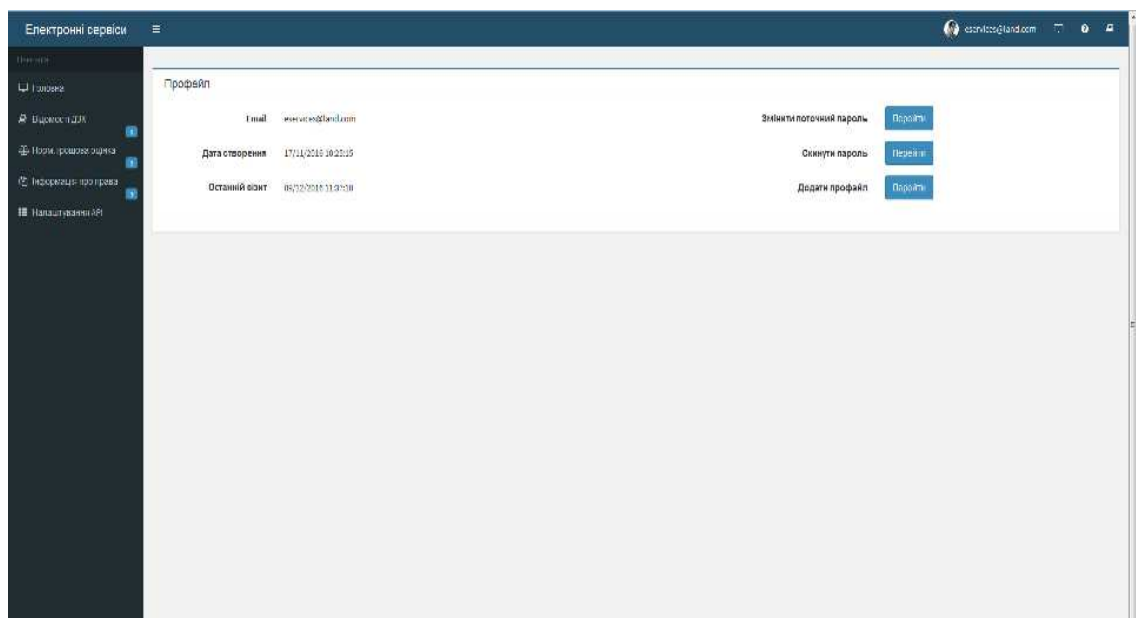

Рис. 7.14. Перегляд інформації про обліковий запис через e-mail

Якщо авторизацію було здійснено із ідентифікацією через ЕЦП або BankID, то відповідна інформація також буде відображена.

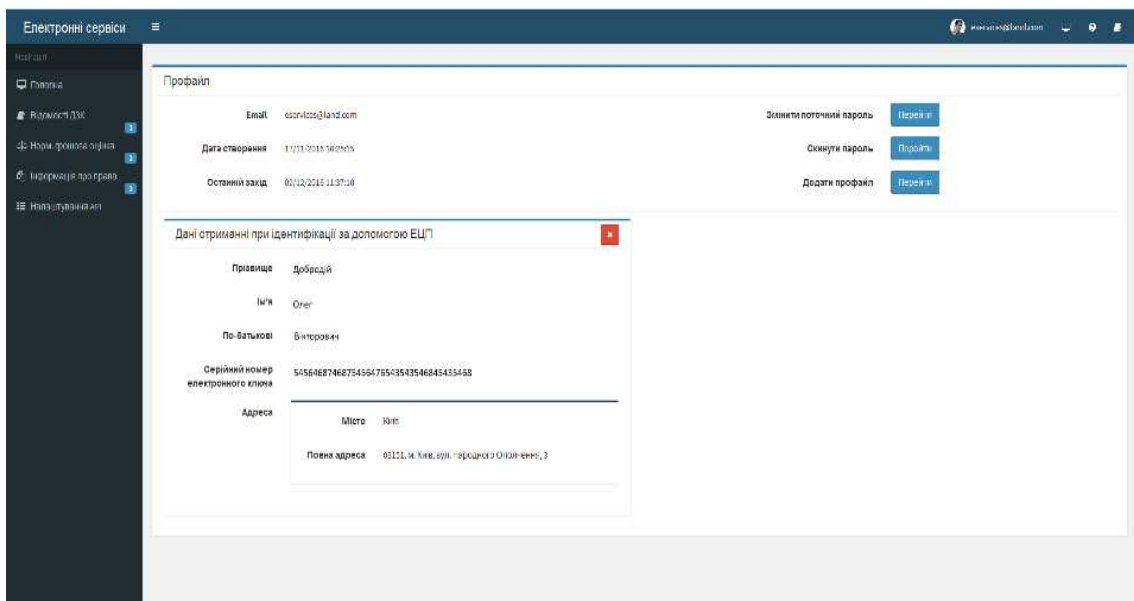

Рис. 7.15. Перегляд інформації про обліковий запис через ЕЦП

У разі необхідності ідентифікаційні дані можна змінити або додати. Для цього оберіть «Додати профайл» – «Перейти». Оберіть спосіб ідентифікації.

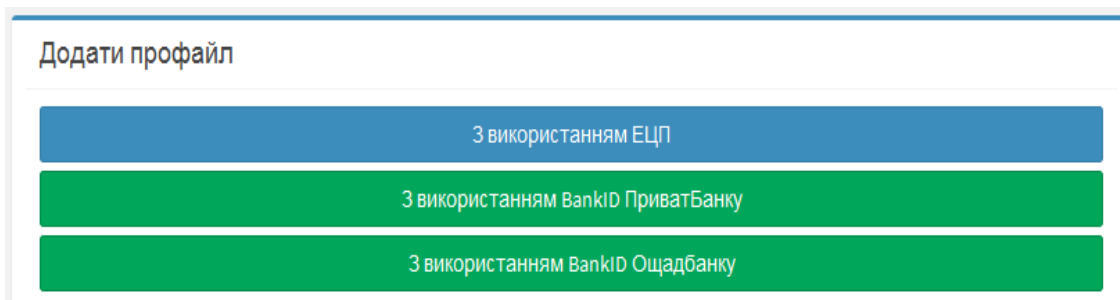

Рис. 7.16. Зміна ідентифікаційних даних

Після успішної ідентифікації з'явиться інформаційне повідомлення про оновлення ідентифікаційних даних.

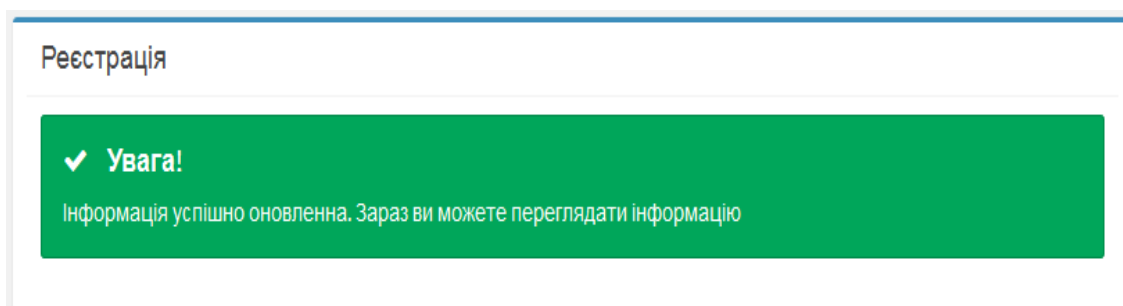

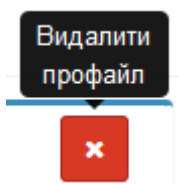
Рис. 7.17. Зміна ідентифікаційних даних

У профілі з'явиться додаткова інформація.

Рис. 7.18. Зміна ідентифікаційних даних

Якщо необхідно видалити неактуальну інформацію, наприклад, у разі закінчення строку дії посиленого сертифікату ЕЦП, то можна скористатися кнопкою «Видалити профайл».

Також є можливість змінити поточний пароль облікового запису на новий.

Можливості «Е-сервіси»

Зліва у робочому вікні електронного кабінету розміщено панель навігації між розділами (див. рис. 7.19).

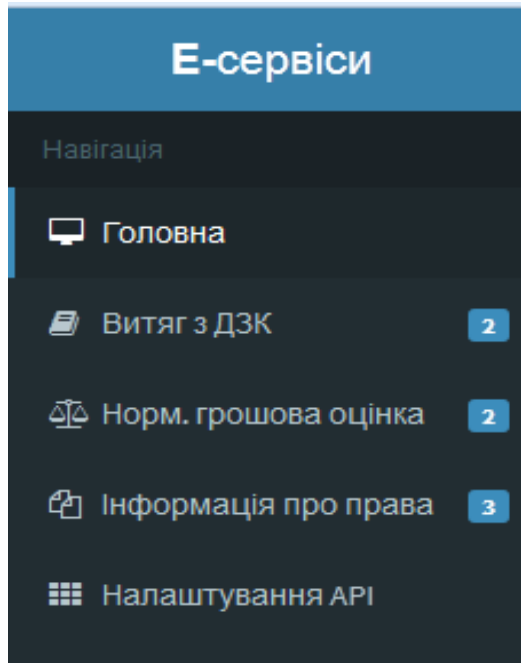

Рис. 7.19. Панель навігації між розділами

У розділі «Витяг з ДЗК» можна замовити витяг із Державного земельного кадастру, перейшовши у підрозділ «Замовити витяг» та заповнивши форму запити.

У підрозділі «Замовлені Витяги» доступна інформація про здійснені користувачем замовлення Витягів з ДЗК про земельну ділянку на Публічній кадастровій карті (рис. 7.20).

Замовлені Вами Витяги з Державного земельного кадастру про земельну ділянку

Показати 10 записів Пошук:

Номер заявки	Кадастровий номер	Дата замовлення	Форма видачі	Статус	Статус оплати	Сума	Дата отримання в ЦНАП	Дії
9900006522015	800000000676:020:0001	13/11/2015 14:18:41	у паперовій формі	Счікування оплати	Не сплачено			

Рис. 7.20. Інформація щодо здійснених користувачем замовлень Витягів з ДЗК про земельну ділянку на Публічній кадастровій карті

У підрозділі відображається:

- номер заявки (на замовлення Витягу з ДЗК);
- кадастровий номер земельної ділянки;
- дата замовлення;
- форма видачі (на паперовому або електронному носії інформації);
- статус (знаходиться в обробці або опрацьовано державним кадастровим реєстратором);
- статус оплати послуги (сплачено або несплачено);

- сума оплати;
- центр надання адміністративних послуг (ЦНАП), в якому можна отримати замовлений Витяг з ДЗК;
- дата отримання замовленого Витягу з ДЗК в ЦНАП;
- перегляд заяви;
- складання заяви повторно.

У розділі «**Нормативна грошова оцінка**» можна замовити витяг із технічної документації про нормативну грошову оцінку, перейшовши у підрозділ «**Замовити витяг**» та заповнивши форму запити.

У підрозділі «**Замовлені Витяги**» доступна інформація про здійснені користувачем замовлення витягів із технічної документації про нормативну грошову оцінку.

У підрозділі відображається:

- номер заяви (на замовлення витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку);
- інформація про замовника;
- кадастровий номер земельної ділянки;
- дата замовлення;
- статус (знаходиться в обробці або опрацьовано);
- останнє оновлення;
- складання заяви повторно.

У розділі «**Інформація про права**» можна переглядати інформацію про право власності та речові права на земельні ділянки (рис. 7.21, 7.22).

У підрозділі «**Пошук інформації**» можна здійснювати пошук інформації про право власності та речові права на земельні ділянки.

У підрозділі «**Історія пошуку**» доступна інформація про всі здійснені запити на отримання інформації про право власності та речові права на земельні ділянки.

Кадастровий номер	Дата запиту	IP адреса з якої виконувався запит
8000000000:66:462:0003	12/10/2015 10:59:59	192.168.33.178
8000000000:82:011:0002	12/10/2015 10:59:08	192.168.33.178
8000000000:82:003:0001	12/10/2015 10:48:10	192.168.33.178

Рис. 7.21.

У підрозділі «**Історія доступу**» можна ознайомитися з інформацією про осіб, які переглядали відомості Державного земельного кадастру щодо права власності та речового права на земельну ділянку.

Запити інформації про перегляд ділянки 0510300000:00:001:1907	
Дата запиту	Особа, яка отримувала доступ до інформації
16/10/2015 15:48:06	ГОРОБЕЦЬ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
16/10/2015 16:01:35	ГОРОБЕЦЬ СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Завантажити документ в PDF

Рис. 7.22. Інформація про всі здійснені запити на отримання інформації про право власності та речові права на земельні ділянки

Доступ до підрозділу «Історія доступу» буде надано лише за умови ідентифікації особи власника (суб'єкта речового права) земельної ділянки (рис. 7.23).

The image shows a screenshot of the website land.gov.ua. At the top, there is a video player with a play button and a title: "Відеопрезентація 'Держгеокадастр надає органам місце...'. Below the video player, there is a section titled "Інформація про електронний кабінет" (Information about the electronic cabinet). Below this, there is a section titled "Електронні послуги Держгеокадастру" (Electronic services of the State Geocadastral Service). This section includes a welcome message and a list of services: "Земельні аукціони" (Land auctions), "Повний перелік ЦНАПів в Україні" (Full list of service centers in Ukraine), and "Територіальні органи Держгеокадастру" (Territorial bodies of the State Geocadastral Service). On the right side, there is a sidebar with several service buttons: "ПЕРЕДАЧА ЗЕМЕЛЬ ОТГ" (Transfer of land to the community), "ЗВЕРНУТИСЯ ДО КЕРІВНИКА ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ" (Contact the head of the State Geocadastral Service), "ГАРЯЧА ЛІНІЯ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ 0 800 300 808" (Hotline), "ОНЛАЙН-ТРАНСЛЯЦІЯ КАДРОВИХ КОНКУРСІВ" (Online broadcast of personnel competitions), "ГЕОДЕЗИЧНИЙ КАЛЬКУЛЯТОР" (Geodetic calculator), and "ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ" (State control of land use and protection).

Рис. 7.23. Відеоінструкція електронних послуг Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру

Публічна кадастрова карта

Публічна кадастрова карта (ПКК) – це інформаційний портал, на якому оприлюднюються відомості Державного земельного кадастру.

Доступ до ПКК здійснюється за адресою <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>
ПКК має простий інтерфейс (рис. 7.24, 7.25).

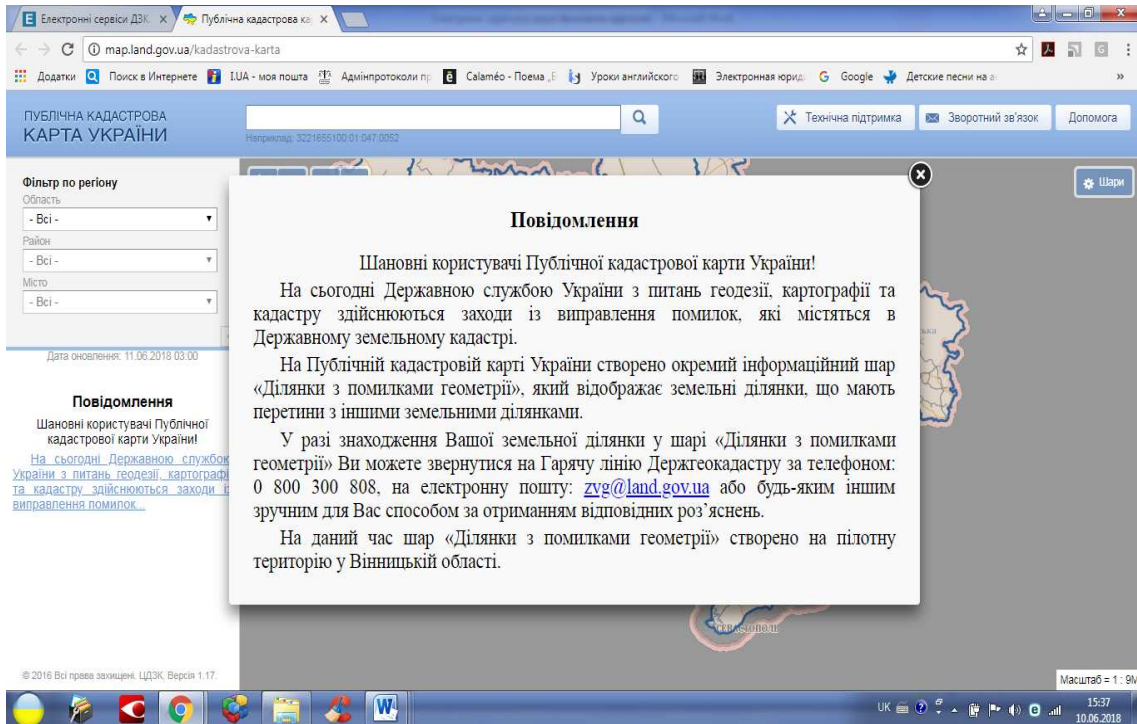

Рис. 7.24. Публічна кадастрова карта

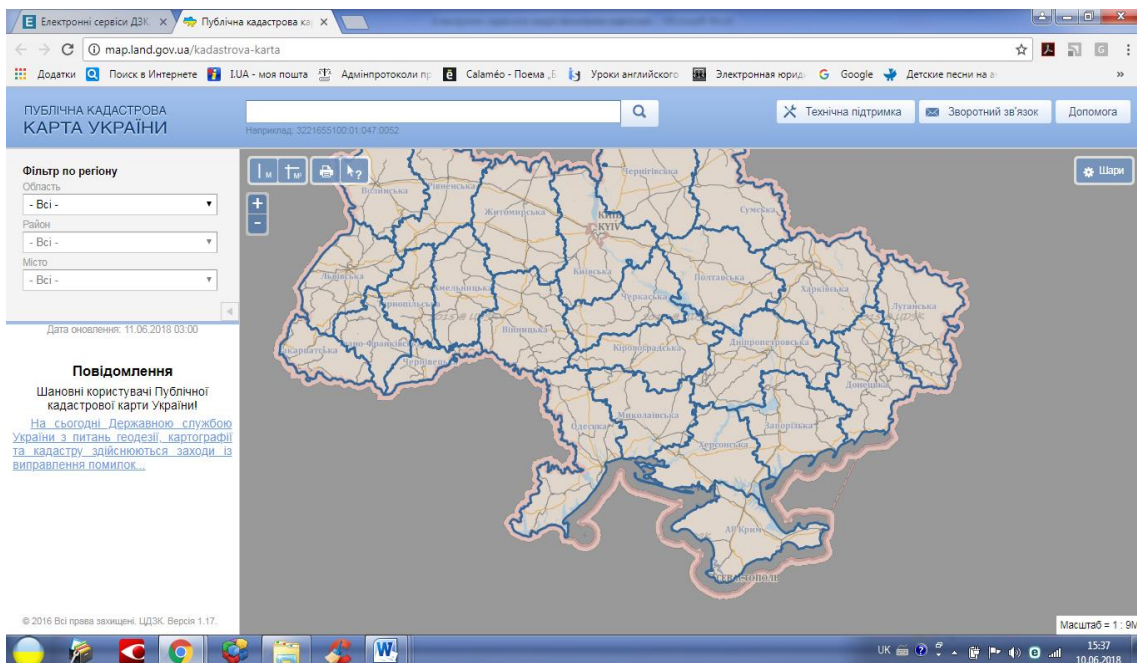

Рис. 7.25. Публічна кадастрова карта

Перевагою кадастрового порталу є наявність системи зворотного зв'язку в складі Публічної кадастрової карти. Вона дає змогу користувачеві виправляти помилки та слідкувати за розглядом своєї заяви.

Також суттєвою перевагою Публічної кадастрової карти є використання ортофотопланів як єдиної картографічної основи на всю територію країни. Адже ортофотоплани – точніші за космознімки, і, тим паче, за топографічні карти.

Цікаво! Для Публічних кадастрових карт різних країн характерний обов'язковий набір інформації про нерухомість. Зазвичай це інформація про земельні ділянки та будівлі, їхні кількісні й якісні характеристики, правила та порядок надання даних із кадастрів або реєстрів, карти.

Грузія

Кадастр Грузії (площа – 69 700 км², населення 4 млн осіб) став публічним 2011 р. За підтримки донорських організації у Грузії було проведено аерофото зйомку території. Але основою для публічної кадастрової карти <http://www.reestri.gov.ge> став сервіс Google Map.

Портал надає інформацію грузинською, англійською та російською мовами. Цікаво, що грузинською й англійською портал містить більше інформації. Частина текстової інформації порталу в російській версії немає. Спектр послуг доволі широкий. Процес реєстрації земельної ділянки можна відстежити у режимі он-лайн (схожа послуга є й на Публічній кадастровій карті України).

Меню розділу «послуги» надає інформацію щодо нерухомості (реєстрація, застава, лізинг, банківські гарантії, різні заборони щодо операцій з конкретним нерухомим майном, інформація щодо оподаткування та ін.). На порталі містяться лише умови надання такої інформації й інструкції, як таку інформацію отримати. Цікаво, що деякі послуги передбачають різні варіанти термінів виконання – «звичайно», «швидко» та «дуже швидко». Зрозуміло, що швидше, то дорожче. Причому з минулого року витяги з потрібною інформацією в електронному форматі видають і англійською мовою. Такий витяг має аналогічну юридичну силу, що й витяг грузинською (коштує 20 ларі, грузинською – 10).

На головній сторінці винесено посилання на цифрові карти Грузії; окремо виділено як картографічні об'єкти міста Тбілісі, Поті, Сигнагі. Проте цифрові карти на момент написання матеріалу переглянути не вдалося – «технічна помилка на сервері».

Є статистичні дані щодо реєстрації майна та бізнес-об'єктів – треба завантажувати Excel-таблички, в яких, власне, й міститься інформація, поділена по місяцях і роках.

Посилання на кадастри держав-членів ЄС зібрано на порталі www.eurocadastre.org.

Латвія

У Латвії (площа 64,589 тис., км², населення 2 млн осіб) у Державному кадастрі нерухомого майна латвійською й англійською мовами відображено відомості про розташування власності, витяги з земельного кадастру, район будівель і споруд, реальну вартість майна, сервітути й обмеження, а також дані про законного власника або користувача. Цікаво, що, користуючись інформацією кадастрового порталу www.vzd.gov.lv, засоби масової інформації постійно моніторять вартість нерухомості, землі. Періодично в ЗМІ з'являються повідомлення на кшталт: «Маловідома дама Наталя Рождественська 1931-го року народження розсталася з 2365 кв.м. землі, однак їй досі належить півтора гектара на вулиці Еспорта, які вона отримала у спадок від Всеволода Замкова 1920-го року народження».

Інформація про порядок надання послуг міститься у Excel-файлах, посилання на які відкривається у таблиці-переліку послуг. Послуги стосуються реєстрації нової неру-

хомості, квартирної власності; змін даних щодо спільної власності, зокрема, апартаментів; оренди – будівель, земельного паю, лісу; реєстрація чи відміна заборони на відчуження, зокрема, й майстерні художника; реєстрація даних щодо інженерних комунікацій або їх оновлення для будівель; дозволи на приватизацію тощо. Загалом – 57 найменувань послуг. Серед них – можливість безкоштовно раз на рік отримати фізичний особі витяг з кадастру – з певним набором інформації щодо власності.

Передбачені різні варіанти зонування – адміністративно-територіальне, індексно-кадастрове. Можна зняти/додати на карту інформацію про будівлі, написи назви населених пунктів. Масштабування відбувається автоматично – клацаєш на потрібну територію, і отримуєш збільшення запрограмованого масштабу. Утім, так і не вдалося знайти ортофотоплани або космоснімки.

На порталі можна знайти інструкцію щодо користування – і текстову, і відео.

Болгарія

Реєстраційна система Болгарії (площа 110 910 км², населення – 7 364 570 чоловік) має дві системи реєстрації нерухомості та землі й називається «Кадастр і реєстр власності». Публічна кадастрова карта www.cadastre.bg містить інформацію болгарською й англійською мовами про земельну нерухомість, будівництво (зокрема й незавершене), документи, які підтверджують права або передачу у власність, або зміни (припинення) права на нерухоме майно, або викупу іпотеки на них.

Цікавий сервіс на порталі – візуалізація останніх змін. Тобто «сьогодні» на порталі можна побачити, де саме і які зміни внесені до кадастрової системи «вчора».

На порталі зазначено 15 послуг, що можуть бути надані в електронному режимі, та порядок їх надання.

У Болгарії, як і в Грузії, передбачено різні варіанти термінів надання послуг – є формати «на зараз», «швидко», «стандарт».

Є антикорупційний розділ зворотного зв'язку. Але на сайті одразу попереджають – анонімні скарги не розглядаються.

Кадастровий портал Болгарії передбачає й надання архівної інформації. У переліку вказано, що архівна інформація є різних епох, міститься на різних носіях (папір, таблички Exel), у різних системах координат.

На порталі є перелік усіх юридичних та фізичних осіб, які мають право надавати послуги з формування технічної інформації на нерухомість – у нас їх називають ліцензіатами.

Більшість інформації на кадастровому порталі Болгарії – у текстовому форматі: переліки, таблички Exel, які «відкриваються» при натисканні на відповідний розділ меню.

Картографічна основа базується на Google Earth. Тож для того, аби працювати з картами на кадастровому порталі Болгарії, треба встановити необхідні додатки. Передбачено роботу з окремими кадастровими зонами. Пошук необхідної земельної ділянки можна вести або візуально – при натисканні на неї в інформаційному вікні з'являються дані про кадастровий номер, відповідно можна шукати далі необхідну інформацію за інформаційними табличками в інших розділах. Або можна ввести в пошук кадастровий номер – він виводить на кадастрову карту, де й можна побачити, наскільки ділянка «гармонійно» вписана у загальний масив²⁵⁴.

²⁵⁴ Нагорна О. Мандри Публічними кадастровими картами світу. Матеріал підготовлено в рамках інформаційної кампанії проекту Світового банку «Видача державних актів на право власності на землю в сільській місцевості та розвиток системи кадастру». URL: <http://land.gov.ua/info/mandry-publicnymy-kadastrovymy-kartamy-svitu/>.

7.1.2. Державний водний кадастр

Ведення Державного водного кадастру регулюється Водним кодексом України²⁵⁵ та Порядком ведення державного водного кадастру²⁵⁶.

Метою ведення державного водного кадастру є систематизація даних державного обліку вод і встановлення наявних для використання водних ресурсів. Державний облік вод складається з відомостей про поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море; обсяги, режим, якість і використання вод (водних об'єктів); водокористувачів (окрім вторинних), а також про водогосподарські об'єкти, що забезпечують використання води, очищення та скид зворотних вод (споруди для акумуляції та регулювання поверхневих і підземних вод; споруди для забору та транспортування води; споруди для скиду зворотних вод); споруди, на яких здійснюється очистка зворотних вод (з оцінкою їх ефективності).

Державний водний кадастр складається з трьох розділів: поверхневі води; підземні води; водокористування.

Інформаційними ресурсами системи державного водного кадастру є дані державного обліку поверхневих і підземних вод, державного обліку артезіанських свердловин та державного обліку водокористування, які систематизуються за водними об'єктами та їх ділянками, водозбірними басейнами річок та морів, басейнами підземних вод, водогосподарськими ділянками, економічними районами, адміністративно-територіальними одиницями і загалом в Україні.

З метою забезпечення складання державного водного кадастру за розділом «Водокористування» ведеться державний облік водокористування у порядку, затвердженому наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.03.2015 р. № 78²⁵⁷.

Ведення державного водного кадастру покладено на такі органи державної влади:

– Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) за розділом «Поверхневі води» у частині проведення постійних гідрометричних, гідрохімічних спостережень за кількісними і якісними характеристиками поверхневих вод згідно з програмою, що затверджується МВС України, за погодженням з Мінприроди та Держводагентством;

– Державне агентство водних ресурсів України за розділом «Поверхневі води» у частині обліку поверхневих водних об'єктів та за розділом «Водокористування»;

– Державна служба геології та надр України за розділом «Підземні води».

Зазначені центральні органи виконавчої влади є замовниками робіт із складання державного водного кадастру і затверджують кадастрові матеріали. Виконавцями робіт з складання державного водного кадастру є визначені Держводагентством, ДСНС та Держгеонадрами спеціалізовані підприємства, установи й організації.

²⁵⁵ Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95>

²⁵⁶ Порядок ведення державного водного кадастру: Постанова КМУ від 8 квітня 1996 р. № 413. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/413-96-п>

²⁵⁷ Порядок ведення державного обліку водокористування, затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів України 16.03.2015 р. № 78. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15>

Дані Державного водного кадастру використовуються для: поточного і перспективного планування використання вод та здійснення водоохоронних заходів; розміщення виробничих сил на території країни; складання схем комплексного використання та охорони вод і водогосподарських балансів; проектування водогосподарських, транспортних, промислових та інших підприємств і споруд, пов'язаних із використанням вод; прогнозування змін гідрологічних і гідрогеологічних умов, водності річок та якості вод; розроблення заходів щодо підвищення ефективності роботи водогосподарських систем; нормування водоспоживання і водовідведення, а також показників якості вод; розроблення заходів щодо запобігання шкідливій дії вод та ліквідації її наслідків; здійснення державного контролю за проведенням заходів для раціонального використання та охорони вод; регулювання взаємовідносин між водокористувачами, а також між водокористувачами та іншими підприємствами, організаціями й установами; вирішення інших питань, пов'язаних з обліком та використанням вод.

Ведення кадастру для оперативного забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян необхідними даними про водні ресурси здійснюється за допомогою автоматизованої інформаційної системи, яка покликана забезпечити спрощення та пришвидшення роботи з пошуку, обробки, узагальнення й видачі інформації з державного водного кадастру.

До переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, включено «Загальні показники використання водних ресурсів України», «Дані державного моніторингу поверхневих вод»²⁵⁸. Розпорядником цих даних є Державне агентство водних ресурсів України.

У системі державного водного кадастру створено геопортал «Водні ресурси України»²⁵⁹.

Геопортал «Водні ресурси України» – це сучасна геоінформаційна система, що є сукупністю інтернет-засобів та сервісів геопросторових даних, які містять метадані про актуальний стан річкових басейнів України, і забезпечують доступ до них та до публічних інформаційних ресурсів кадастру.

Основними розділами головного меню геопорталу «Водні ресурси України» є: річкові басейни України та тематичні шари (рис. 7.26).

Взяття за основу басейнового принципу відповідає Водній Рамковій Директиві ЄС, якою запроваджено принципово новий підхід до системи управління водними ресурсами, так зване інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом, яким, зокрема, передбачено, що основною одиницею управління є басейн водного об'єкта, а також ст. 13 ВК України, згідно з якою державне управління використанням й охороною вод здійснюється за басейновим принципом.

Басейновий принцип управління водними ресурсами визначає передумови й напрями створення в Україні сучасного механізму використання, охорони та відтворення вод, який відповідатиме найефективнішій міжнародній практиці й дасть змогу реалізувати стратегію державної політики, спрямованої на запобігання виснаженню водних ресурсів і досягнення й підтримання доброї якості води²⁶⁰.

²⁵⁸ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-p>

²⁵⁹ URL: <http://map.davr.gov.ua:44481/>

²⁶⁰ Боровицька А. Г. Державний водний кадастр: принципи ведення. *Jurnalul juridicnational: teories i practica. S.R.L.* (Национальный юридический журнал: теория и практика). 2015. № 4 (14). С. 101.

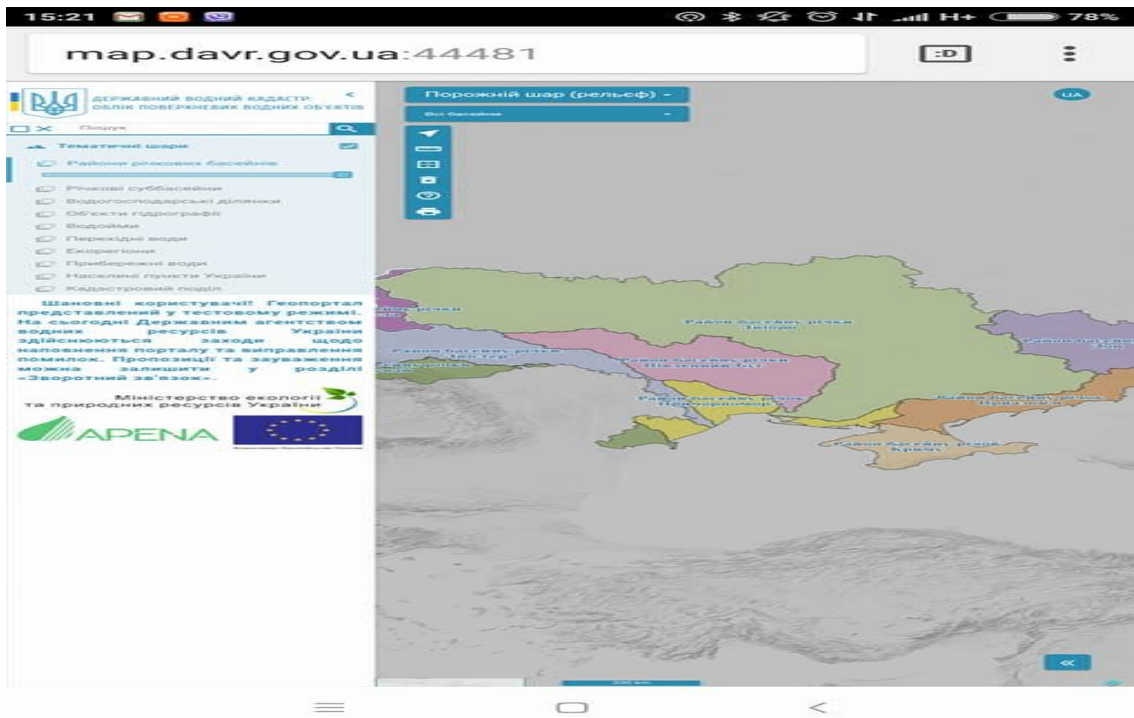

Рис. 7.26. Головна сторінка геопорталу «Водні ресурси України»

Додаткове меню містить такі вкладки: перехід до районів басейнів річок України, перехід до тематичних шарів (річкові басейни, річкові суббасейни, водогосподарські ділянки, об'єкти гідрографії, водойми, перехідні води, екорегіони, прибережні води, населені пункти України, кадастровий поділ).

Розглянемо детальніше складові геопорталу.

Зміст вкладки «Річкові басейни» охоплює дані про басейни основних дев'яти річок України, коди басейнів, власні назви, назву моря, площі водозбору басейну (рис. 7.27).

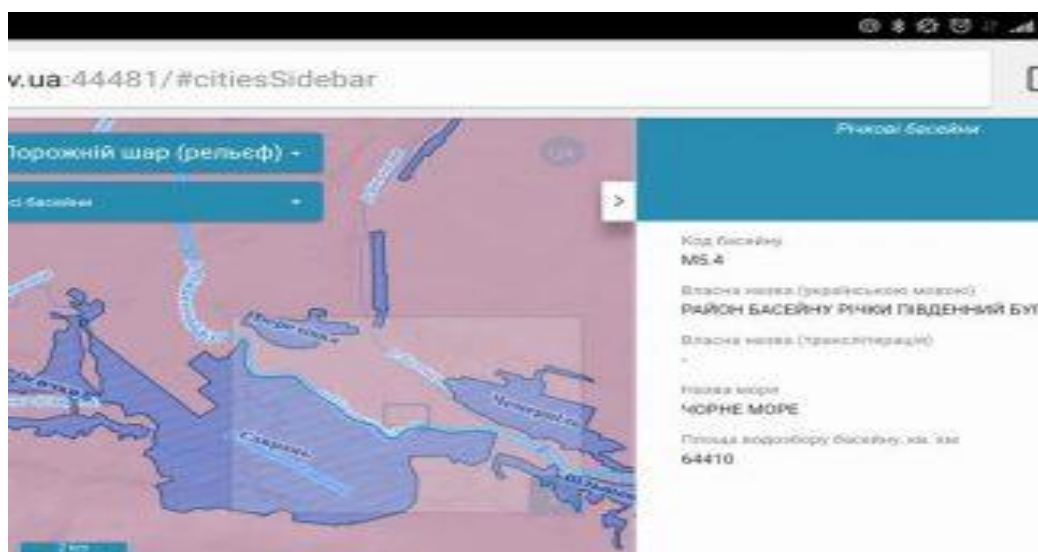

Рис. 7.27. Тематичний шар «Річкові басейни»

Вкладка «Річкові суббасейни» містить інформацію про власну назву суббасейну, його код, площу водозабору, назву басейну, назву моря.

Зміст вкладки «Водогосподарські ділянки» охоплює код і назву району річкового басейну, код та назву суббасейну, код ділянки, власну назву, площу, водогосподарську організацію (на геопорталі їх виділено 133).

У вкладці «Об'єкти гідрографії», «водойми» користувач має змогу дізнатися про тип об'єкта, клас об'єкта, власну назву, довжину, площу басейну, назву басейну, назву моря, площу водозабірної басейну, чия притока чи куди впадає, назву з топокарти, альтернативну назву, права чи ліва притока, відстань від гирла, довжину згідно з книгою, відмітку витoku, відмітку гирла, похил, площу басейну. Ця вкладка передбачає зворотний зв'язок, наприклад, якщо водний об'єкт не знайдено, немає його опису тощо.

Вкладка «Перехідні води» містить інформацію про власну назву, площу об'єкта, середньорічну солоність; у вкладці «Екорегіони» – інформація про код та власну назву, у вкладці «Прибережні води» – код об'єкта, код типу об'єкта, клас об'єкта, власна назва, площа об'єкта, код району річкового басейну, середньорічна солоність, глибина, субстрат, експозиція.

За допомогою вкладки «Населені пункти України» користувач має змогу дізнатися про код району річкового басейну, тип та назву населеного пункту, кількість населення, КОАТУУ н.п, орган місцевого самоврядування, район, область.

Вкладка «Кадастровий поділ» має прив'язку до публічної кадастрової карти. Система державного водного кадастру обмінюється інформацією з Державним земельним кадастром (окрім розділу «Водокористування») відповідно до Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами²⁶¹.

Геопортал «Водні ресурси України» має *сервіс доступу* до перегляду кадастрових даних через мережу Інтернет у режимі он-лайн, *сервіс перегляду* наборів геопросторових даних, інформації про характеристики водних об'єктів, з можливістю використання різних основ (топографічні карти, Google, ортофотоплани) (див. рис. 7.28), *сервіс пошуку*, що забезпечує можливість вибору та перегляду інформації у різних розрізах конкретної території річкового басейну.

Методичні, технічні та програмні засоби забезпечують автоматизоване виконання таких основних операцій в процесі створення та ведення державного водного кадастру: пошук інформації, навігація по карті (див. рис. 7.29), вимірювання відстаней, комбінування різної графічної інформації, створення тематичних карт, обмін документованими відомостями з іншими інформаційними системами.

²⁶¹ Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. Постановою КМУ від 03.06.2013 № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-п>

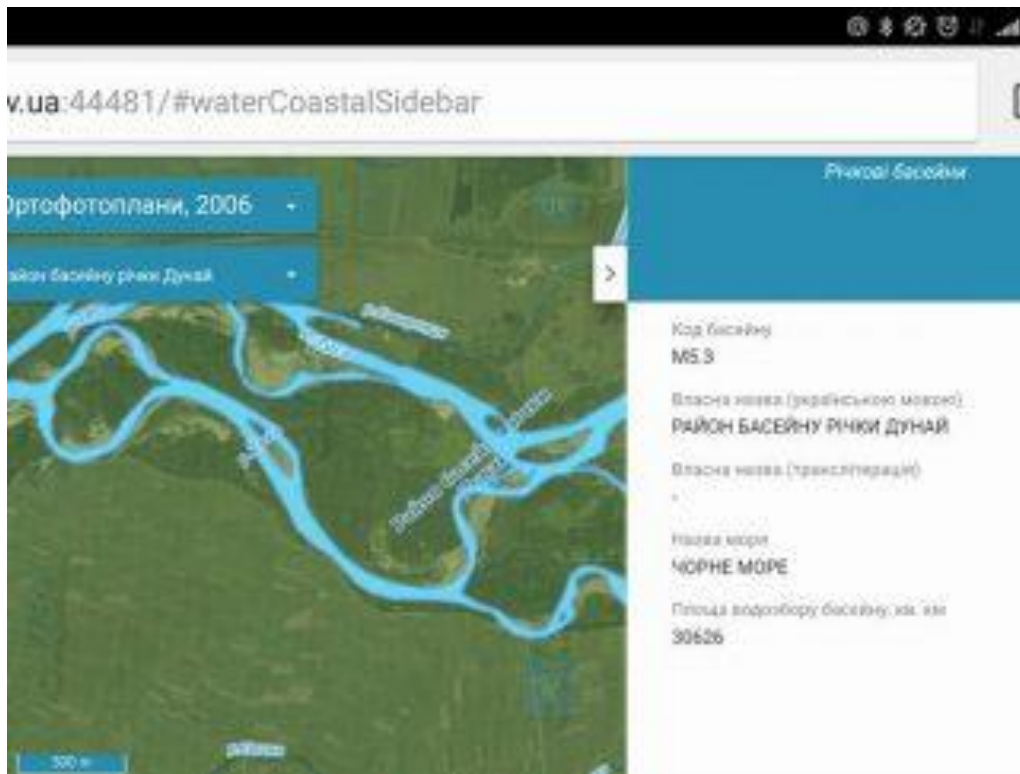

Рис. 7.28. Основа геопорталу – ортофотоплани

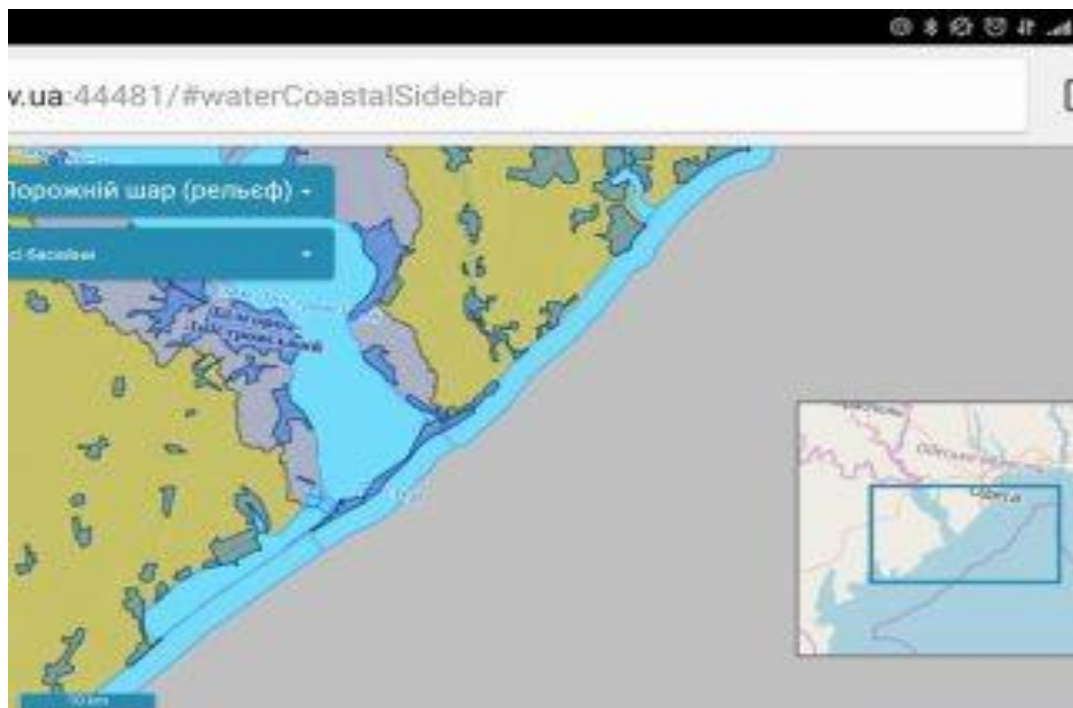

Рис. 7.29. Навігація з допомогою оглядової карти

7.1.3. Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин

Ведення кадастру родовищ і проявів корисних копалин регулюється Кодексом України про надра²⁶² та Порядком державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин²⁶³.

До переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, включено таку інформацію: «База даних спеціальних дозволів на користування надрами», «Інтерактивна карта ділянок надр, на які надано спеціальні дозволи користування надрами», «Об'єкти для залучення інвестицій», «Дані державного кадастру родовищ та проявів корисних копалин», «Дані державного кадастру родовищ підземних вод», «Дані реєстру нафтових та газових свердловин», «Дані державного балансу запасів корисних копалин», «Інформація про стан мінерально-сировинної бази України», «Оглядові геологічні карти»²⁶⁴.

Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин (далі – ДКРП) містить відомості про кожне родовище, включене до Державного фонду родовищ корисних копалин, щодо кількості та якості запасів корисних копалин і наявних у них компонентів, гірничо-технічних, гідрогеологічних та інших умов розробки родовища та його геолого-економічну оцінку, а також відомості про кожний прояв корисних копалин (ст. 43 КУпН).

У державному кадастрі відображається державний облік родовищ, в тому числі техногенних, запасів і проявів корисних копалин. Ці об'єкти також підлягають обліку в державному балансі запасів корисних копалин.

Обліку в державному кадастрі підлягають усі відкриті родовища корисних копалин на території України незалежно від кількості запасів, стану їх розвідки, освоєння і відомчої належності, а також прояви корисних копалин. Державний облік ведеться на підставі звітів про результати геологозйомочних, пошукових, геологорозвідувальних, тематичних, проектно-пошукових та науково-дослідних робіт геологічного профілю, річних звітів гірничодобувних підприємств, звітів про результати технологічних випробувань мінеральної сировини, техніко-економічних обґрунтувань, рішень ДКЗ, інших документів, що стосуються оцінки та списання запасів.

Підставою для складання державного кадастру є паспорт родовища або прояву корисних копалин, який розробляється для кожної групи корисних копалин. Форма паспорта, методичне керівництво щодо складання паспортів та інструкція щодо ведення державного кадастру розробляються і затверджуються Мінприроди.

ДКРП – складова системи обліку об'єктів Державного фонду родовищ корисних копалин, що є систематизованим зведенням відомостей щодо розташування, кількості й якості основних та спільно залягаючих корисних копалин і наявних у них компонентів, геологічних, гідрогеологічних, гірничотехнічних, геолого-економічних та інших характеристик облікових об'єктів мінерально-сировинної бази країни, яке використовується

²⁶² Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. № 132-вр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/132/94>

²⁶³ Порядок державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин: Постанова КМУ від 31 січня 1995 р. № 75. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75-95>

²⁶⁴ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

з метою оперативного визначення стану й можливості розвитку мінерально-сировинної бази, планування робіт з геологічного вивчення надр, раціонального розміщення об'єктів гірничодобувної промисловості, комплексного використання надр у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони.

Організація та методичне керівництво веденням кадастру, а також збір, облік, систематизація, зберігання, обробка та надання даних державного кадастру заінтересованим користувачам покладено на Державну службу геології та надр України. Фактично його здійснює Державне науково-виробниче підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України» (далі – ДНВП «Геоінформ України»).

ДНВП «Геоінформ України» забезпечує функціонування автоматизованої системи обробки даних ДКРП, довідково-інформаційне обслуговування користувачів шляхом надання інформації на запити користувачів у вигляді паспортів чи їх окремих частин (розділи, таблиці), реєстрів паспортів та інших звітів, що відображають інформацію ДКРП або його стан.

Так, ДНВП «Геоінформ України» з метою ознайомлення надрокористувачів та широкого загалу з сучасним станом мінерально-сировинної бази України створено інформаційний ресурс «Мінеральні ресурси України», який містить інформацію про поширення корисних копалин, їх запаси, видобуток тощо. Ресурс знаходиться у вільному доступі на сайті <http://minerals-ua.info/>.

Інформаційне наповнення ресурсу здійснюється із баз даних ДКРП, державного водного кадастру (щодо підземних вод), Державного балансу запасів корисних копалин, спеціальних дозволів на користування надрами, електронного каталогу фондів геологічних матеріалів.

Головне меню веб-ресурсу «Мінеральні ресурси України» містить низку вкладок:

Вкладка «Геологія України» охоплює тектонічну карту, геологічну карту, карту докайнозойських утворень, геологічну карту України 1935 р., державну геологічну карту України масштабу 1 : 200000.

Геологічні пам'ятки України.

Мінеральні ресурси України (запаси корисних копалин, горючі корисні запаси, металічні корисні копалини, неметалічні корисні копалини, підземні води).

Родовища.

– Інтерактивні карти (інтерактивні карти родовищ корисних копалин, інтерактивна геологічна карта).

Інтерактивна карта родовищ корисних копалин представлена об'єктами обліку державного фонду родовищ корисних копалин (див. рис. 7.30). Відповідно до розподілу корисних копалин за видами, на карті для перегляду доступні шари (для горючих корисних копалин – шари вуглеводні, тверді горючі; для металічних корисних копалин – металічні корисні копалини; для неметалічних корисних копалин – гірничохімічні та гірничорудні корисні копалини, нерудні для металургії, будівельні корисні копалини; для вод підземних – води питні і технічні, води мінеральні і теплоенергетичні, грязі та мул мінеральні).

Для шарів карти родовищ передбачені показники: № паспорта (активне поле таблиці, при натисканні у новій вкладці завантажується детальніша інформація); об'єкт обліку (назва родовища); ступінь промислового освоєння; корисна копалина; галузь застосування; адміністративна одиниця.

Ресурс дає можливість для пошуку за певним видом корисних копалин з отриманням детальної інформації про місце знаходження корисних копалин і відображенням інформаційного віконця (з усіма даними).

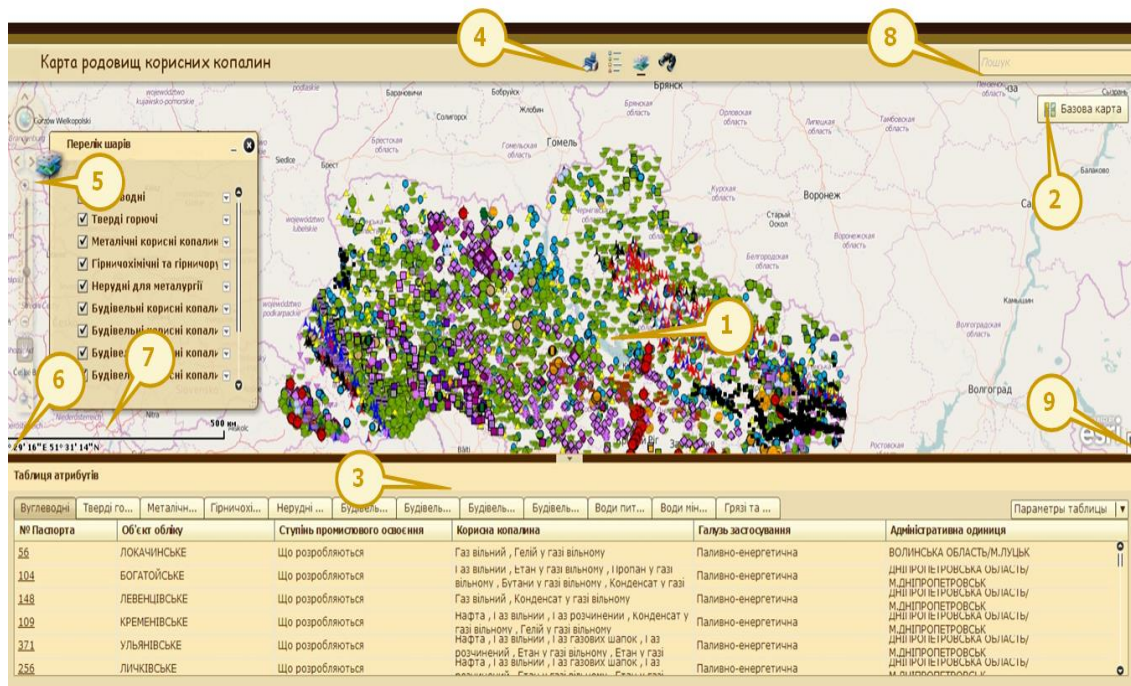

Рис. 7.30. Інтерактивна карта родовищ корисних копалин

Доступними електронними сервісами у галузі надрокористування також є пошук спецдозволів на користування надрами (за видом користування надрами, групою об'єктів ліцензування, корисною копалиною, місцезнаходженням об'єкта ліцензування, застосування, реєстраційного номеру спецдозволу, кодом ЄДРПОУ, роком надання спецдозволу, роком закінчення терміну дії спецдозволу), пошук звітів у електронному каталозі фонду геологічних матеріалів, інтерактивна карта ділянок надр, на які надані спецдозволи.

7.1.4. Державний лісовий кадастр

Ведення державного лісового кадастру регламентується Лісовим кодексом України²⁶⁵, Порядком ведення державного лісового кадастру та обліку лісів²⁶⁶, Інструкцією про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів²⁶⁷. Відомості Державного лісового кадастру включено до переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних²⁶⁸. Розпорядником цих даних є Державне агентство лісових ресурсів України.

²⁶⁵ Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 р. в ред. Закону від 8 лютого 2006 р. № 3404-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 7. Ст. 89. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3404-15>

²⁶⁶ Порядок ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: Постанова КМУ від 20 червня 2007 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0719411-7>.

²⁶⁷ Інструкція про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів, затв. Наказом Державного комітету лісового господарства України від 01 жовтня 2010 р. № 298. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1267-10>

²⁶⁸ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

Метою ведення державного лісового кадастру є: ефективна організація охорони і захисту лісів, раціонального використання лісового фонду України, відтворення лісів, здійснення систематичного контролю за якісними і кількісними змінами лісів; забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, заінтересованих підприємств, установ, організацій і громадян достовірною та об'єктивною інформацією щодо природного, господарського стану та правового режиму використання лісового фонду України (ст.ст. 49, 50 ЛК України).

Складовими державного лісового кадастру є системні відомості про: 1) розподіл лісового фонду між власниками лісів і постійними лісокористувачами; 2) поділ усіх лісів за категоріями залежно від виконуваних ними основних функцій; 3) грошову оцінку; 4) інші дані, що характеризують кількісний і якісний стан лісів.

Інформаційними ресурсами системи державного лісового кадастру є дані державного обліку лісів (таксаційні описи), що періодично проводиться в регіоні лісовпорядними організаціями; результати досліджень з питань лісових ресурсів науково-дослідних організацій і інститутів; щорічні звітні дані про господарське використання лісопродукції; споживчі та екологічні цінності лісових насаджень встановлені за літературними джерелами; картографічні матеріали; дані поточних змін, що здійснюються після лісовпорядкування в лісовому фонді та встановлені на підставі натурного обстеження лісового фонду.

Документація державного лісового кадастру ведеться за такими формами: розподіл лісових ділянок за категоріями в межах категорій лісів; розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за панівними породами та групами віку; загальні дані про лісовий фонд у розрізі адміністративно-територіальних одиниць; розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за повнотами та класами бонітетів; розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за 10-річними віковими періодами. Державний лісовий кадастр ведеться в розрізі категорій лісів з виділенням лісових ділянок, можливих для експлуатації.

Документація державного лісового кадастру ведеться на основі даних державного земельного кадастру, матеріалів лісовпорядкування інвентаризації, обстежень і первинного обліку лісів на підставі таких документів, які визначені у ст. 52 ЛК України: 1) матеріалів лісовпорядкування; 2) рішень про передачу у власність, надання в постійне користування земельних лісових ділянок, їх вилучення (викуп), зміну поділу лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій; 3) актів огляду місць заготівлі деревини, інших продуктів лісу та використання корисних властивостей лісів; 4) актів технічного приймання лісових культур; 5) актів переведення не вкритих лісовою рослинністю земель у вкриті лісовою рослинністю землі; 6) актів обстеження в разі зміни категорій земель у результаті господарської діяльності, стихійних явищ та інших факторів.

Ведення державного лісового кадастру здійснюється за допомогою автоматизованої інформаційної системи. У системі державного лісового кадастру створено геопортал «Ліси України» як засіб доступу і оперування геопросторовою інформацією про ведення лісового господарства сукупно з даними державного земельного кадастру та даними дистанційного зондування Землі.

Геопортал «Ліси України»²⁶⁹ – це веб-ресурс надання публічного та авторизованого доступу користувачів до інформації про лісовий фонд України та оперування геопросторовими даними на основі визначених картографічних шарів (лісництв, кварталів, виділів тощо).

²⁶⁹ URL: <http://forestry.org.ua/>

Основним джерелом інформації на геопорталі є і таксаційні, і картографічні (зведені на єдину карту України) дані безперервного лісовпорядкування. По кожному лісовому кварталу та виділу можна переглянути таксаційний опис і його положення на карті (рис. 7.31).

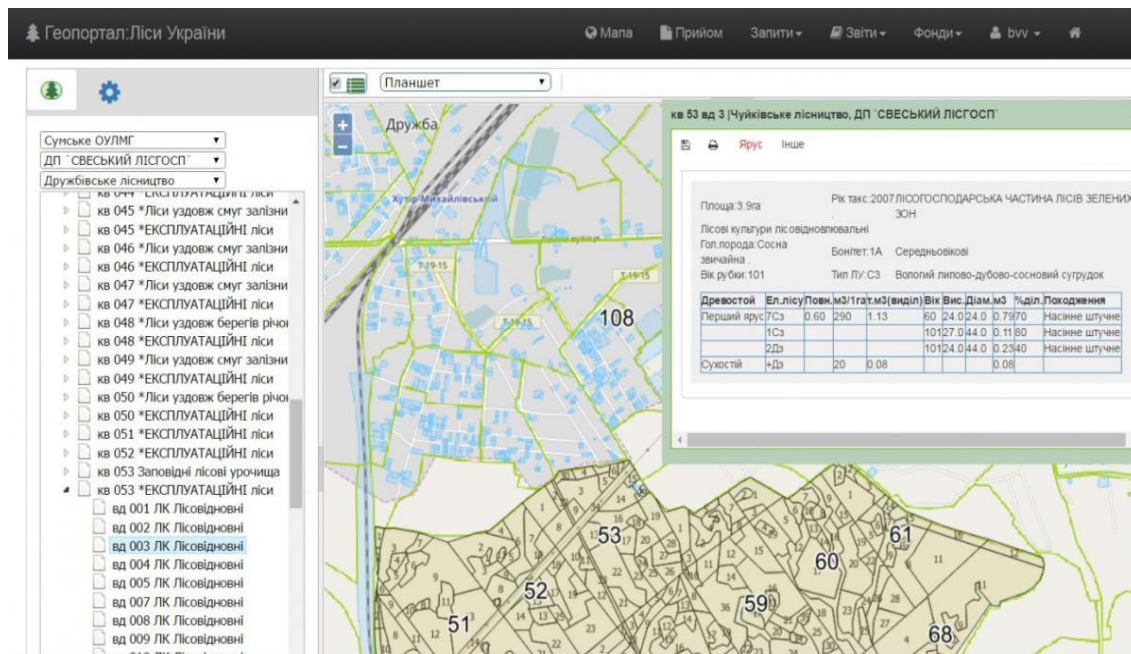

Рис. 7.31. Геопортал «Ліси України». Публічний розділ

Використання геопорталу дає значні переваги для всіх рівнів управління лісовим господарством: для підприємств лісового господарства – спрощується доступ до даних безперервного лісовпорядкування та даних власного господарювання; полегшується процедура доведення законності проведення рубок перед контрольними інстанціями та громадськістю; після точного встановлення координат меж виділів відведення лісових ділянок зводиться до винесення їх в натуру за допомогою GPS-приладів. На рівні Держлісагенства й обласних управлінь лісового господарства – спрощується доступ до інформації про ведення лісового господарства та даних безперервного лісовпорядкування; пришвидшується виконання інформаційних запитів.

Основними розділами головного меню геопорталу «Ліси України» є: публічний розділ (див. рис. 7.32) та дані для зареєстрованих користувачів.

Публічний доступ передбачає лише перегляд рубок, по яких є лісорубні квитки.

Для зареєстрованих користувачів геопортал охоплює такі сервіси:

- формування звітів по фондах і лісовому кадастру;
- прийом змін даних для коректування для актуального стану (для користувачів, які володіють правом ведення даних);
- оперування геопросторовою інформацією про ведення лісового господарства сукупно з даними органу з земельних ресурсів і даними дистанційного зондування Землі;
- здійснення запитів, включення фільтрів (вибір за певним атрибутом).

Методичні, технічні та програмні засоби забезпечують автоматизоване виконання таких основних операцій у процесі створення та ведення державного лісового кадастру: пошук інформації з включенням фільтрів (вибір за певними атрибутами), навігація

за лісовим фондом, аналіз просторових поверхонь, ведення бази відводів за допомогою GPS та бусолі, перегляд таксаційного опису з карти, робота з шарами геопорталу (шари кварталів, виділів, відводів) за допомогою ортофотопланів (фотографічний план місцевості на точній геодезичній основі), космічних знімків Sentinel, робота з шарами даних з публічної кадастрової карти, формування звітів по фондах у формах державного лісового кадастру, друк планів інструментальних знімачь, перегляд фондів ділянок, які можна планувати у рубку, обмін документованими відомостями з іншими інформаційними системами, здійснення запитів, контрольні підсумки, одержання довідок для подальшого аналізу й обробки іншим програмним забезпеченням.

Для користувачів, які володіють правом введення даних, можливий прийом змін даних для коректування до актуального стану.

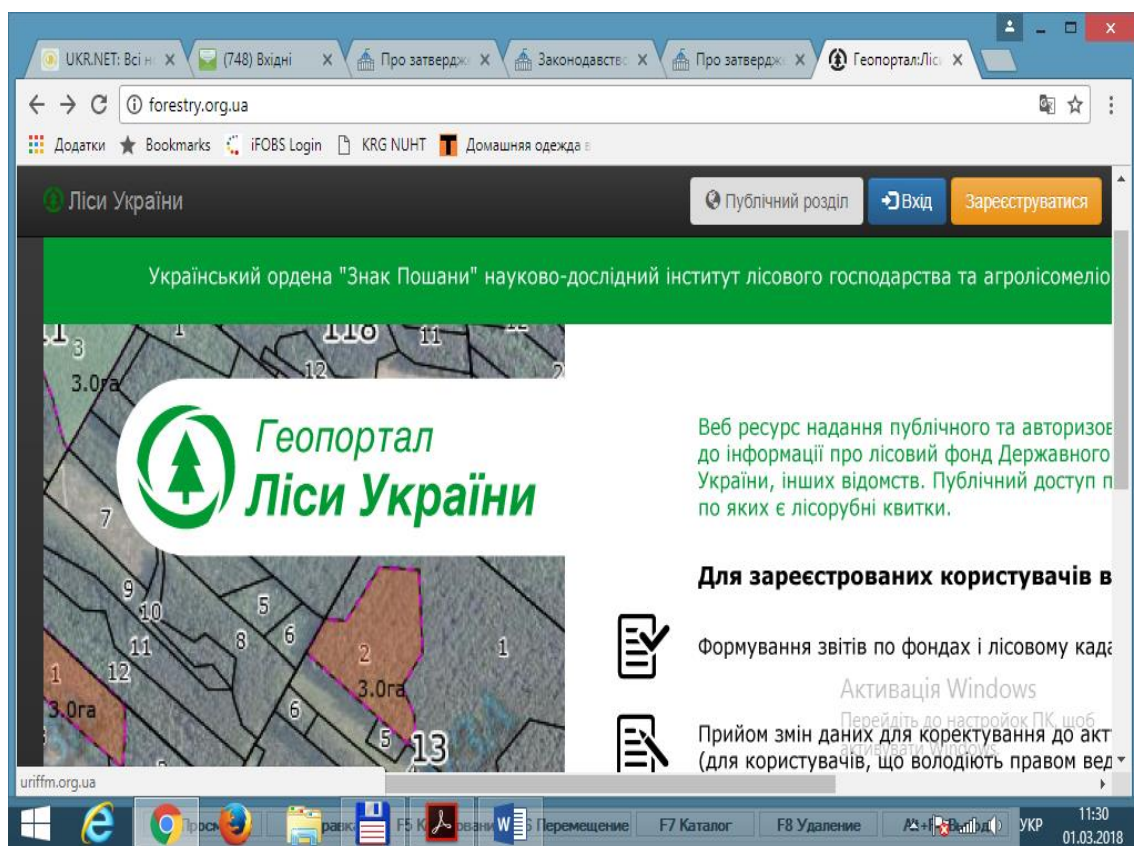

Рис. 7.32. Головна сторінка геопорталу «Ліси України»

Основними користувачами, які впливають на внесення та зміну даних, є підприємства ВО «Укрдержліспроект» та організації різних рівнів управління лісового господарства (Агентство, обласні управління, лісгоспи). Фахівці лісових відділів лісгоспів вносять дані про відведення лісових ділянок, а лісовпорядники на основі цих даних вносять зміни при проведенні лісовпорядкування.

Так забезпечується просторовий збіг таксаційних виділів та лісових ділянок при відведенні для рубок.

Для просторового контролю рубок використовуються космічні знімки (див. рис. 7.33).

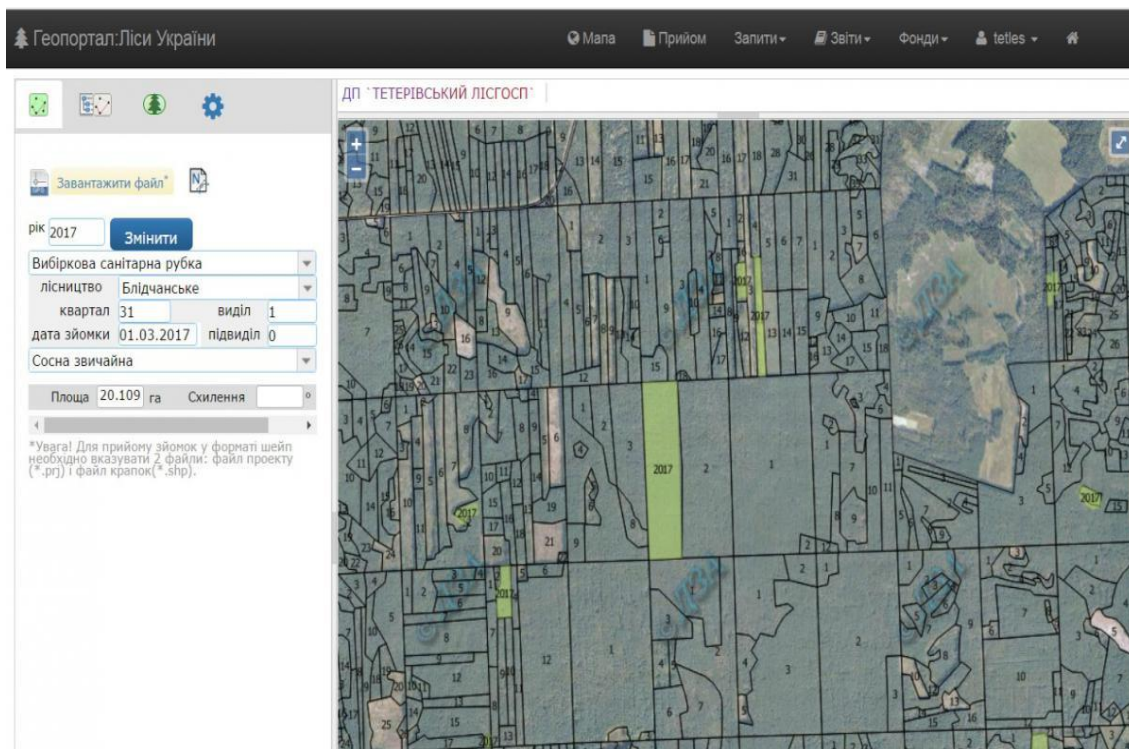

Рис. 7.33. Геопортал «Ліси України». Космічні знімки

7.1.5. Державний кадастр рослинного світу

Ведення державного кадастру рослинного світу регулюється Законом України «Про рослинний світ»²⁷⁰ та Порядком ведення державного обліку і кадастру рослинного світу²⁷¹.

Державний облік і кадастр рослинного світу – це система відомостей і документів про розподіл об’єктів рослинного світу між власниками і користувачами (в тому числі орендарями) земельних ділянок, кількісні та якісні характеристики народногосподарської і наукової цінності рослинних ресурсів, поділ природних рослинних угруповань на категорії, економічну оцінку технічних, кормових, лікарських, харчових та інших властивостей природних рослинних ресурсів, інші дані про рослинні природні ресурси, необхідні для забезпечення їх невиснажливого використання, відтворення й ефективної охорони (ст. 38 Закону України «Про рослинний світ»).

Державний облік і кадастр рослинного світу охоплює всю територію України, включаючи її внутрішні морські води і територіальне море, континентальний шельф та виключну (морську) економічну зону.

²⁷⁰ Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

²⁷¹ Порядок ведення державного обліку і кадастру рослинного світу: Постанова КМУ від 22 лютого 2006 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0719876-23>

Ведення державного обліку і кадастру рослинного світу є складовою формувannya єдиної системи відомостей і документів про наявність об'єктів рослинного світу, їх кількісні й якісні характеристики і економічну оцінку в межах земельних ділянок, що перебувають у власності або користуванні (у тому числі в оренді), поділ природних рослинних угруповань на категорії, інші дані про природні рослинні ресурси, необхідні для забезпечення їх невиснажливого використання, відтворення та ефективної охорони.

Метою ведення обліку і кадастру рослинного світу є облік кількісних, якісних та інших характеристик природних рослинних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання, а також для здійснення систематичного контролю за якісними і кількісними змінами в рослинному світі і для забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також власників та користувачів (в тому числі орендарів) земельних ділянок, на яких знаходяться об'єкти рослинного світу, відомостями про стан рослинного світу.

Державний облік і кадастр рослинного світу ведеться за методиками, що затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України, шляхом виконання облікових і кадастрових робіт з використанням даних власників або користувачів (у тому числі орендарів) земельних ділянок стосовно наявності у них природних рослинних ресурсів, а також даних, що містяться у матеріалах лісо- і землевпорядкування, державного земельного, лісового та водного кадастрів, статистичної звітності про стан рослинного світу. Форма звітної кадастрової документації та порядок її ведення визначаються Міністерством екології та природних ресурсів України за погодженням з відповідними центральними органами виконавчої влади.

Ведення державного обліку і кадастру рослинного світу передбачає: визначення конкретних територій (акваторій), де виконуються облікові і кадастрові роботи, опрацювання матеріалів, що містять інформацію про флору, гриби, природні рослинні угруповання та природні рослинні ресурси на цих територіях; облік об'єктів рослинного світу, визначення їх основних характеристик безпосередньо у навколишньому природному середовищі; оброблення матеріалів обліку об'єктів рослинного світу із складенням зведеної відомості у розрізі Автономної Республіки Крим областей та районів; узагальнення одержаної інформації, ведення комп'ютерної бази даних.

Мінприроди, відповідно до Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», визначає наукові установи, на які покладається наукове супроводження робіт з ведення державного обліку і кадастру рослинного світу. Мінприроди систематизує і зберігає документацію, пов'язану з веденням державного обліку і кадастру рослинного світу, а також готує та видає в установленому порядку відповідні матеріали.

Узагальнені матеріали державного обліку і кадастру рослинного світу у розрізі Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя розміщуються один раз на п'ять років на веб-сторінках Мінприроди, його територіальних органів, Республіканського комітету Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища та видаються на паперових носіях. У разі потреби за рішенням Мінприроди дані про зміну окремих кадастрових показників можуть видаватися через коротші проміжки часу.

Організація ведення державного обліку і кадастру рослинного світу, координація діяльності, пов'язаної з виконанням цих робіт, зберіганням кадастрової інформації й її публікацією, здійснюється Мінприроди, його територіальними органами в областях, м. Києві та Севастополі, Республіканським комітетом Автономної Республіки Крим з охорони навколишнього природного середовища.

Нині створено базу даних «Державний кадастр рослинного світу» в рамках Національної програми розбудови екологічної мережі.

7.1.6. Державний кадастр тваринного світу

Ведення кадастру тваринного світу регулюється Законом України «Про тваринний світ»²⁷² та Порядком ведення державного кадастру тваринного світу²⁷³.

Державний кадастр тваринного світу України включено у перелік набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних²⁷⁴. Розпорядником визначено Міністерство екології та природних ресурсів України.

Державний кадастр тваринного світу – це систематизована сукупність відомостей про географічне розповсюдження видів (груп видів) тварин, їх чисельність і стан, характеристики середовища їх існування і сучасного господарського використання та інші необхідні дані (ст. 56 Закону України «Про тваринний світ»).

Державний кадастр тваринного світу ведеться за окремими видами (групами видів) тварин із застосуванням єдиних, установлених для кожної конкретної групи методології та уніфікованих форм звітної кадастрової документації. Інструкції щодо ведення державного кадастру тваринного світу, які встановлюють вимоги до виконання кадастрових робіт, склад кадастрової документації та даних, які вона повинна містити, розробляються і затверджуються Мінприроди за участю Держлісагентства, Держрибагентства і Національної академії наук.

Організація ведення державного кадастру тваринного світу, координація діяльності, пов'язаної з виконанням кадастрових робіт, а також державний контроль за якістю і вірогідністю даних, що включаються до кадастру, здійснюються Мінприроди та його органами на місцях.

Ведення державного кадастру тваринного світу передбачає виконання таких кадастрових робіт: визначення конкретних територій (акваторій), де проводитимуться кадастрові роботи; проведення експедиційних робіт (спостереження і вивчення чисельності, стану та інших характеристик тваринного світу безпосередньо у природному середовищі); аналіз даних, одержаних під час проведення експедиційних робіт, а також даних, що містяться у матеріалах державного лісовпорядкування, впорядкування мисливських угідь, державному лісовому, водному та земельному кадастрах, державній та відомчій статистичній звітності, про стан тваринного світу, чисельність і обсяги господарського використання диких тварин; оброблення, аналіз і узагальнення отриманої інформації, її підготовка до розгляду в Мінприроди і видання державного кадастру тваринного світу.

Згідно з п. 6 Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу, базові наукові організації та установи здійснюють поточне проведення кадастрових робіт, збір і оброблення первинних даних на закріплених за ними територіях за певними видами (групами видів) тварин і передають ці дані для узагальнення відповідним головним науковим організаціям чи установам.

²⁷² Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

²⁷³ Порядок ведення державного кадастру тваринного світу: Постанова КМУ від 15 листопада 1994 р. № 772. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/772-94>

²⁷⁴ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

Нині Інститутом зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАНУ, на замовлення Мінприроди, розроблено базу даних, пов'язану з ГІС, до якої вносяться дані про тваринний світ України. Зважаючи на те, що в країні близько 45 тис. видів тварин, та інформація про них завдяки новим дослідженням постійно поповнюється, наповнення бази даних наразі ведеться за певними пріоритетними напрямками, – види, які потребують охорони (Червона книга України, міжнародні «червоні» списки, списки природоохоронних конвенцій), мисливські види, чужородні інвазійні види тварин.

Для того, щоб залучити до збору нових даних для Державного кадастру тваринного світу всіх охочих, розроблено комп'ютерну форму для подання даних, яку можна скачати з веб-сайту. Форма зроблена у форматі Excel, програмі якою користуються майже всі користувачі ПК. Її можна використовувати для подання даних про будь-які види тварин, але надаючи пріоритет «червонокнижним» видам, до неї включено список видів, занесених до Червоної книги України. Форма містить інструкцію щодо її заповнення й адресу, за якою її треба відправити. Після отримання форми й її перевірки дані будуть внесені до бази даних Державного кадастру тваринного світу, про що буде повідомлено автора, який надав дані.

Дані моніторингу чисельності, розселення та добування мисливських видів тварин ґрунтуються на матеріалах статистичного бюлетеня «Про ведення мисливського господарства», а саме формі № 2-тп (мисливство). Цю форму подають підприємства й організації, інші юридичні особи, яким надані в користування мисливські угіддя.

У відповідній графі форми 2-тп (мисливство) наводяться дані про чисельність поголів'я мисливських звірів і птахів на території одержаних у користування мисливських угідь на основі обліку диких тварин, проведеного після сезону полювання у звітному році, та весняного обліку чисельності перелітних птахів, а також таких видів тварин, як байбак, борсук.

Поголів'я розплідників і ферм з розведення мисливських тварин також відображається в загальній чисельності. Якщо в звітному році облік проводився декілька разів, то включаються дані останнього обліку.

У тих випадках, якщо облік чисельності того чи іншого виду мисливських тварин не проводився у звітному році, наводяться дані останнього обліку цього виду.

Матеріали форми 2-тп (мисливство), доступні на сайті, скомпановані по видах. Таблиці за окремі роки наведені в оригінальному вигляді, із збереженням назв та форматування таблиць. Допоміжні графіки, на яких відображена динаміка чисельності видів, згенеровані на основі даних оригінальних таблиць 2-тп (мисливство).

Окремо Законом України «Про мисливське господарство і полювання» передбачено також ведення кадастру мисливських тварин²⁷⁵, однак положення про порядок його ведення не затверджено.

Постановою КМУ до переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, включено базу даних «Мисливець»²⁷⁶. Розпорядником цих даних є Державне агентство лісових ресурсів України.

Основними матеріалами інформаційної бази кадастру є:

– результати внутрігосподарського обстеження мисливської фауни, що періодично проводяться спеціалізованими підрозділами організації лісового порядкування;

²⁷⁵ Про мисливське господарство і полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 18. Ст.132.

²⁷⁶ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

- результати досліджень тваринного світу науково-дослідними організаціями;
- щорічні звітні дані щодо використання ресурсів мисливської фауни (за офіційними джерелами), їх відтворення й охорони. На підставі інформаційного матеріалу встановлюються місця концентрації мисливської фауни за видами, обґрунтовується система їх відтворення і використання, визначаються нормативи здобичі (відстрілу), вирішуються питання щодо доцільності часткової чи повної заборони промислу того чи іншого виду, планується основна діяльність мисливського господарства.

При проведенні мисливсько-упорядкувальних робіт застосовуються і відносні, і абсолютні методи обліку. До відносного методу належить, зокрема, облік, що проводиться не на всій площі мисливського господарства, а його частині – на пробних площадках, смугах, маршрутних ходах. Дані абсолютного обліку, проведеного на пробних площадках, смугах, маршрутах, екстраполюються на всю площу господарства (лісництва), природної зони.

Попередні дані про чисельність мисливської фауни за видами беруться безпосередньо в господарствах із річних звітів за останні 5 років. На основі цих даних встановлюється фактична щільність мисливської фауни на угіддях, придатних для її існування та відпрацьовуються методи обліку. Якщо, наприклад, щільність диких тварин (олень, лось, кабан) у два рази нижче мінімальної – то облік здійснюється на підставі анкетного методу. При мінімальній же щільності – на основі анкетного методу та контрольних пробних площадок, що закладаються в місцях зосередження диких тварин. Загалом методи обліку мисливської фауни в кожному окремому випадку визначаються, виходячи із діючих інструктивно-методичних вказівок і рекомендацій.

Водночас слід зауважити, що правильно застосовані методи обліку мисливської фауни та вчасне їх проведення – основа якісного складання і ведення кадастру. Комплексні обліки мисливської фауни здійснюються щорічно, спеціалізовані, залежно від наявності джерела фінансування й економічної необхідності, – раз на декілька років. Матеріали обліку узагальнюються районними відділеннями мисливського господарства і направляються до територіального управління мисливського господарства, а звіди – в державний центр обробки мисливсько-господарської інформації, де здійснюється кінцева обробка, дається їх аналіз і за необхідності корегування.

Узагальнені та відкореговані матеріали направляються зворотно в територіальні (регіональні) управління мисливського господарства, де включаються в регіональний кадастр промислових ресурсів мисливської фауни. На підставі кадастру проводяться аналітичні розробки (обґрунтування рішень) такі, як, наприклад, оцінка стану ресурсів мисливської фауни за декілька років, прогноз їх зміни, обґрунтування тих чи інших господарських доходів, встановлення обсягу біотехнічних заходів для збереження чи збільшення популяцій тощо.

До кадастру включаються основні офіційні показники, що характеризують територію регіону з її якісного боку. Розрахункові показники (індекси), що характеризують кількісні й якісні параметри мисливських угідь і мисливської фауни, в кадастр не включаються. Щорічне картографування матеріалів кадастру промислової дикої фауни не доцільне.

7.1.7. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Одним із завдань природоохоронної діяльності є оцінка складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, що входять до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень; а також забезпечення органів влади, заінтересованих підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених законодавством України. З цією метою ведеться кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Його ведення здійснюється відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд»²⁷⁷, Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України²⁷⁸.

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду – це система необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду (ст. 56 Закону України «Про природно-заповідний фонд»). Кадастр містить відомості про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні й якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну й іншу цінність.

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розпорядником якої визначено Міністерство екології та природних ресурсів України, включено у перелік набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних²⁷⁹.

На Єдиному державному веб-порталі відкритих даних Data.gov.ua розміщено паспорт набору даних «Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду станом на 01.01.2013» (рис. 7.34).

Оскільки ведення кадастру покладено на Міністерство екології та природних ресурсів України, то на сайті цього органу розміщено відкриті дані, що вміщують перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду України (з посиланням на звітні матеріали Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, форму УДКЗФ (містить зміни до переліку):

- 1) інформацію щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, карта природно-заповідного фонду;
- 2) ліміти спеціального використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України;
- 3) установи природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Мінприроди.

²⁷⁷ Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

²⁷⁸ Інструкція про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 16 лютого 2005 р. № 67. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0298-05>.

²⁷⁹ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних. Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

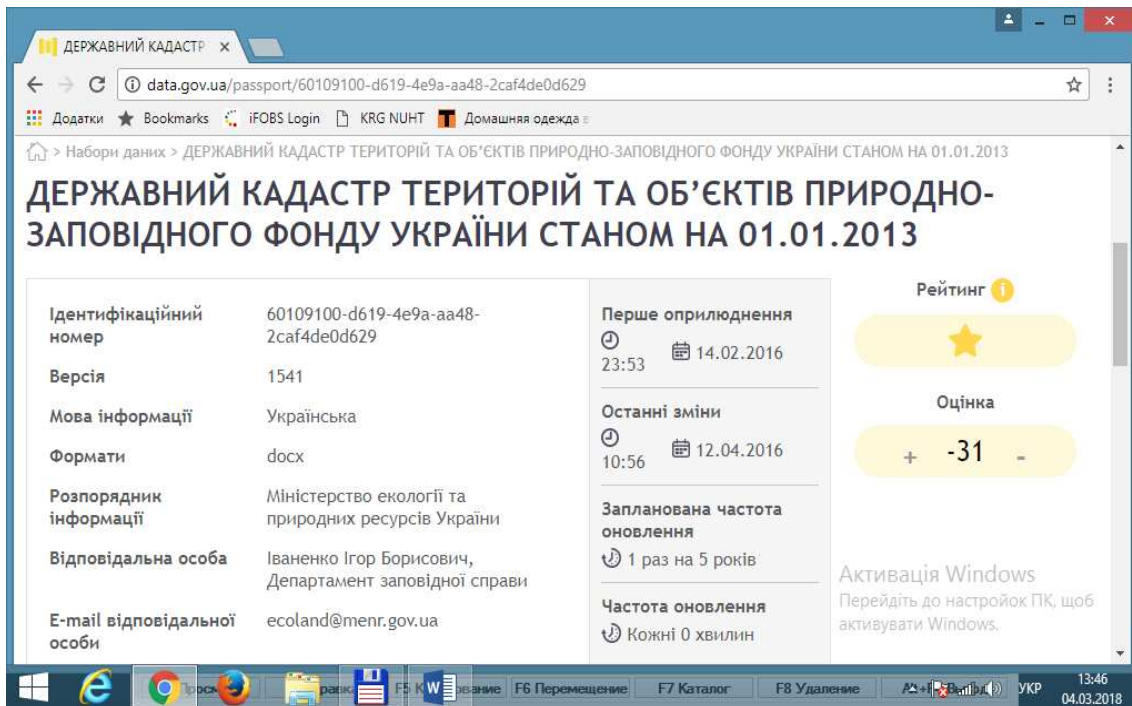

Рис. 7.34. Паспорт набору даних «Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду станом на 01.01.2013»

Відомості Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України подані у вигляді видання, що здійснено з метою оприлюднення даних кадастру один раз на 5 років (за станом на 1 січня відповідного року) згідно з вимогами чинної Інструкції «Про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України»²⁸⁰.

Інформаційною базою для видання «Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» слугують кадастрові форми Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, звіти територіальних органів охорони навколишнього природного середовища 27 адміністративно-територіальних одиниць України (25 областей, а також міст Києва та Севастополя) про облік територій та об'єктів природно-заповідного фонду за кожний рік.

Сучасне видання складається з чотирьох розділів і додатків. У Розділі 1 міститься інформація Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України станом на 01.01.2013 р. По кожній адміністративно-територіальній одиниці України надано перелік територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення, у цьому переліку зазначено назву території чи об'єкта ПЗФ, її категорію, тип, площу в гектарах, місце розташування території чи об'єкта ПЗФ, назву установи, підприємства, організації, землекористувача (землевласника), у віданні якого знаходиться територія чи об'єкт ПЗФ, а також рішення, згідно з яким створено (змінено) цю територію чи об'єкт ПЗФ. По кожній категорії надається підсумкова інформація про кількість і площу територій чи об'єктів ПЗФ у межах вказаної адміністративно-територіальній одиниці України, а також підсумкова кількість та площа всіх категорій та об'єктів ПЗФ.

²⁸⁰ Інструкція про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 16 лютого 2005 р. № 67. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0298-05>.

У Розділі 2 здійснено аналітичний огляд матеріалів Державного кадастру територій та об'єктів загальнодержавного та місцевого значення природно-заповідного фонду України у розрізі адміністративно-територіальних одиниць за період 2006–2012 рр. По кожній адміністративно-територіальній одиниці України надано склад ПЗФ станом на 1 січня 2013 р. з подальшим розглядом окремо складу ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення. На основі обробки кадастрових форм «Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», звітів Державних управлінь охорони навколишнього природного середовища 27 адміністративно-територіальних одиниць України (25 областей, а також міст Києва та Севастополя) про облік територій та об'єктів природно-заповідного фонду за кожний рік у період з 2006 по 2012 рр. систематизовано й узагальнено динаміку структури природно-заповідного фонду зокрема та окремо для ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення.

У Розділі 3 в формі таблиці подано динаміку природно-заповідного фонду загальнодержавного значення у розрізі адміністративно-територіальних одиниць за період з 2006 по 2012 рр. По кожній адміністративно-територіальній одиниці унаочнено щорічні зміни кількості та площі територій і об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення категоріями.

У Розділі 4 проаналізовано матеріали Державного кадастру територій та об'єктів загальнодержавного та місцевого значення природно-заповідного фонду України станом на 01.01.2013 р., а також подано узагальнення щодо розподілу категорій територій і об'єктів природно-заповідного фонду України; розподілу територій та об'єктів природно-заповідного фонду України загальнодержавного та місцевого значення у розрізі адміністративно-територіальних одиниць станом на 01.01.2013 р.; розподілу територій та об'єктів природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення за їх підпорядкуванням станом на 01.01.2013 р. Надано перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду в сфері Міністерства екології та природних ресурсів України станом на 01.01.2013 р.

Задля ознайомлення з формою 1 ДКПЗФ кадастрової документації у додатках представлено заповнені картки первинного обліку за категоріями ПЗФ України (для природного заповідника, біосферного заповідника, національного природного парку, регіонального ландшафтного парку, заказника, пам'ятки природи, заповідного урочища; ботанічного саду, дендрологічного парку, зоологічного парку, парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва).

Під час роботи над рукописом «Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України станом на 01.01.2013» були виявлені певні невідповідності площ територій та об'єктів ПЗФ, вказаних у Державному кадастрі територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, площам, указаним у Державному земельному кадастрі України. Такі невідповідності пов'язані з установами в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів ПЗФ України, що здійснено на виконання указів Президента України «Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні»²⁸¹ та «Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні»²⁸² «забезпечити встановлення в установленому порядку до 1 січня 2011 року в природі (на місцевості) меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду, оформлення їх відповідними знаками та інформаційними матеріалами, нанесення меж цих територій та об'єктів

²⁸¹ Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні: Указ Президента України від 23.05.2005 р. № 838/2005. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/838/2005>

²⁸² Про додаткові заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в Україні: Указ Президента України від 14.08.2009 р. № 611/2009. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/611/2009>

на відповідні планово-картографічні матеріали, а також виготовлення і видачу природним та біосферним заповідникам, національним природним паркам, ботанічним садам, дендрологічним та зоологічним паркам документів, що посвідчують право на передані їм земельні ділянки». Для унаочнення цієї невідповідності подано додаток Стан оформлення права природокористування установ природно-заповідного фонду в сфері Міприроди України станом на 01.01.2013 р. Під час інвентаризації територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення також виявлено розбіжності у площах одних і тих же об'єктів у динаміці за період із 2006 по 2012 рр., що унеможливує узагальнення даних щодо площ територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення й їх питомої ваги у площі адміністративно-територіальної одиниці, або у площі України.

Для усунення цієї проблеми ведеться подальша робота над удосконаленням ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Зокрема створення сучасної геоінформаційної автоматизованої системи бази даних Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України дасть змогу налаштувати автоматизований обмін картографічними та геопросторовими даними між створюваною Геоінформаційною системою та Державним земельним кадастром України, забезпечить відображення окремим шаром на Публічній кадастровій карті України геопросторової й атрибутивної інформації про території та об'єкти ПЗФ, призначеної для публічного доступу. Згаданий шар має накладати відповідні обмеження та визначати режим використання земельних ділянок, що входять до ПЗФ.

7.1.8. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів

Ведення кадастру лікувальних ресурсів здійснюється відповідно до Закону України «Про курорти»²⁸³, Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами²⁸⁴, Наказу МОЗ України «Про створення Центру ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів»²⁸⁵ (п.1.1: Центр створюється в структурі ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України»; п.1.3: затверджено «Положення про Центр ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів»), Наказу МОЗ та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Переліку та форми подання відомостей, що включаються до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів»²⁸⁶, Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів²⁸⁷.

²⁸³ Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>

²⁸⁴ Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. Постановою КМУ від 03.06.2013 р. № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-п>

²⁸⁵ Про створення Центру ведення Державного кадастру природних лікувальних ресурсів: Наказ МОЗ України від 02.11.2007 р. № 685. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MOZ7485.html

²⁸⁶ Перелік та форми подання відомостей, що включаються до Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, затв. Наказом МОЗ та Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 26.03.2008 р. № 156/152. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0443-08>

²⁸⁷ Інструкція по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, затв. Наказом МОЗ України від 23.09.2009 р. № 687. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0154-10>

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України, розпорядником якого визначено Міністерство охорони здоров'я України, включено до переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних.²⁸⁸

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України – це система відомостей про кількість, якість та інші важливі з точки зору лікування та профілактики захворювань людини характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені та підраховані на території України, а також можливі обсяги, способи та режими їх використання (ст. 37 Закону України «Про курорти»).

Об'єктами Кадастру природних лікувальних ресурсів є мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування кліматичними умовами, придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань²⁸⁹.

Дані Кадастру природних лікувальних ресурсів застосовуються для: здійснення ефективного поточного і перспективного використання природних лікувальних ресурсів у санаторно-курортному лікуванні, медичній реабілітації, рекреації населення; забезпечення раціонального видобутку, використання й охорони природних лікувальних ресурсів; створення сприятливих умов для лікування, профілактики захворювань та відпочинку людей; удосконалення системи проведення природоохоронних заходів, створення округів і зон санітарної (гірничо-санітарної) охорони курортів; вирішення інших питань, пов'язаних із використанням природних лікувальних ресурсів.

До Кадастру природних лікувальних ресурсів включаються відомості у формі текстових, цифрових і графічних (картографічних) матеріалів щодо видів (типів) природних лікувальних ресурсів: мінеральні й термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань кліматичними умовами. Для поповнення Кадастру використовуються відомості з документованих джерел інформації, якими є: дані медико-біологічних (бальнеологічних) досліджень МОЗ щодо медико-біологічної оцінки якості та цінності природних лікувальних ресурсів, визначення методів їх використання; дані спеціальних натурних спостережень та аналітичних робіт, виконаних МОЗ; дані Державної геологічної служби; протоколи досліджень щодо фізико-хімічного складу природних лікувальних ресурсів, мікробного ценозу та санітарно-мікробіологічних показників, які виконано лабораторіями, що акредитовані відповідно до чинного законодавства; спеціальні дозволи на користування надрами, що надаються Мінприроди України; дані спостережень Державної гідрометеорологічної служби; дані органу із земельних ресурсів щодо земельних ділянок, на яких розташовані природні лікувальні ресурси; дані містобудівного кадастру населених пунктів про інженерну та транспортну інфраструктуру територій поширення природних лікувальних ресурсів; дані Державної служби геодезії, картографії та кадастру щодо географічних назв.

Ведення Кадастру забезпечує МОЗ. МОЗ формує та наповнює Кадастр відомостями про кількість, якість та інші характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені та підраховані на території України, а також можливі обсяги, способи і режими їх використання.

²⁸⁸ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

²⁸⁹ Інструкція по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, затв. Наказом МОЗ України від 23.09.2009 р. № 687. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0154-10>

Після наповнення Кадастру відомостями МОЗ оприлюднює на своєму офіційному сайті звіт про стан природних лікувальних ресурсів, які видобуваються та використовуються в Україні.

Для ведення та наповнення Кадастру використовуються відомості з документованих джерел інформації, що надаються до МОЗ суб'єктами господарювання, які видобувають та використовують природні лікувальні ресурси на території України, та відомості, отримані при натурних спостереженнях та інших дослідженнях природних лікувальних ресурсів.

Отримані відомості реєструються МОЗ України та вносяться до спеціальної бази геопросторових даних. Ці відомості зберігаються в архіві МОЗ необмежений час. Для загального ознайомлення на сайті МОЗ серед реєстрів міститься інформація про розташування природних лікувальних ресурсів, відповідність їх сучасного стану показникам безпечності й якості. Створення та запровадження єдиної автоматизованої системи кадастрів уможливить ефективніше управління природними лікувальними ресурсами, створить передумови для перетворення курортно-рекреаційного комплексу України у високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки.

7.1.9. Державний кадастр природних територій курортів України

Ведення кадастру здійснюється відповідно до Закону України «Про курорти»²⁹⁰, Порядку інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами²⁹¹, Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів²⁹².

Державний кадастр природних територій курортів України включено до переліку набору даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних²⁹³, розпорядником якої визначено Міністерство екології та природних ресурсів України.

Державний кадастр природних територій курортів України – це система відомостей про правовий статус, належність, режим, географічне положення, площу, запаси природних лікувальних ресурсів, якісні характеристики цих територій, їх лікувальну, профілактичну, реабілітаційну, природоохоронну, наукову, рекреаційну та іншу цінність (ч. 1 ст. 36 Закону).

Дані Кадастру застосовуються для здійснення більш раціонального поточного і перспективного використання природних територій курортів відповідно до затвердженої містобудівної документації у санаторно-курортному лікуванні, медичній реабілітації, розвитку туризму та рекреації населення; ефективного проведення природоохоронних заходів; здійснення моніторингу природних територій курортів; забезпечення ефективного збирання, оброблення, збереження й аналізу інформації про стан довкілля і природних

²⁹⁰ Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>

²⁹¹ Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. Постановою КМУ від 03.06.2013 р. № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-п>

²⁹² Порядок створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів, затв. Постановою КМУ від 23.05.2001 р. № 562. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/562-2001-п>

²⁹³ Перелік наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова КМУ у редакції від 20 грудня 2017 р. № 1100. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-2015-п>

лікувальних та рекреаційних ресурсів на територіях курортів та прогнозування їх змін під впливом господарської діяльності; розроблення науково обґрунтованих рекомендацій стосовно використання природних територій курортів; вирішення інших питань, пов'язаних із використанням та облаштуванням природних територій курортів.

Відомості кадастру природних територій курортів України формуються з різних документованих джерел інформації, зокрема, про властивості земель – за даними Державного земельного кадастру; про реабілітаційну, профілактичну, наукову, рекреаційну цінність курорту – за даними МОЗ; про географічне положення територій курортів – за даними Державного картографо-геодезичного фонду; про інженерно-геологічний стан територій курортів – за даними Державного інформаційного геологічного фонду; про будинки, споруди та інженерну інфраструктуру на території курортів за даними містобудівного кадастру населених пунктів; про стан навколишнього природного середовища, природні ресурси, кліматичні характеристики – за даними Мінприроди; про наявність колективних та індивідуальних засобів розміщення – за даними місцевих органів виконавчої влади.

Для ведення Кадастру може використовуватися інформація, одержана шляхом проведення спеціальних натурних спостережень, аналітичних робіт. Відомості з Кадастру надаються центральним і місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування безоплатно.

Перелік даних, форми документації, що входять до регіональних кадастрів, затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України. Регіональні кадастри складаються із розділів, кожен із яких ведеться за окремим видом природного ресурсу: земельні ресурси, водні ресурси, природні рослинні ресурси, ресурси тваринного світу, природні лікувальні ресурси, мінерально-сировинні ресурси, корисні копалини родовищ, проявів, а також корисні копалини техногенних родовищ. Для оперативного задоволення потреб центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та громадян у наданні відомостей з регіонального кадастру нормативно передбачено створення автоматизованої системи його ведення, яка ґрунтується на використанні геоінформаційних технологій.

Підсумовуючи загальний огляд кадастрових систем природних ресурсів, слід зауважити їх зорієнтованість на застосування сучасних геоінформаційних технологій. Просторовою основою ведення кадастрів природних ресурсів є базовий набір геопросторових даних. В умовах глобалізації суспільства, визнання європейських орієнтирів Україною, для налагодженого, оперативного й ефективного здійснення управління державою, недостатнім є існування моноцільових кадастрів природних ресурсів як окремої інформаційної бази, яка ні структурно, ні функціонально не пов'язана з іншими кадастрами. Комплексний характер екологічного управління зумовлює необхідність установлення взаємозв'язку між окремими компонентами інформаційного забезпечення, що стосуються характеристик природних ресурсів.

Об'єднання галузевих кадастрів у цілісну кадастрову систему уможливиться за допомогою інтеграції даних кадастрів на єдиній геопросторовій основі в єдиній державній системі координат. У сучасному світі моноцільові кадастри змінюють поліфункціональні багатоцільові кадастри, які є за своєю суттю цілісними інформаційними системами. Серед сучасних світових стандартів побудови кадастрово-реєстраційних систем особливого визнання набули Кадастр 2014, ISO 19100, EULIS, Open GIS, INSPIRED²⁹⁴.

²⁹⁴ «Многоцелевой кадастр типа INSPIRED» Distr.GENERAL HBP/WP.7/2005/712 October 2005 Европейская Экономическая комиссия ООН. Комитет по населенным пунктам. Рабочая группа по управлению земельными ресурсами Четвертая сессия (Женева, 21–22 ноября 2005 года). 198 с. URL: www.unece.org/hlm/documents/...7/HBP-WP.7-2005-7_r.pdf

Основою для інтегрування України до європейської інфраструктури геопросторових даних є рекомендації і технічні вимоги Директиви 2007/2/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 14 березня 2007 р. із запровадження інфраструктури просторової інформації ЄС (INSPIRE), яка є обов'язковою для всіх країн-членів ЄС та кандидатів для вступу в ЄС.

Формування єдиної системи природних кадастрів, вибір її структури, кількісних і якісних параметрів необхідне для створення інформаційної бази, яка б забезпечила виконання завдань гармонізації відносин суспільства та природи.

7.2. Єдиний реєстр із оцінки впливу на довкілля

Нині в Україні запроваджено європейську оцінку впливу на довкілля (механізм є ідентичний до того, який використовують у країнах ЄС).

Оцінка впливу на суспільство – це комплексна стадійна процедура, якій характерні чіткі терміни, повна прозорість і формування сучасних засад участі громадськості у плануванні діяльності.

Чинний від 18 грудня 2017 р. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», який запровадив європейську модель екологічної оцінки в Україні (відповідно до вимог Директиви 2011/92/ЄС), забезпечив виконання міжнародних зобов'язань нашої країни (у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Договору про Енергетичне Співтовариство, природоохоронних угод ЄЕК ООН). Відповідно до Закону, громадськість одержала дозвіл брати активну участь в обговоренні діяльності в процесі формування переліку питань, що досліджуватимуться під час оцінки впливу на довкілля (на ранніх стадіях); впливати на вибір альтернативного місця щодо реалізації планованої діяльності; впливати на впровадження заходів для зменшення впливу планованої діяльності на довкілля.

Відповідно до ст. 4 Закону, Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля – це автоматизована інформаційна система збору, обробки, розгляду, накопичення, систематизації, зберігання та надання доступу до інформації та документів з оцінки впливу на довкілля.

На нашу думку, окремо варто розглянути призначення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля.

По-перше, ведення Реєстру здійснюється задля надання доступу суб'єктам оцінки впливу на довкілля до актуальної інформації про порядок здійснення такої оцінки (нормативно-правові акти, методичне забезпечення та довідкова інформація).

По-друге, ведення Реєстру здійснюється задля надання доступу суб'єктам господарювання до документів з оцінки впливу на довкілля та можливості їх подання через електронний кабінет Реєстру.

По-третє, ведення Реєстру здійснюється з метою централізованого накопичення, обробки, систематизації та зберігання інформації й документів щодо планованої діяльності, які створюються в процесі здійснення оцінки впливу на довкілля.

По-четверте, ведення Реєстру здійснюється з метою надати через веб-сайт Реєстру всім зацікавленим сторонам вільний доступ до інформації та документів щодо планованої діяльності, які створюють під час оцінки впливу на довкілля.

Міністерство екології та природних ресурсів України є основним адміністратором і держателем Реєстру. Саме цей державний орган забезпечує ведення Реєстру, є відповідальним за технічне, технологічне та програмне забезпечення Реєстру, зобов'язаний зберігати та захищати наведені в ньому дані. Доступ до Реєстру, а також право вносити й обробляти дані в Реєстрі мають уповноважені територіальні органи, відповідно до їхніх повноважень.

Важливо наголосити, що ведення Реєстру та внесення до нього відповідних документів й інформації здійснюють виключно українською мовою, за винятком випадку, коли інформацію та документи під час підготовки й оцінки транскордонного впливу на довкілля подають іноземною мовою (аналогічно вони вносяться й до Реєстру).

Необхідно пам'ятати, що внесено до Реєстру інформацію або документи неможливо виправити (це забезпечується програмними засобами ведення Реєстру), проте за потреби виправлену інформацію можна вносити додатково.

Відповідно до п. 7. Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, визначено перелік документів щодо планової діяльності, які зберігаються в реєстраційній справі, що формується в Реєстрі. До них належить: повідомлення про плановану діяльність (якщо вона підлягає оцінці впливу на довкілля); вимога суб'єкта господарювання про надання умов щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації (якщо вона підлягає внесенню до звіту з оцінки впливу на довкілля (у разі подання); усі зауваження та пропозиції громадськості щодо планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації (якщо вона підлягає внесенню до звіту з оцінки впливу на довкілля), що були подані відповідно до ст. 5 Закону (у разі подання); зауваження і пропозиції або умови щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації (якщо вони підлягають внесенню до звіту з оцінки впливу на довкілля), надані уповноваженим центральним органом та/або уповноваженим територіальним органом (у разі надання); рішення про здійснення транскордонної оцінки впливу на довкілля (у разі прийняття); оголошення про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля; звіт про громадське обговорення; оголошення про проведення повторних громадських слухань (у разі проведення); інформація про рішення щодо провадження планованої діяльності; звіт з оцінки впливу на довкілля; будь-яка інша додаткова інформація, надана суб'єктом господарювання, яка необхідна для розгляду звіту з оцінки впливу на довкілля (у разі подання); рішення про анулювання висновку щодо оцінки впливу на довкілля (у разі прийняття); заява про конфіденційність інформації, яку має вмішувати звіт з оцінки впливу на довкілля (або інша документація щодо планованої діяльності) (у разі подання); висновок з оцінки впливу на довкілля або рішення про відмову у видачі такого висновку (у разі прийняття); рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля (у разі проведення); інші документи, що стосуються планованої діяльності та подані суб'єктом господарювання.

Усі перелічені документи суб'єкт господарювання подає в електронному вигляді у форматі PDF через електронний кабінет Реєстру уповноваженому центральному органу (або уповноваженому територіальному органу). Факт і час одержання документів підтверджують уповноважені центральні органи (чи уповноважені територіальні органи) за допомогою програмних засобів ведення Реєстру – вони надсилають повідомлення на електронну адресу суб'єкта господарювання, які він зобов'язаний зазначити під час реєстрації в Реєстрі, а також через електронний кабінет Реєстру.

Повідомлення про плановану діяльність, що підлягає оцінці впливу на довкілля, до Реєстру вносить уповноважений центральний орган (або уповноважений територіальний орган), а при поданні, крім повідомлення, вносять і вимогу про надання умов до

обсягу досліджень та рівня деталізації інформації (якщо вона долучається до звіту з оцінки впливу на довкілля) впродовж трьох робочих днів із дня їх отримання. Повідомлення, надіслане суб'єктом господарювання про плановану діяльність (якщо вона підлягає оцінці впливу на довкілля), уповноважений територіальний орган надсилає уповноваженому центральному органу впродовж трьох робочих днів з дня його надходження у випадках, передбачених ч. 3 ст. 5 Закону.

Уповноважений центральний орган надсилає копію одержаного від суб'єкта господарювання повідомлення про плановану діяльність, що підлягає оцінці впливу на довкілля, уповноваженому територіальному органу впродовж трьох робочих днів з дня його надходження, що передбачено ч. 4 ст. 5 Закону.

Для надсилання уповноваженим територіальним органом уповноваженому центральному органу повідомлень про плановану діяльність, що підлягає оцінці впливу на довкілля, та іншої документації програмними засобами ведення Реєстру використовується електронний кабінет Реєстру.

Інформація про надсилання повідомлення про плановану діяльність, що належить оцінці впливу на довкілля, до уповноваженого центрального органу надсилається суб'єкту господарювання на його електронну адресу, яку той зобов'язаний зазначити під час реєстрації в Реєстрі (вказана електронна адреса відображається в Реєстрі).

Інформацію та документи вносять до Реєстру працівники уповноваженого територіального органу (чи уповноваженого центрального органу) через електронний кабінет Реєстру після авторизації в системі, водночас відповідні працівники уповноваженого органу накладають електронний цифровий підпис на документи, які вносять до Реєстру. Повідомлення, яке отримується від суб'єкта господарювання через електронний кабінет Реєстру, про плановану діяльність, що підлягає оцінці впливу на довкілля, уповноважений центральний орган (або уповноважений територіальний орган) вносить до Реєстру, водночас відкривається реєстраційна справа про оцінку впливу на довкілля планованої діяльності, якій програмними засобами ведення Реєстру присвоюється реєстраційний номер. Усі подальші документи (визначені в п. 7 Порядку), що стосуються тієї ж планованої діяльності, вносяться до Реєстру за тим самим унікальним реєстраційним номером справи про оцінку впливу на довкілля планованої діяльності.

Отримані через електронний кабінет Реєстру документи, які вносяться до Реєстру документів, автоматично здобувають підтвердження факту й часу внесення. Таке підтвердження надсилають на електронну адресу суб'єкта господарювання, при цьому вказують гіперпосилання на такі документи на веб-сайті Реєстру, що генеруються системою.

Зауваження та пропозиції громадськості, що надходять до уповноваженого центрального органу (чи уповноваженого територіального органу), щодо планованої діяльності, рівня деталізації інформації, яка підлягає внесенню до звіту з оцінки впливу на довкілля, а також обсягу досліджень уповноважені органи вносять до Реєстру впродовж трьох робочих днів від моменту надходження, причому надсилається повідомлення про факт і час одержання зауважень і пропозицій (із згенерованим системою гіперпосиланням на веб-сайті Реєстру) на електронну адресу суб'єкта господарювання.

Окрім того, до Реєстру уповноваженим центральним органом (або уповноваженим територіальним органом) вносяться вимоги до обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, яка підлягає внесенню до звіту з оцінки впливу на довкілля (якщо вони надані відповідно до ч. 8 ст. 5 Закону).

Уповноважений центральний орган (чи уповноважений територіальний орган) при надходженні документів із заявою про конфіденційність інформації, яку містить звіт з оцінки впливу на довкілля (або інший документ, пов'язаний з плановою діяльністю),

вносить їх до Реєстру у двох форматах – повному (який не публікується на веб-сайті Реєстру) і з відокремленою конфіденційною інформацією (який публікується на веб-сайті Реєстру).

Не є винятком і надходження від держави походження оповіщення зачеплених держав – уповноважений центральний орган вносить це оповіщення чи відповідь на нього (із зазначенням зацікавленості/незацікавленості брати участь в оцінці транскордонного впливу на довкілля) й інші пов'язані документи в реєстраційну справу, яку відкриває в Реєстрі.

У разі виявлення значного впливу планової діяльності на довкілля мають бути вчинені такі дії:

1. Якщо планована діяльність істотно впливає на довкілля двох і більше областей і це виявлено уповноваженим територіальним органом на стадії внесення документів до Реєстру (або на якійсь із стадій розгляду звіту з оцінки впливу на довкілля), то цей орган зобов'язаний невідкладно (але не пізніше, ніж через три робочі дні) надіслати (через електронний кабінет Реєстру) весь обсяг наявної документації щодо оцінки впливу на довкілля цієї планованої діяльності уповноваженому центральному органу.

Водночас в адміністративно-територіальних одиницях, які можуть зазнати впливу планованої діяльності, буде проведено громадське обговорення (крім тих, де таке обговорення проведено) та зроблено висновок щодо оцінки впливу на довкілля. За результатами обговорення уповноважений центральний орган (чи уповноважений територіальний орган) готує звіт, який вносить до Реєстру одночасно з висновком про оцінку впливу на довкілля.

2. Якщо планована діяльність може мати значний транскордонний вплив і це буде виявлено уповноваженим територіальним органом на стадії внесення документів до Реєстру (або на якійсь із стадій розгляду звіту з оцінки впливу на довкілля), то цей орган зобов'язаний невідкладно (але не пізніше, ніж через три робочі дні) надіслати (через електронний кабінет Реєстру) весь обсяг наявної документації щодо оцінки впливу на довкілля цієї планованої діяльності уповноваженому центральному органу. Водночас уповноважений центральний орган здійснює оцінку впливу на довкілля в порядку, який визначається Законом для планованої діяльності, яка може мати значний транскордонний вплив.

У вказаних випадках інформація про надсилання документів про плановану діяльність, що належить оцінці впливу на довкілля, до уповноваженого центрального органу надсилається програмними засобами ведення Реєстру через електронний кабінет Реєстру суб'єкту господарювання на його електронну адресу, яку той зобов'язаний зазначити під час реєстрації в Реєстрі (вказана електронна адреса відображається в Реєстрі).

Звіт з оцінки впливу на довкілля й інші документи, які стосуються конкретної планованої діяльності, створені під час оцінки впливу на довкілля, зберігаються в Реєстрі у вільному доступі через веб-сайт Реєстру впродовж усього часу провадження планованої діяльності (не менше як п'ять років з дня видачі рішення про провадження планованої діяльності).

Отож уповноважений центральний орган (чи уповноважений територіальний орган) вносить до Реєстру вимоги щодо обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, яка підлягає введенню до звіту з оцінки впливу на довкілля (у разі надання), висновок з оцінки впливу на довкілля, рішення про врахування результатів оцінки транскордонного впливу на довкілля (у разі її проведення), рішення про відмову у видачі чи анулювання висновку з оцінки впливу на довкілля (у разі їх прийняття), інформацію про рішення

щодо провадження планованої діяльності, впродовж трьох робочих днів від моменту отримання відповідного документа чи інформації.

На всі документи, що вносяться до Реєстру уповноваженим центральним органом (або уповноваженим територіальним органом), накладається електронний цифровий підпис відповідальних працівників такого органу.

7.3. Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні

Нині особливої актуальності набула проблема застосування пестицидів та агрохімікатів у сільському господарстві й дослідження наслідків їх впливу на природу та здоров'я людини.

Відповідно до Закону України «Про пестициди і агрохімікати» від 2 березня 1995 р., пестициди – це отруйні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, внаслідок діяльності яких вражаються рослини, тварини, люди і завдається шкода матеріальним цінностям, а також гризунам, бур'янам, деревній, чагарниковій рослинності, засмічуючим видам риб. Агрохімікати ж визначаються Законом як органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості рослинницької продукції²⁹⁵. Отже, можна зробити висновок, що пестициди – це всі хімікати, що використовуються для знищення шкідників, а агрохімікати – це добрива, які застосовуються для хімічної меліорації ґрунтів.

Відповідно до вказаного закону, застосування, реалізація і виробництво агрохімікатів та пестицидів може здійснюватися тільки у разі проведення їх державних випробувань, а також державної реєстрації. У чинному законодавстві передбачено обов'язкове проведення державних випробувань пестицидів і агрохімікатів вітчизняного та іноземного виробництва з метою біологічної, токсиколого-гігієнічної й екологічної оцінки та розроблення регламентів їх застосування.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі щорічно реєструється понад 1,5 млн випадків отруєнь людей пестицидами. Зазвичай вплив цих речовин відчуває населення з незначними доходами. Проблемаю застосування пестицидів є те, що вони призводять до пригнічення активності ґрунтів, своєю чергою, це призводить до втрати харчової цінності та смакових якостей продукції, зменшення строку придатності споживання. Пестициди створюють еколого-гігієнічну проблему, а саме підвищують ризик захворювання населення.

Зважаючи на положення Конституції України, де вказано, що людина вважається найвищою соціальною цінністю, – на державу покладається обов'язок для вжиття ефективних заходів стосовно зменшення ризиків негативного впливу на організм людини пестицидів та агрохімікатів. Звичайно неможливо не використовувати у сільському госпо-

²⁹⁵ Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80/page>

дарстві пестициди, але потрібно мінімізувати їхнє застосування, що зумовить зменшення їхнього впливу на організм людини.

У світі ведуться інтенсивні розробки нових препаратів задля зменшення шкідливої дії пестицидів на навколишнє природне середовище і людину. Нещодавно розроблено нові, екологічно нешкідливі препарати, які повністю розкладаються в ґрунті на вуглекислий газ і воду. Тому в цьому питанні Україні слід переймати позитивний досвід Японії, США, Франції й інших передових країн у напрямі застосування пестицидів нового покоління, які розроблені на основі молочнокислих бактерій.

На національному рівні роботу стосовно вирішення проблеми небезпечних пестицидів в Україні почали проводити з другої половини 90-х років минулого століття. У 1996–1998 рр. в Україні працювали Робоча група зі збалансованого сільського господарства, Проект екологічної політики та технології (USAID) і Програма сприяння збалансованому розвитку України, які заклали основи вирішення проблеми пестицидів на національному рівні.

У 1999–2003 рр. виконувався українсько-данський проект «Ліквідація ризиків, пов'язаних з накопиченими в Україні непридатними або забороненими для використання пестицидами» (DANCEE, DEPA), який складався з двох фаз. Головна мета Фази I полягала у підготовці Плану дій зі зменшення ризику, пов'язаного з накопиченими в Україні небезпечними пестицидами, та пілотних проектів, які повинні були стати прикладами реалізації технічних аспектів Плану дій. Фаза II мала на меті впровадження пілотних проектів, підтримку місцевих організацій-виконавців та участі громадськості, підготовку команд для обстеження, пошук фінансування з внутрішніх і зовнішніх джерел. У рамках цього проекту данською фірмою COWI і структурами Міністерства екології та природних ресурсів України (Міжвідомчим екологічним центром і Національним центром поводження з небезпечними відходами) за участі різних наукових установ, організацій, відомств, експертів та громадськості було створено План дій зі зменшення ризику, пов'язаного з накопиченими в Україні небезпечними пестицидами. Цей план розроблявся в контексті Загальнодержавної програми поводження з токсичними відходами. На момент обговорення проекту Плану дій Програма знаходилася на розгляді у Верховній Раді України і була остаточно погоджена 14 вересня 2000 р.

Саме Законом України від 14 вересня 2000 р. № 1947-14 затверджено Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами. Державним замовником Програми є центральний орган виконавчої влади, до відання якого віднесені питання забезпечення екологічної безпеки й охорони навколишнього природного середовища²⁹⁶.

На національному рівні порядок проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, був затверджений Постановою КМУ від 4 березня 1996 р. № 295²⁹⁷.

Проте лише при внесенні змін до цього порядку, Постановою КМУ від 21 листопада 2007 р. № 1328, а саме:

«Державний реєстр препаратів ведеться в електронному вигляді. До Державного реєстру препаратів заноситься реєстраційний номер препарату, дата видачі, серія та номер посвідчення про державну реєстрацію препарату, найменування та вміст діючої

²⁹⁶ Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами: Закон України від 14.09.2000 р. № 1947-14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1947-14>

²⁹⁷ Про затвердження Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні: Постанова КМУ від 04.03.1996 р. № 295. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/295-96-%D0%BF>

речовини, торгова назва препарату та позначення його препаративної форми, класифікація препарату, найменування заявника та його адреса, найменування виробника препарату, сфера застосування (перелік сільськогосподарських культур), строк реєстрації препарату, дата скасування (призупинення) державної реєстрації препарату».

Державний реєстр препаратів розміщується на веб-сайті Мінприроди.

Користування даними Державного реєстру препаратів є **безоплатним**²⁹⁸. Державний реєстр пестицидів та агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, став відкритим та доступним для ознайомлення, що, своєю чергою, уможливило вжиття ефективних заходів зі зменшення ризиків негативного впливу на організм людини пестицидів та агрохімікатів.

Транспортування, зберігання, застосування, утилізація, знищення й знешкодження пестицидів та агрохімікатів і торгівля ними здійснюються відповідно до вимог, установлених чинним законодавством, санітарними правилами транспортування, зберігання і застосування пестицидів і агрохімікатів та іншими нормативними актами, порушення яких тягне цивільну, господарсько-правову, матеріальну, дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте нормативно-правове забезпечення функціонування автоматизованої системи ведення кадастрів природних ресурсів.
2. Назвіть причини розвитку інформаційних технологій у галузі екології.
3. Визначте методи і засоби формування інформаційно-комунікаційної бази кадастрів природних ресурсів.
4. Виділіть основні операції, автоматизацію виконання яких повинні забезпечувати автоматизовані кадастрові системи.
4. До повноважень яких органів державної влади віднесено ведення державного водного кадастру?
5. На основі якого принципу складено геопортал «Водні ресурси України»? Розкрийте його зміст.
6. Як співвідносяться між собою функції державного кадастру та державного обліку природних ресурсів?
7. Які суб'єкти здійснюють забезпечення функціонування автоматизованої системи обробки даних державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин?
8. Які електронні сервіси у галузі надрокористування є доступними?
9. Охарактеризуйте інформаційно-технологічне забезпечення лісового кадастру.
10. Опишіть основні функції геопорталу «Ліси України».
11. Визначте джерела інформації для формування кадастру природних територій курортів України.
12. Дайте визначення поняття «оцінка впливу на довкілля».
13. Які документи повинен підготувати суб'єкт господарювання для проведення оцінки впливу на довкілля й отримання висновку з оцінки впливу на довкілля?

²⁹⁸ Про внесення змін до Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні: Постанова КМУ від 21.11.2007 р. № 1328. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1328-2007-%D0%BF>

14. Яким законом запроваджено європейську модель екологічної оцінки в Україні та забезпечення виконання міжнародних зобов'язань нашої країни?

15. Поняття Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля та його призначення.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 1489-XI. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
4. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. № 3252-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
5. Лісовий кодекс України в ред. від 8 лютого 2006 р. № 1266-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 7. Ст. 89.
6. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. № 3782-III. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
7. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 7260-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.
8. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16.06.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.
9. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. № 8961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 198.
10. Про державний земельний кадастр: Закон України від 23.05.2017 р. № 1964-IX р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 50. Ст. 985.
11. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 06.07.2011 р. № 2059-VIII р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 29. Ст. 315.
12. Порядок інформаційної взаємодії між кадастрами та інформаційними системами, затв. Постановою КМУ від 03.06.2013 р. № 483. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/483-2013-п>
13. Кадастрово-реєстраційна система в Україні: нинішній стан і перспективи розвитку: аналітична доповідь Центру Разумкова. *Національна безпека і оборона*. 2017. № 6. С. 2–27.
14. Козлова Т. В., Шевченко С. О. ГІС в кадастрових системах: навч. посібник. К.: НАУ, 2013.
15. Панас Р. М., Маланчук М. С. Кадастр природних ресурсів: навч. посібник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014.
16. Ткач Р. Кадастрова і реєстраційна системи України: перспективи співіснування. *Національна безпека і оборона*. 2018. № 1 С. 41–42.
17. Яремак З. В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Івано-Франківськ, 2009.

Розділ 8

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО

8.1. Принципи формування електронних інформаційних ресурсів у господарському суді

8.2. Портал електронних сервісів «Електронний суд»

8.2.1. Електронний суд: поняття та правові засади

8.2.2. Електронний суд: принципи та механізм роботи

8.3. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, її функції

8.4. Поняття та класифікація електронних доказів у судовій практиці

8.1. Принципи формування електронних інформаційних ресурсів у господарському суді

Досягнення в електронних інформаційних ресурсах, насамперед після 50-х рр. ХХ ст., призвели до інформаційної трансформації суспільства, радикально змінивши способи пошуку, зберігання, обробки та поширення інформації. Нещодавно інформаційно-комунікаційні технології стали технологіями загального повсякденного призначення і використовуються в усіх сферах діяльності суспільства.

Упровадження електронного документообігу в судовій системі на сучасному етапі розвитку українського суспільства має дуже важливе значення, адже воно дасть змогу зменшити час проходження, обробки та впровадження документів і наблизитись до стандартів розвинених світових держав²⁹⁹.

У сучасних умовах розвитку суспільства для будь-якої комп'ютеризованої системи управління виникає необхідність визначення основних напрямів циркуляції електронних інформаційних ресурсів, місця їх створення, пункти збору та способи їх передачі, перелік, обсяги, склад масивів електронних інформаційних ресурсів у кожному потоці та принципи формування масивів на електронних носіях. Для аналізу організації електронних інформаційних ресурсів у Господарському суді Львівської області було використано принципи інтегрованої обробки вихідних даних.

Засади використання автоматизованої системи документообігу Господарського суду Львівської області розроблено відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Положення про автоматизовану систему документообігу суду (в редак-

²⁹⁹ Лебедев В. М. Комп'ютеризація та інформатизація судів – вимоги сучасності. *Інформатизація судів*. 2015. № 29. С. 12.

ції, затвердженій рішенням Ради суддів України від 05 червня 2015 р. № 55), Положення про збори суддів у Господарському суді Львівської області.

Правове регулювання відносин, пов'язаних із функціонуванням автоматизованої системи документообігу в Господарському суді Львівської області, здійснюється цими Засадами відповідно до Положення про автоматизовану систему документообігу суду, законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про доступ до судових рішень», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних» та інших нормативно-правових актів³⁰⁰.

Засади визначають порядок функціонування автоматизованої системи документообігу в Господарському суді Львівської області, які забезпечують:

- реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції, в тому числі судових справ, етапів їх руху;
- об'єктивний та неупереджений розподіл судових справ між суддями з дотриманням принципів випадковості та в хронологічному порядку надходження судових справ, з урахуванням завантаженості кожного судді (збалансованого навантаження);
- визначення присяжних та народних засідателів для судового розгляду з числа осіб, які внесені до відповідних списків;
- надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду судових справ у випадках, встановлених законом;
- оприлюднення передбаченої Положенням про автоматизовану систему документообігу суду інформації для розміщення на веб-сайтах судів веб-порталу «Судова влада України»;
- виготовлення та збереження оригіналів електронних документів суду;
- централізоване зберігання оригіналів електронних документів суду та інших процесуальних документів, в тому числі оригіналів електронних судових рішень, виготовлених судом;
- підготовку та автоматичне формування статистичних даних, узагальнюючих, аналітичних показників, отриманих на підставі внесеної до автоматизованої системи інформації;
- видачу копій судових рішень, виконавчих документів на підставі наявних у автоматизованій системі даних;
- автоматичне надсилання засобами електронного зв'язку оригіналів електронних документів суду (в тому числі судових повісток у вигляді SMS-повідомлень) учасникам судового процесу за їх заявками;
- передачу судових справ до електронного архіву.

У Господарському суді Львівської області як суді першої інстанції використовується комп'ютерна програма, розроблена адміністратором автоматизованої системи для загальних судів.

Сучасні заходи для автоматизації технологічних процесів обробки інформації в суді забезпечуються завдяки можливостям автоматизованої системи, яка полягає у виконанні таких завдань:

- реєстрація та розподіл вхідної кореспонденції, реєстрація вихідної кореспонденції та внутрішніх документів суду;

³⁰⁰ Інформаційне законодавство України: науково-практичний коментар / за ред. С. В. Бондаренко. К.: Юридична думка, 2009. С. 187.

- розподіл судових справ між суддями, визначення запасного судді, слідчого судді, присяжних та народних засідателів;
- взяття на контроль та здійснення контролю за виконанням вхідних та внутрішніх документів суду, інформування голови суду, керівника апарату суду та особи, відповідальної за опрацювання документа, про закінчення строків його виконання;
- фіксування етапів проходження документів до їх передачі в електронний архів, а також передачі судових справ з однієї судової інстанції до іншої;
- реєстрація процесуальних дій та документів у судовій справі;
- регулювання дотримання процесуальних строків розгляду судової справи та інформування головуючого судді, голови суду та секретаря судової палати про закінчення цих строків;
- застосування електронно-цифрового підпису для підписання оригіналу електронного документа суду;
- пошук судових справ та документів за їх реквізитами;
- індексація документів та їх контекстний пошук;
- створення та видача копій судових рішень та виконавчих документів на підставі даних, що містяться в автоматизованій системі, в тому числі надсилання засобами електронного зв'язку оригіналів електронних судових рішень;
- зберігання текстів судових рішень та інших документів, створених у автоматизованій системі;
- відправлення оригіналів електронних судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень;
- надання в установленому законом порядку інформації про стан розгляду судових справ;
- підготовка та автоматичне формування статистичних даних, узагальнюючих, аналітичних показників, отриманих на підставі внесеної до автоматизованої системи інформації;
- надсилання засобами електронного зв'язку оригіналів електронних документів суду та текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень;
- передача судових справ до електронного архіву;
- надсилання оригіналів електронних документів суду до державних реєстрів та інформаційних систем інших державних органів і установ³⁰¹.

Вхідна кореспонденція, в тому числі процесуальні документи, приймається і опрацьовується користувачами автоматизованої системи, які мають доступ до автоматизованої системи відповідно до їх функціональних обов'язків, і реєструється в автоматизованій системі в день її надходження. У разі неможливості здійснити реєстрацію вхідної кореспонденції в день її надходження, така кореспонденція реєструється в автоматизованій системі в строк, визначений у розпорядженні керівника апарату суду із зазначенням причин установлення такого терміну.

Кожній судовій справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматизованою системою автоматично в суді першої інстанції та залишається незмінним незалежно від проходження судової справи в інстанціях чи надходження судової справи за підсудністю з іншого суду будь-якої юрисдикції, в тому числі в разі повторного надходження судової справи після її належного оформлення, та який повинен обов'язково вказуватися судами всіх інстанцій в судовому рішенні³⁰².

³⁰¹ Аналіз стану обліково-статистичної роботи у Державній судовій адміністрації України, її територіальних управліннях та в апеляційних і місцевих судах у першому півріччі 2018 року.

³⁰² Клімушин П. С., Серенко А. О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. С. 95.

Принципи функціонування автоматизованої системи документообігу суду затверджуються на основі Рішення зборів суддів Господарського суду Львівської області та вносяться до автоматизованої системи не пізніше робочого дня, що настає після проведення цих зборів.

Кабінет електронних сервісів електронного суду виконує такі основні дії:

- сплата судового збору он-лайн інформація про реквізити для сплати судового збору, можливість формування квитанції й он-лайн сплати судового збору;
- інформація щодо стадій розгляду судових справ – інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого;
- єдиний державний реєстр судових рішень – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень;
- надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу – обмін електронними документами між судом та учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів у електронному вигляді;
- надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлень – надсилання судами учасникам судового процесу та кримінального провадження текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень;
- оприлюднення відомостей у справах про банкрутство – надання вільного доступу до інформації про перебування суб'єктів підприємницької діяльності (контрагентів, боржників, поручителів тощо) у процедурі банкрутства³⁰³.

Розглянемо детальніше деякі з вказаних послуг:

На офіційному веб-порталі «Судова влада України» запроваджено новий функціонал – можливість користувачів порталу переглянути, здійснити пошук та роздрукувати інформацію про стадії розгляду судових справ.

Такі зміни впроваджено на виконання Закону України «Про судоустрій та статус суддів», де передбачено, що інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого, є відкритою та підлягає оприлюдненню на офіційному веб-сайті судової влади України.

Веб-сайт Єдиного державного реєстру судових рішень містить такі основні підрозділи: загальні положення, пошук на сайті, пошук на сайті за текстом, використання спеціальних знаків при пошуку, використання логічних операторів при пошуку, пошук на сайті за розширеними параметрами, використання результатів пошуку, перегляд знайденого документа, використання інформаційно-правової електронної бази.

До Реєстру вносяться судові рішення Верховного Суду України, апеляційних і місцевих судів – вироки, рішення, постанови, накази, ухвали, окремі ухвали суду, що ухвалені судами у кримінальних, цивільних, господарських справах, у справах адміністративної юрисдикції, у справах про адміністративні правопорушення, крім судових рішень, які містять інформацію, що є державною таємницею.

Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України відповідно до Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р. № 3262-IV.

³⁰³ Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Основи електронного документообігу: навч. посібник. К.: Центр уч. літ-ри, 2013. С. 56.

База даних Реєстру містить інформацію довідкового характеру. Будь-яка текстова, графічна або інша інформація, подана на офіційному веб-порталі судової влади України, захищена авторським правом. Цей захист поширюється на програмне забезпечення, пошукові алгоритми, оформлення і структуру сторінок, а також базу даних³⁰⁴.

Сайт складається зі сторінок:

Головна – містить поля вводу параметрів для виконання пошуку документів. Пошук виконується за текстом судового рішення або за розширеними параметрами. Результати пошуку відображаються у вигляді таблиці з посиланнями на документ.

Законодавство – містить посилання на законодавчі документи. Для того, щоб переглянути документ, необхідно натиснути на посилання. У новому вікні відобразиться текст документа.

Контакти – містить інформацію про реквізити інформаційно-технічного адміністратора ЄДРСР: найменування, адреса, номер телефону та інтерфейс для відправлення повідомлення.

Правила – містить інформацію про правила роботи з ЄДРСР.

Допомога – містить інформацію про користування сайтом, його можливості та зміст.

Повний доступ – виводить додаткову форму для реєстрації фахівців, що відповідно до законодавства мають право на повний доступ до даних Реєстру.

Із 17 червня 2013 р. у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції запроваджено порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді.

Наказом Державної судової адміністрації України від 07 листопада 2016 р. № 227 затверджено новий Тимчасовий регламент надсилання судом електронних документів учасникам судового процесу, кримінального провадження³⁰⁵.

Нині будь-який громадян має змогу одержувати процесуальні документи у електронному вигляді паралельно з документами у паперовому вигляді.

Для отримання процесуальних документів у електронному вигляді необхідно виконати такі дії:

1. Зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (завести поштову скриньку електронного суду), розміщеній на офіційному веб-порталі судової влади України за відповідною адресою.

2. Подати до суду заявку про одержання процесуальних документів у електронному вигляді, яку потрібно роздрукувати на офіційному веб-порталі судової влади України. Процесуальні документи у відповідній справі, що видані після дати подання вказаної заявки до суду, в обов'язковому порядку будуть надіслані в електронному вигляді на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу в домені.

Із 01 жовтня 2013 р. у всіх місцевих та апеляційних загальних судах запроваджено порядок щодо надсилання судами учасникам судового процесу та кримінального провадження текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень (згідно з наказом Державної судової адміністрації України від 20 вересня 2013 р. № 119 «Про реалізацію проекту

³⁰⁴ Сегай М. Концептуальні засади інформатизації судочинства. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2016. № 4 (23). С. 193.

³⁰⁵ Серенок А. О. Е-уряд: показник зрілості для України. *Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду вдосконалення діяльності органів влади: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2015. С. 206.*

щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу у місцевих та апеляційних загальних судах»³⁰⁶.

Цей проект також запровадили в Господарському суді Львівської області. Для одержання тексту судової повістки в електронній формі у вигляді SMS-повідомлення учаснику судового процесу треба подати до суду відповідну заявку й обов'язково вказати свій номер мобільного телефону в цій заявці.

Судова повістка в електронному вигляді надходитиме учаснику судового процесу, тобто за допомогою SMS-повідомлення від суду до абонентів мобільних операторів (Київстар, МТС, Life).

Також можливе застосування офіційного оприлюднення даних, яке відбувається у випадках, передбачених Законом, а саме офіційному оприлюдненню підлягають такі дані:

- оголошення про проведення загальних зборів кредиторів у процедурі санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство;
- повідомлення про прийняття до розгляду заяви про затвердження плану санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство;
- оголошення про порушення справи про банкрутство;
- повідомлення про введення процедури санації;
- повідомлення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- повідомлення про поновлення провадження у справі про банкрутство боржника у зв'язку з визнанням мирової угоди недійсною або її розірванням;
- оголошення про проведення аукціону з продажу майна боржника;
- повідомлення про результати аукціону з продажу майна боржника;
- повідомлення про скасування аукціону з продажу майна боржника;
- оголошення про порушення справи про банкрутство і відкриття процедури санації відповідно до ст. 94 Закону³⁰⁷.

Зміст оголошення (повідомлення), яке підлягає офіційному оприлюдненню, повинно відповідати вимогам законодавства України. Оголошення (повідомлення), які офіційно оприлюднено, зберігаються на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України. На цьому веб-сайті цілодобово забезпечується вільний безкоштовний доступ до офіційно оприлюднених оголошень.

Необхідно зауважити, що технології, впроваджені в роботу судочинства, мають відповідати сучасним вимогам. Окремі елементи електронного суду наявні в кожному суді. Це, наприклад, – система електронного діловодства, а також Єдиний реєстр судових рішень. Питання в тому, наскільки готові до електронного документообігу учасники процесу. Очевидно, що впровадження інформаційних технологій передбачає доступ до них обох сторін. Однак нині не всім сторонам судочинства може бути надано такий доступ.

Отже, можна зробити висновки, що впровадження інноваційних інформаційно-технологічних процесів у діяльність органів судової влади та процес здійснення правосуддя зумовлені закономірним розвитком сучасних засобів масової комунікації й їх поширенням на всі сфери людської діяльності. Їх поетапне запровадження та комплексне застосування стає реальною запорукою поліпшення доступу до правосуддя та його якісних характеристик.

³⁰⁶ Аналіз стану обліково-статистичної роботи у Державній судовій адміністрації України, її територіальних управліннях та в апеляційних і місцевих судах у першому півріччі 2013 року.

³⁰⁷ Офіційний веб-портал Асоціації «Інформаційні технології України». *Державна політика в сфері інформаційних технологій*.

Перспективи розвитку електронного документообігу в судових органах України потрібно спрямувати на вдосконалення технічних, програмних та інформаційних засобів ведення судового документообігу України. Для досягнення обраних цілей необхідно здійснювати проведення систематичної роботи з підготовки та перепідготовки спеціалістів установи, які займаються діловодством у судовій сфері, а ще здійснюють технічне забезпечення введення, передачі та зберігання електронних документів. За умови дотримання всіх процесуальних і технічних вимог, електронний документообіг у судовій системі України буде повністю впроваджено з урахуванням міжнародного досвіду³⁰⁸.

8.2. Портал електронних сервісів «Електронний суд»

8.2.1. Електронний суд: поняття та правові засади

Імплементація у вітчизняну правову систему стандартів європейського судочинства щодо забезпечення права на справедливий суд передбачає, зокрема, реалізацію заходів з дотримання строків розгляду і вирішення справи. Нині в Україні запроваджено проект «Електронний суд», який передбачає обмін електронними документами між судом і учасниками судового процесу й електронний доступ до правосуддя. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції й інших установ судової системи встановлює, що одним з основних моментів цієї програми є зменшення термінів розгляду судових справ і підвищення доступу до правосуддя на основі комплексного використання новітніх інформаційних технологій³⁰⁹.

Згідно з Наказом Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 р. «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» зі змінами, внесеними наказом Державної судової адміністрації України від 14 червня 2013 р., з 17 червня 2013 р., в усіх місцевих і апеляційних судах загальної юрисдикції запроваджується порядок щодо обміну електронними документами між судом і учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді, паралельно з їх паперовим аналогом. Отримавши позитивну оцінку з боку практиків-юристів, було продовжено впровадження проекту електронного судочинства і на підставі наказу Державної судової адміністрації з 1 жовтня 2013 р. в усіх місцевих і апеляційних загальних судах запроваджено проект щодо надсилання судами учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень³¹⁰.

³⁰⁸ Марчук Ю. Ескіз технології перетворення інформаційного потенціалу в інформаційний ресурс. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 19.

³⁰⁹ Ткачова А. В. Специфіка і тенденції розвитку інформаційного сектору економіки України. *Ефективна економіка*. 2013. № 1. С. 7.

³¹⁰ Тронько В. В. Вплив ІКТ на економічний розвиток країни. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. С. 7.

Це зумовлено розвитком сучасних інформаційних і комунікаційних технологій та їх застосуванням у всіх сферах суспільного життя. Їх упровадження у діяльність органів судової влади насамперед актуальне в умовах масової інформатизації не тільки українського суспільства, але й світового співтовариства. Однак практична реалізація проекту електронного судочинства, перебуваючи на початковому етапі, стикається з проблемою недостатнього правового регулювання порядку його втілення у галузевих процесах.

На виконання Указу Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» Державна судова адміністрація розробила і затвердила Концепцію створення Єдиної судової інформаційної системи. Головною метою її створення та функціонування є інформаційна і технологічна підтримка судочинства на принципах дотримання балансу між потребою громадян, суспільства і держави у вільному обміні інформацією та необхідними обмеженнями на її поширення.

У межах створення й вдосконалення Єдиної судової інформаційної системи України реалізується проект «Електронний суд». Так, Наказом Державної судової адміністрації України від 27 січня 2012 р. «Про утворення міжвідомчої робочої групи з розробки пілотного проекту «Електронний суд»» утворено цю групу, з-поміж завдань якої є аналіз функціональних і технологічних можливостей інформаційної інфраструктури судів загальної юрисдикції.

На думку керівника проекту «Електронний суд» О. Самборської, його основними завданнями є поліпшення умов роботи працівників судів, а також забезпечення швидкого, а головне, зручного доступу громадян до правосуддя. Електронний суд – це суд, двері якого відчинені цілодобово й в якому немає черг³¹¹.

Пріоритетними завданнями проекту є забезпечення відкритого доступу учасників процесу до інформації шляхом створення сучасних інтернет-ресурсів і встановлення у приміщеннях судів інформаційно-довідкових кіосків, поетапний перехід до електронного обміну процесуальними документами між судом і учасниками процесу із застосуванням електронного цифрового підпису, до електронного обміну інформацією з базами даних інших державних органів та установ, до забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства, формування єдиного електронного архіву судових документів.

Запровадження у вітчизняне судочинство проекту «Електронний суд» – безумовна новація, яка зумовлена загальносвітовим інформаційним прогресом. Із метою ознайомлення з його основними положеннями, особливостями функціонування та порядком упровадження 21 серпня 2013 р. відбувся семінар «Реалізація проекту «Електронний суд» – алгоритм дій» за участю Державної судової адміністрації України, Центру сертифікації ключів інформаційно-довідкового департаменту Міндоходів України, адвокатів та інших юристів-практиків. За результатами обговорення, правнича спільнота дійшла висновку, що впровадження інформаційних технологій у судах – це не данина моді, а досконалий засіб для досягнення прозорості в діяльності судів, один зі способів забезпечення доступу до судочинства, деперсоналізація відносин людини і громадянина у взаєминах із представниками судової влади, що впровадить створення єдиного «пункту контакту» громадян і організацій із судовими структурами, а це є ще одним важелем у протидії корупції в судочинстві³¹².

³¹¹ Сегай М. Концептуальні засади інформатизації судочинства. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2016. № 4 (23). С. 195.

³¹² Ленков С. В. Захист національних інформаційних ресурсів в аспекті інформаційної безпеки України. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2009. Т. 1. № 5. С. 21.

Аналіз нормативно-правових актів, присвячених регулюванню процесу реалізації проекту «Електронний суд», дає змогу зробити висновок, що для його втілення необхідно пройти такі два етапи:

- направлення процесуальних документів суду учасникам судового процесу засобами електронного зв'язку та надсилання судових повісток у вигляді SMS-повідомлень;
- внесення відповідних змін у процесуальне законодавство; матеріально-технічне забезпечення проекту, повноцінний обмін електронними документами між судом і учасниками процесу; можливість направлення електронних запитів інформації й отримання електронних відповідей на них; використання електронних платежів для оплати судових витрат тощо³¹³.

Нині ми перебуваємо на завершенні першого етапу, метою якого є не тільки запровадження вказаних заходів, але й їх апробація з метою виявлення проблем, ускладнень, можливих недоопрацювань, які й визначатимуть основний напрям діяльності з запровадження електронного судочинства на другому етапі.

Заходи, спрямовані на реалізацію першого етапу проекту «Електронний суд», мають два аспекти:

- надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу;
- надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлення.

Порядок надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу передбачає можливість кожного з них отримувати процесуальні документи в електронному вигляді паралельно з документами у паперовому варіанті. Для отримання процесуальних документів в електронному вигляді потрібно зареєструвати поштову скриньку електронного суду на офіційному веб-порталі судової влади України.

Реєстрація відбувається шляхом заповнення відповідної реєстраційної форми, у якій зазначаються такі відомості:

- найменування для юридичних осіб або прізвище, ім'я, по батькові для фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- для юридичних осіб ідентифікаційний код юридичної особи, для фізичних осіб і фізичних осіб-підприємців – ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина);
- адреса місцезнаходження або місця проживання;
- адреса особистої електронної пошти (e-mail), номери телефонів (факсів);
- інформація про особу, яка внесла дані (ПІБ, посада, номер телефона);
- дата та час заповнення, які проставляються автоматично;
- згода суб'єкта персональних даних на обробку персональних даних (для фізичних осіб)³¹⁴.

Після реєстрації особа повинна подати до суду заявку про намір отримувати процесуальні документи в електронному вигляді. З дати подання вказаної заявки до суду й її реєстрації в автоматизованій системі документообігу всі процесуальні документи будуть надходити в електронному вигляді на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу. Це значно пришвидшить процес ознайомлення осіб із процесуальними документами у справі, оскільки після їх підписання електронним цифровим підписом судді вони автоматично надсилатимуться учаснику процесу, який їх отримає впродовж години.

³¹³ Баркова О. В. Електронні ресурси: аспекти типології. К., 2014. С. 15.

³¹⁴ Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х., 2016. С. 15.

Електронний обмін процесуальними документами потребує обов'язкового використання електронного цифрового підпису, який можна отримати в акредитованому центрі сертифікації ключів. Однак упровадження електронного цифрового підпису як складової проекту «Електронний суд» знаходиться на початковому етапі, й подальші дії повинні бути спрямовані саме на вдосконалення процедури його видання та проведення роз'яснювальної роботи щодо його використання користувачами системи електронного судочинства.

Другим аспектом запровадження проекту «Електронний суд» є можливість надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлення. Порядок надсилання учасникам судового процесу (кримінального провадження) текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень визначає, що їх формування та надсилання здійснюється засобами автоматизованої системи документообігу в електронному вигляді шляхом відправки SMS-повідомлень.

Для отримання тексту судової повістки в електронній формі за допомогою SMS-повідомлення учаснику судового процесу потрібно подати до суду відповідну заявку. Така заявка оформляється безпосередньо в суді або шляхом роздрукування та заповнення форми, яка розміщена на офіційному веб-порталі судової влади України. У ній обов'язково потрібно вказати номер мобільного телефону учасника судового процесу, який може бути номером будь-якого з операторів мобільного зв'язку України.

Оскільки і у цивільному, і в кримінальному процесі важливе отримання відомостей про належне повідомлення учасників судочинства про час і місце розгляду справи, то цей аспект врахований у діяльності електронного судочинства. Результат доставки SMS-повідомлення на номер мобільного телефону учасника (дата і час доставки або причина недоставки) автоматично розміщується у відповідному електронному реєстрі автоматизованої системи документообігу. Відповідальний працівник апарату суду роздруковує таке повідомлення та долучає його до матеріалів справи.

Зауважимо, що використання електронних засобів зв'язку передбачено не тільки щодо судів загальної юрисдикції, але й у виконавчому провадженні та процесі реалізації рішень Європейського суду з прав людини. Зокрема, у процесі взаємодії Державної виконавчої служби України та Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини щодо збору необхідних документів та інформації під час розгляду заяв зі скаргами на невиконання рішень судів, вжиття заходів щодо їх термінового виконання та заходів з виконання рішень Європейського суду вони обмінюються запитом й інформацією, яка направляється поштою та засобами електронного зв'язку³¹⁵.

Оперативність обміну інформацією за допомогою новітніх технологій зумовлює висновок про те, що одним із напрямів розвитку проекту електронного судочинства є можливість і доцільність його запровадження в усіх сферах діяльності органів судової влади, зокрема й в адміністративному та господарському судочинстві.

У контексті забезпечення вчасного отримання електронної інформації спірними є положення п. 14 «Правил реєстрації користувачів та роботи в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу», відповідно до якого адміністратор не несе відповідальності за відмову в отриманні особою кореспонденції, технічні обмеження сервісу «Електронний суд» або за технічні збої в наданні послуг сервісу «Електронний суд», зберігання кореспонденції, файлів або інших даних в електронному сервісі «Електронний суд», доставку пошти, збереження адреси особи, а також за

³¹⁵ Косиненко Н. С., Фризен І. Г. Інформаційні системи и технології в економіці: навч. посібник для бакалаврів. М.: Дашков, 2015. С. 109.

спричинення будь-яких збитків особі при наданні або ненаданні послуг сервісу «Електронний суд»³¹⁶.

Безпека особистих даних і конфіденційність інформації не менш важливі, ніж забезпечення належного судового захисту особи, передусім нині, коли вельми поширені випадки кіберзлочинності, від якої, як свідчить практика, страждають не тільки пересічні громадяни, але й державні органи та комерційні організації.

Тому вважаємо, що вкрай необхідне правове регулювання питань безпеки інформації, визначення кола осіб, які повинні забезпечувати її конфіденційність, збереження та передання адресату, а також установлення відповідальності за порушення у цій сфері. Як слушно зазначалося, для перетворення суспільства в сучасне інформаційне суспільство важливим є не лише обсяг інформації, інтенсивність обігу інформації й обміну інформацією, але й її якісні показники. Інформаційне суспільство навряд чи зможе постати без формування методики та поширення культури опрацювання інформації³¹⁷.

Мовлячи про напрями та перспективи вдосконалення правового регулювання електронного судочинства, необхідна вказівка на те, що правовий масив, який регулює інформаційні відносини, наразі складається з чималої кількості нормативно-правових актів різної юридичної сили. Як зазначає О. Баранов, наявна практика «незалежного» створення нормативно-правових актів призводить до виникнення великої кількості дублюючих норм, які, на жаль, іноді суперечать одна одній. А це є причиною виникнення надмірності інформаційного законодавства, його суперечливості та неузгодженості. В умовах «анархічного» способу формування інформаційного права, коли нормативно-правові акти створюються на злобу дня, інтуїтивно, утворюються прогалини в інформаційному законодавстві, що суттєво гальмує розвиток цивілізованих інформаційних відносин у суспільстві³¹⁸.

Розв'язання цієї проблеми вбачається у проведенні кодифікації інформаційного законодавства та створення Інформаційного кодексу, до якого повинні ввійти правові норми, загальні для суспільних відносин у різних сегментах інформаційної сфери та які в наявній практиці повторюються в тій чи іншій формі в різних спеціальних законах.

Проблема розвитку та впровадження інформаційних технологій полягає не тільки у браку належного нормативно-правового регулювання. Вона має глибше підґрунтя і зачіпає основи людського буття. Так, О. Данильян порушив питання моральних дилем інформаційного суспільства. У цьому контексті він зазначає, що зубожіння духовного буття на тлі гігантського зростання інформації, про яке говорять і пишуть у засобах масової інформації, свідчить про те, що інформаційне суспільство не є безпроблемною й позитивною реальністю, про яку говорять його апологети, а розкриває новий рівень моральної безвиході й суперечностей, з якими не стикалися попередні епохи³¹⁹.

Розв'язання окреслених проблем неможливе тільки за допомогою суто технічної діяльності – вдосконалення інформаційного законодавства.

Виникає необхідність інноваційних підходів і до законотворчої діяльності у цій сфері, і до науково-теоретичного осмислення вказаних проблемних аспектів і розробки

³¹⁶ Клімушин П. С., Серенок А. О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. С. 19.

³¹⁷ Корнеев И. К. Информационные технологии в работе с документами: учебник. Х.: Проспект, 2016. С. 55.

³¹⁸ Безугла К. О. Сучасний стан сектору інформаційних технологій в Україні. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2014. № 19. С. 60.

³¹⁹ Безручко Д. С. Ключові напрями впливу інформаційно-комунікаційних технологій на економіку. *Соціально-економічні реформи у контексті інтеграційного вибору України: VII Міжнародна науково-практична конференція*. 2011. 20 жовтня.

найефективніших способів їх розв'язання. З огляду на це, в сучасній науковій літературі простежуються тенденції закладання основ філософії інформаційного права. Зокрема проблемам становлення філософії інформаційного права присвячені дослідження О. Дзьобаня. Філософія інформаційного права ним визначається як міжгалузева філософська наука, яка вивчає інформаційну суть (інформаційну побудову) права як складної соціальної системи, ґрунтуючись водночас разом із традиційними методами і способами на методологічному інструментарії природничо-наукових дисциплін³²⁰.

Упровадження інноваційних інформаційно-технологічних процесів у діяльність органів судової влади та процес здійснення правосуддя зумовлені закономірним розвитком сучасних засобів масової комунікації й їх поширенням на всі сфери людської діяльності. Їх поетапне запровадження та комплексне застосування є запорукою поліпшення доступу до правосуддя та його якісних характеристик.

Будучи на етапі впровадження та практичної апробації, проект «Електронний суд» спрямований на оптимізацію таких важливих аспектів судочинства, як забезпечення права на судовий розгляд, дотримання процесуальних строків розгляду справ, зменшення розміру судових витрат, гласність і відкритість тощо.

Навіть нетривалий досвід упровадження проекту «Електронний суд» дає змогу окреслити певні суперечливі аспекти, яких не можна недооцінювати й які потребують доопрацювання, вдосконалення або відмови від них. До таких можна віднести: суперечливість і недосконалість правового регулювання системи електронного судочинства, недовіру учасників судового процесу до електронного обміну процесуальними документами та продовження їх дублювання в паперовому варіанті, відсутність належного нормативного регулювання питань забезпечення безпеки інформації, яка міститься в системі «Електронний суд» і відповідальності за порушення в цій сфері тощо.

За належної уваги з боку держави це нововведення доведе свою ефективність. Вирішення наявних і попередження майбутніх проблем функціонування електронного судочинства можливе шляхом розроблення державної політики у сфері правового регулювання цієї галузі відносин. Під цим належить розуміти вдосконалення законодавства, технічно-інформаційне забезпечення судів, розроблення заходів і систем забезпечення захисту інформації, правове регулювання питань відповідальності осіб за порушення у цій сфері, вжиття заходів попередження кіберзлочинності у цій сфері, проведення навчальних семінарів серед працівників апарату суду й інших користувачів системи та систематичний моніторинг ефективності роботи системи та її постійна модернізація.

Сучасні проблеми, які стосуються формування, поширення та використання не лише інформації, а змістовного електронного інформаційного ресурсу стали для України актуальними, внаслідок швидкого розвитку інформаційно-комунікативних технологій, і тому ми повинні зосереджуватися на них для підвищення своєї конкурентоспроможності на світовій арені. Ці проблеми стосуються також судової системи країни та потребують негайного вирішення.

Нині електронний інформаційний ресурс у судах часто виконує роль «електронного доказу». Найпоширенішими видами джерел цифрової інформації, яка використовується учасниками цивільного процесу як зміст електронних доказів, є: електронні повідомлення, електронні документи, аудіо- та відеозаписи, інформація з глобальних інформаційних систем.

³²⁰ Дубиківський С. Л. Теорія інформаційної економіки та розвиток інформаційної економіки в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2013. № 34. С. 37.

Також важливо акцентувати на завданнях запровадження системи електронного суду, які дають змогу забезпечити відкритий доступ учасників процесу до інформації за допомогою створення сучасних інтернет-ресурсів і встановлення в приміщеннях судів інформаційно-довідкових кіосків, поетапний перехід до електронного обміну процесуальними документами між судом і учасниками судового процесу із застосуванням електронного цифрового підпису, до електронного обміну інформацією з базами даних інших державних органів та установ, до забезпечення повної комп'ютеризації процесів судового діловодства, формування єдиного електронного архіву судових документів.

Тому державі необхідно сприяти вдосконаленню системи електронного суду у вітчизному судочинстві, оскільки це сучасна новація, яка зумовлена загальносвітовим інформаційним прогресом і є досконалим засобом для досягнення прозорості в діяльності судів.

Здійснивши детальний аналіз вказаної інформації, необхідно зазначити, що для поліпшення роботи з електронними інформаційними ресурсами спеціалізованим судам треба вдосконалити заходи боротьби з кіберзлочинністю, потрібно вжити необхідних заходів для підвищення кваліфікації судових працівників, які працюють у цих судах, збільшити державне фінансування для подальшого запровадження в судах новітніх інформаційно-комунікативних технологій тощо.

8.2.2. Електронний суд: принципи та механізм роботи

Електронний суд як майбутня складова ЄСІТС – це один із важливих публічних сервісів для громадян, оскільки передбачає новий раніше відсутній функціональний елемент – можливість громадянам дистанційно (в електронному вигляді), не виходячи з дому чи перебуваючи в іншому віддаленому від суду місці, подавати позови до суду й отримувати в зворотному порядку від суду процесуальні документи.

Для початку роботи з сервісом необхідно зайти за веб-адресою «cabinet.court.gov.ua», де користувач має зареєструвати власний електронний кабінет (процесуальним законом визначено як «офіційна електронна адреса»). Реєстрація є доволі простою та потребує лише наявності ключа з електронним цифровим підписом. Водночас для реєстрації можуть бути використані ключі, видані будь-яким АЦСК.

Під час реєстрації система автоматично «підтягує» дані про особу з ЕЦП (прізвище, ідентифікаційний код тощо). У разі недостатньої інформації, персональних даних (наприклад, дані змінено, зокрема, електронну пошту) їх необхідно записати чи відкоригувати самостійно.

Після цього реєстрація завершена, а користувач одразу потрапляє в сервіс нині доступного «Електронного суду». Надалі після розробки інших сервісів ЄСІТС в електронному кабінеті буде доступний перелік усіх таких сервісів і відповідне посилання для можливого їх використання.

Сьогодні можна скористатися можливістю подання заяви до суду. Для цього слід перейти за посиланням «Заява». Система для зручності пропонуватиме наявні шаблони заяв, якими користувач за бажанням може скористатися. Крім того, «Електронний суд» дає можливість долучати в електронному вигляді додатки в електронному вигляді, опла-

чувати судовий збір. Після перевірки та формування заяви відповідним натисканням на необхідну кнопку підписуємо і відправляємо заяву до суду.

Надалі відповідно до проходження в суді заяви на сервіс «Електронний суд» користувача надходять повідомлення про результати авторозподілу, прийняті судом рішення, повістки, інші процесуальні документи.

Згідно з Наказом Державної судової адміністрації України від 31.05.2018 р., визначено всі 10 місцевих загальних судів міста Києва. Відповідальні працівники вказаних судів попередньо пройшли необхідний інструктаж і навчання з питань застосування сервісу «Електронного суду».

«Електронний суд» дає користувачу такий сервісний склад:

1. Сплата судового збору он-лайн (інформація про реквізити для сплати судового збору. Можливість формування квитанції й он-лайн сплати судового збору).

На інтернет-сторінці суду розміщено банківські реквізити для сплати судового збору. Задля спрощення процедури сплати судового збору розроблено новий програмний продукт – онлайн-квитанцію – проста, швидка та зручна форма для формування квитанції на сплату судового збору. Достатньо зайти в рубрику «Судовий збір», що розміщена на веб-порталі судової влади, натиснути на онлайн-таблицю ставок судового збору, щоб розрахувати суму збору та сформувати квитанцію.

Під час формування онлайн-квитанції потрібно ввести запитовані дані (зокрема: суму позову, прізвище, ім'я, по батькові, ідентифікаційний номер платника податку) та роздрукувати квитанцію. Платіжні реквізити та необхідна сума для перерахування судового збору будуть сформовані автоматично.

2. Інформація щодо стадій розгляду судових справ (інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого).

Інформація щодо стадій розгляду судових справ – он-лайн-доступ. На офіційному веб-порталі «Судова влада України» (<http://court.gov.ua/>) запроваджено новий функціонал – можливість користувачів порталу перегляду/пошуку/друку інформації щодо стадій розгляду судових справ.

Варто зазначити, що інформація надається щодо справ, які змінені після 28.05.2015 р. Такі зміни впроваджено на виконання вимоги ч. 2 ст. 11 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», яка передбачає, що інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та підлягає невідкладному оприлюдненню на офіційному веб-сайті судової влади України, крім випадків, установлених законом.

Однак є й обмеження. Згідно з ч. 3 ст. 6 ЦПК України, ч. 3 ст. 12 КАСУ, ч. 1 ст. 44 ГПК України, ч. 2 ст. 27, ст. 517 КПК України, на веб-сторінці суду сторони процесу та суть справи не відображаються у справах:

- про усиновлення;
- про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю;
- про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи;
- де обвинувачений неповнолітній;
- де є хоча б один документ із заборonoю оприлюднення;
- де клопотання у порядку КПК України, які розглядає слідчий суддя;
- де скарги на дії, рішення чи бездіяльність слідчого, прокурора.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень³²¹ – автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень. Нормативно-правова база, яка регламентує основи та порядок ведення: ЗУ «Про доступ до судових рішень» та Постанова КМУ від 25.05.2006 р. № 740 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень».

До Реєстру вносяться судові рішення Верховного Суду України, вищих спеціалізованих, апеляційних та місцевих судів – вироки, рішення, постанови, накази, ухвали, окремі ухвали (постанови) суду, що ухвалені (постановлені) судами у кримінальних, цивільних, господарських справах, у справах адміністративної юрисдикції, у справах про адміністративні правопорушення, крім судових рішень, які містять інформацію, що є державною таємницею.

Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України відповідно до ЗУ «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 р. № 3262-IV.

База даних Реєстру (далі – БД) містить інформацію довідкового характеру. Будь-яка текстова, графічна або інша (аудіо- та відео-) інформація, подана на офіційному веб-порталі судової влади України (крім текстів офіційних документів), захищена авторським правом. Цей захист поширюється на програмне забезпечення, пошукові алгоритми, оформлення та структуру сторінок, а також БД.

Під час роботи з БД заборонено:

- включати сторінки БД у фрейми чи інші окремі сторінки на власних сайтах;
- копіювати елементи БД, зокрема створювати «дзеркала»;
- здійснювати автоматичні або автоматизовані запити на пошук та копіювання («викачування») БД, що можуть призвести до наслідків, передбачених розділом XVI КК України (злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку).

Обмеження при роботі з БД:

– складний контекстний пошук може бути перерваний за тайм-аутом через 10 секунд. Рекомендуємо оптимізувати запит та спробувати знову звернутися до БД. Повідомлення про невдалий пошук може з'являтися під час пікового навантаження та підвищеної ділової активності;

– кількість сторінок, що відкриваються з кожної IP-адреси за певний проміжок часу, обмежена. З метою запобігання перевантаження БД запитамі, система захисту БД налаштована на блокування зазначених дій. При повторних спробах перевантажити БД, доступ до БД припиняється на тривалий термін.

4. Надсилання процесуальних документів через емеїл (електронна пошта) учасникам судового процесу (обмін електронними документами між судом та учасниками судового процесу в частині надсилання судом таким учасникам процесуальних документів у електронному вигляді).

5. Надсилання судової повістки у вигляді SMS-повідомлень (надсилання судами учасникам судового процесу та кримінального провадження текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень).

³²¹ Про доступ до судових рішень: Закон України від від 22.12.2005 р. № 3262-IV. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. Законодавство України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>; Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень: Постанова КМУ від 25.05.2006 р. № 740. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF>.

6. Оприлюднення відомостей у справах про банкрутство (надання вільного доступу до інформації про перебування суб'єктів підприємницької діяльності у процедурі банкрутства відбувається відповідно до положень Постанови ВГС України від 17.12.2013 р. № 16 «Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство»³²²).

8.3. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, її функції

Створення ефективної системи документообігу, що орієнтована на реальну оптимізацію процесів обігу документальних потоків у межах певної структури, сьогодні є одним із основоположних чинників підвищення результативності функціонування будь-якої структури.

Президент України 22.11.2017 р. підписав ЗУ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»³²³. Цим законом було введено поняття «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» (далі – ЄСІТС).

Згідно з Наказом Голови Державної судової адміністрації України З. Холоднюка № 269 «Про внесення змін до наказу ДСА України від 23.03.2017 р. № 367», у 18 судах України розпочато тестування підсистеми ЄСІТС – «Електронний суд». Skorистатися послугами стало можливо у Київському апеляційному адміністративному суді, Апеляційному суді Одеської області, Київському районному суді міста Одеси, Одеському апеляційному господарському суді, господарському суді Одеської області, Вінницькому апеляційному адміністративному суді, Вінницькому окружному адміністративному суді, Донецькому апеляційному адміністративному суді, Голосіївському, Дарницькому, Деснянському, Дніпровському, Оболонському, Печерському, Подільському, Святошинському, Солом'янському, Шевченківському районних судах міста Києва.

Забезпечення введення в тестову експлуатацію було покладено на Державне підприємство «Інформаційні судові системи». Нормативно-правовим актом, який передбачав побудову ЄСІТС у національній судовій системі, став Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Наприкінці грудня 2017 р. внесеними змінами до процесуальних кодексів та низки інших законів (у частині судового процесу), визначені рекомендовані для Державної судової адміністрації України терміни впровадження ЄСІТС – з 01.01.2019 р.

Правові підстави та порядок використання відповідної підсистеми на перехідний період (до впровадження ЄСІТС) визначено Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженим у редакції рішення Ради суддів України від 12.04.2018 р. № 16.

³²² Про затвердження Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство: Постанова пленуму Вищого господарського суду України від 17.12.2013 р. № 16.

³²³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>

Усі процесуальні галузі права нашої держави – надзвичайно складні й динамічні утворення, які, залучаючи міжнародний досвід і провідні технологічні досягнення, стрімко розвиваються й запроваджують кардинально нові форми відправлення правосуддя. Недавніми роками судочинство зазнало докорінного реформування: вдосконалено інститути цивільного, господарського, кримінального й адміністративного процесу, впроваджено нові моделі процесуальної взаємодії суду й інших суб'єктів процесу.

Зміни 2017 р. дедалі практичніше впроваджують у національне процесуальне право України так зване «електронне правосуддя», яке покликане спростити комунікацію із судом і зменшити витрати на судову систему. Акцент законодавець зробив на створення простішого доступу до правосуддя саме в електронному форматі (обмін учасниками судової справи процесуальними документами в електронній формі).

Проблемним аспектом у цьому разі є наявність сумнівів в оперативному та належному забезпеченні національних судів необхідною для запровадження системи інфраструктурою. Нині чинним законодавством дозволено розглядати судовий спір у традиційному форматі.

Згідно з положеннями ГПК України, ЦПК України та КАС України (нова редакція від 15.12.2017 р.), всі процесуальні документи, які подаються до суду та можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в ЄСІТС виключно в день надходження таких документів.

Перспектива й особливості створення ЄСІТС є:

- визначення судді або колеґії суддів (автоматизований розподіл справ);
- запровадження системи електронного судочинства на всіх стадіях судового процесу;
- створення можливості дистанційної участі в судовому процесі;
- дистанційне ознайомлення із матеріалами справи (без необхідності відвідування суду);
- забезпечення обміну документами (надсилання й отримання) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу;
- фіксування судового процесу й участь учасників судового процесу в судовому засіданні в режимі відеоконференції;
- направлення судом сторонам в електронній формі прийнятих у справі рішень та інших процесуальних документів, згідно з порядком, передбаченим процесуальним правом і Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему;
- надсилання на офіційну електронну адресу в електронній формі будь-яких документів у справі та доказів, де особа є учасником, що не позбавляє права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою;
- реєстрація в ЄСІТС не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі;
- офіційна електронна адреса (обов'язкова реєстрація – адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання; всі інші – реєстрація у добровільному порядку).

Отже, особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС, матимуть можливість подати свої процесуальні й інші документи, письмові й електронні докази, вчинити відповідні процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС, з використанням власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис»³²⁴. Особливості використання електронного цифрового підпису в системі ЄСІТС визначають у Положенні про ЄСІТС.

³²⁴ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

Окрім того, з часом з'являється можливість подавати документи до суду в електронному вигляді, а в осіб, які вирішили скористатися цим правом, виникають відповідні пільги. До сплати такими особами коштів за поданням документів застосовується коефіцієнт 0,8 для пониження відповідного розміру ставки судового збору.

Державна судова адміністрація України (далі – ДСА України) розробила План заходів щодо реалізації Закону України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»³²⁵.

Згідно з цим документом, ДСА України було заплановано:

– доопрацювати проект Інструкції з діловодства в судах – до 31.12.2017 р. та ввести її в дію – з 01.01.2018 р.;

– спільно з Мін'юстом розробити та затвердити Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів – до 15.01.2018 р.;

– створити Єдиний державний реєстр виконавчих документів у межах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – до 31.12.2018 р.;

– розробити План заходів і Технічні умови на створення та впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – до 28.02.2018 р.;

– розробити проект Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, провести консультації з Радою суддів України та подати на затвердження до Вищої ради правосуддя – до 28.02.2018 р.;

– розпочати функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи – орієнтовно в січні 2019 р.;

– спільно з Мін'юстом розробити та затвердити наказ щодо порядку надсилання судами державним реєстраторам відповідних електронних копій судових рішень та забезпечити технічну реалізацію цього обміну – в березні 2018 р.;

– підготувати відповідно до Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації, затвердженого Постановою КМУ від 18.10.2017 р. № 784³²⁶, проект регламенту технічної взаємодії/доступу з Державною міграційною службою України з метою забезпечення можливості направлення судами запитів та надання відповідними органами реєстрації відповіді на них в електронній формі щодо інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) фізичних осіб у строки, передбачені відповідним процесуальним законом та супроводжувати його до повного забезпечення суддів таким доступом – у лютому 2018 р.;

– у Положенні про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему визначити порядок публікації оголошень на веб-порталі судової влади України – до 28.02.2018 р.;

– розробити додатковий функціонал розміщення судами оголошень на офіційному веб-порталі судової влади України – у липні 2018 р.

³²⁵ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>

³²⁶ Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації: Постанова КМУ від 18.10.2017 р. № 784. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/784-2017-п>

Отже, завдання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи полягає у виконанні низки функцій, а саме: реєстрації вхідної кореспонденції; автоматизованого розподілу справ; пересилання й обміну документами між судами, судом та учасниками процесу; фіксування процесу тощо.

Сподіваємося, що нова система буде ефективною й зручною та полегшить роботу юристів і працівників суду.

Застосування ЄСІТС у порядку, визначеному КАС України.

У зв'язку з набранням чинності нової редакції Кодексу адміністративного судочинства України³²⁷ (далі – КАСУ) з 15.12.2017 р. процедура звернення та процедура розгляду справ в окружних адміністративних судах змінилися.

Згідно з ст. 18 КАСУ, було визначено завдання, які покладаються на ЄСІТС, а саме:

- реєстрація документів, що надходять до суду (які можуть бути предметом судового розгляду);
- визначення судді (суддів) для розгляду справи;
- обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, а також між судом та учасниками судового процесу;
- фіксування судового процесу та участі учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Для користування ЄСІТС було необхідно пройти реєстрацію офіційної електронної адреси. Надалі з метою подання процесуальних документів письмових та електронних доказів, зокрема вчинення інших процесуальних дій, необхідно було отримати також і власний електронний цифровий підпис у порядку, встановленому ЗУ «Про електронний цифровий підпис»³²⁸.

Особливості використання електронного цифрового підпису в ЄСІТС визначаються Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яке підлягає затвердженню Вищою радою правосуддя за поданням ДСА України та після консультацій із Радою суддів України.

Відповідно до положень КАСУ, осіб, які матимуть змогу користуватися ЄСІТС, поділено умовно на дві категорії:

1. Такі, що реєструються (реєстрація офіційної електронної адреси) в обов'язковому порядку – адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, судові експерти, державні органи й органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки.

2. Такі, що реєструються (реєстрація офіційної електронної адреси) в добровільному порядку – інші особи.

Варто зазначити, що КАСУ передбачено обмеження розгляду справи в електронній формі, що не може бути більше 5 календарних днів. Справа розглядатиметься за матеріалами в паперовій формі. Тобто всі матеріали судової справи переводяться у паперову форму.

Як вбачається із п. 15 перехідних положень КАСУ, ЄСІТС розпочне свою роботу через 90 календарних днів після опублікування Державною судовою адміністрацією України у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади оголошення про

³²⁷ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

³²⁸ Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/852-15>

створення та забезпечення функціонування ЄСІТС. Тобто до опублікування вказаного оголошення всі процесуальні документи між сторонами та судом здійснюватимуться у паперовому вигляді.

Отже, законодавець покладає на сторони судового процесу зобов'язання на майбутнє, при вступі в дію ЄСІТС, а саме щонайменше:

- зареєструвати офіційну електронну адресу;
- отримати власний електронний цифровий підпис.

Застосування ЄСІТС у порядку, визначеному ГПК України.

Із 15.12.2017 р. процедура звернення та розгляду справи в господарських судах змінилися, з огляду на набрання чинності нової редакції Господарського процесуального кодексу України³²⁹ (далі – ГПК України).

Згідно з ч. 1 Розділу XI «Перехідні положення» ГПК України, ЄСІТС починає функціонувати через 90 днів з дня опублікування ДСА України у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади оголошення про створення та забезпечення функціонування ЄСІТС, до того моменту розгляд справи у суді здійснюється за матеріалами справи у паперовій формі (п. 17 ч.1 розділу XI «Перехідні положення» ГПК України).

Як вбачається із ГПК України, учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного цифрового підпису відповідно до вимог Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Отже, сторони зможуть брати участь під час розгляду справи по суті в режимі відеоконференції не лише із залу суду, але й із будь-якого зручного місця, за умови реєстрації в судовій електронній системі та наявності електронного цифрового підпису.

Найбільш розгорненої регламентації запропонована до запровадження ЄСІТС знає в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»³³⁰. Згідно з проектом, ЄСІТС повинна запрацювати в усіх судах, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації України, в їхніх органах і підрозділах, з метою:

- 1) ведення електронного діловодства, в тому числі руху електронних документів у межах відповідних органів та установ і між ними, реєстрації вхідних і вихідних документів і етапів їх руху;
- 2) централізованого зберігання процесуальних та інших документів та інформації в єдиній базі даних;
- 3) захищеного зберігання, автоматизованої аналітичної і статистичної обробки інформації;
- 4) збереження справ та інших документів в електронному архіві;
- 5) обміну документами й інформацією (надсилання й отримання документів та інформації, спільна робота з документами) в електронній формі між судами, іншими органами системи правосуддя, учасниками судового процесу, а також проведення відеоконференції в режимі реального часу;
- 6) автоматизації роботи судів, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, їхніх органів і підрозділів;
- 7) формування й ведення суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) в електронній формі;

³²⁹ Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

³³⁰ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

8) віддаленого доступу користувачів цієї системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається, в електронній формі відповідно до диференційованих прав доступу;

9) визначення судді (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи в порядку, визначеному процесуальним законом;

10) добору осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних;

11) розподілу справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя, її органах;

12) аудіо- та відеофіксації судових засідань, засідань Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, їхніх органів, їх транслявання в мережі Інтернет у порядку, визначеному законом;

13) ведення Єдиного державного реєстру судових рішень;

14) функціонування офіційного веб-порталу судової влади, веб-сайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

15) функціонування єдиного контакт-центру для управління запитами, іншими зверненнями;

16) надання можливості автоматизованої взаємодії цієї системи з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами органів та установ системи правосуддя, органів правопорядку, Міністерства юстиції України й підпорядкованих йому органів та установ;

17) надання можливості учасникам справи, які мають намір узяти участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, завчасно перевіряти в тестовому режимі зв'язок із судом;

18) виконання інших функцій, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Всі процесуальні та інші документи й докази в паперовій формі не пізніше наступного дня з дня їх надходження до суду переводяться в електронну форму та долучаються до матеріалів електронної справи, де зберігатимуться в додатках. Водночас повноваження щодо затвердження положення про ЄСІТС мають доповнити сферу діяльності Вищої ради правосуддя (п. 13 ч. 1 ст. 3), а організувати комп'ютеризацію судів у контексті функціонування ЄСІТС повинна ДСА України (відповідними статтями планується розширити зміст, відповідно, ЗУ «Про вищу раду правосуддя» та ЗУ «Про судоустрій і статус суддів»).

Масштабний характер функціонування теоретично змодельованої ЄСІТС підтверджує те, що до її складу має ввійти й Єдиний державний реєстр судових рішень, і система автоматизованого арешту коштів у рамках виконавчого провадження, а адміністратор ЄСІТС матиме доступ до інформації Єдиного державного демографічного реєстру: положення відповідного змісту мають доповнити текст законів України «Про доступ до судових рішень», «Про виконавче провадження» і «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

Відповідно до положення ст. 376-1 КК України, передбачено покарання за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, що, однак, також зазнає належної трансформації. З-поміж прогнозованих особливостей функціонування ЄСІТС можна виокремити проект змін до Закону України «Про судовий збір», відповідно до якого за подання до суду процесуальних документів в електронній формі судовий збір сплачується виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та з використанням платіжних систем через мережу Інтернет у режимі реального часу.

Електронний доказ – це інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема, електронні документи

(в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатись, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Окрім упорядкування і доопрацювання норм, що стосуються способів захисту, процесуальні кодекси планують доповнити новелами, які, зокрема, регулюють визначення, порядок надання і дослідження електронних доказів, проведення експертизи не тільки на підставі рішення суду, а й на замовлення учасників справи.

Цікаво, що в господарському процесі хочуть дозволити використовувати показання свідків як субсидіарне джерело доказів. Водночас, учасникам справи хочуть забезпечити можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, не покидаючи свого житла або робочого приміщення, а для свідків, експертів – у приміщенні іншого суду.

З огляду на те, що незабаром в Україні запрацює e-court, громадянам і бізнесу необхідно нині замислитися над отриманням ключів ЕЦП. Зазначимо, що ключі ЕЦП, які будуть створені, виконані та збережені безпечним способом, можна отримати в АЦСК органів юстиції України.

8.4. Поняття та класифікація електронних доказів у судовій практиці

Електронними доказами, які також відомі як цифрові докази, є будь-який засіб, вироблений чи збережений за допомогою електронних засобів, що подаються до суду для проведення судових процесів. Таке обладнання, як комп'ютери, зовнішні накопичувачі та будь-які файли, що зберігаються на цих пристроях, можуть входити до електронних доказів. Також до них належить електронна пошта, текстові документи, цифрові фотографії й аудіофайли.

Публічні джерела інформації, які також можуть використовуватись як електронні докази, охоплюють відеоспостереження й аудіозаписи, звіти про операції банкомату, зібрані звіти про доступ до дверей або ліфтів, які використовують електронні ключі³³¹.

Є декілька загальних характеристик електронних доказів, які відрізняють їх від елементів, що традиційно подаються до суду для судового розгляду. Одна суттєва особливість полягає в тому, що їх, як правило, легко копіювати, що означає, що їх також може бути складно повністю знищити. Електронні докази також можна легко змінити, що призведе до проблем під час спроби визначення їх достовірності й точності наведеної в них інформації.

Після отримання електронних доказів суд зобов'язаний визначити, чи є вони достовірними і чи стосуються справи. Це охоплює перевірку доказів на те, чи є вони законними і чи були отримані на законних підставах.

³³¹ Присяжнюк О. О., Євсєєв О. П. Електронні докази у господарському процесі: проблеми формалізації. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 117. С. 14.

Дослідження свідчить, що суди є непослідовними у своєму зверненні до різних веб-сайтів або інших електронних доказів. Різні суди ставляться до електронних доказів по-різному. Деякі суди вимагають авторизації від власника сайту, інші шукають аутентифікації з департаменту інформаційних технологій. Суди послідовно визнають засоби електронної інформації як докази при відповідній для цього основі. З іншого боку, електронні записи часто можуть бути виключені із доказів у випадках, де адвокати не змогли закласти основи або подолати заперечення, що експонат не є чуткою.

Більшість теоретиків і практиків вважають, що до складу електронних доказів належать лише електронні документи³³².

Ця позиція обґрунтовується архаїчним підходом законодавства до правового регулювання засобів доказування в ГПК України. Відповідно, магнітні, електронні й інші різноманітні носії інформації, в яких міститься аудіовізуальна інформація про обставини, що є важливими для справи і виконують ролі речових доказів, а отже, аудіо- та відеозаписи в електронно-цифровій формі, що не мають носія інформації, не належать до змісту новітнього поняття «електронні докази».

Будь-які листування службового або особистого характеру чи витяги з них, які включають дані про обставини, важливі для справи, – це письмові докази, а тому будь-які електронні сповіщення (SMS-повідомлення, електронна пошта тощо) також не належать до «електронних доказів». Інформація з мережі Інтернет, яку неможливо зберегти та додати до матеріалів справи, не регулюється законодавством України, саме тому бути доказом відповідно не може. З огляду на це зрозуміло, що до електронних доказів можна віднести лише документи, які мають електронну форму³³³.

Деякі вчені наголошують, що не всі електронні докази можуть бути кваліфіковані як документи, адже є ще електронні речові докази. Наприклад: результати контролю, записи телефонних і різних ділових розмов, підсумки контролю повідомлень тощо. З огляду на застосування цифрової техніки, при їх одержанні зазначені результати будуть електронними речовими доказами³³⁴.

Відомий професор О. Боннер першим розпочав дослідження в галузі нетрадиційних засобів доказування. Хоча досліднику не вдалося здійснити чіткої класифікації новітніх джерел інформації, які можуть бути доказами в суді, проте він доволі чітко вказав на найпоширеніші їх види. На думку автора, до них належать:

- аудіо- та відеозаписи;
- електронні документи;
- відомості, отримані з мережі Інтернет;
- електронна пошта;
- свідчення спеціальних технічних засобів (прилади для обліку витрат електроенергії, води тощо; прилади визначення швидкості руху транспортного засобу, ступеня алкогольного сп'яніння водія тощо);
- основні елементи «електронного судочинства» (відеоконференції, офіційні веб-сайти судів, листування електронною поштою, автоматизовані судові інформаційні системи тощо)³³⁵.

³³² Булгакова І. В. Електронні докази в господарському процесі: поняття та порядок застосування. *Вісник господар. судочинства*. 2011. № 1. С. 85.

³³³ Лебедев В. М. Комп'ютеризація та інформатизація судів – вимоги сучасності. *Інформатизація судів*. 2015. № 29. С. 12.

³³⁴ Сегай М. Концептуальні засади інформатизації судочинства. *Вісник Академії правових наук України*. 2016. № 4 (23). С. 193.

³³⁵ Боннер О. Науково-технічний прогрес і розвиток російського процесуального законодавства та судової практики. *Право України*. 2011. № 10. С. 45–62.

Дослідниця М. Мітрофанова стверджує, що різноманітність видів електронних засобів доказування є доволі великою, тому перелічити всі неможливо. Проте можна віднести їх до тієї чи іншої групи індивідуально-визначених предметів:

- магнітні (дискети, різні магнітні стрічки, жорсткі диски ЕОМ, магнітні картки тощо);
- оптичні (компакт-диски);
- напівпровідникові (засновані на мікросхемах, в яких інформація закріплюється в кристалічних решітках напівпровідників)³³⁶.

Одним із перших вітчизняних науковців, який на дисертаційному рівні звернувся до основних проблем використання в цивільному судочинстві електронних доказів, є А. Каламайко. На його думку, необхідно вирізняти такі види електронних засобів доказування залежно від особливостей їх форми:

- звуко- та відеозаписи;
- електронні документи;
- інша інформація в електронній формі.

Окрім того, за джерелом походження з-поміж електронних засобів доказування автор виокремлює файли, які створені користувачем, і файли, створені за допомогою комп'ютерної системи (тобто електронним середовищем)³³⁷.

На підставі вказаної інформації можна стверджувати, що визначення видів електронних доказів є доволі нелогічним і позбавлене прикладного сенсу. Насамперед це пояснюється неможливістю уникнення порушень законів логіки. Звісно поділ будь-якого поняття на види повинен відбуватися за єдиним критерієм, підставою поділу. По-друге, необхідно наголосити, що обсяг змісту видових понять має повністю охоплювати зміст родового поняття.

Як зрозуміло, з наведених класифікацій електронних доказів, вимоги законів логіки не дотримувались.

Причиною цього є те, що науково-технічний прогрес відбувається з надзвичайною швидкістю, тому передбачити всі можливі види засобів доказу, які можуть фіксувати, зберігати й утримувати інформацію в цифровій формі, неможливо. З огляду на це дотримання вимог логічності поділу понять залишається практично неможливим.

Тому замість намагань виокремити види електронних доказів, здатних подати цифрову інформацію до суду, фахівці рекомендують відмовитися від цієї ідеї, пропонуючи натомість відповідно чітко закріпити в законодавстві «широке» визначення поняття електронні докази, яке дасть змогу «підвести» під нього будь-які електронно-оптичні пристрої, які можуть переносити цифрову доказову інформацію сьогодення та в майбутньому³³⁸.

Отже, під електронними доказами дослідники розуміють інформацію про факти й обставини в цифровій формі, яка зафіксована за допомогою передбачених законом електронних матеріальних носіїв, або така, що поширюється каналами електрозв'язку, на підставі якої суд робить висновок про наявність або відсутність фактів і обставин, що обґрунтовують вимоги та заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інших обставин, котрі

³³⁶ Мітрофанова М. А. Электронные доказательства и принцип непосредственности в арбитражном процессе: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук. Саратов, 2013. С. 9.

³³⁷ Каламайко А. Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2016. С. 20.

³³⁸ Безугла К. О. Інформаційно-комунікаційні технології як фактор інноваційного розвитку економіки. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2013. № 18. С. 42–55.

є важливими для вирішення справи, зібрану, подану та досліджену з дотримання процесуальної форми доказів.

Необхідно також погодитися з думкою, що в сучасних умовах розвитку суспільства ліпше говорити не про окремі різновиди електронних доказів, а лише про найпоширеніші види джерел цифрової інформації, яка використовується учасниками господарського процесу як зміст електронних доказів.

Різновидами джерел цифрової інформації, що використовується учасниками господарського процесу як зміст електронних доказів, є:

а) електронні повідомлення. До них належать листування електронною поштою, SMS/MMS повідомлення тощо;

б) електронні документи. Під електронним розуміється документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа (відповідно до визначення, даного в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг»). Специфічними рисами електронних документів є:

- те, що вони вимагають обов'язкового застосування особливих реквізитів;
- фіксуються на спеціальних електронних носіях;
- існування окремої, визнаної учасниками електронного документообігу чи затвердженої компетентними органами процедури перетворення цифрових даних на традиційний документ;
- неможливість безпосереднього сприйняття без допомоги спеціальних технічних і програмних засобів³³⁹;
- за своїм змістом переважно електронні документи є правочинами. У практиці цивільного судочинства електронні документи є дуже рідкісним явищем, що свідчить про недостатній розвиток електронного документообігу;

в) інформація, отримана з глобальних інформаційних систем. Це найбільший вид електронних доказів за обсягом інформації, яка може бути використана як доказ. Наприклад: інформація про офіційний курс гривні до іноземних валют з офіційного веб-сайту Національного банку України; інформація з державних реєстрів, інформація з офіційних прес-релізів, розміщена на офіційних веб-сторінках органів державної влади тощо;

г) аудіо- та відеозаписи. Цей різновид пропонують розмежовувати, як електронні докази, на два види залежно від їх можливості надання суду носія, що зберігає аудіо- чи відеозапис. Коли матеріальний носій можна представити в суді, то такі електронні докази необхідно вважати безпосередньо «аудіо- чи відеозаписом». Такі докази у судовій практиці трапляються найчастіше. Якщо ж для ознайомлення зі змістом аудіо- чи відеозапису необхідним є використання мережі Інтернет, тоді – це «інформація, отримана з глобальних інформаційних мереж». Ці електронні докази трапляються в цивільному судочинстві значно рідше. Суть цього поділу полягає в здійсненні дослідження: перші нині досліджуватимуться як речові докази, а дослідження других наразі не врегульовано чинним законодавством, що є сьогодні одним із недоліків вітчизняного законодавства³⁴⁰.

Отже, в теорії цивільного процесуального права немає єдиного погляду на класифікацію видів електронних доказів. Указані поділи поняття електронних доказів на види є некоректними з погляду логіки, адже вони не дотримуються правил поділу понять. Це означає, що їх слід сприймати лише як ознайомчий огляд найпоширеніших різновидів

³³⁹ Чекотовська О. Е. Основні підходи до розуміння категорії «електронний документ». *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 135.

³⁴⁰ Момот А. Аналіз основних напрямків забезпечення інформаційної безпеки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2008. Вип. 659. Ч. 1. № 1. С. 265.

електронних доказів за джерелами цифрової інформації, що трапляється в судовій практиці.

Резюмуючи викладену інформацію, необхідно зазначити, що нині для України дуже важливо чітко закріпити на законодавчому рівні поняття «електронні докази», яке буде широким за своїм змістом, тобто виражатиметься за допомогою оціночних понять. Це дасть змогу назавжди закріпити загальні вимоги, яким повинен відповідати електронний доказ, що заважатиме науково-технічному прогресу випередити прогрес цивільного процесуального законодавства України.

Питання для самоконтролю

1. Які основні принципи формування електронних інформаційних ресурсів у господарському суді?
2. Особливості створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.
3. Які нормативно-правові акти регулюють відносини, пов'язані із функціонуванням автоматизованої системи документообігу в місцевих господарських судах?
4. Перелічіть завдання, що виконуються завдяки сучасним заходам для автоматизації технологічних процесів обробки інформації в суді.
5. Перелічіть основні дії, що виконує кабінет електронних сервісів електронного суду.
6. Опишіть механізм пошуку необхідної інформації на сайті Єдиного державного реєстру судових рішень.
7. Вкажіть дії, що потрібно виконати для отримання процесуальних документів у електронному вигляді.
8. Визначте поняття «електронний доказ» та їх види.
9. Як забезпечити зручний доступ громадян до правосуддя?

Список рекомендованих джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Господарський процесуальний кодекс від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ в редакції Закону від 03.10.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
3. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 3262-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Про реалізацію проекту щодо надсилання судами sms-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження) у місцевих та апеляційних загальних судах: Наказ Держ. суд. адміністрації України від 20.09.2013 р. № 119. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/asjhdgajhdsgajhsgutuut/>.
6. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: Наказ Держ. суд. адміністрації України від 31.05.2013 р. № 72. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N722013/>.

7. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затв. Наказом Держ. суд. адміністрації України від 07.09.2012 р. № 105. URL: <http://if.arbitr.gov.ua/sud5010/900/40/7/>.
8. Білоус В. В. Інноваційні напрямки інформатизації судочинства. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Trsek/2011_11/Bilous.pdf.
9. Бринцев О. В. Електронне правосуддя. Проблеми та перспективи. URL: <http://hr.arbitr.gov.ua/sud5023/publication/258992/>.
10. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: Українські реалії та зарубіжний досвід. *Юрид. часоп. Нац. акад. внутр. справ.* 2013. № 1. С. 103–109. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I2DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&.
11. Сердюк Л. Р. Електронне судочинство через призму верховенства права: окремі питання теорії й практики. *Науковий вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія «Юридичні науки».* 2016. Вип. 1. Т. 4. С. 126–129.
12. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки (Проект Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні»). К. 2015. 32 с. URL: http://www.justicereformukraine.eu/wp-content/uploads/2015/02/Karen_ua.pdf

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Автентифікація 41, 165, 199
Авторизація 42, 99, 197, 199, 200
Акредитований центр сертифікації ключів 42, 51
Арбітражне рішення 84

Веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду 161, 162
Верифікація 42
Відкритий ключ 43, 48, 49, 51, 74
Відомості (метадані) про містобудівну документацію, невід’ємно пов’язані через систему гіперпосилань з електронними копіями відповідної документації (документів), розміщеної (розміщених) на інтернет-ресурсах уповноважених органів містобудування та архітектури та виконавчих органів місцевого самоврядування 72
Відомості про справи про банкрутство, що оприлюднюються відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» 72

Геопортал «Водні ресурси України» 211, 213, 239
Геопортал «Ліси України» 218

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень 106
Державне агентство з питань електронного урядування 10
Державний земельний кадастр 193
Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України 230
Державний кадастр природних територій курортів України 231
Державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин 215
Державний кадастр тваринного світу 223
Державний кадастр територій та об’єктів природно-заповідного фонду 226
Державний класифікатор будівель та споруд 72
Державний облік і кадастр рослинного світу 221, 222
Державний реєстр загальнообов’язкового державного соціального страхування 145
Державний реєстр обтяжень рухомого майна 121
Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні 237
Державний реєстр речових прав на нерухоме майно 114
Допорогові закупівлі 91

Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система 242, 257
Єдине вікно 27, 30
Єдиний державний веб-портал відкритих даних 25

Єдиний державний портал адміністративних послуг 11, 12
Єдиний державний реєстр судових рішень 245, 256, 262
Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань 22, 65, 66
Єдиний електронний реєстр листків непрацевдатності 156, 159
Єдиний реєстр документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і засвідчують прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, відомостей про повернення на доопрацювання, відмову у видачі, скасування та анулювання зазначених документів 72
Єдиний реєстр доручень 128
Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля 233
Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів 132, 133

Ідентифікація особи 40, 41, 196
Інформаційна революція 8
Інформаційний ресурс «Мінеральні ресурси України» 216
Інформація про виконавців робіт з обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва, підприємства, установи та організації, у складі яких є відповідальні виконавці таких робіт 72
Інформація про кількість проведених планових/позапланових перевірок та їх результати 71

Експертиза цінності електронних документів 72
Електронна архівна справа 38
Електронна довірча послуга 50
Електронна звітність 143
Електронна комерція 87
Електронне пенсійне посвідчення 177, 178
Електронне повідомлення 33, 36
Електронне урядування 9, 10
Електронний договір 36, 44, 88
Електронний доказ 262, 267
Електронний документ 33, 39
Електронний документообіг 32, 36, 248
Електронний кабінет «Е-сервіси» Державного земельного кадастру» 197
Електронний підпис 45, 48, 73, 159
Електронний правочин 36
Електронний суд 249, 254
Електронний цифровий підпис 10, 33, 39, 44, 46, 48, 51, 53, 56, 61, 77, 141, 164, 172, 180, 199, 235, 243, 258, 260

Кабінет електронних сервісів Мін'юсту 40
Кваліфікований сертифікат відкритого ключа 57, 60, 61
Користувачі електронних довірчих послуг 50

Матеріали Генеральної схеми планування території України 72
Механізм електронного підпису 48
Механізм обміну інформацією між кадастрами та інформаційними системами 188

Національна програма інформатизації 19
Національні інформаційні системи 121
Надавач електронних довірчих послуг 50

Особистий ключ 46, 48, 74

Перелік експертних організацій, що можуть проводити експертизу проектів будівництва 72

Перелік національних стандартів, які в разі добровільного їх застосування є доказом відповідності продукції вимогам Технічного регламенту будівельних виробів, будівель і споруд 72

Перелік технічних свідоцтв придатності будівельних виробів для застосування 72

Понадпорогові закупівлі 90

Портал електронних сервісів 248

Посилений сертифікат ключа 59

Публічні закупівлі «PROZORRO» 89, 90, 93, 103

Публічна кадастрова карта 207, 209

Регіональні кадастри природних ресурсів 232

Реєстр адміністративних послуг України 71

Реєстр виданих, тимчасово припинених, анульованих ліцензій на право здійснення роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами 71

Реєстр застрахованих осіб 105, 145, 154, 167

Реєстр саморегульованих організацій у сфері архітектурної діяльності 72

Реєстр страхувальників 145, 148, 150, 151

Реєстр суб'єктів, які надають послуги, пов'язані з електронним цифровим підписом 51

Реєстратор або наповнювач Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів 133, 134, 136, 138

Сертифікат відкритого ключа 48, 57, 60, 61

Система подання електронної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів і державними цільовими фондами 138

Тендерна документація 96

Центр сертифікації ключів 42, 51

Колектив авторів:

Б. М. Гамалюк (розділ 1);
Х. Ю. Кульгавець (розділ 2);
А. В. Яновицька (підрозділи 3.1, 3.2, 3.4, 3.5, 4.3);
О. С. Руданецька (підрозділи 3.3, 7.2);
Г. В. Смолин (підрозділ 4.1; розділ 5);
О. А. Туркот (підрозділ 4.1; розділ 5);
Л. В. Хомко (підрозділ 4.2, 6.5);
М. С. Долинська (підрозділи 6.1–6.4);
Н. П. Мокрицька (підпідрозділ 6.6.1);
Р. Я. Бутинська (підпідрозділ 6.6.2);
Ю. С. Годованець (підпідрозділ 6.6.3);
Н. В. Ільків (підрозділ 7.1, підпідрозділи 7.1.2–7.1.10);
Я. З. Гаєцька-Колотило (підпідрозділ 7.1.1);
В. М. Адам (підрозділ 7.3);
Л. В. Мелех (підрозділи 8.1, 8.4, підпідрозділ 8.2.1);
І. Я. Семенюк (підрозділ 8.3, підпідрозділ 8.2.2)

За заг. ред. **М. С. Долинської**,
доктора юридичних наук, доцента,

**ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ
В ГОСПОДАРСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Навчальний посібник

Редагування *Г. А. Ялечко*

Макетування *Н. М. Лесь*

Підписано до друку 06.12.2018.
Формат 60×84/8. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 31,16.
Тираж 100 прим. Зам. № 161-17.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.